

УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

НАУКОВІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УДФСУ

ЗБІРНИК СТАТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ПРАВА

СЕРІЯ «НАУКОВІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УДФСУ»

Серію «Наукові роботи студентів УДФСУ» засновано у 2018 році, яка є продовженням започаткованої у 2017 р. серії «Випускникам УДФСУ».

Редакційна колегія:

Пашико П. В., д.е.н. (голова)

Шевчук О. А., д.е.н. (заступник голови)

Топчій В. В., д.ю.н.

Мацелюх Н. П., д.е.н.

Кужелєв М. О., д.е.н.

Швабій К. І., д.е.н.

Ріппа С. П., д.е.н.

Мандрагеля В. А., д.філософ.н.

Чмелюк В. В., к.ю.н.

Малинський І. Й., к.н.фіз.вих.

Шевчук В. А., к.ю.н.

У СЕРІЇ «ВИПУСКНИКАМ УДФСУ» ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

2017

- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ економіки, оподаткування та митної справи»
- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ права»
- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ інформаційних технологій та менеджменту»
- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ обліку, аналізу та аудиту»
- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ фінансів, банківської справи»
- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції»

У СЕРІЇ «НАУКОВІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УДФСУ» ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

2018

- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ економіки, оподаткування та митної справи»
- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ права»
- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ інформаційних технологій та менеджменту»
- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ обліку, аналізу та аудиту»
- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ фінансів, банківської справи»
- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції»

2019

- «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ економіки, оподаткування та митної справи»
 - «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ права»
 - «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ інформаційних технологій»
 - «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ обліку, аналізу та аудиту»
 - «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ фінансів, банківської справи»
 - «Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції»
-

УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Кафедра фінансового права

Кафедра кримінального права та кримінології

Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

Серія «Наукові роботи студентів УДФСУ»

*Заснована у 2018 році і є продовженням започаткованої у 2017 р.
серії «Випускникам УДФСУ»*

**ЗБІРНИК СТАТЕЙ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО
ІНСТИТУТУ ПРАВА**

У п'яти частинах

Частина 5

**Ірпінь
2019**

УДК 34(477)(06)
ББК 67.9(4Укр)я54
З-41

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Навчально-наукового інституту права
(протокол № 4 від 6 листопада 2019 року)*

З-41 Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня Навчально-наукового інституту права Університету ДФС України: у 5 ч. Ч. 5. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. – 292 с. (Серія «На допомогу студенту УДФСУ», т. 13).

У збірнику опубліковано статті здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня.

Видання призначене для молодих вчених, аспірантів, здобувачів вищої освіти.

УДК 34(477)(06)
ББК 67.9(4Укр)я54

Матеріали розміщено у авторській редакції.
Відповідальність за зміст матеріалів, їх відповідність вимогам чинного
правопису і достовірність фактів та статистичних даних несуть автори.

© ННІ права, 2019

© Університет ДФС України, 2019

ЗМІСТ

група ПМФ-18-1

Атрощенко Анастасія Вікторівна

Недоліки Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» 8

Виноградова Дарія Сергіївна

Досвід управління державним боргом у світі та Україні 13

Вишневська Діана Ігорівна

Правове регулювання видатків бюджету на систему безоплатної правової допомоги..... 19

Вовкочин Інна Василівна

Напрями удосконалення правового забезпечення видатків бюджету на національну безпеку України 24

Ворона Юлія Олексіївна

Правове регулювання податкового компромісу 29

Дяченко Олександр Володимирович

Правове регулювання публічних фінансів та їх роль у забезпеченні соціально-економічної політики держави..... 35

Карпенко Альона Євгенівна

Правове регулювання та соціально-правові наслідки сплати єдиного соціального внеску в Україні..... 43

Лисаченко Олександр Сергійович

Правове регулювання фінансування соціальної сфери 47

Мазур Аслан Тимурович

До питання місця та ролі податкової інформації у процесі міжнародного податкового співробітництва 53

Макарук Лілія Олександрівна

Особливості правового регулювання єдиного соціального внеску адвокатами, які одночасно є найманими працівниками..... 61

Павленко Антон Павлович

Проблемні питання взаємодії НАБУ з іншими державними органами 66

Палій Ярослава Миколаївна

Актуальні проблеми оподаткування
діяльності адвокатів та їх вирішення 71

Рак Владислав Іванович

Особливості правового регулювання
податкового кредиту на сучасному етапі 76

Ременюк Альона Валеріївна

Проблемні аспекти правового регулювання фінансування
соціально-економічного розвитку регіону 81

Рубан Дмитро Олександрович

Структурні складові фінансової безпеки держави 86

Слободенюк Юлія Дмитрівна

Зарубіжний досвід регулювання аудиту 92

Солонська Любов Аркадіївна

Консульський збір як окремий вид обов'язкових
платежів та доходів Державного бюджету України 98

Тернова Катерина Василівна

До питання вдосконалення системи бюджетного контролю за
цільовим використанням бюджетних коштів.....103

Ткаліч Вячеслав Валентинович

«План фінансів» Сперанського М. М.....112

Ткаченко Дмитро Павлович

Проблемні аспекти декларування доходів громадян 117

Федорович Ольга Володимирівна

Бюджетна безпека: теоретико-правові основи
та практика забезпечення 121

Харченко Анастасія Андріївна

Правовий статус митного брокера в Україні.....127

Чехун Олексій Сергійович

Правове регулювання захисту прав платників податків.....131

Шмигельська Оксана Дмитрівна

Фінансово-правове забезпечення діяльності
органів судової влади.....135

група МПФз-18-1

Боровець Аліна Миколаївна

Правове забезпечення банківської безпеки держави 140

Демченко Ірина Леонідівна

Податковий примус як засіб податкового зобов'язання 145

Дигодюк Іванна Сергіївна

Правовий статус суб'єктів забезпечення бюджетної безпеки 149

Завойська Віра СергіївнаФінансова безпека суб'єктів господарювання
в системі фінансової діяльності держави 155***Калішук Сергій Миколайович***Зарубіжний досвід використання програмно-цільового
методу в бюджетному процесі 161***Копієвський Володимир Володимирович***Сучасний стан та фактори впливу на розвиток системи
електронних платежів в Україні..... 166***Король Вікторія Володимирівна***

Наукові підходи до поняття податкового обов'язку 172

Литвинчук Олена ІллівнаАктуальні питання правового регулювання
оподаткування фізичних осіб-підприємців..... 177***Мазур Катерина Олександрівна***

Правове регулювання валютної безпеки держави 182

Олексієнко Ярослав ОлеговичПравовий статус органів, що реалізують
державну фіскальну політику..... 188***Поляков Костянтин Сергійович***

Конвертаційні центри у механізмі фінансового шахрайства..... 192

Романюк Юлія Петрівна

Правове регулювання публічного кредиту 199

Руденко Катерина МиколаївнаПроблемні аспекти правового статусу фонду
гарантування вкладів фізичних осіб 204

Токар Анастасія Романівна

Проблемні аспекти правового регулювання
адміністрування рентної плати 208

Токарська Людмила Михайлівна

Сутність місцевих бюджетів в умовах
демократизації суспільства 213

Тоцький Володимир Сергійович

Генезис місцевого оподаткування в Україні 218

Шумунов Артур Георгійович

Місце Рахункової палати України в системі
органів фінансової діяльності 224

група ПМЗЄ-18-1

Колотвін Роман Юрійович

Вдосконалення системи заходів реалізації
та захисту прав людини в Україні 230

Павленко Єлизавета Валеріївна

Соціальні права жінок та їх державне забезпечення в Україні 235

Сілка Максим Русланович

Конституційно-правові основи місцевого самоврядування
в Україні 241

Скороход Артем Юрійович

Децентралізація публічної влади:
досвід європейських країн
та перспективи розвитку в Україні 246

Старовойтов Олексій Володимирович

Аналіз державно-правових реформ у системі органів
публічної влади України.....251

Супрун Діана Володимирівна

Сучасні напрями розвитку правового регулювання
децентралізаційних процесів в Європі, що потребують втілення
у національному законодавстві.....256

група ПМЗЄ-18-1

Гурда Катерина Сергіївна

Принцип поваги прав людини як ціннісний вимір
муніципального управління: досвід Великобританії
та його використання в Україні..... 261

Кудра Ольга Олегівна

Правове регулювання організації місцевого
самоврядування в країнах Західної Європи
(на прикладі Німеччини, Франції) 266

Лоскутов Роман Вікторович

Основні напрями розвитку інституту
місцевого самоврядування в європейських державах 271

Мішкурів Олександр Олександрович

Місцеве самоврядування як форма народовладдя в
країнах Європи: порівняльно-правові аспекти (країни ЄС)..... 276

Подусенко Альона Вячеславівна

Удосконалення нормотворчої діяльності органів місцевого
самоврядування в Україні в умовах становлення
європейської моделі публічного управління 280

Покас Богдан Володимирович

Реформа децентралізації в країнах Східної Європи:
проблеми втілення та шляхи здійснення..... 284

група ПМФ-18-1

Атрощенко Анастасія Вікторівна,
студентка групи ПМФ-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Білоус Віктор Тарасович,
д.ю.н., професор, професор кафедри
фінансового права

НЕДОЛІКИ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО УКРАЇНИ»

Анотація. У статті досліджено недоліки чинного антикорупційного законодавства, розглянуто шляхи вдосконалення правового регулювання діяльності Національного антикорупційного бюро України, сформульовано власні пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності Національного антикорупційного бюро України.

Ключові слова: Національне антикорупційне бюро України, корупція, корупційні правопорушення.

Актуальність теми дослідження. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», був прийнятий 14 жовтня 2014 року, метою якого було створення нового антикорупційного органу, покликаного боротися з корупцією вчиненою вищими посадовими особами. Однак ретельний аналіз даного нормативно-правового акту свідчить про його недосконалість.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми боротьби з корупцією досліджували такі науковці: В. Чечерський, І. Коротич, Р. Гречанюк, О. Юрченко, П. Андрушко, В. Борисов, М. Вербенський, В. Гончаренко, М. Гуцалюк, В. Лисиченко.

Метою статті є дослідити недоліки антикорупційне законодавства, а саме ЗУ «Про Національне антикорупційне бюро України».

Виклад основного матеріалу. Національне антикорупційне бюро України як суб'єкт забезпечення фінансової безпеки держави, відрізняється від інших державних органів предметом та сферою діяльності. Національне антикорупційне бюро України є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припи-

нення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових.

На сьогодні існує ціла низка законопроектів, покликаних удосконалити Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України». Проте, на нашу думку, ці зміни не усувають наявні прогалини, а в окремих випадках навіть погіршують правове регулювання в цій сфері. Так, В. Чечерський зазначає, що Національне бюро є державним правоохоронним органом, що не входить до системи органів виконавчої влади. Отже, створюється ще один державний орган, який буде функціонувати поза існуючим класичним розподілом державної влади на законодавчу, виконавчу й судову. На думку законодавця, відповідний статус є однією з гарантій незалежності цього державного органу.[1] Проте розглядаючи автономність та незалежність Національного бюро, є певні сумніви. Відповідно ст. 6 Закону «Про Національне антикорупційне бюро України» «Керівництво діяльністю Національного бюро здійснює його Директор, який призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України, Верховна Рада України за пропозицією не менш як третини народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України може прийняти рішення про звільнення Директора». Якщо взяти до уваги ст. 7 Закону то в ній зазначено, що Директор призначається на конкурсній основі, до складу конкурсної комісії входять по три представники від Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України. Отже, процедура призначення та звільнення Директора з посади залежить від Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, що може призвести до певного впливу на сам орган та прямо суперечить принципам діяльності НАБУ[2].

Ще однією проблемою є формування якісного та кількісного складу Національного антикорупційного бюро України. В. Чечерський визначає, що загальна кількість бюро за штатом не може перевищувати 700 осіб. З огляду на норми частини 5 Закону до цієї кількості осіб входять як оперативні, так і технічні працівники (секретарі, водії, прибиральники тощо). Не зрозуміло, яким чином за такої незначної кількості оперативного персоналу можна забезпечити ефективну роботу цих підрозділів. Штат новоутвореного державного органу неминуче буде розширено, що спричинить збільшення бюджетних видатків. Крім того, Законом від 12.02.2015 р. введено інститут детектива, який наділяється і оперативно-розшуковими, і слідчими

повноваженнями. Проте, окрім технічного закріплення назви «детектив» шляхом доповнення відповідних положень кримінально-процесуального законодавства, будь-яких інших власне системних змін не запропоновано. Насамперед це стосується регламентації оперативно-розшукової діяльності детектива. Якщо таку проблематику розкрити глибше, то законодавці, передбачаючи здійснення оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих дій службовими особами Національного бюро, не визначили, як буде створена й функціонуватиме в Бюро система забезпечення згаданих заходів. Адже на сьогодні відповідне технічне устаткування має здебільшого Служба безпеки України, яка навряд чи в сучасних умовах зможе їх надавати Національному бюро, незважаючи на вимоги статті 7 Закону. Тобто виникне ситуація, коли органи Служби безпеки України та прокуратури вже не зможуть протидіяти корупції внаслідок відсутності повноважень, а Національне бюро ще не здатне буде виконувати такі завдання, у тому числі у зв'язку з відсутністю належної матеріально-технічної бази[1].

Що стосується якісного складу, то І. Коротич зазначав, що «виникають певні побоювання з приводу якісного складу Національного бюро. Насамперед це стосується законодавчої заборони працювати в Бюро тим особам, які протягом 5 років до набрання чинності законом працювали (проходили службу), незалежно від тривалості, у спеціально уповноважених підрозділах із боротьби з корупцією в органах прокуратури, Міністерства внутрішніх справ України, податкової міліції, Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України та митних органах. Натомість передбачено можливість набирати до Національного бюро працівників, які взагалі не мають стажу роботи. Так, стаття 14 Закону встановлює, що особи, які не мають попереднього досвіду роботи в державних органах на посадах, пов'язаних із оперативно-розшуковою діяльністю, проведенням досудового розслідування, після проходження конкурсу на обіймання посади слідчого або оперативного працівника проходять обов'язкове стажування в Національному бюро строком від шести місяців до одного року»[3].

На нашу думку, набрання на службу осіб, які не мали попереднього досвіду, може призвести до набору в Національне бюро не кваліфікованих працівників. Саме з огляду на особливу категорію кримінальних правопорушень, які підслідні Національному бюро, вважаємо, що в ньому повинні працювати винятково досвідчені кадри зі стажем роботи не менше 5 років. Прийняття на роботу осіб, які не

мають необхідного досвіду, а то й уперше прийняті на роботу, суттєво позначиться на якості розслідування таких складних проваджень.

Отже, необхідно в статті 10 Закону встановити кваліфікаційні вимоги для оперативних працівників Національного бюро, які будуть уповноваженими здійснювати оперативно-розшукові та слідчі дії.

А О. Юрченко визначає, що аналіз окремих статей закону, свідчить про поспішність у його прийнятті, адже деякі норми потребують редакційної правки з точки зору вимог юридичної техніки. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України “Про Національне антикорупційне бюро України” Національне антикорупційне бюро України є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Не доцільно було вживати у редакції даної статті поняття “попередження” та “запобігання” як різноманітні, тому що в науці вони ототожнюються, оскільки означають одне і теж саме явище, а саме систему заходів, спрямованих на протидію процесам детермінації деліктності, що має на меті ресоціалізацію потенційних правопорушників, недопущення вчинення суспільно небезпечних діянь. При цьому, за чинним КПК України таких стадій кримінального провадження як “розслідування” та “розкриття” не існує, тому що законодавець виокремлює лише такі стадії як досудове розслідування та судове провадження[4].

На нашу думку, частину першу статті першої Закону України “Про Національне антикорупційне бюро України” доцільно викласти в такій редакції: “Національне антикорупційне бюро України є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення та припинення корупційних правопорушень, які можуть бути вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування”.

На думку Чечерського, незважаючи на вимоги частини 2 статті 19 Конституції, у статті 29 Закону чітко не прописано порядок здійснення моніторингу способу життя працівників відомства, а передбачено відсильну норму, за якою цей порядок встановлює Директор Національного бюро. Це означає, що механізм захисту співробітників законом не конкретизовано. На практиці це може призвести до значних зловживань і надмірного втручання в їх особисте й сімейне життя. Нелогічною є норма частини 3 статті 29 Закону, за якою встанов-

лення невідповідності рівня життя працівників Національного бюро майну й доходам цього працівника та його членів сім'ї є підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності. Водночас наявність надмірних доходів повинна спершу стати предметом службового розслідування щодо корупційної складової, за результатами якого слід приймати рішення згідно з кримінальним законодавством[1].

Варто зазначити, що Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» обмежує повноваження даного органу, що впливає на ефективність його роботи. Так як даний орган бореться з корупцією вищих посадових осіб, його діяльність поширюється на вичерпний перелік осіб, а саме:

- Президент України (повноваження якого припинено);
- Народний депутат України;
- Прем'єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України, перший заступник та заступник міністра;
- член Антимонопольного комітету України;
- Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України;
- Голова Фонду державного майна України, його перший заступник та заступник;
- член Центральної виборчої комісії;
- Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник;
- член Ради Національного банку України;
- Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його перший заступник та заступник ;
- та інші.

На нашу думку, варто надати повноваження НАБУ щодо розслідування корупційних правопорушень, яке б поширювалось на всіх осіб, якими б могли вчинятися корупційні правопорушення.

Також варто надати НАБУ функції щодо здійснення кримінального переслідування усіх корупційних правопорушень, забравши цю функції в інших правоохоронних органів, та розширити його повноваження, не обмежуючих лише для високопосадовців.

Висновок. Підсумовуючи викладене, можемо констатувати, що правове регулювання створення та функціонування Національного бюро не позбавлене низки недоліків, вирішення яких потребує комплексного підходу. Вважаємо, що задля ефективної роботи НАБУ, варто удоскона-

лити антикорупційне законодавство, а саме Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», без усунення яких навряд чи вдасться забезпечити роботу даного органу в правовому полі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. В. І. Чечерський Окремі проблемні нормативного регулювання статусу Національного бюро розслідувань України Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2015.
2. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовт. 2014 р. №1698-VII
3. І. І. Коротич Основні напрями підвищення ефективності діяльності Національного антикорупційного бюро України Прикарпатський юридичний вісник Випуск 3(9), 2015
4. О. М. Юрченко Національне антикорупційне бюро України: перспективи діяльності / О.М. Юрченко // Боротьба за організованою злочинністю: теорія і практика. – 2014. – № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2014_2_17.

Виноградова Дарія Сергіївна,
студентка групи ПМФ-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Мацелик Тетяна Олександрівна,
д.ю.н., доцент, завідувач кафедри
фінансового права

ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ У СВІТІ ТА УКРАЇНІ

Висвітлено основні питання інституційно-правового забезпечення механізму управління державним боргом у світі. Виокремлено сучасні моделі управління державним боргом та органи, які займаються цим у зарубіжних країнах. Запропоновано можливі зміни Україні на основі світового досвіду. Приділено увагу теоретичним поглядам науковців щодо визначення сутності поняття “управління державним боргом”.

Ключові слова: державний борг, управління державним боргом, бюджет, модель управління, боргова політика.

Освещены основные вопросы институционально-правового обеспечения механизма управления государственным долгом в мире. Выделены современные модели управления государственным долгом и органы, которые занимаются этим в зарубежных странах. Уделено внимание теоретическим взглядам ученых об определении сущности понятия "управление государственным долгом".

Ключевые слова: государственный долг, управление государственным долгом, бюджет, модель управления, борговая политика.

The main issues of institutional-legal providing mechanism of state debt management in foreign countries are revealed. Modern models of government debt management and bodies dealing with it in foreign countries are distinguished. Attention is paid to the theoretical views of scientists concerning determining the nature of the concept of "government debt management".

Key words: public debt, government debt management, budget, management model, debt policy.

Постановка проблеми. Сучасна економічна ситуація провідних держав світу характеризується тим, що кожна з них у своїй діяльності не може обходитись без фінансових запозичень, які показують нестачу власних фінансових ресурсів та активів, необхідних для фінансування державного бюджету. Як відомо, державний бюджет є основою для фінансової спроможності держави, від нього, у значній мірі, залежить фінансова стабільність держав. У свою чергу, одне з ключових місць у виконанні державного бюджету належить державному боргу, який впливає на економічну, соціальну та інші сфери держави.

Економічна ситуація України, та ще низки сучасних держав, характеризується економічною та фінансовою кризою, гальмуванням у розвитку важкої промисловості, нестабільністю та низьким рівнем боргової безпеки. Проблеми, які і спричиняються цим, зумовлюють необхідність вирішення питання державного боргу

В умовах фінансової нестабільності, питання дослідження управління державним боргом в Україні та світі – стають пріоритетними та актуальними, а управління державним боргом та боргова політика держави в цілому виходить на перший план, адже в Україні простежується

залучення та використання позик для покриття дефіциту державного бюджету, які призвели до значного зростання державного боргу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню управління та погашення, формування державного боргу як в Україні так і за кордоном, приділяли увагу вчені, економісти та юристи.

Варто виділити наступних вітчизняних науковців, які досліджували питання управління державним боргом: О. Б. Босенко, Г. В. Кучер, О. Р. Романенко, Н. О. Сич. Якщо говорити про напрацювання іноземних науковців, то це: Дж. Бьюкенен, К. С. Рогофф, Р. Масгрейв. Однак, в останні роки зазначеному питанню приділялося недостатньо уваги, що і зумовило актуальність дослідження.

Метою статті є дослідження фінансової заборгованості провідних країн світу, органів, діяльність яких спрямована на зменшення боргового навантаження, світового досвіду управлінням державного боргу та можливість його впровадження у подальшому в Україні.

Виклад основного матеріалу. Варто визначити, що собою являє управління державним боргом. Зокрема, Н. О. Сич під управлінням державним боргом розуміє: “заходи, що приймаються державною, її уповноваженими органами щодо визначення місць і умов розміщення та погашення державних позик, а також забезпечення гармонізації інтересів позичальників, інвесторів, кредиторів” [1, с. 351]. О. Р. Романенко дає схоже визначення: “це комплекс заходів, що здійснює держава в особі її уповноважених органів з визначення умов залучення коштів, їх розміщення і погашення та забезпечення платоспроможності держави” [2, 237-238]. За Г. В. Кучер управління державним боргом: “це система заходів уповноважених органів управління, пов’язана із залученням додаткових фінансових ресурсів у розпорядження держави та увідповіднення витрат з обслуговування державного боргу до її можливостей” [3, с. 56].

Як видно з вищенаведеного, усі визначення в дечому схожі між собою, основою яких є – діяльність держави, в особі відповідних органів із залучення додаткових фінансових активів.

У світовій практиці склалися три інституційні моделі управлінням державним боргом – банківська, агентська, урядова [4]

Банківська модель (Мальта, Данія, Кіпр) – являє собою управління боргом через підрозділ Центрального банку країни [4].

Агентська (Франція, Німеччина, Велика Британія, США, Польща) – управління державним боргом здійснює окрема державна стру-

ктура або агенство, яке розробляє та формує відповідні і методи управління [4].

Урядова (Естонія, Литва, Чехія) – управління державним боргом покладено на Державну скарбницю (казначейство) або Міністерство фінансів [4].

Органи управління державним боргом деяких країн світу наведені у таблиці 1.1.

№	Країна	Відповідальний орган	Мета управління державним боргом
1.	США	Міністерство фінансів США	Забезпечення мінімально можливих витрат на фінансування бюджету у довгостроковій перспективі
2.	Велика Британія	Казначейство Сполученого Королівства	Мінімізація в довгостроковій перспективі витрат на задоволення потреб уряду у фінансуванні з урахуванням ризику, гарантуючи при цьому узгодженість управління боргом з цілями грошово-кредитної політики
3.	Польща	Міністерство фінансів Польщі	Мінімізація витрат на обслуговування боргу, обмеження валютного ризику та ризику рефінансування в іноземних валютах, оптимізація управління ліквідністю державного бюджету
4.	Японія	Міністерство фінансів та Фонд консолідації державного боргу Японії	Забезпечення злагодженого та стабільного залучення коштів
5.	Італія	Казначейський департамент Італії	Забезпечення задоволення потреб держави у фінансуванні та виконання її зобов'язань по платежах з мінімально можливих витрат в середньо- і довгостроковій перспективі з розумною мірою ризику
6.	Україна	Міністерство фінансів України (частково)	Забезпечення злагодженого та стабільного залучення коштів

На нашу думку, більш раціональним управлінням державним боргом, є управління ним за агентською моделлю, тобто відокремленим органом або агенством, як у США, Великій Британії, Швеції,

Португалії, Нідерландах, Франції. У такому випадку, орган або агентство не залежить від інших державних органів, самостійний у прийнятті рішень, самостійно розробляє та реалізовує із врахуванням ринкових методів і прийомів управління відповідно до рішень уряду. Тобто, усі функції управління державним боргом зосереджені в руках одного агента.

Вважаємо, що заслуговує особливої уваги управління боргом в США, адже його здійснює спеціальний офіс при Казначействі США. Контролює діяльність офісу заступник міністра внутрішніх фінансів. Офіс (бюро державного боргу) відповідає за технічну допомогу і аналіз боргової політики.

У системі управління державним боргом чільне місце належить нормативному регулюванню.

Цікавим є досвід Польщі, у якій загальний державний борг складається з боргу Державного казначейства та боргу державного сектору економіки. Правове забезпечення державних запозичень здійснюється на основі не лише законодавчих актів Польщі, а й Європейського Союзу – це і Європейська система рахунків, і Протокол про регулювання дефіциту бюджету країн-членів ЄС [5, с. 272].

Щодо безпосередніх методів та характерних рис управління державним боргом, то ми поділяємо думку І. Лютого та О. Рожка:

- “усі методи та інструменти спрямовані на макроекономічну стабільність, формування адаптованої економіки;
- у зарубіжних країнах використовуються як ринкові, так і не ринкові методи полегшення боргового навантаження;
- для розвинутих країн характерним є високий рівень розвитку ринку державних цінних паперів” [4, с. 23] .

Якщо говорити про Україну, то у системі багаточисленних органів державної влади, відсутній єдиний державний орган, який би займався управлінням державним боргом, ризиками боргової діяльності, зараз такі функції частково покладено на Міністерство фінансів України, Центральний банк, Державну фіскальну службу України, Державну казначейську службу України, щодо нормативного забезпечення – воно майже відсутнє.

Висновки. Таким чином, у ході проведеного дослідження було встановлено, що управління державним боргом у кожній країні відбувається по-своєму, являє собою складний процес та систему заходів

уповноважених органів управління, пов'язаних із залученням додаткових фінансових ресурсів.

У світі виокремлено три інституційні моделі управління державним боргом (агентська, урядова та банківська).

Заслуговує на увагу досвід управління державним боргом в США, де ці функції покладено на спеціальний офіс при Казначействі США, а контролює діяльність офісу заступник міністра внутрішніх фінансів. Вважаємо, що його цілком можна запозичити в Україну, зокрема створити один уніфікований підрозділ, офіс або, навіть, і орган, який би об'єднав у собі часткові функції Міністерства фінансів, Національного банку, Державного казначейства, Державної фіскальної служби України, та повністю займався питанням державного боргу.

Крім того, можливими та необхідним змінами для України є питання законодавчого регулювання, зокрема прийняття Закону України “Про державний борг України” який повинен визначити поняття, класифікацію, склад державного та гарантованого державою боргу, порядок утворення та управління ним, контроль за його станом, встановити порядок його погашення та обслуговування, закріпити ліміти заборгованості. Також, за досвідом Польщі – використовувати у борговій політиці законодавчі акти ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сич Н. О. Світовий досвід як векторний орієнтир в управлінні зовнішнім державним боргом. *Проблеми і перспективи банківської системи України*. 2013. Вип. 37. С. 350-358.
2. Романенко О. Р. Фінанси: підручник. / 4-те видання. Київ: Центр учбової літератури. 2009. 312 с.
3. Кучер Г. В. Управління державним боргом. Підруч. / Київ. КНТЕУ. 2002. 342 с.
4. Лютий І., Рожко О. Сучасні тенденції та використання державного кредиту у розвинутих зарубіжних країнах. *Світ фінансів. Державні фінанси*. 2015. Вип. 4 (9). С. 17-24.
5. Печенюк Н. М. Напрями оптимізації управління зовнішнім державним боргом України шляхом використання зарубіжного досвіду. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 6. С. 270-275.

Вишневська Діана Ігорівна,

студентка групи ПМФ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Стріяшко Галина Миколаївна,

к.ю.н., доцент кафедри фінансового права

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ НА СИСТЕМУ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Постановка проблеми. Ще донедавна юридичні консультації, захист та представництво для багатьох громадян України були недосяжною послугою. Багато українців, зокрема з числа вразливих верств населення, просто не мали змоги оплачувати послуги адвоката або ж були позбавлені доступу до правової допомоги, що зумовлювало неможливість фахового представництва в суді. Така ситуація створювала нерівні умови та не сприяла довірі громадян до державних установ взагалі і зокрема вірі у справедливість системи правосуддя, що є важливим для розвитку ефективних механізмів реалізації демократії.

Створення системи надання безоплатної правової допомоги в Україні є конструктивною відповіддю уряду України на реальні потреби суспільства та критику міжнародної спільноти. Безоплатна правова допомога є основою розширення доступу до правосуддя та реалізації права на справедливий суд.

Питання правового регулювання видатків бюджету на систему безоплатної правової допомоги обумовлюється соціальними процесами, які відбуваються у суспільстві. Надання безоплатної правової допомоги соціально незахищеним верствам населення, а також іншим особам, що її потребують, є не тільки частиною державних гарантій із забезпечення прав, свобод і законних інтересів індивідів, але й важливим елементом соціальної політики держави в цілому. Саме тому забезпечення надання такої допомоги - це в першу чергу завдання та в певному розумінні обов'язок держави, який вона виконує, зокрема і шляхом фінансування даної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дане питання не в повній мірі досліджене науковцями, адже система надання безоплатної правової допомоги в Україні почала функціонувати відносно не-

щодавно. Саме тому різносторонні дослідження проблемних питань цієї системи в науковому аспекті є неймовірно цінними.

Наукові дослідження даного питання репрезентовано в чисельних працях європейських науковців, серед яких чимало українських, зокрема: А. Бущенко, В. Наливайко, В. Панченко, А. Волков, Д. Гудима, О. Дроздов, В. Касько, П. Рабінович, Т. Фулей, С. Шевчук, О. Яновська та інші.

Метою статті є дослідження основних проблем правового регулювання видатків бюджету на систему безоплатної правової допомоги в Україні.

Виклад основного матеріалу. Статтею 59 Конституції України встановлено, що кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [1].

Для розуміння порядку фінансування системи безоплатної правової допомоги та правового регулювання цього процесу необхідно звернутись як до відповідних законів, так і підзаконних нормативно-правових актів, а також до розроблених наукою механізмів визначення обсягів таких витрат.

Створення інституційної та нормативної бази, необхідної для надання безоплатної правової допомоги, забезпечення фінансової спроможності та стабільності функціонування системи – важливі кроки до гарантованого захисту прав людини в Україні [2]

Конкретний механізм та правова база, необхідні для реалізації як закріпленого статтею 59 Конституції України [1] права кожного на правничу допомогу, так і зобов'язань за низкою міжнародних договорів, що містять положення щодо надання правової допомоги і учасником яких є Україна, з'явилися після прийняття Верховною Радою України Закону України від 02.06.2011р. № 3460 «Про безоплатну правову допомогу», який набрав чинності з 09.07.2011р. [3].

Закон заклав інституційну основу для подальшої реалізації права на БПД. Прийнятий Закон визначає зміст права на безоплатну правову допомогу, порядок реалізації цього права, підстави та порядок надання безоплатної правової допомоги та державні гарантії щодо її надання.

Відповідно до положень ст. 1 даного Закону, безоплатна правова допомога – це правова допомога, що гарантується державою та повні-

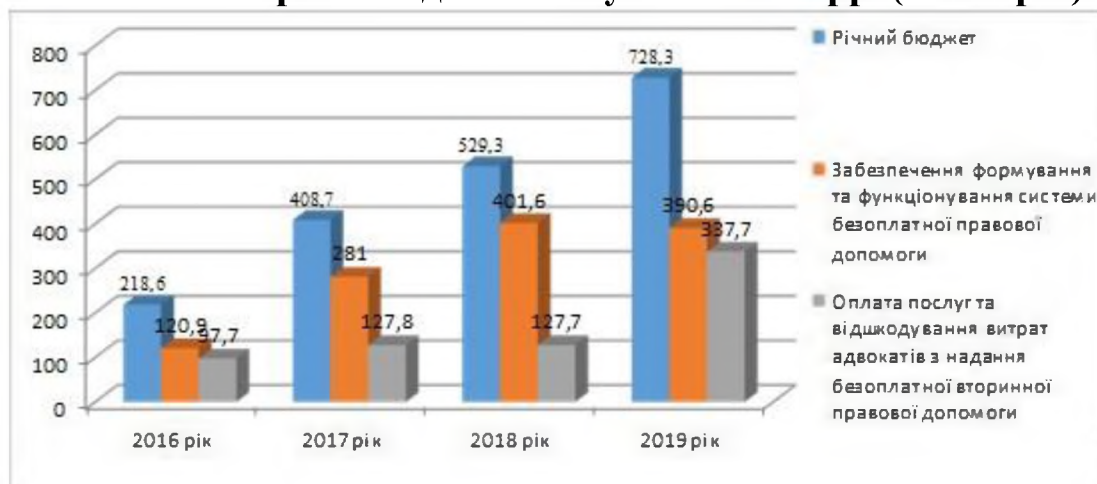
стю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [3].

Гарантоване державне фінансування є одним з принципів надання безоплатної правової допомоги в Україні, визначених законом.

Бюджетні програми, у яких відповідальним виконавцем визначено Координаційний центр з надання правової допомоги, а головним розпорядником коштів – Міністерство юстиції України, розробляються, по-перше, для забезпечення формування та функціонування системи БПД і, по-друге, для оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів із надання безоплатної вторинної правової допомоги [3].

Схема 1.1

Видатки з державного бюджету на систему безоплатної правової допомоги у 2016–2019 рр. (млн. грн.)

Згідно Законів України від «Про Державний бюджет України на 2016 рік» [4], та відповідних Законів на 2017 [5], 2018 [6] та 2019 роки [7], щороку Верховна Рада України відповідно до власних повноважень затверджувала дані закони, в яких згідно із затвердженими паспортами бюджетних програм виділялися бюджетні кошти.

Обсяги видатків державного бюджету, що виділялися на систему надання безоплатної правової допомоги, починаючи з 2016 року і до 2019 року, наведено в схемі 1.1.

Помітним є той факт, що у 2017 році фінансування системи не ймовірно збільшилося у порівнянні з минулим роком. Збільшення фінансування пов'язане з набуттям системою БПД нових функцій: надання правової інформації та консультацій (БПІД), правопросвітництва на рівні територіальних громад, забезпечення доступу до електронних сервісів Міністерства юстиції, а також розширенням мережі точок доступу до БПД шляхом відкриття понад 400 бюро правової

допомоги у малих містах. Це потребувало оренди понад 400 приміщень та оплати праці ~1400 нових штатних одиниць персоналу.

Державним бюджетом на 2017 рік передбачено фінансування системи БПД в обсязі 408,7 млн. грн. Збільшення фінансування пов'язане передусім з тим, що новоутворені бюро правової допомоги у 2016 році функціонували лише протягом останніх чотирьох місяців (з вересня), а у 2017 році вже мали працювати усі 12 місяців.

В цілому, як видно зі схеми 1.1 і таблиці 1.2, фінансування системи БПД щороку збільшувалося, і його обсяг у 2019 році перевищив аналогічний показник 2016 року у понад 3,3 рази.

Таблиця 1.2

Структура поточних видатків системи надання безоплатної правової допомоги у 2016-2019 роках

	2016		2017		2018		2019	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Адміністрування	120937,8	55,32	280973,7	68,74	401555,2	75,86	390554,1	53,63
Послуги БПД	97671,2	44,68	127771,2	31,26	127771,2	24,14	337733,2	46,37

Важливим показником, що відображає фінансову ефективність діяльності системи БПД, є співвідношення поточних видатків на надання послуг та адміністративних видатків. Рівень адміністративних витрат у 2016 році становив 55,32 %, у 2017 році він зростав і становив 68,74 %, а вже у 2018 році був найвищим і становив 75,86 %, що було пов'язано зі створенням 100 місцевих центрів БВПД та понад 400 бюро правової допомоги відповідно. У 2019 році ця частка зменшилась і становить 53,63 %.

Стратегічним планом Міністерства юстиції на 2020 рік та два наступних бюджетних періоди передбачено зниження частки адміністративних видатків системи БПД до рівня, що не перевищує 20 % [8].

Аналіз показників доводить факт того, що наявна система безоплатної правової допомоги вимагає значного державного фінансування. При цьому на оплату діяльності власне адвокатів йде менше коштів, ніж на матеріально-технічне оснащення центрів та роботи їх працівників.

Висновки. Таким чином, враховуючи практичний досвід роботи системи БПД протягом майже восьми років поспіль, вона потребує

удосконалення та трансформації зважаючи на потреби суспільства, насамперед у частині конкретизації видів правових послуг та також спрощення доступу до отримання такої допомоги тим, хто її дійсно потребує та порядку фінансування.

Управління системою безкоштовної правової допомоги ще з 2016 року показало, що кошти з Державного бюджету України та інших джерел (включаючи міжнародних донорів) використовуються неефективно та нераціонально. Вказані факти переконують у необхідності розробки і затвердження на рівні держави Порядку фінансування видатків на безоплатну правову допомогу за різними напрямками її надання, у якому б чітко простежувався механізм фінансування, його стадії, схеми руху відповідних коштів, взаємодія учасників цього процесу та співвідношення видатків державного і місцевого бюджетів.

Слід зазначити, що система надання БПД перебуває у стані постійного вдосконалення діяльності, враховуючи нові виклики, можливості та перспективи. Вона відкрита до розвитку якісних та ефективних інструментів для виявлення і забезпечення актуальних потреб у безоплатній правовій допомозі вразливих верств суспільства.

Своєчасна оптимізація чинного законодавства, яке пройшло практичну апробацію, дала б можливість зменшити існуючі ризики недосконалого функціонування всієї системи надання безоплатної правової допомоги в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст.161.
2. Наливайко В.С. Поняття і значення правової допомоги в Україні. Юриспруденція: теорія і практика. 2009. № 2.
3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011р. № 3460-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. №51. Ст. 577.
4. Про Державний бюджет України на 2016 рік: Закон України від 25.12.2015. № 928-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-19> (дата звернення: 19.06.2019).
5. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України від 21.12.2016 № 1801-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-19> (дата звернення: 19.06.2019).

6. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України від 07.12.2017 № 2246-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-2246-19> (дата звернення: 19.06.2019).

7. Про Державний бюджет України на 2019 рік: Закон України від 23.11.2018 № 2629-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-2629-19> (дата звернення: 19.06.2019).

8. Сірош Д.М. Порядок фінансування витрат на безоплатну правову допомогу в Україні / Д.М. Сірош // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – №30. – Том 2. – с. 82.

Вовкочин Інна Василівна,

студентка групи ПМФ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Касьяненко Любов Михайлівна,

д.ю.н., професор, професор кафедри

фінансового права

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Проблема формування національної безпеки України має кардинально важливе значення у контексті загального розвитку країни та її інтеграції у світове співтовариство. Фактичне становище держави дозволяє констатувати неадекватність бажаного і реального стану України в світі, відсутність дійових стратегій, які б зрушили ситуацію з критичної межі. Саме це зумовлює зосередження значної уваги на проблемі національної безпеки держави, поєднуючи питання розвитку окремих складових системи національної безпеки із необхідністю забезпечення життєво важливих національних інтересів. Окрім цього, найбільш гострим та важливим для сучасної України є питання правового забезпечення видатків бюджету на національну безпеку держави. Незважаючи на значну кількість наукових публікацій на вказану тематику залишається багато невирішених проблем у теорії та практиці юридичної науки.

Зміст державної політики національної безпеки полягає в тому, що держава через законодавчі акти визначає свою позицію щодо процесів, які відбуваються в сфері національної безпеки, окреслює цілі, завдання, функції, принципи, з'ясовує пріоритетність і поступовість їх досягнення, визначає систему національних інтересів на конкретному історичному етапі розвитку країни, з наступним окресленням спектра можливих методів їх забезпечення.

На думку науковців, важливим чинником успішного формування національної безпеки є усвідомлення того, що вона є системою для її складових елементів, і водночас є елементом систем безпеки вищого рівня (регіональної, колективної, міжнародної, глобальної). Саме тому її формування має відбуватися із закладенням таких параметрів її функціонування, які б давали змогу оптимізувати власну структуру з метою більш плідної взаємодії з іншими партнерами щодо забезпечення безпеки. Без урахування цього моменту, акцентування уваги лише на необхідності побудови внутрішньо узгоджених елементів, ігноруючи необхідність пристосовуватись до систем безпеки вищих рівнів, подальше існування системи національної безпеки України є безперспективним [1, с. 36].

На наш погляд, в основу нормативно-правового забезпечення національної безпеки України доцільно покласти ряд принципів. Визначальним і домінуючим принципом, що має бути закладений у систему нормативно-правового забезпечення національної безпеки, є принцип, відповідно до якого б унеможливлувалася будь-яка узурпація усіх функцій одним з уповноважених державних органів щодо забезпечення національної безпеки.

З огляду на поетапний розвиток системи національної безпеки України, загальні і спеціальні принципи в акумульованому стислому вигляді знайшли своє офіційне відображення спочатку у Концепції (основах державної політики) національної безпеки України від 16 січня 1997 р., а саме: пріоритет прав людини; верховенство права; адекватність заходів захисту національних інтересів реальним та потенційним загрозам; демократичний цивільний контроль за воєнною сферою, а також іншими структурами в системі забезпечення національної безпеки; додержання балансу інтересів особи, суспільства та держави, їх взаємна відповідальність; чітке розмежування повноважень органів державної влади, згодом – у Законі України «Про основи національної безпеки України», а втративши чинність на підставі

Закону № 2469-VIII від 21.06.2018, знайшли своє нормативне закріплення у Законі України «Про національну безпеку України» [2; 3].

Таким чином, на сьогоднішній день правову основу національної безпеки України становлять Конституція, Закон України «Про національну безпеку України», міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, а також видані на виконання цих законів інші нормативно-правові акти.

У ході дослідження було встановлено, що необхідною умовою розвитку системи забезпечення національної безпеки України, на наше переконання, є розробка та вдосконалення правових основ забезпечення національної безпеки (Конституція України, закони та інші нормативно-правові акти, що регулюють відносини в сфері національної безпеки) відповідно до сучасних реалій. Під необхідними розуміються такі умови, які забезпечують можливість створення системи забезпечення національної безпеки.

Для створення і підтримки необхідного рівня захищеності об'єктів національної безпеки в Україні варто розробляти систему правових норм, які: регулюють відносини в сфері національної безпеки; сприяють визначенню основних напрямів діяльності органів державної влади та управління в даній сфері; обумовлюють формування (а в деяких випадках перебудову чи реорганізацію) органів забезпечення національної безпеки і механізму контролю та нагляду за їх діяльністю.

Розкриваючи значення правових норм в розрізі державної політики, які регулюють суспільні відносини в сфері національної безпеки, то насамперед слід зазначити, що вони повинні забезпечувати: створення і включення в систему забезпечення національної безпеки всіх її суб'єктів; проведення аналізу, узагальнення, отримання, накопичення і обмін інформацією в системі забезпечення національної безпеки; вироблення чіткої взаємодії всіх ланок системи забезпечення національної безпеки у мирний і військовий час; можливість безпосереднього впливу на загрози національній безпеці та їх джерела [4, с. 51-52].

Що ж стосується безпосереднього правового забезпечення діяльності суб'єктів системи забезпечення національної безпеки, то комплекс правових норм повинен, на наш погляд, визначати: мету, завдання, функції діяльності органів національної безпеки, їх компетенцію; організаційно-правові форми та методи діяльності органів національної безпеки; принципи побудови та функціонування органів національної безпеки; структуру та характер взаємовідносин всередині

структури системи, що розглядається; правовий статус та межі оперативної самостійності суб'єктів системи забезпечення національної безпеки; умови, форми, порядок виникнення, зміни та припинення відносин між суб'єктами та об'єктами системи забезпечення національної безпеки [4, с. 52].

Отже, правове регулювання виступає важливим інструментом в системі забезпечення національної безпеки, оскільки обумовлює найбільш ефективні форми реалізації відповідних функцій суб'єктами системи забезпечення національної безпеки.

Розглянувши принципи побудови і забезпечення національної безпеки та запропонувавши напрями їх вдосконалення, перейдемо безпосередньо до питання видатків, що здійснюються з Державного бюджету України на сферу національної безпеки.

Необхідність розгляду цього питання, передусім, зумовлена тим, що в Україні, бюджетне фінансування сектору безпеки потрібно поетапно привести до обсягів, зіставних з аналогічними видатками країн Центральної Європи, з одночасною оптимізацією організаційно-штатних структур органів безпеки та приведенням їх у відповідність із новими функціями і завданнями, а також економічними можливостями держави.

Слід зазначити, що успішний розвиток Української держави на основі стратегії європейської інтеграції неможливий без вирішення проблеми реформування сектору безпеки і оборони. Адже саме на сектор безпеки і оборони покладаються основні функції забезпечення національної безпеки – захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, конституційного ладу, суспільних цінностей, прав і свобод громадян [5, с. 443].

В основу змін сектору безпеки і оборони повинні бути покладені усталені принципи, апробовані у розвинутих європейських демократіях, а саме: відповідність органів сектору безпеки і оборони політичному устрою держави; чітке законодавче врегулювання процедур тимчасового обмеження прав людини в інтересах державної безпеки; відкритість для демократичного цивільного контролю; цілісність, прозорість, доброчесність тощо. Кардинальних змін потребують підходи до фінансування сектору безпеки і оборони, ресурсного і кадрового забезпечення [1, с. 73].

Належне фінансування та контроль за ефективністю витрат залишаються актуальними питаннями існування і подальшого розвитку

сектору безпеки і оборони. У результаті недофінансування, Збройні сили України знаходяться на межі розвалу. Так як утримання одного військовослужбовця в Україні у грошовому вимірі у 15-20 разів менше, ніж у розвинутих країнах (США, ФРН, Франція). Недостатнє фінансування катастрофічно позначається на озброєннях, технічній модернізації, проведенні навчань. Проте, на сьогоднішній день сектор безпеки і оборони вимушений існувати в умовах жорсткого ресурсного обмеження.

Відповідно до положень Закону України «Про відкритість використання публічних коштів» визначено умови та порядок забезпечення доступу до інформації про використання публічних коштів розпорядниками та одержувачами коштів державного і місцевих бюджетів, суб'єктами господарювання державної і комунальної власності, фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування. Проте, до вищевказаного нормативно-правового акту варто включити положення, що стосується надання інформації про використання коштів на національну безпеку та оборону держави в обов'язковому порядку. Така інформація, в свою чергу, має підлягати оприлюдненню в кінці звітного року.

Отже, правове забезпечення видатків бюджету на національну безпеку України потребує наступного:

1) ретельної наукової експертизи всіх проектів законів та інших нормативно-правових актів, що розробляються, які мають відношення до проблем забезпечення національної безпеки України. Також необхідно здійснити експертну оцінку всіх раніше виданих нормативно-правових актів на предмет їх відповідності вищезазначеним вимогам до діючої нормативно-правової бази в галузі національної безпеки України. У разі виявлення будь-якої невідповідності, а також порушень законності, протиріч слід розробляти пропозиції щодо скасування цих актів чи внесення до них відповідних змін. Реалізація цього напрямку дасть можливість забезпечити якість, обґрунтованість, узгодженість, своєчасне прийняття, виявлення позитивних і негативних наслідків дії названих нормативно-правових актів, а також визначення їх місця в системі чинного законодавства України.

2) розробки загального методологічного підходу до створення нормативно-правових актів, формулювання єдиних принципів їх розробки, затвердження та реалізація. Утілення в роботі цього напрямку забезпечується системністю, послідовністю та спрямованістю норма-

тивно-правових актів на регулювання суспільних відносин з метою забезпечення належного рівня національної безпеки.

3) дієвості і постійності контролю у сфері національної безпеки, зокрема за використанням фінансових і матеріальних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ліпкан В.А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України: Монографія. Київ: «Текст», 2003. 600 с.

2. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України: Постанова Верховної Ради України від 16.01.1997 № 3/97, 1997. С. 85.

3. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19?lang=en> (дата звернення: 06.09.2019).

4. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: Вибр. наук. праці. Київ: НІСД, 2016. 528 с.

5. Монаєнко А. О. Особливості фінансування видатків у фінансовому праві та чинному законодавстві України і зарубіжних країн. Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. праць. 2008. Вип. 41. С. 443.

Ворона Юлія Олексіївна,

студентка групи ПМФ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Ковтун Валентина Миколаївна,

к.ю.н., доцент кафедри фінансового права

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВОГО КОМПРОМІСУ

***Анотація.** Статтю присвячено дослідженню податково-правового компромісу інтересів платника податків і держави. Визначено поняття та особливості податково-правового компромісу. Досліджуються права та обов'язки держави, права та обов'язки платника податків, а також гарантії реалізації їх прав, як складові елементи змісту податково-правового компромісу. Надано визначен-*

ня юридичних форм податково-правового компромісу. Виділено види юридичних форм податково-правового компромісу.

Ключові слова: *податково-правовий компроміс, податки, справляння податків, податкові права та обов'язки, інтерес, правове регулювання.*

Актуальність тематики дослідження. Визначення податково-правового компромісу належить до найбільш актуальних проблем в соціально-економічному й політичному житті суспільства. Зумовлено це тим, що в Україні на конституційному рівні закріплено як головний обов'язок держави утвердження і забезпечення прав і свобод людини і громадянина та обов'язок громадянина сплачувати податки. Проте багатовікова історія людства переконливо свідчить про єдність і протиріччя індивідуальних та публічних інтересів. Це протиріччя проявляється в тому, що публічні інтереси здійснюються переважно з порушенням інтересів приватних, або реалізація приватних інтересів здійснюються в чітко встановлених межах, які не допускають порушення публічного інтересу.

Ступінь наукового вивчення проблеми. Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становлять праці основоположників науки фінансового права: С.І. Іловайського, А.О. Ісаєва, Л.К. Воронової, І.Б. Заверухи, М.П. Кучерявенка, О.А. Музики, А.А. Нечай, О.П. Орлюк, та інших.

Метою дослідження є розкриття теоретико-методологічних і практичних аспектів податково-правового компромісу для визначення його особливостей; вивчення і узагальнення досягнень фінансово-правової науки.

Відсутність теоретичного обґрунтування податково-правового компромісу і недостатнє врегулювання на рівні закону підстав та форм його досягнення як при регулюванні податкових відносин, так і на практиці, викликає значні непорозуміння між носіями публічного та приватного інтересів з приводу мобілізації фінансових ресурсів з метою утворення публічних фондів коштів [1].

Кінець 2010 року позначився важливими кроками України на шляху формування правової держави та налагодження взаємозв'язків між державою та громадянським суспільством. Зокрема Закон України „Про соціальний діалог в Україні” від 23 грудня 2010 року визначив принципи на основі яких здійснюється соціальний діалог та загалом націлений на врегулювання ситуацій, що потребують врахування

інтересів приватних суб'єктів та держави, встановлює нові форми досягнення компромісу. Прийняття Податкового кодексу України 2 грудня 2010 року стало ще важливішим кроком на шляху впровадження в життя засад податково-правового компромісу. По-перше, він приймався за умов широкого громадського обговорення його положень, що сприяло коригуванню його змісту та врахування більшості зауважень громадськості, і по-друге, Кодекс більш широко передбачає способи оперативного вирішення спірних ситуацій та інші шляхи досягнення компромісу інтересів платників податків та держави в особі податкових органів [2].

Сьогодення української економіки та особливості правової системи України обумовлюють гостру потребу впровадження нових підходів до запровадження ефективних механізмів із запобігання виникненню спорів у різних правовідносинах та їх вирішення. Сферу податкових правовідносин сміливо можна визнати однією з найбільш конфліктних, враховуючи постійне протистояння публічного (державного) інтересу та інтересу платників податків.

Домінування фіскальної-контрольної функції податкових органів над сервісною, а також недосконалість українського правового регулювання у поєднанні з можливістю неоднозначного тлумачення податкового законодавства провокує платників податків до ухилення від сплати податків і зборів, а також до тривалих судових процедур для максимального відстрочення виконання податкових зобов'язань [3].

Закон України “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей уточнення податкових зобов'язань з податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість у разі застосування податкового компромісу”, прийнятий Верховною Радою України 25 грудня 2014 року (далі – Закон від 22.12.2014 року), унормовує процедуру так званого “податкового компромісу”, доцільність запровадження якого у пояснювальній записці до вказаного проекту пояснюється необхідністю “встановлення діалогу між державою та платниками податків, звільнення платників податків від фінансової, кримінальної та адміністративної відповідальності за умови сплати не задекларованих та/або неузгоджених платежів з податку на додану вартість та податку на прибуток підприємств, зменшення кількості адміністративних скарг до контролюючих органів та адміністративних позовів до суду платників податків на рішення контролюючих органів, а також забезпечення додаткових податкових надходжень до бюджету” [4].

Податково-правовий компроміс „генетично” пов’язаний з категорією „інтерес”. Він виникає і розвивається внаслідок існуючої диференціації інтересів, необхідності їх розмежування, захисту, створення умов і спеціально-юридичних механізмів їх реалізації.

Інтерес є безпосереднім і основним фактором, першоосновою податково-правового компромісу, є сутнісною межею – субстанцією останнього.

Інтерес в податковому праві проявляється в прагненні суб’єктів податкових відносин шляхом вчинення законних дій, спрямованих на задоволення потреб, забезпечити захист своїх прав, отримання матеріальних та інших благ, і виконання обов’язків, які покладені на них Конституцією і податковим законодавством. Відповідно до цього, можна виділити інтерес, який притаманний платнику податків і інтерес, який притаманний державі. Його пропонується називати податково-правовим інтересом. Метою податково-правового компромісу є узгодження саме таких приватних податкових інтересів та публічних податково-правових інтересів [5].

Для того, щоб поєднати та узгодити інтереси зазначених суб’єктів, їх інтереси мають бути визнані та оформлені у вигляді закріплених за цими суб’єктами прав і обов’язків, які б відповідали одне одному і були нормативно визначені. Виходячи з потреби реалізації інтересів держави, основні конституційні принципи є нічим іншим як юридичним закріпленням прав держави в сфері оподаткування на конституційному рівні. Юридичне закріплення прав держави – це соціальне визнання її права на керівну (інструментальну) роль в суспільстві. В свою чергу, юридична конструкція обов’язків держави безпосередньо не закріплена на нормативному рівні. Вони проявляються передусім в формі повноважень органів держави. Хоча окремі положення та декларативні ідеї містяться в численних нормативних документах, однак вони не об’єднані в певну концепцію [6].

Платник податків як представник приватного інтересу у податково-правовому компромісі наділяється цілою низкою прав, котрі мають такі риси: 1) право платника податків – це передбачена нормою податкового законодавства міра його можливої поведінки; 2) право платника податків означає, що він може будувати модель своєї поведінки на власний розсуд, але в межах дій, не заборонених законом, і може здійснювати вчинки, передбачені нормами податкового законодавства, в тій мірі, в якій це передбачено податковим законом; 3) не-

використання платником податків свого права не означає його припинення; 4) право повинно наділятися такою ознакою як можливість його здійснення платником податків в будь-який час, поки воно існує, тобто мається на увазі часові межі здійснення права, які залежать від податкового, звітного періоду; 5) до осіб, які протидіють платнику податків в реалізації ним своїх прав, повинні застосовуватися заходи державного примусу, котрі в кінцевому результаті допомагають платнику податків реалізувати своє законне право. На підставі цих ознак є можливим визначення юридичних прав платників податків [7, с. 8].

Підсумовуючи вище викладене, податково-правовий компроміс як узгодження публічних та приватних інтересів у податкових відносинах, можна стверджувати, що історично склалися і відображають реальний стан речей свого часу два наступні підходи до розуміння податково-правового компромісу – етатистський та ліберально-демократичний. Саме за ліберально-демократичного розуміння компромісу: 1) фінансовий інтерес держави визначається винятково публічними потребами суспільства; 2) відбувається утвердження і забезпечення прав і свобод людини у всіх сферах, у т.ч. і в оподаткуванні, є головним конституційним обов'язком держави; 3) відносини держави і платника податків позбавляються характеру протистояння та все більше набувають рис партнерства; 4) держава перестає бути монополістом публічної влади, а розділяє її з окремими суб'єктами суспільства, громадянським суспільством у цілому.

Податково-правовий компроміс визначено як публічну угоду між державою (публічними утвореннями) та приватним суб'єктом (платник податків, податковий агент) на основі погодження публічних і приватних податкових інтересів, які об'єктивно зумовлені соціальними факторами і які справедливо збалансовані з їх можливостями, що досягається в ході соціального діалогу або індивідуального звернення платника податків.

Публічні інтереси – інтереси публічного суб'єкта – це загальні інтереси, що поєднують особисті, групові інтереси, задоволення яких націлене як на реалізацію приватних інтересів, так і на забезпечення цілісності, стійкості і нормального розвитку організацій, держав, націй, соціальних прошарків, нарешті суспільства в цілому. Публічний податковий інтерес – це збалансована сукупність офіційно визнаних та нормативно закріплених об'єктивних податкових потреб і прагнень публічних суб'єктів податкових відносин, які забезпечуються та

охороняються державою відповідними способами охорони та правовими гарантіями. Публічний податковий інтерес поділяється на три види: державний податковий інтерес, територіальний податковий інтерес та суспільний податковий інтерес.

Приватний податковий інтерес становить сукупність охоронюваних правом та визнаних законом інтересів, які властиві певному індивідові та полягають у прагненні суб'єктів податкових відносин (платників податків) забезпечити їх законну реалізацію, здійснити дії, які спрямовані на задоволення потреб, захист своїх прав, отримання матеріальних та інших благ, і одержання належних можливостей для виконання обов'язків, що покладені на них Конституцією України і податковим законодавством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Трубін І.О. Застосування податкового компромісу та податкової амністії / І.О.Трубін // Фінансове право. – 2014 – С. 39-42.

2. Закон України „Про соціальний діалог в Україні” від 23 грудня 2010 року // БД «Законодавство України» / ВР України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17> (дата звернення: 01.10.2019).

3. Палій О. Податковий компроміс як варіант податкової амністії / О. Палій // Віче.-2015.-№ 6.- С.24-26.

4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 26.02.2019).

5. Шевченко А.Є. Виключення юридичної відповідальності. Звільнення від юридичної відповідальності / А.Є. Шевченко // Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення / О.Ф. Андрійко, Ю.В. Баулін, М.І. Іншин та ін.; відп. ред. Ю.В. Баулін. - Донецьк: Кальміус, 2013. - С. 40-56.

6. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 черв. 1996 р. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254> (дата звернення: 01.10.2019).

7. Вдовічен В.А. Податково-правовий компроміс інтересів платника податків і держави : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / В. А. Вдовічен. - К., 2011. - 20 с.

Дяченко Олександр Володимирович,
студент групи ПМФ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Шолкова Тетяна Борисівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
фінансового права

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ ТА ЇХ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Глобалізація та трансформація суспільних відносин під впливом державотворчих процесів протягом останніх років є об'єктивними факторами, які обумовили радикальні зміни соціально-економічної та правової дійсності українського суспільства та призвели до необхідності перегляду юридичної природи і складу всієї сукупності фінансів у державі. Водночас, еволюція соціально-економічних умов актуалізувала питання визначення та з'ясування структури публічних фінансів, що має сприяти поступовому вдосконаленню правового регулювання суспільних відносин у цій галузі.

Поняття «публічних фінансів» є тією детермінантою, яка визначає межі фінансово-правових відносин в Україні та становить предмет фінансового права як галузі права.

Варто акцентувати, що публічні фінанси мають комплексний характер, й можуть інтерпретуватися як:

- 1) сукупність коштів, що надходять у розпорядження держави та інших публічних союзів для витрачання їх на потреби населення;
- 2) економічні відносини, що виникають між публічними союзами та населенням, комерційними установами з приводу формування й використання коштів для задоволення публічних потреб;
- 3) наука, що вивчає специфічну сферу діяльності держави та інших публічних союзів щодо формування коштів з наступним витрачанням їх для задоволення потреб населення [1, с. 32].

У зв'язку з цим В. Б. Тропіна переконана, що виходячи з реалій сьогодення, необхідно по-новому осмислити поняття публічності в суспільстві, не звужуючи його лише до державних інтересів і не отожднюючи з ними, оскільки в Україні, яка перебуває на шляху до ро-

збудови громадянського суспільства, мають місце гострі суперечності у сфері соціального буття й далеко не завжди держава у своїй діяльності, у тому числі фінансовій, враховує спільні інтереси людей як інтереси різного виду товариств, об'єднань тощо [2, с. 32].

Така думка має теоретико-методологічним підґрунтям концепцію публічного інтересу, який полягає не лише у забезпеченні покриття фінансових витрат державних органів влади та органів місцевого самоврядування на виконання ними своїх функцій, але й виходячи з того, що Україна є соціальною державою (ст. 1 Конституції України), публічний інтерес знаходить вияв у соціальному бутті українців, їх добробуті та існуванні нормальних умов життєдіяльності.

Цікавим, на нашу думку, є визначення поняття «публічних фінансів», запропоноване С. В. Бардаш, який визначає їх як суспільно-економічні відносини, які виникають у процесі утворення, розподілу (перерозподілу) і використання публічних фондів грошових коштів, пов'язаних із задоволенням усіх видів публічного інтересу та регулюються шляхом установлення імперативних приписів держави або органів місцевого самоврядування, які поширюються на учасників відносин у сфері господарювання усіх форм власності [3, с. 36].

Більш вдалим на наш погляд, є визначення поняття «публічності» як загального права власності на об'єкт, що має велике значення для суспільства в цілому, держави, адміністративно-територіальної одиниці або певної сукупності людей, правовідносини, які регулюються нормами імперативного характеру і захищаються за ініціативою держави або органів місцевого самоврядування, та забезпечується контроль такого об'єкту на всіх стадіях його функціонування власниками такого об'єкта [4, с. 116].

Таким чином, у даному визначенні чітко прослідковується його відмежованість від поняття «приватного об'єкту», який є власністю конкретної особи, він цікавий виключно їй, всю користь від цього об'єкту отримує виключно особа (його власник) і розпоряджається ця особа своїм об'єктом на власний розсуд і ніхто не має права вказувати їй як ним розпорядитися і контролювати це розпорядження. Натомість «публічний об'єкт», оскільки є власністю одночасно групи людей, частини суспільства, спільноти чи всієї держави, мусить підпадати під контроль на всіх стадіях свого функціонування з боку його власників. Цим публічний об'єкт від приватного відрізняється.

У Законі України «Про відкритість використання публічних коштів» від 11.02.2015 р. термін «публічні фінанси» не вживається, натомість надається структура публічних коштів [5]. Однак, неправильним з точки зору юридичної термінології науки фінансового права буде ототожнення понять «публічні фінанси» та «публічні кошти», адже перше поняття є ширшим: публічні фінанси включають в себе публічні фонди, в яких акумулюються кошти.

Крім того, різняться погляди науковців щодо ролі публічних фінансів у забезпеченні соціально-економічної політики України. Так, О. Головенко зазначає, що публічні фінанси є конче необхідними, адже саме вони надають можливість державі забезпечувати фінансовими ресурсами ті потреби власних громадян, які не можуть забезпечуватися у зв'язку з об'єктивними причинами [6, с. 76]. Така думка відображає вузький підхід до значення публічних фінансів у житті українського суспільства, адже вони, як комплексна категорія, не можуть спрямовуватися лише на задоволення потреб громадян, а детермінують загальнонаціональний суспільний інтерес.

Сутність і функції публічних фінансів постійно розвиваються. Їх еволюція пов'язана з розвитком функцій самої держави. Сьогодні в демократичних економічно розвинених країнах на перше місце серед державних пріоритетів виходять соціальна політика, підтримка миру і правопорядку, розв'язання глобальних проблем (екологія, демографічна ситуація тощо). Зазначені напрями державної діяльності неможливі без наявності відповідних джерел фінансування [7, с. 26].

Отже, публічні фінанси забезпечують для органів державної влади можливість виконувати свої основні функції щодо створення умов для нормального політичного, економічного та соціального розвитку. Такими функціями держави є:

- 1) розробка, прийняття, реалізація та удосконалення законодавчих актів, в тому числі тих, що формують інституційні основи ринкового господарства;
- 2) надання державних послуг загального значення;
- 3) розробка та реалізація економічної політики;
- 4) розробка й реалізація соціальної політики, фінансування основних суспільних та соціальних послуг, підтримка слабо захищених груп населення;

5) регулювання процесу інтеграції у світову політичну систему та світову економіку; 6) здійснення заходів по охороні навколишнього природного середовища [8, с. 151].

До того ж, в умовах активізації євроінтеграції актуальності набуває не тільки акумулювання, розподіл, перерозподіл і використання фінансових ресурсів. На перший план виходить ефективність управління публічними фінансами [3, с. 36]. Сьогодні розроблена Стратегія реформування системи управління фінансами на 2017-2020 роки, що затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.02.2017 р. № 142-р, в якій наголошується на тому, що наявність потужної та ефективної системи управління державними фінансами є невід'ємною умовою для забезпечення стійкого економічного зростання і ефективного надання державних послуг, а також створення підґрунтя і стимулів для проведення реформ в інших сферах [9].

Таким чином, метод управління публічними фінансами, про який неодноразово писали такі вчені як А. А. Нечай, Т. Б. Шолкова у своїх працях, стає ще більш актуальним і потребує офіційного включення до методів, як публічних фінансів, так і при визначенні фінансової діяльності держави.

Отже, на підставі проведеного дослідження видається доцільним виділити такі особливості публічних фінансів:

- 1) вони є предметом галузі фінансового права;
- 2) їх публічний характер визначається тим, що їх власником є виключно держава і територіальні громади, або об'єднання людей (громадські організації чи політичні партії);
- 3) вони спрямовуються на виконання державою своїх функцій (соціальні, економічні, політичні тощо), що відображають публічний інтерес;
- 4) вони регулюються імперативними нормативно-правовими актами;
- 5) порядок формування, розподілу, управління і використання грошей у публічних фондах контролюється органами державної влади і мусить бути доступним для публічності.

Отже, «публічні фінанси» – це економічний інструмент за допомогою якого на підставі фінансових імперативно-правових норм здійснюється формування, розподіл, управління та використання публічних централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів, що забезпечують виконання державою, органами місцевого самовря-

дування та суспільними колективами своїх функцій в реалізації публічного інтересу.

Щодо структури та складових елементів публічних фінансів, то одностайності вчених дотепер не досягнуто. Одні вчені вказують що публічні фінанси, тобто їх система складається з таких елементів:

- 1) державні фінанси, котрі є державною власністю й витрачаються для реалізації загальнодержавних публічних інтересів;
- 2) фінанси органів місцевого самоврядування, котрі є комунальною власністю й витрачаються для реалізації публічних територіальних інтересів, визнаних органами самоврядування відповідних територій;
- 3) фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування, кошти якого не є державною чи комунальною власністю й витрачаються для реалізації суспільного інтересу в забезпеченні соціального захисту громадян, визнаного й гарантованого державою [7, с. 27].

У науці піднімається питання про доцільність включення до цієї системи нової категорії, а саме «фінанси громадських організацій». Так, В. М. Опарін, В. М. Федосов та П. І. Юхименко переконані, що є всі підстави для віднесення фінансів громадських організацій і об'єднань до публічних, адже їхнє призначення полягає в забезпеченні потреб суспільного, хоч і обмеженого певним колом суб'єктів, характеру. У цьому контексті діяльність таких організацій має яскраво виражену публічну спрямованість [10, с. 116].

Інші вчені говорять про те, що існують 3 концепції, які обґрунтовують поняття фінансової системи та елементів, що до неї входять: фондова, інституційна та посуб'єктна.

Фондова концепція, говорить про те, що фінансова система, а отже і публічні фінанси складаються з сукупності публічних фондів (різновиди централізованих та децентралізованих публічних фондів). Інституційна концепція, містить в собі сукупність фінансових інститутів, таких як: місцеві податки і збори, державний та комунальний кредит, банківську систему, кредитну систему, пенсійні фонди, бюджети всіх рівнів, страхові фонди та децентралізовані фонди. Посуб'єктна концепція розкриває поняття фінансової системи як сукупності видів органів державної влад та органів місцевого самоврядування до повноважень яких належить управління фінансами [11, с. 28].

Ми притримуємось фондової концепції, оскільки категорія «публічні фінанси» є комплексною (як за змістовним, так і структурним аспектом), що дає підстави стверджувати, що сутність аналізованого

поняття та його ознаки можуть бути виведені й шляхом аналізу теоретико-методологічних засад функціонування підвидів публічних фінансів і відповідних фондів. У цьому аспекті слід погодитися з наявною в науковій літературі думкою, що, «розглядаючи фонди держави чи органів місцевого самоврядування, говоримо про те, що вони всі є публічними» [12, с. 264].

Окрім того, як уже було з'ясовано дослідження природи та сутності фондів органів місцевого самоврядування, проведеного Т. Б. Шолковою, дозволило вченій виокремити такі ознаки зазначених фондів:

- 1) закріплення правового статусу фонду в нормативно-правових актах;
- 2) наявність окремого спеціалізованого рахунку у відповідній фінансово-кредитній установі;
- 3) визначення мети створення фонду;
- 4) законодавче визначення джерел доходу фонду;
- 5) встановлення чітко визначеного порядку розподілу, управління та використання коштів фонду на суворо визначені цілі;
- 6) здійснення фінансового контролю [13, с. 12].

Тобто всі наявні фонди держави, органів місцевого самоврядування, які відповідали даним ознакам можна було віднести до публічних фондів. Досліджуючи наукову літературу ми приходимо до висновку, що вчені фактично не звертали увагу на такі фонди, як фонди грошових коштів політичних партій. А на сьогоднішній день, вони мають не аби яке фінансування з боку держави.

Так, останніми роками в Україні, яка стала на шлях євроінтеграції та адаптації ключових політико-правових практик у національну систему, спостерігаються тенденції зниження рівня приватно-комерційного фінансування політичних партій та активізація практики державного фінансування політичних партій, правовою основою якого є Розділ IV Закону України «Про політичні партії в Україні», в якому визначаються форми державного фінансування політичних партій, щорічний обсяг такого фінансування статутної діяльності політичних партій, підстави та порядок отримання політичною партією права на державне фінансування, зупинення державного фінансування статутної діяльності політичних партій тощо [14]. Отже, з урахуванням наведеного щодо фінансування політичних партій з державного бюджету України пропонується їх фонди включити до системи публічних.

З урахуванням того, що фінансування діяльності громадських організацій та політичних партій відбувається з державного бюджету України, цілком доцільним є зарахування їх фондів до складу публічних. Реалізація зазначеної пропозиції дозволить ефективніше контролювати використання цими суб'єктами публічних коштів, які їм виділяються на виконання соціальних функцій. Підвищення ефективності управління публічними фінансами та створення системи контролю за їх використанням уповноваженими суб'єктами стане запорукою стабільності фінансової системи в Україні та невід'ємною умовою забезпечення економічного зростання.

Таким чином, сутність публічних фінансів полягає у тому, що вони охоплюють публічні фінансово-грошові відносини, що виникають та реалізуються на підставі фінансових імперативно-правових норм, щодо формування, розподілу, перерозподілу, управління публічними грошовими фондами коштів органів державної влади, органів місцевого самоврядування та суспільних організацій (в т.ч. партій) для виконання ними функцій, щодо забезпечення публічного інтересу, які покладені на них Конституцією та законами України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко С. Публічні фінанси у контексті генези та еволюції понятійно-категоріального апарату фінансової науки. Інституціональна економіка. 2015. № 10. С. 31-35.
2. Тропіна В. Б. До питання про публічні фінанси. Фінанси України. 2009. № 12. С. 28-34.
3. Бардаш С. В. Поняття і склад публічних фінансів як об'єкта державного фінансового аудита. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Вип. 6. Ч. 1. С. 34-37.
4. Шолкова Т. Б. Місцеві бюджети, як публічний фонд грошових коштів: теоретичний аспект. Підприємство, господарство і право. 2006. № 4. С. 114–118.
5. Про відкритість використання публічних коштів: Закон України від 11 лютого 2015 р. № 183-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 16. Стор. 921. Ст. 109.
6. Головенко О. Теоретичні засади застосування категорії «публічні фінанси» у фінансовому праві. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2011. № 3. С. 73-78.

7. Корецька С. О. Аналіз категоріального апарату публічних фінансів. Інвестиції: практика та досвід. 2011. № 19. С. 25-27.

8. Финансы: учебник / И. И. Глотова, Е. П. Томилина, О. Н. Углицких, Ю. Е. Клишина. 2-е изд., перераб. и доп. Ставрополь : АГ-РУС Ставропольского гос. аграрного ун-та, 2015. 352 с.

9. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142-р. Урядовий кур'єр. 2017. № 46.

10. Опарін В. М., Федосов В. М., Юхименко П. І. Публічні фінанси: генеза, теоретичні колізії та практична концептуалізація. Фінанси України. 2017. № 2. С. 110-128.

11. Орлюк О. П. Фінансове право. Академічний курс : підручник. К. : Юрінком Інтер, 2010. 808 с.

12. Шолкова Т. Б. Теоретичний погляд на поняття «публічні централізовані фонди коштів місцевого самоврядування» та «публічні децентралізовані фонди коштів місцевого самоврядування» у сфері фінансового права». Право і суспільство. 2014. № 6-1. Ч. 2. С. 261–266.

13. Шолкова Т. Б. Правові основи публічних фондів органів місцевого самоврядування: автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / наук. кер. А. А. Нечай ; Нац. ун-т держ. податкової служби України. Ірпінь : Б. В., 2011. 19 с.

14. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2365-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 23. Ст. 118.

Карпенко Альона Євгенівна,
студентка групи ПМФ-18-1
Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Цимбалюк Анатолій Володимирович,
к.е.н., доцент, професор кафедри
фінансового права

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ СПЛАТИ ЄДИНОГО СОЦІАЛЬНОГО ВНЕСКУ В УКРАЇНІ

Право на соціальний захист, передбачене у статті 46 Конституції України гарантується загальнообов'язковим соціальним страхуванням. Крім бюджетних та інших джерел соціального забезпечення, Україна як соціальна держава реалізовує це право за рахунок коштів публічних фондів.

Єдиний внесок на обов'язкове соціальне страхування, що сплачується роботодавцями та іншими особами, які відповідно до законодавства зобов'язані його сплачувати, є основним джерелом формування публічних фондів коштів. Справляння відповідного платежу є невід'ємною складовою частиною фінансової системи держави та забезпечує реалізацію права кожної фізичної особи отримувати соціальний захист у таких випадках, як досягання пенсійного віку, безробіття, тимчасова втрата працездатності чи нещасний випадок на виробництві, допомога у зв'язку з вагітністю та пологами, допомога на поховання тощо.

Чинна в Україні система соціального страхування є складною у зв'язку з постійним реформуванням адміністрування єдиного внеску, щорічною зміною елементів юридичного складу відповідного платежу, зокрема суб'єктного складу, бази нарахування, ставок відрахувань у публічні фонди коштів соціального страхування. Відповідні зміни негативно впливають на виконання обов'язків платників щодо справляння єдиного внеску і зумовлюють виплату заробітної плати у конвертах та приховування доходів.

Значну увагу питанням справляння єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування приділяли вітчизняні фахівці з фінансового права: Є. Алісов, Л. Воронова, О. Гетьманець, І.

Заверуха, А. Іванський, Л. Касьяненко, М. Кучерявенко, Т. Ладковська, А. Монаєнко, О. Орлюк, О. Покатаєва, Т. Проценко, Л. Савченко, О. Сударенко, Н. Якимчук[1,с.65].

Вивченню питань справляння єдиного внеску присвячені праці таких учених-економістів, як І. Динь, Н. Іванчук, М. Казмарчук, Д. Карамішев, М. Карлін, Л. Новосельська. Комплексні дослідження фінансово-правового регулювання єдиного внеску здійснені С. Наконечним («Фінансово-правове регулювання адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне страхування») та Н. Якушою («Правове регулювання єдиного внеску на загальнообов'язкове соціальне страхування»)[1,с.65].

Метою даної роботи є дослідження сутності та змісту ЄСВ в Україні, правового регулювання сплати єдиного соціального внеску в Україні, актуальності питання справляння ЄСВ та проблематика сплати ЄСВ.

Єдиний соціальний внесок – це об'єднаний платіж, який замінив собою чотири раніше існуючих обов'язкових державних соціальних збори: пенсійний, на випадок безробіття, соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та від нещасного випадку на виробництві. Згідно із Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 2464 від 8.07.2010 року єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – це консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб та членів їхніх сімей на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування [8,с.21].

Платниками ЄСВ є працедавці, тобто страхувальники. До них належать юридичні особи, а також фізичні особи – підприємці і особи, що забезпечують себе роботою самостійно. Ставки ЄСВ диференційовані, на сьогодні їх розмір становить від 36,76 до 49,7% залежно від виду професійної діяльності, до якої прив'язана ставка страхування від нещасного випадку [8,с.21]. Крім того, окремий розмір ЄСВ встановлено для фізичних осіб-підприємців – 34,7% та для бюджетних установ – 36,3%. При округленні середня величина цього внеску визнана на рівні 41%. Згідно з п. 3 р. II Завершальних і перехідних

положень Закону № 77-VIII ставки єдиного соціального внеску на підприємстві можуть бути зменшені із застосуванням коефіцієнта 0,4. Отже, підприємство має право знизити ставку ЄСВ до рівня 16,4% при нарахуванні заробітної плати або винагороди за цивільно-правовими договорами. Щоб отримати таке право, підприємство повинно виконати одночасно чотири умови: 1) у 2015 р. сума основної і додаткової заробітної плати, а також інших заохочувальних виплат, повинна бути у 2,5 рази більшою, ніж у 2014 р.; 2) середня заробітна плата по підприємству збільшилася мінімум на 30% порівняно із середньою заробітною платою за 2014 р.; 3) середній платіж на одну застраховану особу після застосування коефіцієнта складає не менше ніж 700 грн; 4) середня заробітна плата по підприємству складає не менше 3 мінімальних заробітних плат[11,с.22].

Законом передбачено, що юридичні та фізичні особи-підприємці, які використовують найману працю, несуть відповідальність у вигляді штрафу в разі: – фактичного допуску працівника до роботи без оформлення трудового договору (контракту), оформлення працівника на неповний робочий день у разі фактичного виконання роботи повний робочий час, встановлений на підприємстві, та виплати заробітної плати (винагороди) без нарахування та сплати ЄСВ та податків – у тридцятикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої законом на момент виявлення порушення, за кожного працівника, щодо якого скоєно порушення (у 2015 р. – 36540 грн);

– порушення встановлених строків виплати заробітної плати працівникам та інших виплат, передбачених законодавством про працю, більш як за один місяць, виплата їх не у повному обсязі;

– у трикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої законом на момент виявлення порушення:

– недотримання мінімальних державних гарантій в оплаті праці;

– у десятикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої законом на момент виявлення порушення, за кожного працівника, щодо якого скоєно порушення (у 2015 р. – 12180 грн);

– порушення інших вимог трудового законодавства, крім зазначених вище,

– у розмірі мінімальної заробітної плати (у 2015 р. – 1218 грн).

Незважаючи на те, що Уряд пообіцяв працедавцям зменшення ставки ЄСВ, фактично цього не відбулося. В умовах економічної кризи та

нестабільності вітчизняної валюти дотримуватися одночасно чотирьох умов сьогодні дуже складно для страхувальників.

Стрімкий розвиток законодавства про єдиний внесок та нещодавня пенсійна реформа актуалізували широке коло проблем, пов'язаних зі справлянням єдиного внеску страхування до позабюджетних фондів коштів. Їх неможливо вирішити на основі існуючих наукових напрацювань, які не враховують специфіку останніх змін у сфері справляння єдиного внеску. Викладене зумовлює важливість теми дослідження та свідчить про доцільність здійснення нового поглибленого вивчення питань правового регулювання єдиного внеску.

Поняття адміністрування єдиного внеску містить податкове законодавство, тому залишається відкритим питання закріплення даного поняття у законі, оскільки Податковий кодекс України не врегульовує відносини щодо порядку нарахування, обчислення та сплати єдиного внеску. Проте облік платників єдиного внеску регулюється законом незважаючи на те, що відповідна діяльність належить до функцій, передбачених адмініструванням єдиного внеску, яке регулюється Податковим кодексом України[5].

Спираючись на вищезазначене, хотіла би внести деякі свої пропозиції щодо розв'язання деяких проблемних питань, пропоную:

- звернути увагу на європейський досвід щодо справляння єдиного внеску(наприклад, Данії, Люксембургу та Австрія);
- удосконалити закони у сфері контролю за сплатою єдиного внеску (наприклад, удосконалити законодавче закріплення об'єкта справляння єдиного внеску);
- внести зміни щодо строків подання звітності зі сплати єдиного внеску(зокрема граничного строку подання звітності для фізичних осіб-підприємців та осіб);
- звернути більшу увагу на відповідальність посадових осіб контролюючого органу у сфері справляння обов'язкових платежів до публічних фондів коштів та визначити відшкодування завданої шкоди платникам єдиного внеску.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скоропад Т.І. /Правове регулювання справляння єдиного соціального внеску/Порівняльно-аналітичне право №6,2017.-65-143 с.

2. С. Наконечний/ Поняття, особливості та елементи адміністрування єдиного соціального внеску: фінансово – правовий аспект - 2016.-21-22 с.

3. Т.М. Козир, С. Тиванюк /«Реформування єдиного соціального внеску: проблеми та перспективи issn 2074-5354. академічний огляд. 2015. по 1 (42).- 22 с.

4. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>

5. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>

Лисаченко Олександр Сергійович,

студент групи ПМФ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Касьяненко Любов Михайлівна,

доктор юридичних наук, професор

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Актуальність теми статті. Здійснення в Україні системних демократичних, соціально орієнтованих перетворень, із урахуванням необхідності подолання наслідків воєнних дій, фінансово-економічної кризи, передбачає продовження ефективного реформування соціальної сфери, а також вирішення всіх нині наявних у ній проблем. Нормативно-правова база, яка регулює фінансову систему забезпечення соціальної сфери, була поступово узгоджена із сучасними світовими тенденціями щодо побудови відповідних систем, але це не вирішило всіх проблем соціальної сфери. Тривалий період основною проблемою правового регулювання фінансового забезпечення соціальної сфери була успадкована з радянської доби основа, яка є повною мірою неконкурентоспроможною, зважаючи на сучасні реалії. Тож актуальність цієї проблеми визначається необхідністю поглибленого вивчення наявних нині невирішених питань з метою створення надійної та адекватної ринковим умовам системи фінансування соціальної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам фінансового забезпечення функціонування різних сфер і галузей економічної системи присвячено праці відомих вітчизняних і зарубіжних учених, а саме: В. І. Аранчія, І. Т. Балабанова, В. Д. Базилевича, В. М. Федосова, А. Д. Шеремета, Р. С. Сайфуліна, О. Д. Василика, А. М. Поддєрьогіна, В. К. Сенчагова, В. М. Опаріна, С. І. Юрія та інших.

Мета статті. Метою статті є поглиблення наукових знань на основі досягнень вітчизняної юриспруденції, аналізу законодавства України щодо фінансування соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Провідна роль держави в забезпеченні функціонування та розвитку соціальної сфери обумовлена тим, що вона є основним і найважливішим об'єктом соціальної політики. Сучасна структура фінансового забезпечення соціальної сфери обумовлена і тим, що Україна успадкувала від радянської системи комплексну та багаторівневу її систему (охорони здоров'я, соціального захисту, освіти тощо), спрямовану на забезпечення загального охоплення населення соціальними послугами, які фінансуються і надаються державою. Після розпаду Радянського Союзу Україна декілька разів намагалася здійснити процес реформування соціальної сфери, проте переважна більшість її галузей у цілому зберігає структуру радянській моделі. Збереження в Україні цієї моделі означає, що ані організація їх надання, ані їхнє фінансування не зазнали істотних змін. Соціальна сфера в Україні й досі функціонує на таких принципах, як фінансування з державного бюджету та забезпечення загального доступу громадян до безкоштовного надання гарантованого пакету соціальних послуг. Як наслідок, держава реалізує соціальні гарантії та забезпечує надання населенню гарантованого обсягу послуг у сфері охорони здоров'я, освіти, соціального захисту та культури шляхом формування та реалізації бюджетної політики.

Водночас бюджетна політика в соціальній сфері спрямована на забезпечення гарантій, які включаються до першої групи та передбачають встановлення розмірів державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат, мінімальних пенсій і мінімальної заробітної плати. Відповідно, фінансові ресурси держави відіграють значну роль у забезпеченні соціальних гарантій доходів населення, визначаючи показники матеріального добробуту працівників соціальної сфери, непрацездатних осіб та інших пільгових категорій. Забезпечення виконання соціальних гарантій матеріального добробуту здійснюється шляхом

надання трансфертів населенню в грошовій та натуральній формі (державні субсидії, державні допомоги населенню).

Основним джерелом фінансування соціальної сфери є державні фінансові ресурси, а саме бюджетні та позабюджетні кошти, які забезпечують реалізацію соціальних гарантій і інтересів усіх верств населення, підвищуючи рівень та якість їх життя. В умовах обмеженості бюджетних ресурсів держава може гарантувати забезпечення кожного виду медичних, освітніх, культурних потреб лише на мінімальному рівні. Але вимоги різних груп населення щодо рівня якості послуг суттєво відрізнятимуться. Задовольнити ці вимоги можна з позабюджетних коштів. Основними джерелами позабюджетного фінансування є кошти юридичних і фізичних осіб [1, с. 24].

До складу соціальної сфери належать установи освіти, установи соціального захисту населення, охорони здоров'я, організація санаторно-курортного, туристично-готельного обслуговування, фізкультури та спорту тощо.

Сучасне вітчизняне законодавство визначає освіту як основу інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства та держави [2]. В Україні право кожної людини на освіту передбачене Конституцією України, де вказано, що «повна загальна середня освіта є обов'язковою і що держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам [3]».

Основною складовою нормативної бази фінансування освіти сучасної України є Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [4], Національна доктрина розвитку освіти [5], Закон України «Про вищу освіту» [6] та Закон України «Про освіту» [2]. В Указі Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» від 17 квітня 2002 р. [5] зазначається, що доктрина затверджується з метою визначення стратегії та основних напрямів подальшого розвитку освіти в Україні, забезпечення пріоритетності розвитку освіти і науки, першочерговості розв'язання освітніх проблем. У зазначеному документі увага акцентована на якості освіти, формуванні відкритої та демократичної моделі системи управління сферою освіти, потребі дотримуватися регіональних особливостей і враховувати організацію експертизи освітніх інновацій. Отже, ідея автономізації закладів освіти серед концептуальних засад розвитку освіти в Україні не є новою.

Наразі її реактуалізація обумовлена реформою децентралізації влади. Останнім документом, у якому зазначені концептуальні засади розвитку освіти, є Національна стратегія розвитку освіти України на 2012–2021 рр. [7]. Забезпечення виконання завдань і заходів державних цільових соціальних програм у царині освіти є головним інструментом реалізації пріоритетних завдань вказаної стратегії. Беручи до уваги те, що, відповідно до ст. 5 Закону України «Про освіту», «фінансування освіти є інвестицією в людський потенціал, сталий розвиток суспільства і держави», є причини для віднесення в найближчій перспективі фінансування освіти до захищених статей державного бюджету, адже розвиток освіти в нинішніх умовах став питанням національної безпеки.

Що стосується фінансового забезпечення галузі охорони здоров'я, зазначимо, що Конституцією України передбачено, що розвиток СОЗ є невід'ємною складовою якості та рівня життя населення й виконує найважливішу роль в економічному розвитку країни, забезпечуючи відтворення та якість трудових ресурсів, що формують базу для соціально-економічного зростання. Заклади охорони здоров'я, які фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, щорічно встановлюється Постановою Кабінету Міністрів України. Щорічні зміни при визначенні переліку закладів охорони здоров'я, які необхідно утримувати за кошти державного бюджету, свідчать про непослідовну й невиважену політику уряду в цьому напрямі [8, с. 122]

Головних розпорядників коштів державного бюджету затверджують Законом про Державний бюджет України на відповідний рік за допомогою встановлення їм бюджетних призначень. У перспективі подальших конституційних змін, що спрямовані на реалізацію та гарантування безоплатного права кожній людині на медичну допомогу, охорону здоров'я й медичне страхування шляхом зобов'язання держави створювати умови для ефективного і доступного всім медичного обслуговування, медична реформа передбачає введення оплати за медичні послуги. 19 жовтня 2017 року Верховна Рада розпочала медичну реформу, остаточно ухваливши Закон «Про державні фінансові гарантії надання медичних послуг та лікарських засобів». Також було прийнято закон «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості» [9].

Формування правового статусу бюджетування видатків сфери культури отримало нове правове підґрунтя з моменту ухвалення 28.06.1996 р. Конституції України як фундаментального акта, що став основою розвит-

ку та реформування всієї вітчизняної правової системи. Чинний Закон визначає окремим суб'єктам конституційного права відповідну компетенцію або обов'язок у процесі бюджетування видатків цієї сфери. Так, п. 4 ст. 116 вказує, що до повноважень Кабінету Міністрів України відноситься розроблення та здійснення загальнодержавних програм культурного, соціального, економічного, науково-технічного розвитку України, а п. 6 ст. 85 – затвердження Верховною Радою України загальнодержавних програм національно-культурного, науково-технічного, соціального, економічного розвитку. Згідно із п. 3 ст. 119, місцеві державні адміністрації забезпечують на відповідній території виконання загальнодержавних і регіональних програм культурного та соціально-економічного розвитку, а в місцях компактного мешкання національних меншин – програм їх національно-культурного розвитку. Пункти 5 та 9 ст. 138 Конституції України відносять до повноважень органів влади Автономної Республіки Крим розроблення, затвердження й реалізацію програм з питань соціально-економічного культурного й соціально-економічного розвитку відповідно до загальнодержавних програм; участь у створенні та виконанні державних програм повернення депортованих народів, ці положення аналогічні пп. 12,21 ст. 18 Конституції Автономної Республіки Крим від 23.12.1998 р. за № 350-XIV [10]. Нині визначальною є роль держави в підтримці, розвитку та забезпеченні фінансування спорту та фізичної культури. Підтвердженням цьому є визначені в Законі України «Про фізичну культуру і спорт» форми підтримки цієї сфери. Так, у законодавстві прописані повноваження органів виконавчої влади по підтримці фізичної культури та спорту, проте обмеженість фінансових надходжень не дає можливості в повному обсязі використовувати такі повноваження.

Висновки. На підставі проведеного аналізу правового регулювання фінансування соціальної сфери запропоновано: 1) здійснювати фінансування сфери освіти шляхом комплексного бюджетного фінансування, яке забезпечується поєднанням субсидування освітніх установ центральними й місцевими органами влади та їх спільною участю в реалізації інвестиційних проектів; 2) використовувати як альтернативні джерела фінансування фізичної культури та спорту кошти фізичних і юридичних осіб, спонсорську та меценатську допомогу, фінансову допомогу з інших джерел, що не заборонені законодавством; 3) впровадження загальнообов'язкового медичного страхування і прийняття Закону України «Про загальнообов'язкове соціальне медичне страхування», у якому мають бути чітко зазначені суб'єкти цієї сис-

теми, механізм її фінансового забезпечення, джерела формування та напрями використання фінансових ресурсів, перелік і категорії осіб, які підлягатимуть такому виду страхування, форма управління й контролю за наданими медичними послугами тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Канцур І. Г. Розвиток соціальної сфери у контексті бюджетно-податкової політики (питання теорії і практики). Формування ринкових відносин в Україні. 2012. № 3. С. 23–28.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 01.07.2019)
3. Конституція України : Конституція, Прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141
4. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття») : Постанова Кабінету Міністрів України, Програма, Заходи від 3 листоп. 1993 р. № 896. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF> (дата звернення: 01.07.2019)
5. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347/2002. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 01.07.2019)
6. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 01.07.2019)
7. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. : Указ Президента України від 25 черв. 2013 р. № 344/2013. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 01.07.2019)
8. Солдатенко О. В. Правове регулювання видатків на охорону здоров'я в Україні та державах Центральної Європи : монографія. К. : Алерта, 2010. 278 с.
9. Медична реформа. Які зміни депутати внесли у закон і як це працюватиме. Відомості із сайту TSN.UA. 2017. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/medichna-reforma-yaki-zmini-deputati-vnesli-u-zakon-i-yak-sepracyuvatime-1017555.html> (дата звернення: 01.07.2019)
10. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим : Закон України від 23.12.1998 р. за № 350-XIV URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/350-14> (дата звернення: 01.07.2019)

Мазур Аслан Тимурович,

студент групи ПМФ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Кайдаш Леся Юріївна,

кандидат юридичних наук,

старший викладач

ДО ПИТАННЯ МІСЦЯ ТА РОЛІ ПОДАТКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПРОЦЕСІ МІЖНАРОДНОГО ПОДАТКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

У даній статті здійснено аналіз стану вітчизняного нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері податкової інформації, а також досліджено відповідність норм податкового законодавства нормам Закону України «Про доступ до публічної інформації» у контексті механізму доступу до податкової інформації, напрямів забезпечення податковими органами публічності податкової інформації, порядку захисту порушеного права на доступ до інформації.

Ключові слова: *податкова інформація, відкрита податкова інформація, податкова інформація з обмеженим доступом, податкова таємниця, службова податкова інформація, податкові правовідносини.*

В данной статье проведен анализ состояния отечественного нормативно-правового регулирования общественных отношений в сфере налоговой информации, а также исследовано соответствие норм налогового законодательства нормам Закона Украины «О доступе к публичной информации» в контексте механизма доступа к налоговой информации, направлений обеспечения налоговыми органами публичности налоговой информации, порядка защиты нарушенного права на доступ к информации.

Ключевые слова: *налоговая информация, открытая налоговая информация, налоговая информация с ограниченным доступом, налоговая тайна, служебная налоговая информация, налоговые правоотношения.*

Mazur Aslan. TO WARDS THE SITUATION AND THE ROLE OF TAX INFORMATION IN THE INTERNATIONAL TAX COOPERATION PROCESS.

This article analyzes the state of domestic regulatory regulation of public relations in the field of tax information, and also examines the compliance of tax law with the law of Ukraine "On Access to Public Information" in the context of the mechanism of access to tax information, directions providing tax authorities with the publicity of tax information, the order of protection of the violated right of access to information.

Keywords: *tax information, open tax information, tax information with restricted access, tax secrecy, business tax information, tax relations.*

Постановка проблеми. ХХІ століття змінило статус інформації, нині вона відіграє надзвичайно важливу роль у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Особливо вагоме значення вона має для функціонування органів державної влади. Адже успішне виконання покладених на них завдань та функцій неможливе без отримання, пошуку, зберігання, використання інформації.

Важливою умовою належного виконання міжнародних договорів у сфері обміну податковою інформацією є відповідне організаційне забезпечення, тобто наявність уповноважених управлінських структур, що взаємодіють між собою та податковими органами інших країн [6, с. 11-12].

Міжнародна практика засвідчує, що демократичність та розвиненість країни наразі також характеризується її рівнем інформатизації, медіатизації та інтелектуалізації. За допомогою новітніх та інноваційних інформаційних технологій і засобів зв'язку громадськість бере участь в акцентуванні та вирішенні ряду суспільних проблем, контролює легальність ухвалених рішень органами державної влади та адекватність застосованих засобів при цьому, формує ефективний механізм державної політики.

В свою чергу, розголошення конкретної частки інформації, що має стратегічне значення для держави чи окремих громадян, або використання тієї інформації, що може завдати шкоди здоров'ю, честі, гідності та правам і свободам громадян, є явищами негативного характеру, що потребують посиленої уваги законотворців до інформаційної складової національного законодавства та правоохоронних органів у цій сфері [1, с. 67].

Протягом останніх десяти років ця галузь законодавства найбільш динамічна. Український парламент, беручи до уваги високі міжнародні

стандарти у цій сфері, ухвалив ряд інформаційних законів, які серйозно вплинули на прозорість функціонування апарату держави.

Попри це, говорити про сформованість та ефективність інформаційного законодавства неможливо.

Особливо складна ситуація у цьому контексті спостерігається у фіскальних органах, оскільки їх діяльність безпосередньо пов'язана зі збором, пошуком, перевіркою інформації, передачею її третім особам, захистом персональних даних платників податків чи інших відомостей, що мають конфіденційний характер тощо. Саме тому, актуальним напрямом в даному науковому дослідженні є визначення місця та ролі податкової інформації у процесі міжнародного податкового співробітництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Важливість та актуальність даної теми дослідження підтверджується і ступенем її наукової розробки.

Серед вітчизняних та зарубіжних дослідників, які окреслювали окремі нормативно-правові аспекти правових механізмів використання та захисту податкової інформації, слід відзначити: І. Бабіна, С. Дуканова, І. Кучерова, М. Костенко, К. Проскуру, О. Тімарцева, О. Шевчука, К. Юсупова тощо.

Переважно, порушена проблематика в юридичній доктрині розглядається у контексті окреслення деяких аспектів інформаційної безпеки України, зокрема такими дослідниками, як: В.Ю. Баскаков, В.Д. Гавловський, М.В. Гуцалюк, М.І. Дімчогло, В.А. Залізняк, Р.А. Калужний, Б.А. Кормич, В.А. Ліпкан, О.В. Логінов, Ю.Є. Максименко, А.І. Марущак, П.Є. Матвієнко, А.В. Тунік, О.В. Стоєцький, В.С. Цимбалюк, Л.С. Харченко, К.П. Череповський, М.Я. Швець, Т.А. Шевцова, О.В. Шепета, О.В. Чуприна, В.І. Ярочкін. Проте, пропозиції щодо розв'язання проблемних питань не знайшли повного відображення.

Незважаючи на наявність наукових розробок з цієї теми, ця проблема так і залишається малодослідженою і дискусійною.

Постановка завдання. В даній статті, ми спробуємо дослідити місце та роль податкової інформації у процесі міжнародного податкового співробітництва.

Метою даної статті є окреслення стану нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері збору, обробки, поширення та захисту податкової інформації в Україні та внесення конкретних

пропозицій щодо його удосконалення міжнародного податкового співробітництва.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що координацію роботи щодо здійснення Державною фіскальною службою України (надалі за текстом - ДФС України) міжнародних зв'язків, зокрема щодо: підготовки, укладання, виконання та припинення дії міжнародних договорів України, міжвідомчих договорів з питань оподаткування, взаємної адміністративної допомоги в податкових справах, а також співробітництва податкових служб; підготовки, укладання в установленому порядку міжвідомчих договорів з податковими органами іноземних держав, проведення в межах повноважень, передбачених законом, переговорів та консультаційної роботи з підготовки міжнародних договорів з питань, що належать до компетенції ДФС, підготовки пропозицій щодо укладення таких договорів, а також припинення та/або зупинення їх дії; участі у проведенні переговорів та обміну інформацією з компетентними органами інших країн, здійснюється Департаментом міжнародних зв'язків [1, с. 69].

Серед основних завдань та функцій Департаменту, зокрема, були:

- організація взаємодії та обміну інформацією з державними органами інших держав згідно з законодавством України, міжнародними договорами;

- оперативне встановлення прямих контактів з податковими, митними та іншими компетентними органами іноземних держав, у т.ч. за допомогою дипломатичних представництв України, необхідних для співробітництва у рамках міжнародних договорів та перспективних напрямів співпраці;

- опрацювання запитів структурних підрозділів ДФС України та її територіальних органів щодо надання інформації податковими органами іноземних держав та опрацювання відповідей відповідно до міжнародних договорів України;

- опрацювання запитів зарубіжних податкових органів та підготовка відповідей на такі запити;

- організація роботи територіальних органів ДФС України щодо підготовки інформації у податковій сфері, що запитується компетентними органами іноземних держав;

- забезпечення інших форм допомоги, передбачених міжнародними договорами [2, с. 7-8].

Проте, на даний час, ситуація з організаційним забезпеченням обміну податковою інформацією в ДФС України значно погіршилась. У зв'язку із реорганізацією служби та скороченням чисельності її співробітників Департамент міжнародних зв'язків було перетворено в управління в складі Департаменту організації роботи Служби (зі скороченням штатної чисельності з 50 до 20 осіб) [1, с. 69-70].

Звичайно ж, за такої кількості співробітників та навантаження цей структурний підрозділ ДФС України не може якісно виконувати покладені функції та розвивати перспективні напрями роботи. Суттєвою допомогою в організації ефективної системи міжнародного обміну податковою інформацією є здійснення порівняльної оцінки її функціонування з аналогічною системою інших країн, у тому числі в країн-сусідів. Для порівняння, Литва - країна, в декілька разів менша від України територіально, у складі свого податкового органу має окремий підрозділ з 15 штатних одиниць, що здійснює обмін податковою інформацією, та має наміри його розширювати в подальшому [7].

Також, досить цікавим є порівняння із сусідньою Польщею, де на сьогодні польський компетентний орган має юридичну базу для обміну інформацією з 117 юрисдикціями. Згідно з даними Глобального форуму з прозорості та обміну інформацією, Польщею щороку опрацьовується близько 500 вхідних запитів на отримання інформації [7].

В результаті політичної та економічної зміни, викликаній вступом Польщі до Європейського Союзу, співпраця з податковими адміністраціями, що полягає в ідентифікації та боротьбі з неправомірною сплатою податків компаніями та приватними особами, стає одним з найважливіших напрямів діяльності. З моменту вступу Польщі до Європейського Союзу, міжнародна співпраця відіграє все більш важливу роль у розвитку та модернізації польської податкової організації.

Обмін досвідом з європейськими колегами для польських податківців відбувається переважно за програмою *Fiscalis* (Програма Спільноти для поліпшення функціонування систем оподаткування на внутрішньому ринку (англ. *Community programme to improve the operation of taxation systems in the internal market*) та з Внутрішньо-європейською організацією податкових адміністрацій (ІОТА). Щороку більше 200 представників Польської податкової адміністрації беруть участь у семінарах, візитах та роботі груп, а також

здійснюють багатосторонній контроль, організований у рамках цих заходів.

Обмін інформацією між компетентними органами Польщі та країн ЄС відбувається з використанням спеціальної бази даних CIRCA та захищеної електронної мережі обміну інформацією [7].

В свою чергу, в Україні не здійснюється обмін інформацією в автоматичному режимі, оскільки інші юрисдикції готові надавати Україні таку інформацію на паритетній основі, а Україна досі не готова збирати та передавати подібні масиви даних. Що стосується спонтанного обміну податковою інформацією - мають місце поодинокі випадки отримання Україною подібної інформації від компетентних органів Данії, Чехії, Італії. Україна, у свою чергу, надсилала податкову інформацію в спонтанному режимі компетентним органам Республіки Білорусь та Казахстану.

В Україні обмін інформацією здійснюється в основному на підставі запитів від компетентних органів договірної сторони (за запитом).

На нашу думку, для того, щоб діяти активно в сучасних умовах глобалізації податкові органи повинні навчитись з максимальною користю застосовувати такий елемент міжнародного співробітництва, як обмін податковою інформацією. У свою чергу, щоб бути дієвим, обмін податковою інформацією повинен охоплювати всіх важливих партнерів країни.

Внутрішнє законодавство в Україні не встановлює граничні терміни для надання запитуваної інформації запитуючій юрисдикції [4]. Проте, передбачається, що після отримання завдання на кожній з ланок термін його виконання не повинен перевищувати 30 днів.

Згідно з міжнародними нормами після надходження запиту, підрозділ із обміну інформацією повинен підтвердити факт його отримання іншій державі невідкладно, але не пізніше, ніж через сім робочих днів після його отримання. Однак, в Україні ці норми не виконуються. Відповідь, що містить запитувану інформацію, як правило готується щонайменше протягом трьох місяців після отримання запиту. Проте, цей термін може бути продовжений до шести і більше місяців, якщо для підготовки запитуваної інформації потрібні додаткові дії.

На сучасному етапі, намагаючись не залишатись осторонь міжнародних процесів, Україна стикається з численними проблемами,

адже вона переходить до багатосторонньої платформи для підвищення податкової прозорості та обміну інформацією. ДФС України має велику кількість завдань з реалізації різних рекомендацій, підготовлених в рамках BEPS, включаючи автоматичний обмін інформацією. По-перше, відповідний структурний підрозділ буде потребувати підтримки в просуванні законодавчих змін. По-друге, потребуватиме значної підтримки з боку інших структурних підрозділів ДФС України, включаючи ІТ, методологічного та юридичного, щоб такі ініціативи мали гарантію реалізації.

Крім того, ДФС України є відповідальною стороною для обміну фінансовими даними відповідно до FATCA. Українські фінансові та страхові сектори повинні бути сумісні з цим актом. Провал реалізації FATCA в Україні призведе до значних 30 % штрафних санкцій до фінансової галузі за деякими операціями з американськими громадянами і американськими структурами. Реалізація FATCA вимагає значної кількості часу, тому що необхідно підготувати законодавство, інформація повинна бути доведена до відома осіб, яких це стосується, і повинна бути розроблена система для отримання фінансової інформації від платників податків та безпечного поширення в електронному вигляді. Так само ДФС України повинна готуватись до впровадження європейського аналога FATCA - CRS (Common Reporting Standard - загальний стандарт звітування) згідно із загальноприйнятим стандартом звітності, розробленим ОЕСР.

Імплементація FATCA та програм автоматичного обміну інформацією потребує якісного планування та ІТ-ресурсів. План реалізації повинен бути розроблений і він має визначати сферу діяльності, оцінку ресурсів, що залучаються, очікувані результати, відповідальних осіб, строки і підзвітність [1, с. 70-71].

Таким чином бачимо, що на сьогодні обсяг роботи, який має бути виконаний для належного інформаційного співробітництва не зіставний з кількістю штатних одиниць у підрозділі ДФС України, що поряд із багатьма іншими функціями та завданнями, відповідає за його здійснення. Із зазначеного випливає, що в структурі центрального апарату ДФС України має бути створений окремий підрозділ - офіс міжнародних зв'язків. ДФС України має визначити його функції та обов'язки його співробітників з метою забезпечення можливості виконувати обов'язки компетентного органу за міжнародними договорами.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити узагальнюючий висновок, що належне організаційне забезпечення механізмів обміну податковою інформацією буде правильним вирішенням завдання з налагодження ефективного міжнародного податкового співробітництва та дозволить в більш повній мірі реалізувати такий важливий механізм боротьби з уникненням від оподаткування в світовому масштабі. Головним критерієм ефективності такої діяльності має стати максимальне наближення механізмів управління процесами обміну інформацією в Україні до світових стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Олійник О.Д. Функціонально-організаційна побудова фіскальних органів України / О.Д. Олійник // Фінансове право. - 2015. - № 2 (32). – С. 67-71.
2. Про затвердження Положення про Департамент міжнародних зв'язків Державної фіскальної служби України : Наказ Державної фіскальної служби України від 18 листопада 2014 р. № 306.
3. Про затвердження Положення про Департамент організації роботи Служби Державної фіскальної служби України : Наказ Державної фіскальної служби України від 4 травня 2016 р. № 392.
4. Про затвердження Порядку обміну податковою інформацією за спеціальними письмовими запитами з компетентними органами іноземних країн: Наказ Міністерства фінансів України від 30 листоп. 2012 р. № 1247 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z2171-12>.
5. Про інформацію: Закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-ХІІ (із змін. і доповн.) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
6. Селезень П.О. Міжнародно-правове співробітництво держав у сфері оподаткування: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.11 / П.О. Селезень; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - К., 2010. - 22 с.
7. Tax Administration: Professional, Modern and Customer-friendly / MF of Poland, 2014. - 32 p. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.mf.gov.pl/documents/764034/928348/30lat+DRUK+EN+small.pdf>

Макарук Лілія Олександрівна,
студентка групи ПМФ-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Шолкова Тетяна Борисівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
фінансового права

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЄДИНОГО СОЦІАЛЬНОГО ВНЕСКУ АДВОКАТАМИ, ЯКІ ОДНОЧАСНО Є НАЙМАНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ

Питання сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – ЄСВ) особами, які здійснюють незалежну професійну діяльність та одночасно є найманими працівниками, особливо гостро постало ще з січня 2017 року. Зокрема, після набрання чинності Законом України від 06.12.2016 №1774-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» [1], яким внесені зміни до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», які передбачали наявність обов'язку зі сплати ЄСВ всіма самозайнятими особами, незалежно від факту отримання протягом звітного періоду доходу. Нагадаємо, що до 1 січня 2017 року самозайняті особи та фізичні особи-підприємці, які не отримували доходи в звітному місяці, мали право не сплачувати єдиний соціальний внесок.

Проте, варто звернути увагу на той факт, що такі зміни до вищезазначеного нормативного акту так і не врегулювали питання щодо нарахування та сплати ЄСВ при одночасному перебуванні фізичної особи у двох статусах: у статусі найманого працівника та статусі особи, яка провадить незалежну професійну діяльність.

Питання щодо справедливості виникнення обов'язку зі сплати ЄСВ незалежно від наявності доходу варто розглянути у розрізі положень Конституції України та практики Європейського суду з прав людини.

Зокрема, відповідно до статті 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права [2]. У доповіді, затвердженій Венеціанською комісією на 86-му пленарному засіданні, визначаються такі елементи поняття «верховенство права»: законність,

включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес введення в дію приписів права; юридична визначеність; заборона свавілля; доступ до правосуддя; дотримання прав людини; заборона дискримінації та рівність перед законом [3, с.177]. Варто звернути увагу на той факт, що порушення принципу верховенства права буде мати місце у випадку недотримання хоча б однієї з його складових.

Відповідно до ч.2 ст. 8 ЗУ «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» ЄСВ не входить до системи оподаткування, а відповідно до п. 2 ст. 1 наведеного Закону є «консолідованим страховим внеском, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування» [4].

Відповідно до ст. 46 Конституції України «громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом» [2].

Отже, завданням сплати нарахованого єдиного соціального внеску є забезпечення захисту застрахованих осіб та підтвердження страхового стажу і його безперервності, де страховий стаж – це період (строк), протягом якого особа підлягала державному соціальному страхуванню, якою або за яку сплачувався збір на обов'язкове державне пенсійне страхування.

Таким чином, законодавчі зміни якими зобов'язано сплачувати єдиний соціальний внесок одночасно особою, яка має статус фізична особа-підприємець, та статус особи, яка провадить незалежну професійну діяльність, два рази, або якщо особа має один з цих статусів, незалежно від наявності в неї доходу, на виконання наданого їм права на соціальний захист, не відповідають меті та завданням Закону, а також ідеї соціальної справедливості, чим порушують статтю 8 Конституції України [5].

Крім цього, як зазначається в статті 22 Конституції України при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту або обсягу існуючих прав і свобод [2]. Оскільки, до 1 січня 2017 року особи, які не отримували доходи в звітному

періоді, мали право не сплачувати ЄСВ, то законодавчі зміни, відповідно до яких у особи виникає обов'язок по сплаті ЄСВ, незалежно від наявності доходу, фактично звужують вже існуючі права цих осіб, що є порушенням Конституції України, зокрема 8 та 22 статей.

Європейський Суд з прав людини у своєму рішенні від 14.10.2010 року у справі «Щокін проти України» зазначає, що накладання органами державної влади на заявника додаткових зобов'язань зі сплати податків (зборів) становить втручання в його майнові права у розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції (пункт 49) [6].

Щодо рішень українських судів, перш за все варто проаналізувати постанову КАС/ВС від 05.11.2018 у справі №820/1538/17, де колегія судів дійшла правового висновку, що у разі призупинення адвокатської діяльності адвокатом та не отримання ним доходу від такої діяльності, це свідчить про відсутність обов'язку сплачувати ЄСВ. Верховний Суд у своєму рішенні зазначає, що необхідною умовою для сплати особою ЄСВ є провадження такою особою, зокрема, незалежної професійної адвокатської діяльності та отримання доходу від такої діяльності [7].

Із наведеного вище постає питання: чи потрібно все таки сплачувати ЄСВ адвокатами в періоди, коли вони не отримували доходи від незалежної професійної діяльності, чи як ФОП, але будучи найманими працівниками отримували заробітну плату у розмірі більшому, ніж мінімальна заробітна плата що діяла у відповідному періоді?

Аналіз положень пп. 14.1.226 п.14.1 ст. 14 Податкового кодексу України та ст.ст. 4, 7 Закону України «Про збір та облік ЄСВ» говорить про те, що адвокат, як особа, яка провадить незалежну професійну діяльність вважається самозайнятою особою і платником ЄСВ лише при умові, що така особа не є найманим працівником в межах такої незалежної професійної діяльності і що вона отримує дохід саме від такої незалежної професійної діяльності.

Таким чином, в розумінні ст. 7 Закону України «Про збір та облік ЄСВ» якщо особа є застрахованою особою і ЄСВ за нього регулярно нараховує та сплачує роботодавець в розмірі не менше мінімального страхового внеску, то це обумовлює звільнення його від обов'язку по сплаті ЄСВ, як адвокатом - самозайнятою особою за умови не-тримання ним прибутку від здійснення незалежної професійної діяльності у даному періоді [8].

Такого ж висновку дійшов і Вінницький окружний адміністративний суд у своєму рішенні від 12.06.2019 у справі № 120/1144/19-а.

Сам факт укладеного трудового договору виключає обов'язок адвоката по сплаті ЄСВ як особою, що має право провадити адвокатську діяльність, зокрема, у періоди, коли вона була найманим працівником, а не самозайнятою особою. Разом з тим, суд враховує посилення позивача на практику ЄСПЛ, яка сформувалась з питань імперативності правила про прийняття рішення на користь платників податків, а саме, у разі існування неоднозначності у тлумаченні прав та/чи обов'язків платника податків слід віддати перевагу найбільш сприятливому тлумаченню національного законодавства та приймати рішення на користь платника податків (справи «Серков проти України», «Щокін проти України») [9].

Дещо протилежної позиції дотримуються органи Державної податкової служби України. Зокрема, Головне управління ДФС у Дніпропетровській області на офіційному порталі Державної податкової служби України, зазначає, що особи, які провадять незалежну професійну діяльність та одночасно є найманими працівниками, не звільняються від сплати ЄСВ за себе, якщо вони зареєстровані як особи, які здійснюють незалежну професійну діяльність. У разі якщо платником ЄСВ – особою, яка провадить незалежну професійну діяльність, не отримано дохід (прибуток) у звітному році або окремому місяці звітного року, такий платник зобов'язаний визначити базу нарахування, але не більше максимальної величини бази нарахування єдиного внеску, встановленої Законом № 2464; при цьому сума єдиного внеску не може бути меншою за розмір мінімального страхового внеску [10].

Проте, у даному випадку постає питання: як визначити базу нарахування без отримання доходу? Згідно із позицією податкових органів мінімальний ЄСВ повинен сплачуватись, якщо ти визначаєш базу нарахування, наприклад «500 грн». А якщо не визначаєш? То і ЄСВ не повинен визначатись і сплачуватись?

Отже, можна зробити висновки, що чинне законодавство України не-однозначно врегульовує відносини щодо нарахування та сплати ЄСВ при одночасному перебуванні фізичної особи в трудових відносинах та здійсненні незалежної професійної діяльності. На сьогодні, з цього питання єдина позиція органів державної влади ще не сформувалась, оскільки існує велика кількість індивідуальних податкових консультацій ДФС та правових позицій суду, які суперечать одні одним.

З огляду на вищевикладене, перш за все необхідно внести зміни до податкового законодавства та урегулювати питання симбіозу ста-

тусу адвоката і найманого працівника задля уникнення подвійного оподаткування, яке суперечить принципам податкового законодавства. Крім цього, Верховному Суду України варто здійснити узагальнення судової практики з питань сплати ЄСВ адвокатами, які одночасно є найманими працівниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 06.12.2016 р. №1774-VIII. Дата оновлення: 19.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1774-19> (дата звернення – 22.09.2019).

2. Конституція України: офіц. текст. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 66 с.

3. Верховенство права. Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25-26 березня 2011 року). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr) (дата звернення – 22.09.2019).

4. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 р. №2464-VI. Дата оновлення: 09.08.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17> (дата звернення – 21.09.2019).

5. Котляр А. О. Несправедливий обов'язок – сплачувати єдиний соціальний внесок незалежно від наявності доходу, порушує конституційні права громадян. URL: https://protocol.ua/ua/nespravedliviyy_obov_yazok_splachuvati_ediniy_sotsialniy_vnesok_nezalegno_vid_naya_vnosti_dohodu_porushue_konstitutsiyni_prava_gromadyan/ (дата звернення – 22.09.2019).

6. Справа «Щокін проти України» (Заяви № 23759/03 та № 37943/06): Рішення Європейський Суд з прав людини від 14.10.2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_858 (дата звернення – 21.09.2019).

7. Постанова Верховний суду України від 05.11.2018 № 820/1538/17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/77661749> (дата звернення – 21.09.2019).

8. Щукін О. С. Актуальні питання сплати єдиного соціального внеску адвокатами, що одночасно є найманими працівниками. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах*

європейської інтеграції: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 18 трав. 2018 р. Одеса, 2018. С. 503-508.

9. Рішення Вінницького окружного адміністративного суду від 12.06.2019 у справі № 120/1144/19-а. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/82426305> (дата звернення – 22.09.2019).

10. Чи сплачує ЄСВ адвокат, який здійснює незалежну професійну діяльність і одночасно працює за трудовим договором? Новини Державної фіскальної служби України. URL: <http://dp.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/print-333013.html> (дата звернення – 22.09.2019).

Павленко Антон Павлович,

студент групи ПМФ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Білоус Віктор Тарасович,

д.ю.н., професор, професор кафедри

фінансового права

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ НАБУ З ІНШИМИ ДЕРЖАВНИМИ ОРГАНАМИ

Анотація. У статті здійснено аналіз проблемних питань взаємодії Національного антикорупційного бюро України, виявлені прогалини у чинному законодавстві, та запропоновано шляхи до їх усунення.

Ключові слова. Службова особа, корупція, взаємодія, правоохоронні органи.

Актуальність теми дослідження. У становленні та розбудові українського суспільства важливе місце посідає правова реформа, проведення якої стало життєво необхідним внаслідок змін в економічному, соціальному та політичному житті. Тому на сучасному етапі впровадження передових управлінських технологій, поширення демократичних засад у системі управління, боротьба з бюрократизмом, корупцією, зокрема у діяльності правоохоронних органів, набувають особливої актуальності.

Отже, робота з удосконалення нормативних актів, спрямованих на боротьбу з корупцією, є одним із найважливіших етапів діяльності дер-

жавних органів, в тому числі й щодо функціонування НАБУ, що забезпечує запобігання корупційним правопорушенням. Необхідність його вдосконалення обумовлена аналізом правозастосовної практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних науковців помітний внесок у дослідження проблеми корупції зробили Авер'янов¹, О.Ф. Андрійко, Д.Н. Бахрах, О.М. Бандурко, О.Г. Боднарчук, В.Д. Гвоздецький, Ю.П. Битяк, Є.В. Додін, Калюжний, С.В. Ківалов, А.Т. Комзюк, В.І. Литвиненко, В.М. Марчук, М.М. Тищенко¹, М.Ю. Тихоміров та ін.

Мета статті - дослідити проблемні питання взаємодії НАБУ з іншими державними органами.

Виклад основного матеріалу. Насиченість економіки кримінальними елементами. свідчить про те, що державні інституції навіть за формальної їх наявності та повноваженості не тільки не справляються з попередженням економічних злочинів¹, але й не реагують відповідно на вже вчинені посягання на економічний порядок. Такий стан речей підтверджується системністю та тривалістю злочинної діяльності. економічного спрямування, її самовідтворенням, залученням висококваліфікованих спеціалістів. до злочинних схем тощо. Така злочинна діяльність в економічній сфері, значним чином. залежить від процвітання корупції в державі.

Національне антикорупційне бюро України - це правоохоронний орган України, який має широкі повноваження, на якого покладається попередження, виявлення, припинення. та розкриття корупційних злочинів, вчинених вищими посадовими особами¹. Основним завданням Національного антикорупційного бюро України є протидія кримінальним. корупційним правопорушенням, вчиненими вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або. місцевого самоврядування, і становлять загрозу національній безпеці [1, с. 70].

Тобто, по суті, НАБУ має боротися з VIP-корупціонерами - експрезидентами, міністрами¹, народними. депутатами, суддями, прокурорами, керівниками органів влади та місцевого самоврядування.

Рада Європи визначає основні принципи. діяльності антикорупційних органів. До них належить: незалежність і автономність; відсутність неправомірного впливу; наявність ефективних. механізмів для збирання доказів, захисту осіб, які сприяють органам влади у боротьбі. проти корупції, а також для забезпечення конфіденційності розслідувань [2].

Важливу роль в ефективних механізмах для збирання доказів посідає принцип взаємодії. Національного бюро з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями є дуже важливим для функціонування зазначеного органу, адже він не може існувати окремо від інших державних інституцій. Така взаємодія обумовлена необхідністю обміну оперативною інформацією з іншими правоохоронними структурами, а також інформацією про стан запобігання та протидії корупції, виявлені правопорушення, причини та умови, що їм сприяють тощо.

Велика увага питанню взаємодії НАБУ з іншими державними органами приділена у статтях 19-1 та 19-2 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» [3], одночасно у даному законі на достатньому рівні не врегульовано засади такої форми взаємодії як утворення спільних слідчих груп для покращення ефективності співробітництва детективів зі слідчими та оперативними працівниками інших правоохоронних структур при розслідуванні правопорушень. з метою економії часу, відведеного на проведення слідчих та оперативно-розшукових дій. Підставою для створення таких слідчих груп, як. зазначають науковці, є складність, великий обсяг та особлива суспільна значимість кримінального провадження, що не дає можливості одному детективу (слідчому) успішно та своєчасно розслідувати його, а привода – багатоепізодність фактів злочинної діяльності, виникнення необхідності в здійсненні безліч слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій, які потребують задіяння значних і різноманітних за своїми можливостями сил, методів та засобів [4, с. 54].

Необхідно відзначити, що у п. 8 ч. 1 ст. 17 вищезгаданого Закону міститься вказівка на те, що НАБУ має право за письмовим рішенням Директора Національного бюро або його заступника, погодженим із прокурором, створювати спільні слідчі групи, що включають оперативних та слідчих працівників. Також у ч. 3 даної статті вказується, що Національне бюро може створювати та брати участь у міжнародних слідчих групах відповідно до цього закону та інших законодавчих актів та міжнародних договорів України [5]. Проте не конкретизується чи має право НАБУ створювати такі слідчі групи спільно з іншими правоохоронними органами нашої держави.

Враховуючи зазначене, пропонується п. 8 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» викласти наступним чином: «за письмовим рішенням Директора Національ-

ного бюро або його заступника, погодженим із прокурором, створювати спільні з іншими правоохоронними органами. слідчі групи, що включають оперативних та слідчих працівників;».

В Законі України «Про запобігання корупції» визначено спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції: органи прокуратури (в межах реформованих функцій), органи внутрішніх справ України (спеціалізація - корупційні злочини за підслідністю), Національне антикорупційне бюро України (до його підслідності віднесено справи про корупційні злочини, вчинені вищими службовими особами держави) та Національне агентство з питань запобігання корупції - новий виконавчий і координаційний орган.

Елементом антикорупційного інституційного механізму є органи прокуратури. Згідно з Законом «Про прокуратуру» у Генеральній прокуратурі України утворюється (на правах самостійного структурного підрозділу) Спеціалізована антикорупційна прокуратура.

Також НАБУ було підписано угоду з Державною службою фінансового моніторингу України (Угода № 1 була підписана 30.06.2016 року «Про міжвідомче та інформаційне співробітництво між НАБУ та Держфінмоніторингом») [6]. Предметом даної Угоди є взаємодія сторін та обмін інформацією, необхідною для виконання покладених на них функцій у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму та попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень.

Суттєвим фактором, який покращує умови діяльності НАБУ став початок діяльності від 5 вересня 2019 року новоствореного Вищого антикорупційного суду України (ВАКС). ВАКС є абсолютно незалежною організацією та працює як суд першої інстанції по провадженням, підслідним НАБУ. У свою чергу Антикорупційна палата при ньому, переглядає рішення по справам, розгляд яких закінчено по суті. Оскарження рішень ВАКС та Антикорупційної палати здійснюється у касаційному порядку Верховним Судом України.

Позитивним аспектом співробітництва НАБУ та ВАКС є той факт, що останній розглядає корупційні провадження, які підслідні лише НАБУ, тим самим збільшує ефективність його діяльності. Також позитивним моментом у діяльності ВАКС є його «особлива антикорупційна система», якої не мають інші суди, тобто наявність.

апеляційної палати. Остання переглядає рішення та ухвали ВАКС, якими закінчувалися вивчення справ по суті.

Приходимо до висновку, що ВАКС має важливе значення для ефективної діяльності НАБУ.

Вважаємо, що нові антикорупційні реформи, звичайно, мають свої недоліки. Справедливими вбачаються зауваження М. Хавронюка. Першою проблемою видається не зовсім ідеальне визначення суб'єктів, на яких поширюватиметься дія закону про запобігання корупції. Так, не враховано, що, відповідно до Цивільного кодексу України, юридичні особи приватного права створені на підставі установчих документів, а публічного права - розпорядчим актом Президента України, органу державної влади або органу місцевого самоврядування. Невичерпний перелік осіб у підпункті "б" пункту 2 частини 1 статті 3 - «інші особи, визначені законом» - створює загрозу застосування Кримінального кодексу до невизначеного кола осіб, а обов'язок запобігати корупції в діяльності юридичних осіб приватного права необґрунтовано покладено на всіх, без винятку працівників таких юридичних осіб. Головною ж і справжньою вадю цього законопроекту є те, що він відверто не відповідає статті 106 Конституції України у питанні створення Національного антикорупційного бюро України, зокрема призначення на посаду та звільнення з посади його директора, затвердження складу Конкурсної комісії тощо. Зазначена стаття Конституції України містить вичерпний перелік повноважень президента, і в ній таких повноважень немає. Відносини між Бюро і Національною комісією з питань запобігання корупції в жодному із законопроектів не прописані. Кожен із цих органів створює власні інформаційні бази, про щось звітує, когось інформує. Виходить - два конкуруючих центри [7]. У даний час згадувані М.Хавронюком законопроекти набули офіційного статусу законів, але проблеми залишилися.

Висновки. Вважаємо, що задля налагодженої співпраці нових антикорупційних інституцій, на нашу думку, потрібно розробити модель координаційної та міжвідомчої взаємодії прокуратури з Національним агентством з питань запобігання корупції, Національним антикорупційним бюро України. Також, на нашу думку, важливим моментом є прискорення створення "фінансового НАБУ". Відсутність єдиної стратегії перелічених органів влади призведе до розпорошування зусиль службовців, у результаті чого рівень корупції в Україні знижений не буде, продовжиться розкрадання коштів бюджетів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Юрченко О. М. Національне антикорупційне бюро України перспективи діяльності. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2014. № 2 (33). С. 69-73.
2. Про двадцять принципів боротьби з корупцією: Резолюція Комітету міністрів Ради Європи від 6 листоп. 1997 р. № R(97)24. URL: http://www.coe.int/t/cm/home_en.asp.
3. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1698-18/print1464154462040811>.
4. Пилип Я. Ю. Інституційні гарантії забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції: дис. ... канд. юрид наук: спец. 12.00.07. Ужгород, 2016. 204 с.
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700- VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
6. Про затвердження Порядку взаємодії Державної служби фінансового моніторингу України та Національного антикорупційного бюро України: Наказ від 07.12.2016 № 1062/353 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1729-16>
7. Хавронюк М. Звикаймо: ані я тобі, ані ти мені! URL: <http://gazeta.dt.ua/internal/zvikaymo-ani-ya-tobi-ani-ti-meni-.html>

Палій Ярослава Миколаївна,

студентка групи ПМФ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Гарбінська-Руденко Альона Валеріївна,

к.ю.н., доцентр кафедри фінансового права

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ

В рамках сьогодення питання щодо оподаткування адвокатської діяльності залишається одним з найбільш дискусійних у чинному законодавстві. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не визначає конкретних норм оподаткування адвокатської діяльності, залишаючи врегулювання цих відносин загальним податко-

вим нормативно-правовим актам [1, с. 469]. В наслідок цього виникло багато суперечок та дискусій з приводу правильного застосування податкового законодавства під час оподаткування діяльності адвокатів. Тому дане питання є доволі актуальним.

Недостатньо дослідженою залишається проблема оподаткування адвокатів, які зареєстровані як самозайняті особи та одночасно перебувають у трудових відносинах з підприємством або адвокатським бюро, об'єднанням [1, с. 501]. Невідомо яка кількість таких адвокатів, але, проаналізувавши Єдиний державний реєстр судових рішень, можна зробити висновок, що таких адвокатів чимало.

Аналіз Податкового кодексу України та Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» дає можливість зробити висновок, що особа, яка проводить незалежну професійну діяльність, зокрема адвокатську, вважається самозайнятою особою і платником єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування лише при умові, що така особа не є найманим працівником в межах такої незалежної професійної діяльності і що вона отримує дохід саме від такої незалежної професійної діяльності [2, 14].

Отже, особи, які провадять незалежну професійну діяльність та одночасно є найманими працівниками, не звільняються від сплати єдиного соціального внеску за себе, якщо вони зареєстровані як особи, які здійснюють незалежну професійну діяльність.

Враховуючи зазначене можна сказати, що українське законодавство досить формалізоване, частина суперечностей врегульована виключно судовою практикою. Тому у сфері оподаткування адвокатської діяльності податкове законодавство України потребує внесення змін з метою правильного та ефективного врегулювання даного питання.

Також існує проблема оподаткування адвокатів, які зареєстровані як самозайняті особи та фізичні особи-підприємці [1, с. 520].

Колегія суддів П'ятого апеляційного адміністративного суду зазначила: «Якщо види діяльності позивача як фізичної особи-підприємця та особи, яка провадить незалежну професійну діяльність співпадають, то він не має обов'язку подання звітності як особа, яка провадить незалежну професійну діяльність, оскільки у такому випадку буде мати місце подвійний облік ідентичної господарської діяльності, а відповідно і подвійне оподаткування, що суперечить принципам податкового законодавства» [3].

Тобто у приведеній в приклад справі особа вже була зареєстрована як фізична особа-підприємець у відповідності з законодавством, тому на нього не поширюється обов'язок сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Слід звернути увагу, що особа, яка зареєстрована як фізична особа-підприємець, не повинна додатково реєструватись самозайнятою особою, відповідно її дохід, отриманий в результаті адвокатської діяльності в процесі перебування на спрощеній системі оподаткування, обліку та звітності, звільнена від сплати податку на доходи фізичних осіб [1, с. 543].

Органи Державної фіскальної служби України дотримуються позиції, що особа, яка здійснює незалежну професійну діяльність та одночасно здійснює підприємницьку діяльність, повинна стати на облік як платнику податків та окремо як платник єдиного соціального внеску, відповідно повинна подавати окремо податкову звітність. Однак судові органи мають протилежну думку і стають на сторону платників податків [2].

Слід зазначити, що існує проблема сплати єдиного соціального внеску під час зупинення здійснення адвокатської діяльності.

Наразі це найактуальніше питання в Україні, щодо якого існує велика кількість висновків та судових рішень. Це питання досить дискусійне, оскільки не зрозумілим є процес оподаткування осіб, які фактично не отримують дохід

Органи Державної фіскальної служби України стверджують, що адвокати, які зупинили здійснення професійної діяльності, все одно повинні подавати звіти з зазначеними сумами нарахованого доходу застрахованих осіб та сумами нарахованого єдиного внеску, а також зобов'язані сплачувати єдиний внесок за загальними підставами [2].

Колегія суддів Верховного суду зазначає, що: «Норми Порядку обліку платників єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, які регулюють особливості саме припинення незалежної професійної діяльності з відповідними обов'язками, не може бути розповсюджено стосовно спірних відносин щодо зупинення адвокатської діяльності» [4].

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлює: «Право на заняття адвокатською діяльністю зупиняється у разі подання адвокатом заяви про зупинення адвокатської діяльності» [5].

Тобто зупинення права заняття адвокатською діяльністю відбувається шляхом подання відповідної заяви контролюючому органу.

Отже, при зупиненні права на заняття адвокатською діяльністю виникає відповідний правовий наслідок – неможливість заняття адвокатською діяльністю на певний строк, у той час як наслідком припинення права на заняття адвокатською діяльністю є неможливість її подальшого здійснення взагалі, у зв'язку з чим анулюється свідоцтво на заняття адвокатською діяльністю.

Якщо особа не здійснює адвокатську діяльність та не отримує дохід від цієї діяльності так, як були відсутні підстави здійснювати адвокатську діяльність, це свідчить про відсутність зобов'язання сплачувати єдиний соціальний внесок у нього як самозайнятої особи.

Отже можна сказати, що загалом розрізняються поняття «зупинення» та «припинення» права на заняття адвокатською діяльністю. Дані поняття у розрізі адвокатської діяльності є різними за юридичною природою, а тому не тотожні, через різні особливості застосування та процедуру реалізації [6, с. 116].

При зупиненні права здійснення адвокатської діяльності її заняття неможливе на певний період часу, а при припиненні права здійснення адвокатської діяльності є неможливість її здійснення взагалі, при чому у останньому випадку свідоцтво на заняття адвокатською діяльністю анулюється.

При сплаті фізичною особою єдиного соціального внеску умовою є здійснення незалежної професійної адвокатської діяльності та відповідно наявність доходу від провадження діяльності. В даному випадку свідоцтво про право здійснення адвокатської діяльності посвідчує право адвоката на провадження незалежної професійної діяльності, але це не доказ провадження адвокатської діяльності [6, с. 119].

Можна підвести підсумок, що адвокати, які тимчасово не здійснюють адвокатську діяльність та не отримують від цієї діяльності дохід, оскільки не мають встановлених законодавством підстав провадження адвокатської діяльності, це дає підставу стверджувати про відсутність зобов'язання сплати єдиного соціального внеску, як самозайнятою особою.

Можна зробити висновок, що в оподаткуванні адвокатської діяльності наявна велика кількість проблем.

Однак можна сказати, що усі проблеми зводяться до недосконалості законодавства України.

У більшості випадків при вирішенні спорів застосовується не норми чинного законодавства, а саме судова практика, висновки та рішення судів.

Рішення судів передбачають, що у разі неточного законодавства або багатогранності тлумачення його норм, суд зобов'язаний винести рішення на користь платника податку та не погіршувати його становище.

З цього вбачається, що основним джерелом вирішення проблемних питань щодо оподаткування адвокатської діяльності є не Податковий кодекс України та не Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а саме судова практика.

Вважаємо, що для країни, яка стоїть на шляху розвитку, впровадження дієвого механізму стягнення податків, необхідно мати відповідну законодавчу базу, тому є необхідним вдосконалення податкового законодавства шляхом вирішення наявних проблем, зміни чинних норм та включення нових.

А саме, пропонуємо внести зміни до Податкового кодексу України шляхом створення окремого розділу, який буде регулювати усі питання оподаткування адвокатської діяльності, врахувавши усі спірні моменти з судової практики, а також систематизувати судову практику з метою її застосування органами Державної фіскальної служби та судами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фоміна О. Адвокат «за сумісництвом» ФОП: проблеми оподаткування. К.: Інтер, 2017. 736 с.
2. Податковий Кодекс України від 02 грудня 2010 р. / Відомості Верховної Ради України (ВВР) // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 10.09.2019).
3. Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 20 грудня 2018 року у справі № 815/244/18 // URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78772376> (дата звернення: 10.09.2019).
4. Постанова Верховного Суду від 05 листопада 2018 року у справі № 820/1538/17 // URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77661749?fbclid=IwAR08mLRXx0ZJPS-jUdNXs2i2KYrEh4f_-PztTmVNGVgITvweClDkpVWvlXqw (дата звернення: 10.09.2019).
5. Про адвокатуру і адвокатську діяльність: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, N 27, ст.282// URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення: 10.09.2019).

6. Ніконова Н.О. Окремі питання оподаткування індивідуальної адвокатської діяльності. К: Юрінком, 2016. 350 с.

Рак Владислав Іванович,

студент групи ПМФ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Аністратенко Юлія Ігорівна,

д.ю.н., доцент, професор кафедри

фінансового права

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВОГО КРЕДИТУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Актуальність даної тематики полягає в тому, що на сьогоднішній день непряме оподаткування повинне стимулювати економічний розвиток країни, сприяти створенню умов для залучення інвестицій, розвитку приватного бізнесу, сприяти зниженню податкового тягара, отриманню сталих доходів до Державного бюджету тощо. З огляду на те, що головним джерелом формування доходної частини бюджетів в Україні є податки, питання правового регулювання оподаткування відносять до найбільш актуальних. Саме тому на сучасному етапі податкові реформи й перетворення посідають головне місце у процесах удосконалення ринкових відносин. З урахуванням цього великого значення набуває процес перебудови податкової системи України, аналіз особливостей правового регулювання податків і зборів. Ефективна система оподаткування – невід’ємна частина економічного комплексу будь-якої сучасної держави. Податки – це не тільки основне джерело надходжень до бюджетів, а й потужний регулятор суспільних пропорцій, гарант соціального захисту громадян і створення сучасної матеріальної основи суверенітету держави й місцевого самоврядування.

Проблеми застосування пільгового оподаткування, використання подакових пільг, преференцій, податкового кредиту (при адмініструванні ПДВ), податкових канікул є найактуальнішими у всій подат-

ковій системі. З одного боку вони є надзвичайно складним механізмом, з іншого є системою податкового стимулювання платників до ефективності сплати податків та прозорості ведення своєї діяльності. Застосування податкового кредиту в механізмі оподаткування є важливим фіскальним фактором, оскільки впливає на діяльність суб'єктів господарювання, як на загальній системі оподаткування, так і на спрощеній. Оскільки ПДВ формує ціни на товари, роботи чи послуги, його сума завжди включена в ціну товару і зростає в залежності від реалізації та обороту.

Дослідження питання пільгового оподаткування безумнівно викликає інтерес як з боку економістів, так і вчених-юристів. Серед них можемо визначити наукові праці, які були спрямовані саме на цю сферу – Ю. Андрійчук, Н. Блащук, О. Василик, О. Данілов, Д. Гетьманцев, Ю. Іванов, В. Коротон, А. Крисоватий, М. Кучерявенко, В. Мартиненко, В. Мельник, В. Опарін, Д. Паламарчук, А. Соколовська та інших.

Відповідно до Податкового кодексу України (далі – ПКУ), а саме п. 198.1 ст. 198: «право на податковий кредит виникає при проведенні операцій з: 1) придбання або виготовлення товарів (у тому числі при їх ввезенні на митну територію України) та послуг; 2) придбання (будівництва, спорудження, створення) необоротних активів, у тому числі при їх ввезенні на митну територію України (у тому числі у зв'язку з придбанням і ввезенням таких активів як внесок до статутного фонду, при передачі таких активів на баланс платника податку, уповноваженого вести облік результатів спільної діяльності); 3) отримання послуг, наданих нерезидентом на митній території України, та при отриманні послуг, місцем постачання яких є митна територія України; 4) ввезенню необоротних активів на митну територію України за договорами оперативного та фінансового лізингу» [1].

Дата виникнення права на податковий кредит згідно «п. 198.2. ст. 198 ПКУ є:

1) дата списання коштів із банківського рахунку платника ПДВ в оплату товарів/послуг;

2) дата отримання платником ПДВ товарів/послуг» [1].

Зміни в ПКУ з 01 січня 2015 (внесені Законом № 71), не вплинули на визначення дати виникнення права на податковий кредит також за іншими операціям [1].

Згідно п.198.2 ПКУ датою виникнення права на віднесення ПДВ до податкового кредиту по різних операціях:

1) по ввезенню на митну територію України є дата сплати ПДВ по податкових зобов'язаннях згідно п.187.8 ПКУ;

2) для фінансової оренди (лізингу) – дата фактичного отримання об'єкту фінансового лізингу таким орендарем;

3) для довгострокових договорів (контрактів) – дата фактичного отримання замовником результатів робіт (оформлених актами виконаних робіт) за такими договорами (контрактами);

4) для товарів/послуг, постачання (придбання) яких контролюється приладами обліку – факт постачання (придбання) таких товарів/послуг підтверджується даними обліку [1].

Згідно п. 198.6 ст. 198 ПКУ не відносяться до податкового кредиту суми ПДВ, не підтверджені зареєстрованими в ЄРПН податковими накладними (дивіться також тематичну добірку або ж митними деклараціями, іншими документами, передбаченими п.201.11 ПКУ [1].

«Право на віднесення сум податку до податкового кредиту виникає у разі здійснення операцій з:

а) придбання або виготовлення товарів (у тому числі в разі їх ввезення на митну територію України) та послуг;

б) придбання (будівництво, спорудження, створення) необоротних активів, у тому числі при їх ввезенні на митну територію України (у тому числі у зв'язку з придбанням та /або ввезенням таких активів як внесок до статутного фонду та/або при передачі таких активів на баланс платника податку, уповноваженого вести облік результатів спільної діяльності);

в) отримання послуг, наданих нерезидентом на митній території України, та в разі отримання послуг, місцем постачання яких є митна територія України;

г) ввезення необоротних активів на митну територію України за договорами оперативного або фінансового лізингу» [2, с. 190-191].

Для визначення наявності прямого та безпосереднього зв'язку між витратами та операцією, що підлягає оподаткуванню, необхідно здійснити об'єктивну оцінку того, чи використані товари або послуги для цілей оподатковуваної діяльності. Відповідно, такий зв'язок наявний, якщо податок був сплачений з товарів та послуг, які становлять вартісні компоненти оподатковуваної операції [3, с. 414].

Як постановив Європейський суд з прав людини у справі «Leesportefeuille Intiem CV v. Staatssecretaris van Financien» у роботодавця виникає право на зменшення ПДВ, сплаченого в складі ціни товару, придбаного ним для працівника, якщо останній використовує цей товар виключно в цілях бізнесу (економічної діяльності) роботодавця. Суд азначив, що система зменшення поодаткового зобов'язання повинна застосовуватися у такий спосіб, щоб воно здійснювалося в межах сфери бізнесу (економічної діяльності) платника поодатку [4].

Аналізуючи нормативно-правове забезпечення податкового кредиту можемо виділити такі норми, як: 1) Податкового кодексу України [1]; 2) Наказ ДПС України від 16.02.12 № 128 «Про затвердження Узагальнюючої податкової консультації щодо окремих питань відображення у податковій звітності з ПДВ змін сум податкового зобов'язання та податкового кредиту»[5]; 3) Лист ДПС України від 20.08.2012 № 604/0/61-12/15-3115 [6]; 4) Лист ДПС України від 04.02.13 № 1673/6/15-3115 стосовно деяких питань оподаткування податком на додану вартість рекламних операцій [7]; 5) Лист ДПС України від 21.12.12 № 7541/0/61-3115 стосовно деяких питань оподаткування податком на додану вартість [8]; 6) Лист ДПС України від 29.01.13 № 1387/6/15-3115 стосовно формування податкового кредиту на підставі тимчасових митних декларацій [9]; 7) Лист ДПС України від 29.01.13 № 1389/6/15-3115 щодо оподаткування податком на додану вартість з повернення обладнання, отриманого від нерезидента в операційний лізинг [10].

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що важливу роль на даному етапі реформування поодаткової системи відіграв Податковий кодекс, який був прийнятий у 2010 році і набрав чинності у 2011 та відкрив нову сторінку розвитку оподаткування в Україні. Але заслугоовує на увагу не достатнє правове регулювання даного кодифікованого акта, оскільки він не зазначає і не регулює мита, як одного з видів непрямих податків, відносячи це до правової регламентації Митним кодексом України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Електронний ресурс. URL.<http://www.buhoblik.org.ua/-nalogi/nds/2419-podatkovij-kredit.html#01>(дата звернення 28.08.2019р.);

2. Гетьманцев Д.О. Непряме оподаткування: правова сутність та адміністрування: наук.-практ. посіб. – 2-е вид., переробл. і допов. К., Юрінком Інтер. 2016. 592 с;

3. Вовк Т. Податкові агенти права СО та асguis ЄС. Орієнтири податкової реформи в Україні. Х. Консум, 2004. С. 414;

4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.10.2010 р. № 2555. Електронний ресурс. URL. zakon.rada.gov.ua (дата звернення 25.08. 2019р.);

5. Про затвердження Узагальнюючої податкової консультації щодо окремих питань відображення у податковій звітності з ПДВ змін сум податкового зобов'язання та податкового кредиту: Наказ ДПС України від 16.02.12 № 128. Електронний ресурс. URL. zakon.rada.gov.ua (дата звернення 25.08. 2019 р.);

6. Лист ДПС України від 20.08.2012 № 604/0/61-12/15-3115. Електронний ресурс. URL. zakon.rada.gov.ua (дата звернення 25.08. 2019 р.);

7. Лист ДПС України від 04.02.13 № 1673/6/15-3115 стосовно деякх питань оподаткування податком на додану вартість рекламних операцій. Електронний ресурс. URL. zakon.rada.gov.ua (дата звернення 25.08. 2019 р.);

8. Лист ДПС України від 21.12.12 № 7541/0/61-3115 стосовно деяких питань оподаткування податком на додану вартість. Електронний ресурс. URL. zakon.rada.gov.ua (дата звернення 25.08. 2019 р.);

9. Лист ДПС України від 29.01.13 № 1387/6/15-3115 стосовно форування податкового кредиту на підставі тимчасових митнихдекларцій. Електронний ресурс. URL. zakon.rada.gov.ua (дата звернення 25.08. 2019 р.);

10. Лист ДПС України від 29.01.13 № 1389/6/15-3115 щодо оподаткування податком на додану вартість з повернення обладнання, отриманого від нерезидента в операційний лізинг. Електронний ресурс. URL. zakon.rada.gov.ua (дата звернення 25.08. 2019 р.).

Ременюк Альона Валеріївна,
студентка групи ПМФ-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Аністратенко Юлія Ігорівна,
д.ю.н., доцент, професор кафедри
фінансового права

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

«Розв'язання економічних та соціальних проблем регіону залежить від рівня надходження коштів, належного фінансування з державного та місцевого бюджетів, а також з інших можливих джерел. Для цього важливими є питання нормативно-правового закріплення фінансування соціально-економічного розвитку регіону на належному рівні, який би відповідав викликам сьогодення. Така нормативно-правова база повинна забезпечувати стабільний фінансовий розвиток, акумулювання достатніх власних надходжень, зменшення залежності від трансфертів з Державного бюджету, оптимізацію видаткової частини, забезпечення достатності надходжень для виконання основних функцій, збалансування доходів та видатків місцевих бюджетів».

Питанням фінансування соціально-економічного розвитку регіону присвячені праці значної кількості науковців, серед яких Куліш А.М., Демків Р.Я., Роль В.Ф., Кінщак А.В., Райнін І.Л., Ляхович О.О., Сухарська Л.В., та інші. Також питання фінансової та бюджетної сфери розглядаються у працях Ровінського Ю.А., Гурвіча М.А., Воронової Л. К., Якимчук Н.Я., Пришва Н.Ю., Хімічевої Н. І. , Піскотіна М.І. Проте питання правового врегулювання цих відносин потребують подальших досліджень та напрацювань, їх удосконалення відповідно до позитивного зарубіжного досвіду.

«Правове регулювання фінансування регіонів – це здійснення державою в особі компетентних органів впорядкування суспільних відносин в сфері фінансування регіонів, яке здійснюється з метою їх юридичного закріплення, охорони й розвитку. Тобто, це специфічна діяльність держави, її органів, посадових осіб, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб щодо встановлення юридичних

норм, а також вирішення юридично значущих питань, які можуть виникати у межах таких відносин».

Фінансування соціально-економічного розвитку регіонів в Україні формується та реалізовується на основі комплексу національного законодавства, яке приймається відповідними державним інституціями на основі цілісної концепції. Останні тенденції до європейської інтеграції, проведення реформування, яке стосується органів місцевого самоврядування та їх самостійності, свідчать про те, що законодавство перебуває на етапі становлення. Зміни, які відбуваються в сфері регіональної політики, є важливими і для фінансового забезпечення регіонів.

Законодавство з питань фінансування соціально-економічного розвитку регіону можна систематизувати у певні групи нормативно-правових актів. Так, до першої групи відноситься загальне законодавство, в якому в загальному вигляді визначаються принципи державної регіональної політики та інші загальні положення правового врегулювання. Друга група – спеціальне законодавство з регіонального розвитку та бюджетне законодавство [1, с. 101].

До основних актів в сфері фінансування регіонів слід віднести Конституцію України [2], Бюджетний кодекс України [3], Податковий кодекс [4], Закон України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» [5], Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [6], Закон України «Про засади державної регіональної політики» [7], Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» [8], закони, які стосуються сфери економічного і соціального розвитку та стратегії розвитку регіонів, інші нормативно-правові акти прийняті з метою належного врегулювання діяльності в сфері фінансування регіонів для забезпечення їх сталого, ефективного розвитку, враховуючи їх історичні, економічні, екологічні, географічні і демографічні особливості, етнічні і культурні традиції.

Що ж до проблемних питань в сфері правового регулювання фінансування соціально-економічного розвитку регіонів в Україні, то варто зазначити про децентралізацію та розширення повноважень органів місцевої влади, завдяки яким забезпечується отримання джерел фінансових ресурсів для розвитку окремих територій. Проте, такі зміни спричиняють не лише можливості, а й проблеми для окремих регіонів. У зв'язку з нестачею власних фінансових ресурсів, а також з урахуванням обмеженості бюджетних коштів, важливим напрямом роботи органів місцевого самоврядування, підприємств у регіонах

стає робота, яка спрямована на пошук позабюджетних джерел фінансування з міжнародних фондів, програм та грантів чи інших джерел. Така ситуація досить часто призводить до нерівномірності розподілу коштів між регіонами, а як результат – різному їх соціально-економічному розвитку.

Так, до основних проблемних аспектів в правовому регулюванні фінансування соціально-економічного розвитку регіону слід віднести:

1. Постійний дефіцит місцевих бюджетів, їх залежність від дотацій, відсутність зацікавленості органів місцевого самоврядування у самостійному збільшенні доходів місцевого бюджету; значна кількість депресивних регіонів;

2. Розподіл державних коштів між регіонами, який не відповідає вимогам та особливостям останніх;

3. Низька інвестиційна привабливість регіонів, відсутність зацікавленості інвесторів у вкладенні коштів в окремі регіони, як наслідок – ненадходження додаткових коштів на розвиток;

4. Слабка спроможність планувати і виконувати плани. Стратегії регіонів часто не узгоджені із Державною стратегією регіонального розвитку. Органи влади в регіонах не працюють відповідно до стратегічних планів, які самі ж уклали. Діяльність полягає швидше в реагуванні на проблеми, які «горять» і все більше накопичуються за відсутності довгострокового планування і діяльності;

5. Відсутній компонент візуального інформування людей про здійснення тих чи інших змін за кошти Державного фонду регіонального розвитку (далі – ДФРР). Маніпуляції використанням коштів на регіональному рівні.

Ще однією проблемою є використання субвенцій на соціально-економічний розвиток. Субвенція на соціально-економічний розвиток окремих територій є досить значною за розміром і могла б справити значний вплив на розвиток регіонів та громад. Проте на відміну від проектів регіонального розвитку, які можуть отримати фінансування з ДФРР, ця субвенція взагалі не прив'язана до планування регіонального розвитку, для її розподілу не визначено жодних мінімальних вимог щодо ефективності використання цих коштів. Практика використання цієї субвенції показує, що вона використовується на багато тисяч дрібних заходів, закупівлю швидкозношувальних матеріалів. На 2019 рік передбачається, що для отримання коштів цієї субвенції навіть не потрібне співфінансування з місцевого бюджету. Це ще більше сприя-

тиме використанню коштів на непотрібні громадам проекти, які часто є просто іміджевими, а не такими, що покращують можливості розвитку окремих територій [9].

Для розв'язання зазначених проблемних питань важливим є нормативне закріплення відповідних положень, які б дійсно виконувалися. Тобто, не лише прописувалися буквою закону, а були діючим інструментом в забезпеченні фінансової стабільності кожного регіону України. Також важливо, щоб ці положення виконувалися вчасно. В Україні практика показує, що виконання значної кількості завдань здійснюється з порушенням дедлайнів (тобто кінцевих термінів виконання). Варто навести приклад політики регіонального розвитку в ЄС, яка має дуже чіткі правила, які повторяються з кожним циклом політики. Цикл – 7 років. Обов'язково повинна бути планувальна база для регіонального розвитку. Розвиток в контексті цієї політики вимірюється двома індикаторами: валовий регіональний продукт і зайнятість. Кожний регіон повинен обов'язково розробити стратегію свого розвитку – яким чином вони будуть піднімати ці показники і розвиватися загалом. На початку семирічного циклу, на який і укладається стратегія, регіонам доводять до відома, які суми коштів вони отримають у рамках політики регіонального розвитку. Тобто на початку планування регіони чітко розуміють, що вони отримують від Європейського Союзу плюс співфінансування, яке є обов'язковим у рамках цієї політики. Стратегії та операційні плани на їх виконання дуже чітко сплановані в часі і в обсягах фінансування [10]. В Україні ж часто кошти, які повинні отримати відповідні суб'єкти на початку року, отримуються вкінці, коли вже немає часу виконувати ті завдання, які потрібно було реалізувати протягом року.

Отже, розглядаючи проблемні аспекти фінансування розвитку регіонів в Україні варто зазначити, що проблеми існують і потребують вирішення. Україна стоїть на шляху реформ, але для остаточних змін потрібно ще й їх ефективне виконання. Так, «варто зазначити про рішення прискорити новий перепис населення в державі (останній перепис був у 2001 році), що має важливе значення для багатьох сфер державного розвитку, в тому числі фінансування регіонів. Кошти між регіонами розподіляються за допомогою механізму субвенцій. Механізм є неефективним, оскільки кошти виділяються з політичних міркувань, а не реальних потреб населення. Скасування такого механізму та перерозподіл коштів на основі населення регіонів та їхніх по-

треб було б більш ефективним. Проведення перепису, який визначить точну кількість населення у кожному регіоні, допоможе прив'язати розподіл коштів до показників кількості та структури населення, а не політичної доцільності».

Удосконалення механізму правового регулювання фінансування соціально-економічного розвитку регіону потребує змін в розподілі державних коштів між регіонами; зменшення залежності від дотацій та субвенцій, збільшення зацікавленості органів місцевого самоврядування у отриманні власних доходів місцевого бюджету, участі в проектах, грантах; підвищення інвестиційної привабливості регіонів та зацікавленості інвесторів; узгодженість планів, стратегій з прийнятими рішеннями та нормами закону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кінщак А.В. Нормативно-правове забезпечення розвитку державної регіональної політики України. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 13-14. С. 100-105.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року №254к/96-ВР. Офіційний вісник України. 2010 р. № 72/1. С. 15. Ст. 2598.
3. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 року №2456-VI. Офіційний вісник України. 2010 р. № 59. С. 9. Ст. 2047.
4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 року №2755-VI. Офіційний вісник України. 2010 р. № 92. Том 1. С. 9. Ст. 3248.
5. Про Державний бюджет України на 2019 рік: Закон України від 23.11.2018 року №2629-VIII. Офіційний вісник України. 2018 р. № 98. С.67. Ст. 3221.
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 року №280/97-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1997 р. № 24. Ст.170.
7. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 року №156-VIII. Офіційний вісник України. 2015 р. № 18. С. 9. Ст. 470.
8. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 08.09.2005 року №2850-IV / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2005 р. № 51. С. 2662. Ст. 548.
9. Новели ДБУ-2019 та регіональний розвиток: від стратегічного планування до ручного розподілу коштів. *Інститут громадянського*

суспільства: веб-сайт. URL: <https://www.csi.org.ua/detsentralizatsiya-v-ukrayini-vid-monitoryngu-do-reaguvannya/novely-dbu-2019-ta-regionalnyj-rozvytok/> (дата звернення 20.09.2019).

10. Політика регіонального розвитку: як це працює в Європейському союзі. Децентралізація: веб-сайт. URL: <http://decentralization.uacrisis.org/dfrr> (дата звернення: 19.09.2019).

Рубан Дмитро Олександрович,

студент групи ПМФ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Субіна Тетяна Володимирівна,

к.ю.н., доцент кафедри фінансового права

СТРУКТУРНІ СКЛАДОВІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

***Анотація.** У статі розкрито зміст поняття та основні структурні складові фінансової безпеки держави. На підставі аналізу аргументується думка про комплексний та складний характер цього поняття.*

***Ключові слова:** фінансова безпека, бюджетна безпека, боргова безпека, грошово-кредитна безпека, валютна безпека, інвестиційна безпека, банківська безпека та безпека небанківського фінансового сектору.*

Актуальність тематики дослідження. В умовах фінансово-економічної кризи пріоритетним напрямом діяльності держави й бізнесу є проведення скоординованої політики та вироблення стратегії щодо зниження впливу кризових явищ у фінансовому секторі. «Ураховуючи масштабність, глибину й тривалість кризових явищ у вказаному секторі, а також ступінь їх негативного впливу на процеси, що відбуваються в українській економіці, потрібно виробити нові підходи до побудови системи фінансової безпеки нашої держави» [1, с. 17]

Ступінь наукового визначення проблеми. Сфера безпеки є актуальним предметом досліджень з боку науковців, фахівців з економіки та фінансів, державних управлінців, юристів тощо. Інтерес до

безпеки у наукових дослідженнях є відносно новим напрямком і зумовлений актуалізацією проблематики збереження і розвитку особистості, громадянина, суспільства, держави, нації і цивілізації загалом. [2, с. 25-26]

Основні аспекти визначення сутності поняття «фінансової безпеки», відповідних загроз, індикаторів, а також системи критеріїв і параметрів фінансової безпеки досліджено в наукових працях вітчизняних та зарубіжних учених: О.В. Ареф'євої, О.І. Барановського, І.О. Бланка, З.С. Варналія, Н.П. Ващекина, Н.П. Гончарової, М.М. Єрмошенка, О. О. Бригінця, В.Т. Білоуса, Н. Кравчука, В. Ліпкана, В. Мартинюка, В. Предборського, А. Сухорукова та ін.

Отже, **метою** статті є комплексне дослідження основних структурних елементів фінансової безпеки держави.

Викладення основного матеріалу. Сьогодні держава стикається з великою кількістю зовнішніх та внутрішніх загроз, які негативно впливають на стабільність фінансової системи, стан національної валюти та економіки.

Основними загрозами для фінансової безпеки є кібер-тероризм, кебер-злочинність, присутність у фінансовій сфері тіньового капіталу, вплив світових фінансових коливань та криз на економіку держави, корупція у владі, недостатня ефективність державного регулювання фінансово-кредитної сфери, недосконалість законодавчої бази сфери регулювання фінансової безпеки [3, с. 34].

Фінансова безпека є складною категорією, яка характеризується розмаїттям трактувань щодо її поняття, змісту та структурних складових. [4, с. 258 – 259] «У переважній більшості випадків серед складових фінансової безпеки держави виділяють бюджетну безпеку, боргову безпеку, грошово-кредитну (монетарну) безпеку, валютну безпеку, інвестиційну безпеку, банківську безпеку та безпеку небанківського фінансового сектору (фінансову безпеку страхового та фондового ринків)» [5, с. 15-16].

Визначення сутності складників фінансової безпеки має місце у законодавчо-правовій базі, зокрема в «Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, які носять інформаційний та роз'яснювальний характер» [6]. «Бюджетна безпека – це стан забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, за якого уповноважені державні органи влади можуть максимально ефективно виконувати покладені на них функції. Вона

визначає спроможність бюджетної системи забезпечити фінансово-економічну самостійність держави за рахунок достатності фінансових ресурсів, які мобілізуються до бюджетів різних рівнів внаслідок акумулювання податкових та інших надходжень, та передбачає здійснення ефективного використання бюджетних коштів в процесі виконання функціональних обов'язків, тобто забезпечення соціального захисту, державного управління, фінансування охорони здоров'я, науки, освіти, культури, спорту, забезпечення безпеки й оборони і т. д. Бюджетна безпека характеризується ступенем збалансованості бюджету, тобто розміром його дефіциту або ж бездефіцитності (профіциту), величиною бюджету та обсягом його виконання, процесом бюджетотворення, рівнем бюджетно-податкової дисципліни, масштабами бюджетного фінансування» [6].

«Боргова безпека характеризується відповідним рівнем внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень й оптимального співвідношення між ними, достатнім для задоволення визначених соціально-економічних потреб, що не провокує виникненню надмірного боргового навантаження, не загрожує втраті суверенітету держави та стабільності її фінансовій системі загалом. При цьому має зберігатися економічна можливість держави вчасно виконувати зобов'язання з погашення основних сум боргів та відсотків за ними, тобто підтримання належного рівня платоспроможності та кредитного рейтингу» [6].

Грошово-кредитна безпека – це стан грошово-кредитної системи, «що забезпечує всіх суб'єктів національної економіки якісними та доступними кредитними ресурсами в обсягах та на умовах, сприятливих для досягнення економічного зростання. Забезпечення грошово-кредитної безпеки можливе за умови існування досконалої грошової системи, що передбачає досягнення стабільності національної грошової одиниці, вчасне виконання основних параметрів засад грошово-кредитної політики на певний рік, реалізацію ефективного управління грошовими потоками на державному рівні, організацію захисту фінансових інтересів суб'єктів грошово-кредитного ринку, проведення вірних антиінфляційних заходів» [6].

Забезпечення валютної безпеки на прийнятному рівні можливе «за такого стану курсоутворення, який характеризується високою довірою суспільства до національної грошової одиниці, її стійкістю,

створює відповідні умови для поступального розвитку вітчизняної економіки, залучення в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи і максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках. При цьому має бути такий ступінь забезпеченості держави валютними коштами, який є достатнім для додержання позитивного сальдо платіжного балансу, виконання міжнародних зобов'язань, накопичення належного обсягу і складу валютних резервів, підтримання стабільності національної грошової одиниці. Також досягнення валютної безпеки на належному рівні можливе за наявності нормального валютного паритету, умов конвертованості, продуманої та виваженої валютної політики, дієвого валютного контролю» [6].

Під інвестиційною безпекою слід розуміти «досягнення рівня інвестицій, що дозволяє оптимально задовольняти поточні потреби національної економіки в капітальних вкладеннях за обсягом і структурою з урахуванням ефективного застосування і повернення інвестованих коштів, оптимального співвідношення між розмірами іноземних інвестицій у країну і вітчизняних за рубіж, підтримання позитивного національного платіжного балансу» [6].

Забезпечення інвестиційної безпеки передбачає скорочення експорту українського капіталу за межі країни, відсутність широкомасштабних обсягів вільного іноземного капіталу, значної конкуренції між сферами його спрямування і країнами, що залучають іноземні інвестиції. Варто зауважити, що досягненню інвестиційної безпеки сприятимуть такі заходи, які варто реалізувати на державному рівні: забезпечити скорочення дефіциту бюджету, максимізувати ефективність політики державних запозичень, запровадити дієву антиінфляційну політику.

Банківська безпека – «це рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування банківської системи країни та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників і наявних чи потенційних загроз» [6]. Рівень банківської безпеки зростатиме за умови стабільності банківської системи, збільшення прибутку та оптимального використання її ресурсів для соціально-економічного розвитку країни. Забезпеченню та дотриманню фінансової безпеки банківської системи сприятиме досягнення: стабільності кредитування реального сектору економіки, доступності й ефективності використання кредитних ресурсів банків-

ських установ, низької залежності капіталу національних банків від учасників-нерезидентів.

Із фінансовою безпекою банківської системи тісно пов'язана фінансова безпека окремого банку, що зумовлюється різноманітністю інтересів суб'єктів ринку банківських послуг, їх прагненням до зростання прибутку, конкурентною боротьбою, обмеженістю фінансових резервів банку і джерел їх формування, зростанням злочинності в кредитно-фінансовій сфері, підвищенням ризиком проведення банківських операцій в умовах фінансово-економічної нестабільності. Безпека комерційного банку характеризується станом захищеності від внутрішніх та зовнішніх загроз фінансово-економічних інтересів власників, керівництва і клієнтів банку, матеріальних цінностей та інформаційних [7, с. 130].

Безпека небанківського фінансового сектору – «це рівень розвитку страхового та фондового ринків, що дає змогу повною мірою задовольняти потреби суспільства в зазначених фінансових інструментах та послугах» [6].

Під фінансовою безпекою страхового ринку в цілому і конкретного страховика, зокрема, «слід розуміти такий рівень забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, який дозволив би їм у разі потреби відшкодувати обумовлені у договорах страхування збитки їх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування. Фінансова безпека страхового ринку буде досягнута у тому випадку, коли буде забезпечена на належному рівні фінансова безпека не лише страховиків, але й страхувальників, посередників, сегментів страхового ринку, страхових операцій, послуг і страхових продуктів» [6].

Забезпечення фінансової безпеки фондового ринку передбачає «досягнення такого обсягу його капіталізації, який сприятиме досягненню стійкості фінансового стану емітентів, власників, покупців, організаторів торгівлі, торговців, інститутів спільного інвестування, посередників (брокерів), консультантів, реєстраторів, депозитаріїв, зберігачів і держави в цілому. Оцінюючи безпеку фондового ринку варто брати до уваги безпеку ринку державних цінних паперів і ринку корпоративних цінних паперів, а також інших його сегментів: ринків акцій, облігацій, векселів, казначейських зобов'язань, ощадних сертифікатів, біржового та позабіржового ринків. Безпечний рівень фондового ринку досягається за умови його захисту від внутрішніх та зовніш-

ніх загроз, впливу негативних чинників на процеси емісії, запозичення та повернення коштів, одержання дивідендів і відсотків та ін» [6].

До вищезазначеного варто додати, що розглянуті складові фінансової безпеки держави є взаємопов'язаними і мають значний вплив одна на одну та загальний рівень фінансової безпеки держави зокрема [7, с. 107].

Підтримуючи думку науковців ми також вважаємо що, «при оцінюванні рівня та аналізі стану фінансової безпеки держави варто брати до уваги усі її складники, оскільки кожна сфера характеризується властивими їй чинниками, наявність та реалізація яких може мати позитивний чи негативний вплив на фінансовий сектор загалом. За наявності негативного впливу чинників відбувається формування потенційно можливих або реальних загроз, які породжують фінансово-економічні проблеми» [8, с. 235].

Отже, роблячи висновок ми з впевненістю можемо стверджувати, що фінансова безпека є структурною складовою національної безпеки та однією з найважливіших складових економічної безпеки. Вона підпорядковує ряд складників: фінансову безпеку домогосподарств (особистості) та фінансову безпеку підприємств (установ, організацій) – на мікрорівні та бюджетну, боргову, грошово-кредитну, валютну, інвестиційну, банківську безпеку та безпеку небанківського фінансового сектору – на макрорівні. Кожна із структурних складових фінансової безпеки характеризується певними особливостями та проблемами забезпечення.

Опрацювання теоретичного базису складників фінансової безпеки зумовлює здійснення подальшого наукового аналізу через призму аналітичного та практичного дослідження індикаторів фінансової безпеки України та визначення її безпечного рівня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / Єрмошенко М. М. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 309 с.
2. Ліпкан В. А. Національна безпека і національні інтереси України / Ліпкан В. А. – К.: КНТ, 2018. – 68 с.
3. Мартинюк В. Фінансова безпека: навч. посіб. / Мартинюк Володимир, Зволяк Ян, Баранецька Ольга. – Тернопіль: Вектор, 2016. – 264 с.

4. Кравчук Н. Я. Фінансова безпека: [навчально-методичний посібник] / Кравчук Н. Я., Колісник О. Я., Мелих О. Ю. – Тернопіль: Вектор, 2010. – 277 с.

5. Предборський В. А. Економічна безпека держави: монографія / Предборський В. А. – К.: Кондор, 2005. – 391 с.

6. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України № 1277 від 29.10.2013р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME 131588.html.

7. Сухоруков А. І. Проблеми фінансової безпеки України: монографія / Сухоруков А. І. – К.: НППМБ, 2005. – 140 с.

8. Філософія безпеки: монографія: у 2 т. / О. І. Барановський. – К.: УБС НБУ, 2014. – Т. 1: Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів. – 831 с.

Слободенюк Юлія Дмитрівна,

студентка групи ПМФ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Гарбінська-Руденко Альона Валеріївна,

кандидат юридичних наук, доцент

кафедри фінансового права

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ АУДИТУ

***Анотація.** У статті проаналізовано останні дослідження щодо сучасного стану регулювання аудиту в країнах Європейського Союзу. Зроблено ретроспективний огляд основних напрямів регулювання аудиторської діяльності в європейському законодавстві.*

***Ключові слова:** інтеграція, регулювання аудиту, міжнародні стандарти аудиту, європейські вимоги, ретроспективний огляд, стандартизація аудиторської діяльності.*

Постановка проблеми. До аудиту, з огляду на його публічність та відкритість, висуваються підвищені вимоги в усьому світі. У класичній праці «Аудит Монтгомері» підкреслюється, що професія

аудитора пов'язана із суспільними зобов'язаннями, які виходять за межі послуг, що надаються конкретному клієнту [1, с. 54].

Отже, аудитори повинні визнавати свою професійну відповідальність перед суспільством загалом, а держава може і повинна встановлювати певні правові гарантії, спрямовані на забезпечення якості аудиторських послуг, що підтверджується практикою інших країн, де інститут аудиту має більш давню історію (зокрема, і законодавством Європейського Союзу).

Актуальним є питання інтеграції України до Євросоюзу, що вимагає трансформації законодавства, посилення контролю якості аудиту та вдосконалення аудиторської діяльності, щоб увійти у межі міжнародних стандартів та європейських вимог.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання аудиторської діяльності постійно перебувають у центрі уваги науковців. Дослідженням цієї теми займаються такі вчені, як О. Петрик, В. Сопко, Ф. Бутинець, Г. Давідов, М. Кужельний, А. Кузьмінський, В. Рудницький, В. Савченко, В. Лисина, В. Чая, О. Тараній, О. Макарчук, Н. Шалімова, Л. Кінашук, О. Андросова, Н. Антоненко, О. Смірнова та ін.

В умовах інтеграції України до Євросоюзу дослідження регулювання аудиторської діяльності в країнах Європейського Союзу є актуальним та потребує узагальнення.

Метою статті є аналіз основних тенденцій регулювання аудиту в європейському співтоваристві.

Виклад основного матеріалу. Першим документом Європейського Співтовариства у сфері регулювання аудиторської діяльності була Восьма Директива Ради ЄС (84/253/ЄС) про порядок затвердження осіб для проведення обов'язкового аудиту фінансової звітності в країнах-членах ЄС, прийнята 10 квітня 1984 року [2]. Основні принципи регулювання діяльності аудиторів та аудиторських фірм, включаючи вимоги обов'язковості державної реєстрації аудиторів та дотримання ними норм професійної етики, які містилися у 8-й Директиві, були обов'язковими для виконання країнами-членами ЄС.

Брак гармонізованого підходу до обов'язкового аудиту у Співтоваристві став причиною внесення Єврокомісією пропозицій у вигляді Повідомлення від 8 травня 1998 року (№ 98/С) щодо обов'язкового аудиту у Європейському Союзі (Communication from the Commission on the statutory audit in the European Union: the way forward (98/С 143/03)). Відповідно до вимог цього документу в Євросоюзі був створений Комі-

тет з аудиту (Audit Regulatory Committee - AuRC), який займається питаннями співпраці між професійними організаціями країн ЄС, розробляє подальші заходи у тісній співпраці з представниками аудиторської та бухгалтерської професій та державами-членами, обговорює шляхи і методи, які би сприяли поліпшенню якості аудиту.

У результаті розвитку в наступне десятиріччя аудиторської професії та зростання ролі аудиту положення 8-ї Директиви виявилися недостатніми, що стало поштовхом у 1996 році до всебічного розгляду комісією Європейського Співтовариства стану регулювання аудиторської діяльності в країнах-членах ЄС. Підсумком виконаної роботи стало прийняття Пояснювального меморандуму до проекту змін до 8-ої Директиви Ради Європи 84/253/ЄЕС від 10 квітня 1984 року [2], а в травні 2006 року - самої Директиви 2006/43/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 17 травня 2006 року про обов'язковий аудит річної звітності та консолідованої звітності [3] (DIRECTIVE 2006/43/EC on statutory audit of annual accounts and consolidated accounts [4]) (далі - Директива 2006/43/ЄС).

Крім Директиви 2006/43/ЄС, продовжують діяти раніше прийняті Рекомендації Єврокомісії:

1. Рекомендації комісії Європейського Співтовариства щодо мінімальних вимог до якості аудиту, який виконується офіційним аудитором, від 15 листопада 2000 року 2001/256/ЄС [5].

2. Рекомендація комісії Європейського Співтовариства від 16 травня 2002 року 2002/590/ЄС «Незалежність аудиторів в ЄС: набір фундаментальних принципів» (Commission Recommendation of 16 May 2002 2002/590/EC «Statutory Auditors Independence in the EU: A Set of Fundamental Principles») [5].

Ці Рекомендації сформульовані більш детально, ніж кореспондуючі положення Директиви, але, на відміну від Директиви, не є обов'язковими для виконання державами-членам ЄС.

Варто підкреслити, що основна увагу в Директиві 2006/43/ЄС та в інших європейських документах приділяється вимогам до обов'язкового аудиту. Для характеристики ситуацій, в яких проводиться обов'язковий аудит, застосовується термін «суб'єкти суспільного інтересу» («public interest entities»), тобто вважається, що ступінь значущості суспільних (публічних) інтересів має визначати тих суб'єктів, які повинні в обов'язковому порядку підлягати щорічному аудиту.

Ключовим пунктом Директиви є перехід до міжнародних стандартів аудиту (МСА), насамперед тому, що європейські компанії, акції яких вільно продаються та купуються на фондових біржах, вже перейшли до публікації звітності, складеної за вимогами Міжнародних стандартів фінансової звітності, отже, і в аудиті необхідно рухатися в цьому напрямі.

У 2010 році Єврокомісія опублікувала документ, призначений для публічного обговорення, в якому були порушені проблеми ролі аудиту в сучасному суспільстві, комунікацій аудиторів з акціонерами, застосування Міжнародних стандартів аудиту, контролю якості аудиторської діяльності, незалежності аудиторів, запровадження системи суспільного нагляду, міжнародного співробітництва та умов функціонування суб'єктів аудиторської діяльності, які можуть бути віднесені до категорії «малі» та «середні», - GREEN PAPER «Audit Policy: Lessons from the Crisis» [6] (Зелена Книга «Політика в сфері аудиту: Уроки кризи»). Цей документ став основою для розроблення рекомендацій щодо регулювання обов'язкового аудиту суб'єктів суспільних інтересів та пропозицій щодо внесення змін до Директиви 2006/43/ЄС.

У результаті в 2014 році була прийнята Директива щодо внесення змін (Directive 2014/56/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 amending Directive 2006/43/EC on statutory audit of annual accounts and consolidated accounts [4]) та відповідний Регуляторний акт щодо специфічних вимог до обов'язкового аудиту суб'єктів публічного інтересу (Regulation (EU) № 537/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on specific requirements regarding statutory audit of public-interest entities and repealing Commission Decision 2005/909/EC [7]). Ці документи містять більш жорсткі вимоги щодо таких питань, як аудиторський гонорар, заборона надання інших послуг під час проведення обов'язкового аудиту, дотримання незалежності, контроль якості виконання завдання, забезпечення прозорості діяльності суб'єктів аудиторської діяльності, зовнішній контроль якості з боку компетентних органів. Передбачені зміни щодо структури та наповнення аудиторського звіту з метою підвищення його інформативності та регламентована необхідність подання додаткового звіту до аудиторського комітету та наглядачів суб'єкта публічного інтересу.

У таких європейських країнах, як Австрія, Іспанія, Франція, Німеччина поширена концепція державного регулювання, за якої ауди-

торська діяльність суворо регламентується центральними органами. А концепція саморегулювання, згідно з якою аудиторська діяльність регулюється переважно громадськими аудиторськими об'єднаннями й орієнтована на споживання інвесторів, акціонерів, кредиторів, розвинена у Великобританії.

Аналізуючи стандарти МСА, можна дійти висновку, що за їх прийняття в ЄС порівняно з національними стандартами аудиту в таких країнах, як Німеччина, Нідерланди, Швеція, Великобританія та Ірландія, не відбувається фундаментальних змін в аудиторській діяльності.

Узагальнюючи представлене дослідження, можна виокремити такі основні напрями регулювання аудиторської діяльності в ЄС за останні роки, як:

1. Гармонізація, уніфікація вимог до аудиторів, аудиторських фірм та механізмів регулювання аудиту.

2. Перегляд, упорядкування, встановлення більш жорстких норм, особливо у сфері обов'язкового аудиту, як щодо суб'єктів аудиторської діяльності, так і щодо самих суб'єктів суспільного інтересу, діяльність яких підлягає обов'язковому аудиту.

3. Посилення вимог щодо контролю якості діяльності аудиторів та аудиторських фірм.

4. Рух у бік обмеження цивільної відповідальності аудиторів, які виконують обов'язковий аудит суб'єктів суспільного інтересу.

Висновки. Таким чином, регулювання аудиторської діяльності в Європейському Співтоваристві, з одного боку, відповідає загальносвітовим тенденціям у частині стандартизації, встановлення підвищених вимог до незалежності, запровадження систем контролю якості діяльності аудиторів та аудиторських фірм, а з іншого боку, має на меті стимулювання конкуренції на ринку аудиту великих компаній шляхом обмеження відповідальності аудиторів.

Європейське законодавство вимагає запровадження європейської системи контролю якості послуг, і цього потребує ринок аудиторських послуг в Україні. Зміни до законодавства про аудиторську діяльність спрямовані на адаптацію національного законодавства до стандартів Європейського Союзу, підвищення якості аудиторських послуг, надання інвесторам, власникам і контролюючим органам достовірної та підтвердженої інформації про результати діяльності підприємств, що сприятиме поліпшенню інвестиційного клімату в Україні. Важливою пробле-

мою аудиторського ринку є і те, що нинішня система сертифікації не досконала і сама по собі не може необхідною мірою гарантувати якість підготовки аудитора, тому до вибору аудитора не можна підходити формально, орієнтуючись тільки на його сертифікат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аудит Монтгомери / Ф.Л. Дефлиз, Г.Р. Дженик, В.М. О'Рейли, М.Б. Хирш, Пер. с англ. под ред. Я.В. Соколова. М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997. 542 с.
2. Пояснювальний меморандум до проекту змін до 8-ої Директиви Ради Європи 84/253/ЄС від 10 квітня 1984 року URL: <http://uazakon.com/document/>
3. Антоненко Н.В. Розвиток аудиту в Україні до стандартів Європейського Союзу. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2015. № 4. С. 342-346.
4. Directive 2014/56/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 amending Directive 2006/43/EC ON STATUTORY AUDIT OF ANNUAL ACCOUNTS AND CONSOLIDATED ACCOUNTS. URL: <http://eur-lex.europa.eu/>
5. Рекомендації Комісії Європейського Співтовариства щодо мінімальних вимог до якості аудиту офіційним аудитором від 15 листопада 2000 року 2001/256/ЄС. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
6. GREEN PAPER «Audit Policy: Lessons from the Crisis» URL: <http://ec.europa.eu/>
7. Regulation UNO 537/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on specific requirements regarding statutory audit of public-interest entities and repealing Commission Decision 2005/909/EC. URL: <http://eur-lex.europa.eu/>

Солонська Любов Аркадіївна,
студентка групи ПМФ-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Касьяненко Любов Михайлівна,
д.ю.н, професор, професор кафедри
фінансового права

КОНСУЛЬСЬКИЙ ЗБІР ЯК ОКРЕМИЙ ВИД ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ ТА ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Здійснення консульської діяльності пов'язане з наданням різного роду послуг, пов'язаних з наданням віз, інших документів, та реєстраційних дій, що здійснюють закордонні дипломатичні установи України.

Податкова система України, а також система її обов'язкових неподаткових платежів постійно трансформується з врахуванням міжнародного досвіду та позитивного досвіду інших держав, відповідно роль одних обов'язкових платежів підвищується і вони набувають характер податкових, а інших – переглядається з наступною необхідністю внесення змін до законодавства. До виду обов'язкових платежів, що є окремим видом доходів Державного бюджету України, правова природа яких потребує аналізу та належного правового регулювання є консульський збір.

Дослідженню окремих питань консульського збору присвячено роботи ряду дослідників питань фінансового права, зокрема Бабін І.І., Волков В.В., Корнєв А.Д., Кучеров І.І., Пришва Н.Ю., Якимчук Н.Я. та інших. Проте переважно такі дослідження спрямовані на аналіз системи обов'язкових платежів і лише фрагментарно торкаються питань консульського збору.

Відповідно, *метою статті* є аналіз консульського збору як окремого виду обов'язкових платежів та виду доходів Державного бюджету України.

Значення консульського збору в консульських зносинах визнане як на національному рівні, так і на міжнародному. Так, у Віденській конвенції про консульські зносини від 24 квітня 1963 року в статті 39 закріплено, що “Консульська установа може стягувати за вчинення

консульських актів на території держави перебування збори і мита, які дозволяються законами і правилами акредитуючої держави” [1]. Тим самим визнається легальність закріплення державами в національному законодавстві обов’язку із сплати консульського збору або його аналогів.

Окрім того, в п. 1 ст. VIII Генеральної угоди з тарифів та торгівлі ГАТТ (GATT/CP.2/9) закріплено, що “усі збори та платежі будь-якого характеру (крім імпорتنих та експортних мит та крім податків, які підпадають під сферу дії статті III), що накладаються сторонами на імпорт чи експорт або у зв’язку з імпортом чи експортом, мають бути обмежені у сумі, яка приблизно дорівнює вартості наданих послуг і не повинна являти собою опосередкований захист вітчизняних товарів або оподаткування імпорту чи експорту у фіскальних цілях” [2]. Здійснюючи тлумачення поняття “збори (платежі) будь-якого характеру” (“charges of any kind”) Голова ГАТТ (CHAIRMAN) постановив, що “консульські податки” (“consular taxes”) належать до платежів, вказаних в Генеральній угоді, зауважуючи, що з огляду на статтю VIII вказаної Генеральної угоди держави можуть запроваджувати “консульські податки” у відповідності до вартості наданих послуг [3].

Незважаючи на те, що практично кожна держава запровадила консульський збір (податок) чи його аналог, на сьогодні не вироблено єдиного підходу до закріплення його назви, поняття, місця в системі обов’язкових платежів, його елементів, підходу до встановлення його тарифу (шкали розмірів платежів консульського збору залежно від предмету звернення до дипломатичної установи) тощо.

Можна окреслити наступні основні підходи до характеристики консульського збору та його аналогів, що закріплені в законодавстві та отримали визнання в правовій науці зарубіжних країн:

1) в значній кількості країн консульський збір віднесено до *податкової системи*: а) консульський податок в Кубі; б) консульський збір – зокрема в США, Великобританії, Литві, Білорусі;

2) належність до *неподаткових платежів* закріплена в законодавстві інших країн. Зокрема в Російській Федерації, де обов’язок сплати консульського збору передбачений Законом РФ “Про громадянство” від 31.05.2002 № 62-ФЗ, а розмір ставок консульських зборів встановлено у відповідності з постановою Уряду РФ від 11.11.2010 № 889 «Про затвердження ставок консульських зборів, що справляються посадовими особами за здійснення консульських дій» [4] його пере-

важно відносять до квазіподатків [5] – таких правових форм накладення обов’язку на фізичних осіб та організації з участів формування фінансових фондів, які відрізняються від податків і податкових зборів [6, С. 197], оскільки незважаючи на не, що консульський збір відповідає таким ознакам податкових платежів як публічність, обов’язковість, забезпеченість державним примусом, встановлення законом, абстрактність, йому є невластивою ознака безумовності, оскільки плата здійснюється за здійснення на користь платника уповноваженими державними органами визначених юридично значущих дій та послуг, на засадах індивідуальної відплатності”. На підставі зазначеного, зокрема І.І. Кучеров, а вслід йому і багато інших дослідників, відніс консульський збір до числа фіскальних зборів [7, С. 86].

В Україні ж консульський збір не віднесено в Податковому кодексі України до числа податкових платежів. Натомість, відповідно до п. “32)” ч. 2 ст. 29 Бюджетного кодексу України до доходів загального фонду Державного бюджету України (з урахуванням особливостей, визначених пунктом 1 частини другої статті 67⁻¹ цього Кодексу) належать: “кошти, отримані за вчинення консульських дій на території України, а також кошти, отримані за вчинення консульських дій за межами України” [8]. До числа доходів Державного бюджету консульський збір віднесено з огляду на те, що в ст. 56 Консульського статуту, затвердженого Указом Президента України від 02.04.1994 року № 127/94, передбачено, що “*за консульські дії, що виконуються за кордоном і на території України*, справляється консульський збір”, а відповідно до ст. 57 Консульського статуту “Консульський збір справляється відповідно до Тарифу консульського збору України і Положення про консульський збір України: за кордоном - у валюті країни перебування, в Україні - в національній валюті. Положення про консульський збір затверджується Міністерством закордонних справ України за погодженням з Міністерством фінансів України” [9]. Отже, зважаючи на підхід Н.Я. Якимчук [10], консульський збір, встановлений в Україні, також можна віднести до числа зборів, що належать до неподаткових фіскальних платежів.

Положення про консульський збір та Інструкція про порядок справляння консульського збору за вчинення консульських дій, обліку сум консульських надходжень та здійснення звірок фактичних консульських надходжень в закордонних дипломатичних установах затверджені Наказом Міністерства закордонних справ України від

23.04.2018 року № 182 [11]. Крім цього Тарифи консульського збору, що справляється за оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію, встановлюються Правилами оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 01 березня 2017 року № 118 [12].

Відповідно до п. 13.5 Порядку казначейського обслуговування державного бюджету за витратами, затвердженого Наказом Міністерства фінансів України від 24.12.2012 року № 1407 [13], на суму коштів, отриманих закордонними дипломатичними установами України в іноземній валюті: 1) у частині, яка згідно з Бюджетним кодексом України законом про Державний бюджет України належить до доходів загального фонду державного бюджету, Мінфіном на підставі даних Міністерства закордонних справ України надається дозвіл на зарахування *до доходів загального фонду* державного бюджету коштів, отриманих закордонними дипломатичними установами України в іноземній валюті, і спрямовування їх на здійснення видатків з функціонування закордонних дипломатичних установ України; 2) у частині, яка згідно з законом про Державний бюджет України належить *до доходів спеціального фонду* державного бюджету, Міністерством закордонних справ України готується повідомлення про зарахування до доходів спеціального фонду державного бюджету коштів, отриманих закордонними дипломатичними установами України в іноземній валюті.

Отже, аналіз консульського збору дає можливість віднести його до числа неподаткових обов'язкових платежів фіскального характеру, що має правову природу збору відплатного та часткового цільового характеру (оскільки частина коштів спрямовується на фінансування діяльності надавача послуг), а тому його не може бути віднесено до податків, проте питання про можливість чи необхідність включення консульського збору до податкової системи України залишається відкритим і потребує наступних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Венская Конвенция о консульских сношениях (Вена, 24 апреля 1963 года). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047
2. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_264 (дата звернення 17.09.2019)

3. Summary record of the eleventh meeting. GATT/CP.2/SR.11. Page 7. URL: https://www.wto.org/gatt_docs/English/SULPDF/-90270048.pdf
4. Собрание законодательства Российской Федерации, 2010, № 47, ст. 6116
5. Волков В. В. Вопросы соотношения налоговых и неналоговых обязательных платежей. Право и экономика. 2008. № 10. С. 45–47.
6. Финансовое право: учебник для бакалавров / отв. ред. Е. М. Ашмарина. Москва: Юрайт, 2014. 280 с.
7. Кучеров И. И. Теория налогов и сборов (Правовые аспекты): монография. Москва: ЮрИнфоР, 2009. 473 с.
8. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI& URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 17.09.2019)
9. Консульський статут, затверджений Указом Президента України від 02.04.1994 року № 127/94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127/94>
10. Якимчук Н.Я. Правовий режим обов'язкових платежів в Україні: конституційно-правові засади та проблеми реформування. Право України. 2013. № 1-2. С. 122-132.
11. Наказ Міністерства закордонних справ України від 23.04.2018 року № 182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0610-18>
12. Постанова Кабінету Міністрів України від 01 березня 2017 року № 118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2017-п>
13. Наказ Міністерства фінансів України від 24.12.2012 року № 1407

Тернова Катерина Василівна,
студентка групи ПМФ-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Мацелик Тетяна Олександрівна,
зав. каф. фін. права, д.ю.н., доцент

ДО ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БЮДЖЕТНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ЦІЛЬОВИМ ВИКОРИСТАННЯМ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

В даній статті досліджується сутність, принципи та завдання бюджетного контролю та окреслити стратегічні напрями удосконалення бюджетного контролю за цільовим використанням бюджетних коштів.

Автором також поглиблено досліджуються теоретичні основи, розроблення методологічних положень і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності бюджетного контролю використання бюджетних коштів в Україні.

Ключові слова: *фінансові правовідносини, бюджетні правовідносини, фінансовий контроль, бюджетний контроль, суб'єкти фінансового права, суб'єкти податкових правовідносин, фінансовий контроль, бюджетний контроль.*

В данной статье исследуется сущность, принципы и задачи бюджетного контроля и очертит стратегические направления совершенствования бюджетного контроля за целевым использованием бюджетных средств.

Автором также углубленно исследуются теоретические основы, разработка методологических положений и практических рекомендаций по повышению эффективности бюджетного контроля использования бюджетных средств в Украине.

Ключевые слова: *финансовые правоотношения, бюджетные правоотношения, финансовый контроль, бюджетный контроль, субъекты финансового права, субъекты налоговых правоотношений, финансовый контроль, бюджетный контроль.*

Ternova Catherine TO IMPROVE THE BUDGETARY CONTROL SYSTEM FOR BUDGETARY EXPENDITURE.

This article explores the nature, principles and tasks of budgetary control and outlines the strategic directions for improving budgetary control over targeted use of budgetary resources.

The author also explores the theoretical foundations, the development of methodological provisions and practical recommendations for improving the effectiveness of budgetary control of the use of budgetary funds in Ukraine.

Key words: *financial relations, budgetary legal relations, financial control, budgetary control, subjects of financial law, subjects of legal relations, financial control, budgetary control.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку державотворення та євроінтеграційних процесів, що відбуваються в Україні, модернізації державного механізму, запровадження так званих «партнерських» відносин між державою і суспільством особливого значення набуває забезпечення законності та верховенства права в усіх сферах суспільного буття і особливо у сфері бюджетної діяльності.

Розвиток та реформування відносин у сфері бюджетної діяльності держави вимагає чіткого законодавчого оформлення, оскільки ця сфера суспільних відносин в державі є потенційно конфліктною. Держава не може реалізувати свою зовнішню і внутрішню політику, забезпечити виконання соціально-економічних програм, не маючи фінансових ресурсів, а також не здійснюючи відповідний контроль за законним їх формуванням та використанням. І хоча питання щодо бюджетного контролю та загальних проблем, які виникають у процесі його здійснення, відображено у працях вітчизняних фахівців у галузі фінансового права, тема бюджетного контролю за цільовим використанням бюджетних коштів не втратила своєї актуальності.

Дотримання законності в бюджетній сфері є винятково важливим завданням державної політики та відповідних контролюючих служб. Особливо актуалізується воно в умовах модернізації та реформування бюджетних правідносин, в тому числі за рахунок зміни законодавчих основ, пошуку нових механізмів систематизації

вертикальних і горизонтальних управлінських зв'язків і, безумовно, оптимізації й збалансування фінансово-правового забезпечення.

Суттєвим кроком до вдосконалення бюджетного устрою в Україні стало прийняття Бюджетного кодексу. Одночасно загострилися проблеми у сфері бюджетного контролю. Невідповідність різних законодавчих актів і відсутність чіткого взаємозв'язку між їх нормами щодо одних і тих самих об'єктів права набули неабиякої актуальності, тому фактично стали в центрі уваги вітчизняних вчених. Зокрема з цим пов'язаний контроль порушення щодо формування та використання бюджетних коштів, які виникають як на етапі складання проектів бюджетів, так і у процесі виконання самого Закону про Державний бюджет на відповідний рік.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед авторів, які здійснювали дослідження актуальних проблем бюджетного контролю за цільовим використанням бюджетних коштів, доцільно відзначити: В. Андрущенка, В. Вишневського, Л. Воронову, Т. Єфімемко, Ю. Іванова, І. Крисоватого, М. Кучерявенка, І. Луніну, І. Лютого, П. Мельника, А. Соколовську, Л. Тарангул, В. Тропіну, Л. Шаблисту, С. Юрія та інших.

Також суттєвий вплив на з'ясування проблем, що стосувались аналізу фінансового контролю за цільовим використанням бюджетних коштів, мали дослідження О. Бандурки, Я. Берназюк, А. Бризгаліна, Д. Вінницького, М. Кучерявенка, О. Мазурик, О. Орлюк, М. Перепелиці та інших вчених.

Проте, із урахуванням наукових праць вищевказаних вчених, ключовим залишається дослідження способів раціональної організації контролю за цільовим використанням бюджетних коштів необхідно переглянути підходи до визначення критеріїв віднесення здійснених порушень до вказаної категорії.

Метою статті є поглиблення теоретичних основ, розроблення методологічних положень і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності бюджетного контролю використання бюджетних коштів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, бюджетний контроль спрямований на забезпечення ефективного і результативного управління бюджетними коштами та здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу його учасниками відповідно до Бюджетного кодексу України та іншого законодавства, а також забезпечує досягнення

економії бюджетних коштів, їх цільового використання, ефективності і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів шляхом прийняття обґрунтованих управлінських рішень [1, с. 107]. Обґрунтоване управління бюджетними коштами є запорукою уникнення можливих помилок, що призводять до порушень бюджетного законодавства. Взаємозв'язок між управлінням бюджетними коштами і настанням порушень бюджетного законодавства визначає необхідність удосконалення як процесу управління бюджетними коштами, так і контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

Контроль за дотриманням бюджетного законодавства здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу, проте, звичайно, попередити настання порушень легше, ніж виправляти наслідки. Крім того, важливою складовою здійснення контролю є достовірність показників бюджетної звітності, що аналізуються. У сучасних умовах реформування бюджетної системи багато уваги приділяється ефективному використанню бюджетних коштів, проте не завжди цей показник визначається правильно, що унеможливорює проведення контролю, ставить під сумнів отримані результати [1, с. 149-150].

За своєю правовою природою, бюджетний контроль - це комплекс заходів, що вживаються законодавчими і виконавчими органами влади всіх рівнів, а також спеціально створеними установами, для забезпечення законності та ефективності формування і використання централізованих грошових фондів держави з метою захисту її фінансових інтересів.

Важлива роль у недопущенні порушень бюджетного законодавства відведена учасникам бюджетного процесу, що здійснюють контроль за управлінням бюджетними коштами. До таких учасників, які здійснюють контроль за управлінням бюджетними коштами, належать: Рахункова Палата України, органи Державної казначейської служби України, органи Державної фіскальної служби України, органи Державної аудиторської служби України та інші органи.

Законодавець, подає класифікацію цих учасників бюджетного процесу:

1. Залежно від рівня бюджетної системи, на якому створюються і діють органи фінансового контролю: органи державного фінансового контролю (державний рівень) і органи муніципального фінансового контролю (місцевий рівень - виконавчі комітети місцевих рад).

2. Залежно від того, якими органами державної влади й місцевого самоврядування створені органи фінансового контролю: органи державного фінансового контролю створені єдиним законодавчим органом України, та органи державного й муніципального фінансового контролю, створені органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

За своєю правовою природою, бюджетний контроль - це комплекс заходів, що вживаються законодавчими і виконавчими органами влади всіх рівнів, а також спеціально створеними установами, для забезпечення законності та ефективності формування і використання централізованих грошових фондів держави з метою захисту її фінансових інтересів.

Важливість бюджетного контролю зумовлена його місцем та роллю в усіх сферах суспільного відтворення. Він являється, з одного боку, засобом зв'язку між бюджетним плануванням та бюджетним обліком, а з другого - передумовою здійснення функцій бюджетного аналізу та регулювання. Це дає змогу контролю відігравати інтегруючу роль, недооцінка чи ігнорування якої унеможлиблюють бюджетне адміністрування, призводячи його систему до ліквідації [2, с. 132].

Незважаючи на різновекторний характер бюджетного контролю та системність його дії можна зазначити, що кількість бюджетних порушень в Україні з року в рік не зменшується. Так, протягом 2016-2018 р.р. виявлено порушень на загальну суму понад 50,5 млрд. грн. Разом з тим, найбільшими за обсягами порушеннями, що призвели до втрат бюджетних коштів, є незаконні витрати ресурсів і витрати з ігноруванням чинного законодавства. Їх частка протягом досліджуваного періоду коливається у межах 47-74% і 58-82 % відповідно [5].

Результативність бюджетного контролю за економним і цільовим витрачанням бюджетних коштів, станом збереження державного і комунального майна вирішальним чином залежить від комплексності його здійснення, своєчасності й повноти реалізації заходів для відшкодування завданих державі збитків, усунення причин, що призвели до фінансових втрат [5]. Тому, ефективність бюджетного контролю забезпечується, по-перше, досконалою нормативно-правовою базою, покликаною регулювати питання контрольної діяльності, по-друге, якісною організацією бюджетного контролю та

розмежуванням повноважень між суб'єктами його здійснення, потре, раціональним вибором інструментів його проведення.

Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI містить ряд норм, присвячених органам фінансового контролю, не визначаючи при цьому бюджетний контроль як бюджетно-правову категорію.

Зростання злочинності в сфері публічних фінансів, відсутність єдиної інформаційно-комунікаційної інфраструктури численних контролюючих органів, а найголовніше - недосконалість чинної нормативно-правової бази, яка повинна складати кістяк їхньої узгодженої роботи, свідчить про недостатню ефективність існуючої системи бюджетного контролю. З огляду на зазначене вище актуальними питаннями на сьогодні залишаються вдосконалення сучасної моделі бюджетного контролю та підвищення його ефективності у контексті управління бюджетними коштами.

Незважаючи на різновекторний характер бюджетного контролю та системність його дії можна зазначити, що кількість бюджетних порушень в Україні з року в рік не зменшується. Так, протягом 2016-2018 р.р. виявлено порушень на загальну суму понад 50,5 млрд. грн. Разом з тим, найбільшими за обсягами порушеннями, що призвели до втрат бюджетних коштів, є незаконні витрати ресурсів і витрати з ігноруванням чинного законодавства. Їх частка протягом досліджуваного періоду коливається у межах 47-74% і 58-82 % відповідно [5].

Так, постановою Херсонського окружного адміністративного суду від 13.01.2016 року у справі № 821/3689/15-а, суд дійшов висновку про те, що «...відновлення операцій з бюджетними коштами не позбавляє уповноважені органи права повторного застосування такого заходу впливу за порушення вимог бюджетного законодавства, як зупинення операцій з бюджетними коштами, до тих же розпорядників та/або одержувачів у разі неусунення або вчинення зазначених порушень у подальшому (п.14 Постанови КМУ № 21 від 19.01.2011р.)...».

Ухвалою Одеського апеляційного адміністративного суду від 06.06.2017 року у справі № 814/1476/16, суд апеляційної інстанції зазначив: «...у зв'язку з невідповідністю п. 12 Порядку положенням ст.61 Конституції України, ст.117 Бюджетного кодексу, вказаний пункт Порядку не може бути застосований до правовідносин між сто-

ронами, та не надавав права Відповідачу приймати оспорюване Розпорядження, оскільки, відповідно до п. 2 Положення про департамент фінансів Миколаївської обласної державної адміністрації, департамент фінансів у своїй діяльності керується перш за все Конституцією та Законами України...».

Отже, результативність бюджетного контролю за економним і цільовим витрачанням бюджетних коштів, станом збереження державного і комунального майна вирішальним чином залежить від комплексності його здійснення, своєчасності й повноти реалізації заходів для відшкодування завданих державі збитків, усунення причин, що призвели до фінансових втрат [5].

Тому, ефективність бюджетного контролю забезпечується, по-перше, досконалою нормативно-правовою базою, покликаною регулювати питання контрольної діяльності, по-друге, якісною організацією бюджетного контролю та розмежуванням повноважень між суб'єктами його здійснення, по-третє, раціональним вибором інструментів його проведення.

На нашу думку, проблема правової неурегульованості державного бюджетного контролю висвітлює ряд причин, що її утворюють:

1) Чинне законодавство щодо фінансового та бюджетного контролю з самого початку формувалося на основі нормативно-правових актів, що встановлювали повноваження утворених органів фінансового контролю і тих, що створювалися на базі вже діючих органів державного управління. Наприклад, Державне казначейство було створено частково на базі Управління виконання державного бюджету Міністерства фінансів України, тобто отримало притаманні йому функції, а Рахункова палата утворювалася Верховною Радою України, як постійно діючий орган контролю за своєчасним виконанням видаткової частини Державного бюджету України.

2) Чинні нормативно - правові акти з фінансового та бюджетного контролю мають суттєві недоліки, які об'єктивно обумовлені їх застарілістю та невідповідністю вимогам сьогодення. Наприклад, Рахункова палата України діє відповідно до Закону, що був прийнятий у 1996 році зі змінами, внесеними законом від 1998 року. Закон про Державне казначейство України відсутній взагалі, цей орган діє на підставі Положення про Державне Казначейство України. Неузгодженість численних нормативних актів з питань фінансового

контролю з чинним Бюджетним кодексом України призводить до колізій у законодавстві, порушує цілісність системи законів й спотворює дію контролюючих органів.

3) Залишається недосконалою якість нормативно - правових актів з бюджетного контролю. Нечіткість формулювання норм призводить до невірної їх тлумачення при здійсненні контрольних заходів, реалізації прав і обов'язків суб'єктів контролю. Наприклад, необхідність зовнішнього та внутрішнього фінансового контролю, що здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу, визначається Бюджетним кодексом, проте в ньому відсутні критерії такого поділу й зміст цих видів контролю. В інших же нормативно-правових актах подібне розмежування подається в запутаному, незрозумілому значенні та без відповідних методологічних ознак.

На наше глибоке переконання, критерієм поділу контролю на внутрішній і зовнішній має бути характер взаємовідносин між контролюючим і підконтрольним суб'єктом у бюджетному процесі. Тоді під зовнішнім бюджетним контролем слід розуміти контроль, що здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу, коли підконтрольний суб'єкт та предмет контролю не належать до сфери управління контролюючого органу, а під внутрішнім бюджетним контролем - контроль, що також здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу, але коли підконтрольний суб'єкт та предмет контролю належить до сфери управління контролюючого органу.

Це зумовлено, передусім, тим, що в Україні на практиці не повною мірою реалізується така форма бюджетного контролю як аудит ефективності, тоді як основою контролю є інспектування, спрямоване на виявлення правопорушень і притягнення винних в їх вчиненні осіб до відповідальності. Інспектування носить каральний і виховний характер, але не має превентивного спрямування щодо попередження порушень бюджетної дисципліни та запобігання зловживань у фінансово-бюджетній сфері. Його проведення через значний проміжок часу після прийняття управлінських рішень та здійснення операцій з бюджетними коштами ускладнює, а в багатьох випадках унеможливорює усунення порушень. З огляду на це одним із напрямів удосконалення бюджетного контролю є підвищення дієвості поточного контролю з боку органів Казначейства в координації з органами виконавчої влади та Державної фіскальної служби.

Данчевська І.Р. вказує, що звичайно, органи Державної Казначейської служби України здійснюють виконання державного та місцевих бюджетів за рахунок обліку надходжень і проведення видатків зазначених бюджетів. Але така діяльність забезпечує лише поточний облік, контроль за правильним виконанням бюджетного процесу, метою якого є недопущення правопорушень, а не знаходження способів удосконалення процесу виконання місцевих бюджетів [2, с. 125].

На кожній стадії бюджетного процесу гостро відчувається проблема відсутності єдиної інформаційної системи контролю, тобто доступу до баз даних інших фінансових контролюючих органів. У зв'язку з цим доцільно комп'ютеризувати систему бюджетного контролю в Україні з доступом до локальних і глобальних мереж передачі інформації, що дасть змогу зекономити робочий час, звести до мінімуму паперову бюрократію і підвищити оперативність роботи контролюючих органів.

Тобто, побудувати ефективну систему бюджетного контролю в Україні, яка б забезпечувала стабільний стан фінансово-бюджетної дисципліни в регіонах можливо лише при наявності ефективно функціонуючої системи внутрішнього контролю в органах місцевої влади на всіх рівнях (області, міста, села тощо), тобто системи муніципального фінансового контролю. З цією метою необхідно розробити та схвалити на законодавчому рівні оновлену сучасну модель системи державного фінансового контролю місцевих бюджетів в Україні.

Висновки. Таким чином, основною метою у перебудові системи бюджетного контролю в Україні повинна бути зміна ідеології бюджетного процесу, а звідти - і контролю, спрямованої на результат, а не на процес, тобто виконання визначених завдань і отримання конкретних результатів на засадах ефективного використання бюджетних ресурсів. Таким чином, дане дослідження довело необхідність приведення чинного законодавства з питань бюджетного контролю у відповідність із нормативно-правовими актами, що регулюють бюджетний процес; гармонізації бюджетного контролю на стадії планування і на стадії виконання бюджету, в тому числі й на рівні організації бюджетного процесу на місцевому рівні; окреслило потребу утвердження та подальшого розвитку аудиту ефективності та моніторингу виконання бюджетів як дієвих інструментів контрольної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воронова Л.К., Кучерявенко Н.П. Финансовое право: учеб. пособ. Харьков: Легас, 2003. 360 с.
2. Данчевська І.Р. Аналіз та результати державного фінансового контролю використання коштів місцевих бюджетів України // Проблеми системного підходу в економіці. № 5 (61). 2017. С. 227-231.
3. Данчевська І.Р. Державний фінансовий аудит виконання місцевих бюджетів // Шляхи покращення зовнішньоекономічної діяльності України: Всеукраїнська науково-практична конференція. Київ: Київський економічний науковий центр, 2017. С. 97 - 100.
4. Кухар І. Р. Контроль використання коштів місцевих бюджетів України // Збірник науково-техічних праць Національного лісотехнічного університету України. Львів, 2013. Вип. 23.1 С. 331-334.
5. Кухар І. Р. Оцінка ефективності та доцільності використання коштів місцевих бюджетів // Збірник наукових праць ЛНУ ім. Івана Франка. Львів. 2018. - С. 473 - 476.

Ткаліч Вячеслав Валентинович,

студент групи ПМФ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Мацелик Тетяна Олександрівна,

д.ю.н., доцент, завідувач кафедри

фінансового права

«ПЛАН ФІНАНСІВ» СПЕРАНСЬКОГО М. М.

Біографія Сперанського М.М. та його державно-правова діяльність виступали предметом дослідження у багатьох наукових працях.

В світлі сучасних політичних та економічних перетворень на теренах колишнього СРСР відбувається підвищення зацікавленості до постаті самого Сперанського М.М. і відповідно до тих реформ, які здійснювались за його участю, до його діяльності у сфері систематизації законодавства Російської імперії тощо. Підтвердженням сказаного є поява робіт сучасних науковців, зокрема Баженової Т. М., Вафіної О. П., Гетьмана Є. А., Кодана С. В., Міцкевича А. В., Сперанського С. І., Тараборіна Р. С., Томсінова В. О. та ін.

Метою даної роботи є дослідження поглядів Сперанського М. М., його впливу на систематизацію законодавства Російської імперії в першій половині XIX ст., актуальності поглядів Сперанського М.М.

Пристаючи до роботи по систематизації законодавства, перше що зробив Сперанський М. – це проаналізував роботи попередніх комісій, які намагалися вирішити ту ж саму задачу, яка стояла перед ним, однак яка не була досягнута цими комісіями. Метою цього аналізу було виявити причини, які не дали змогу попередникам Сперанського М.М. здійснити вдалу систематизацію законодавства Російської імперії. Свої думки з цього приводу та з інших питань діяльності попередніх комісій по систематизації законодавства Російської імперії він виклав у наступних працях – «Короткий історичний огляд комісій, що формували закони», «Пропозиції до кінцевого формування законів», «Огляд історичних відомостей про звід законів» [1]. В зазначених роботах він оглянув діяльність попередніх комісій починаючи з 1700 р. по 1826 р. В зазначені роки діяло 10 комісій, які «в своїй справі розрізняли три ступені (етапи діяльності, які спрямовані на систематизацію законодавства Російської імперії – автори): зібрання законів, звід їх і потім доповнення та удосконалення» [2, 59].

Зміни, які відбулися у фінансовій системі Російської Імперії під впливом реформи Сперанського М.М., були значні[7].

По-перше, «План фінансів» був націлений на зміцнення російського підприємництва, що зароджувався в середовищі мануфактурного виробництва і буржуазних дворян. У першій частині свого плану Сперанський М.М. розглядає причини розладу фінансів, і головною причиною виділяє дефіцит бюджету держави, тобто невідповідність доходів з витратами[7].

Сперанський М.М. сподівався виправити фінансове становище країни за допомогою суворої ощадності. А для того, щоб це зробити, необхідно навести порядок у бюджетній системі країни, до чого і приступає Сперанський М.М. Він виділив принципи, які лягли в основу регулювання бюджетної системи:

- 1) збільшити доходи шляхом вдосконалення податкової системи;
- 2) надати державному бюджету статус закону;
- 3) забезпечити гласність в затвердженні та виконанні бюджету;
- 4) засновувати державні витрати по «парафіям»;
- 5) встановити принцип раціонального витрачання коштів[7].

Сперанський М.М. пропонував скорочувати витрати. Він виділив наступні правила:

- 1) необхідні витрати зберегти;
- 2) корисні відкласти;
- 3) зайві зовсім припинити[7].

Під необхідними витратами Сперанський М.М. розумів «безпека держави як зовнішня, так і внутрішня», а також витрати, відстрочка яких може спричинити за собою великі збитки, і витрати, без яких не може діяти управління. Зайві витрати - це ті, які служать до одного пишності, до прикраси і не несуть великої користі державі. Сперанський М.М. вважав скоротити витрати, збільшивши купівельну спроможність рубля шляхом припинення додаткового випуску асигнацій і введення замість них кредитних грошей[7].

У результаті прийняття цього плану мала бути реалізованою найголовніша фінансова ідея того часу – збалансованість дохідної та витратної частин бюджету. Причому витратна частина розподілялася за такими класифікаційними призначеннями:

за різними відомствами;
за ступенем необхідності витрат (необхідні, корисні, надлишкові);
за територією (загальнодержавні, губернські, окружні, волостні);
за призначенням (звичайні та надзвичайні, причому для останніх планувався не обсяг коштів, а спосіб їх накопичення)[3,с.25].

Крім того, планом були детально класифіковані державні доходи, поділені на три головні види.

1. Податі і податки (подушне, мита, за гербовий папір, збір по-земельний у містах та деяких губерніях, збір з купців і міщан, відрахування з платні, збір з паспортів, земські повинності, збори волосні на віддачу рекрут, на утримання волосних правлінь та інші внутрішні витрати, збір митний.

2. Доходи з казенних капіталів.

А) Доходи з капіталів, котрі казна використовує на виготовлення продукції: руди, солі, ловля риби, звіроловство.

Б) Доходи з капіталів, котрі казна отримує з промисловості й торгівлі: казенні фабрики, винятковий питний продаж, пошта.

В) Доходи з капіталів, котрі казна отримує з утримання різних громадських закладів: дороги, канали, монети, банки.

3. Доходи від казенної власності (казенні землі, різні оброчні статті, ліси)[3].

Отже, інноваційність стратегії «Плану фінансів» полягала у двох важливих рішеннях – у припиненні випуску незабезпечених асигнацій та переході до погашення бюджетних боргів за рахунок підвищення податків. Якби уряд Олександра I дотримувався цих ідей, то неможливо було б вести безплідні війни з Францією, так як підвищення податків ніколи б не могло дати фінансового забезпечення цих воєн, яке могли б легко забезпечити випуски асигнацій.

Аналізуючи свого часу становище законодавства та практики його застосування, Сперанський М.М. визначив основні причини, які обґрунтовували необхідність проведення систематизації зазначеного законодавства.

Серед них він виділяє:

- «труднощі в порядку суду і управління», тобто труднощі в правореалізації;
- «труднощі в удосконаленні законів», тобто труднощі в правотворчості;
- «труднощі в законодавстві», тобто труднощі у вивченні права.

Ці погляди Сперанського М.М. на труднощі проведення систематизації законодавства визнавав і його молодший сучасник-правознавець Нефедєєв Є., який вказував, що у разі «усунення ускладнень як для приватних осіб, так і для присутніх в місцях для ознайомлення з діючими законами ... це надасть нащадкам достовірне і повне зібрання законів, що полегшить їм наукове вивчення історії держави у зв'язку з історією права» [4, с.25]

І відповідно «без наукового і практичного пізнання в діючому праві неможливі ніякі перетворення. Можливість набувати ці пізнання відкривається лише з виданням Повного зібрання і Зводу законів, а тому ми маємо повне право сказати, що роботи Сперанського М.М. сформували епоху в історії нашого законодавства, зробили можливість удосконалення його і наукове вивчення права» [4, с.502].

Крім цього Сперанський М.М. вбачав те, що російське законодавство має різні джерела свого походження (від звичаєвого до римського та німецького права).

Дану тезу Сперанського М.М. раніше було підтверджено Карамзіним М. який звертав увагу на те, що «у всіх державах, де намагались створити уложення, законодавство уже декілька століть стояло на твердій і широкій основі зводу Юстиніана, на якому і будували нову

будівлю. Росія, напроти, майже нічого не дісталось із Римського спадку. Її законодавство повинно було творитись із власних джерел матеріали, і власні, і запозичені, всі ці закони, і старі та нові, лежали в глибокому хаосі, недоступному для науки, ні практики...» [5,с.25].

Пізніше Сперанський М.М. своїх працях пояснюючи необхідність проведення систематизації законодавства Російської імперії звертається до праць відомого англійського діяча, філософа та юриста Ф. Бекона, який говорив, що «коли закони нарастають одні над одним, помножуються до такої кількості чи прийдуть в таке змішування, що стане необхідним зробити їм в самому існуванні їх розбір і влаштувати їх в інший кращий та зручніший склад, то тоді буде це першою справою, важливим подвигом в законодавстві» [6,с.505].

З цього приводу відомий історик Коркунов М. зазначав, що «необхідність створення Зводу в першу чергу Сперанський М. М. обґрунтовував «відсутністю у нас права самостійного судового тлумачення законів», тобто тим, що більшість діючих законоположень в Росії представляли собою рішення по конкретним справам. Тому Звід законів був призваний по ідеї правознавця – створити тверду основу для видання нових законів» [8,с.147].

Спираючись на величезну спадщину Сперанського М.М. хотів би внести деякі свої пропозиції:

- звернути більшу увагу науковців та історіографів щодо постаті Сперанського М.М. як реформатора свого часу;
- систематизувати погляди, реформи та надбання Сперанського М.М. у відповідному збірнику його праць;
- привернути увагу студентів ВНЗ на "План фінансів" Сперанського М.М. як невід'ємну частину становлення фінансів Російської Імперії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетна система : підруч. / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013.-190 с.
2. Луковская Д.И., Гречишкин С.С., Морозов В.И. Михаил Михайлович Сперанский (материалы к биографии) Деятели Российской империи (XVIII в. - 1917 г.)М.: Яуза, 2008. – 43 с.
3. М.П. Афанасьев. //Лекція 1 «План фінансів» М. Сперанського і принципи бюджетної системи росії/Основи бюджетної системи, - 2009.-23 с.

4. Корф, 1861 – Корф М. А. Жизнь графа Сперанского. Санкт-Петербург: Издание Императорской Публичной библиотеки, 1861.- 152 с.
5. А.Д. Машков /М.Сперанський про причини та завдання проведення систематизації законодавства російської імперії, а також про складності, які виникли впроцесі її здійснення /Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского Серия «Юридические науки». Том 24 (63). No 1. 2011 г.-467-512 с.
6. Вафина О.П., Красняков Н.И. // «Поиск путей и проведение систематизации мперского законодательствав России первой половины XIXв.// Научный вестник УрАГС: политология, экономика, социология, право. – 2008. – No 4. – С. 147-181.
7. Осипова І.А., Піргунова Н.А. «ПЛАН ФІНАНСІВ» М.М. Сперанський ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ РОСІЇ// Научный вестник МНСК 2014.
8. Сперанский М.М. // «Краткое историческое обозрение комиссии составления законов. Предположения к окончательному составлению законов» // Рус. старина. – 1876.

Ткаченко Дмитро Павлович,
студент групи ПМФ-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Аністратенко Юлія Ігорівна,
д.ю.н., доцент,
професор кафедри фінансового права

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДЕКЛАРУВАННЯ ДОХОДІВ ГРОМАДЯН

Актуальність теми пояснюється розвитком декларування доходів фізичних осіб, розширенням кола осіб, зобов'язаних декларувати свої доходи, та появою нових видів декларування. Запровадження найкращих практик урядування у сфері оподаткування потребує аналізу подібних правових систем для визначення переваг чи недоліків у власній. Правові системи України та країн СНД пов'язані спільними витоками та однаковими

проблемами, які довелося вирішувати з моменту проголошення незалежності.

В Україні та країнах СНД декларування доходів фізичних осіб використовується як зручний інструмент для вирішення питань оподаткування, питань соціальної політики (надання пільг, субсидій), боротьби з корупцією. Проте упорядкування державою відносин з декларування має хаотичний характер та не завжди існує розуміння, що декларації різних видів часто дублюють одна одну. Також відсутній належний понятійний інструментарій для позначення такого явища, як декларування.

Під час вивчення окресленого питання були використані праці провідних учених у галузі фінансового права: А.Бризгаліна, П.Бутко, Д.Вінницького, Р.Гаврилюк, Д.Гетьманцева, О.Грачової, П.Дуравкіна, І.Криницького, М.Карасьової, Л.Касьяненко, Т.Коломоець, Ю.Крохінної, М.Кучерявенка, О.Литвина, О.Мазурика, А.Новицького, Н.Онищук та ін.

Відповідно до ч.2 ст. 67 Конституції України : «декларувати свої доходи – це конституційний обов’язок»[1].

Відповідно до Податкового кодексу України (далі – ПКУ) громадяни, які подають податкові декларації про майновий стан і доходи (декларацію) розподіляються на дві категорії: особи, які зобов’язані подати річну декларацію та особи, які мають право подати декларацію [2].

Основними нововведеннями, за даними Державної податкової служби України на 1 січня 2019 року є те, що «податкова декларація подається платниками податків за місцем своєї податкової адреси в один із таких способів (за вибором): особисто або уповноваженою на це особою; надсилається поштою з повідомленням про вручення та з описом вкладення; засобами електронного зв’язку в електронній формі з дотриманням вимог законів щодо електронного документообігу» [3].

Акцентовано, що у разі надсилання податкової декларації поштою, платник податку зобов’язаний здійснити таке відправлення не пізніше ніж за п’ять днів до граничного строку подання податкової декларації, а при поданні податкової декларації в електронній формі – не пізніше закінчення останньої години дня, в якому спливає такий граничний строк [3].

Так зазначено, що «при направленні декларації засобами електронного зв’язку громадяни можуть скористатися новим електронним сервісом в «Електронному кабінеті», який передбачає часткове авто-

матичне заповнення декларації на підставі облікових даних платника, відомостей щодо нарахованих (виплачених) доходів, наявних в Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків та відомостей щодо об'єктів нерухомого (рухомого) майна» [3].

Так у ст. 174 ПКУ : зазначено, що обов'язок щодо подання декларації у платників податків виникає при отриманні:

1) доходів не від податкових агентів (тобто від інших фізичних осіб, які не зареєстровані як само зайняті особи). До таких доходів відносяться, зокрема, доходи від надання в оренду рухомого або нерухомого майна іншим фізичним особа; успадкування майна не від членів першого та другого ступенів споріднення, при нотаріальному оформленні спадщини за якими не було сплачено податок на доходи фізичних осіб та військовий збір, тощо;

2) доходи від податкових агентів доходів, які не підлягали оподаткуванню при виплаті, але які не звільнені від оподаткування. До таких доходів відносяться, зокрема, дохід у вигляді основної суми боргу (кредиту) платника податку, прощеного (анульованого) кредитором за його самостійним рішенням, не пов'язаним з процедурою банкрутства, до закінчення строку позовної давності, у разі якщо його сума перевищує 25 відсотків однієї мінімальної заробітної плати (у розрахунку на рік), встановленої на 1 січня звітного податкового року, а також інвестиційних доходів;

3) іноземного доходу;

4) та інших передбачених Кодексом випадках [2; 3].

«Разом з тим, обов'язок фізичної особи-платника податку на доходи фізичної особи щодо подання податкової декларації вважається виконаним і податкова декларація не подається, якщо такий платник податку отримував доходи: 1) від податкових агентів, які не включаються до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу; 2) виключно від податкових агентів незалежно від виду та розміру нарахованого (виплаченого, наданого) доходу, крім випадків, прямо передбачених IV розділом Кодексу; 3) від операцій продажу (обміну) майна, дарування, при нотаріальному посвідченні договорів за якими був сплачений податок на доходи фізичних осіб та військовий збір; 4) у вигляді об'єктів спадщини, які оподатковуються за нульовою ставкою податку та/або з яких сплачено податок відповідно до п.174.3. ст.174 ПКУ» [2; 3].

За затримку платежу у вигляді суми податкового зобов'язання до платника податку може бути застосовано штраф у розмірах, визначених ст. 126 ПКУ. Крім того, на суму податкового боргу нараховується пеня.

«За неподання або несвоєчасне подання Декларації платника податку – фізичну особу може бути притягнуто до: адміністративної відповідальності за ст. 164¹ КпАП; фінансової відповідальності за п. 120.1 ПКУ» [4].

У цілому, як бачимо декларування доходів і співвідношення їх з рівнем життя того чи іншого чиновника є темою публічного обговорення і перебуває під ретельним контрол спеціальних фіскальних органів практично в більшості країн світу. Незважаючи на різноманітність систем, саме застосування інформаційних технологій робить значний вплив на процеси обробки декларацій, а введення електронних форм розкриття інформації державними посадовими особами сприяє боротьбі з корупцією і зміцнює довіру до влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. Електронний ресурс. URL: [www. zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua). (дата зверненн 28.08.2019р.);
2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. Електронний ресурс. URL: [www. zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua).(дата звернення 28.08.2019р.);
3. Електронний ресурс. URL:<http://sfs.gov.ua/deklaruvannya-dohodiv-gromadyan/informatsiyni-povidomlennya/362700.html> (дата звернення 28.08.2019 р.);
4. Електронний ресурс. URL http://bz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/BZ007621(дата звернення 28.08.2019 р.).

Федорович Ольга Володимирівна,

студентка групи ПМФ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Шакірова Олена Вадимівна,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри

фінансового права

БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ТА ПРАКТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У сучасних умовах світової глобалізації та зростання рівня зовнішньоекономічної конкуренції виникає нагальна потреба побудови стійкого та захищеного від дестабілізуючих процесів механізму забезпечення національної безпеки. Вона являє собою своєрідний індикатор та критерій ефективності державної політики на всіх стадіях суспільного відтворення в країні. Будучи явищем багатограним, вона включає у себе цілий ряд структурних елементів, при ефективній взаємодії яких створюється комплексна функціонально складна система. Серед таких виділяють економічну, політичну, соціальну, екологічну, правову, інноваційну та цілий ряд інших видів безпек, кожна з яких об'єднує окремі сфери суспільного життя.

В силу певних суб'єктивних та об'єктивних явищ, першоосновою національної безпеки є економічна безпека – важливий чинник соціально-економічного розвитку держави, від якого залежить рівень добробуту громадян, зростання валового внутрішнього продукту та розвиток макроекономічного потенціалу держави в національних та світових масштабах.

Вагоме місце в структурі економічної безпеки посідає фінансова безпека, яка відображає рівень захищеності фінансових ресурсів держави, їх здатність до акумуляції, якість фінансових інструментів у сфері управління фінансовими ризиками. У даній інтерпретації ми погоджуємось з думкою А. Сухорукова, який стверджує, що фінансова безпека – це захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, або такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави ефективно формувати, зберігати від надмірного знецінення та раціонально використовувати фінансові ре-

сурси країни для забезпечення її соціально-економічного розвитку і обслуговування фінансових зобов'язань [1].

Бюджетна безпека є однією з найважливіших складових фінансової безпеки, оскільки покликана забезпечувати державу належним обсягом фінансових ресурсів, необхідним для реалізації нею своїх завдань і функцій. Провідне місце бюджетної безпеки обумовлюється ще й тим, що саме бюджет виступає головним макроекономічним стабілізатором та централізованим фондом фінансових ресурсів держави.

Забезпечення економічної стабільності та платоспроможності держави, задоволення суспільних та національних інтересів є пріоритетними завданнями державної політики. Тож чітке регулювання бюджетної безпеки та створення стратегічного плану її забезпечення є необхідною умовою соціально-економічного розвитку держави.

Суттєвий внесок у дослідження даного питання зробили такі науковці, як В.Т. Білоус, Л.М. Касьяненко, В.В. Сорокіна, О.В. Деменок, Ю.П. Постоленко, В.І. Глухова, О.В. Проказнюк, Н.В. Онищенко та інші. Проте, незважаючи на весь обсяг наукового матеріалу, який являє собою безсумнівно теоретичну та практичну цінність, питання побудови системи стратегічних орієнтирів щодо вирішення проблемних питань в аспекті правового регулювання бюджетної безпеки не втрачає своєї актуальності, оскільки механізм забезпечення без стратегічного вектору дає лише короткочасні та незначні результати.

Зародження теоретико-правових основ бюджетної безпеки відбувалося разом із здобуттям незалежності нашої держави, а їх генезис обумовлений виникненням нагальної необхідності бюджетного формування в умовах внутрішніх та зовнішніх загроз.

Серед основних етапів формування теоретико-правових основ бюджетної безпеки варто виокремити декілька:

1. Прийняття у 1990 році ВР УРСР Закону «Про бюджетну систему Української РСР», який закладає фундамент для побудови двох самостійних ланок Державного бюджету: загальнодержавного бюджету та місцевих бюджетів, та визначає коло суб'єктів, здатних забезпечити виконання норм даного Закону (Рада Міністрів УРСР, державні комітети, відповідні відомства та органи державної влади на місцях) [2,3].

2. Утворення першого Державного бюджету України у 1992 році та прийняття 20 травня 1993 року Кабінетом Міністрів України

Декрету «Про місцеві податки і збори» для нормалізації бюджетної системи.

3. Прийняття у 1995 році Верховною Радою України нової редакції Закону «Про бюджетну систему України», у якому було зазначено новий перерозподіл повноважень між суб'єктами бюджетного процесу та встановлено перелік базових принципів формування бюджету. Окрім цього, на даному етапі Указом Президента України «Про Державне казначейство України» було утворено Державне казначейство та запроваджено режим фінансування бюджетних видатків виключно через систему даного органу, що дало можливість взяти під контроль усі ресурси бюджету та позабюджетних фондів [4].

4. У 1996 році відбулося закріплення на рівні Конституції основних принципів побудови бюджетної системи України, визначено нові засади формування міжбюджетних відносин, встановлено право територіальних громад самостійно затверджувати бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць та контролювати їх використання, встановлювати місцеві податки і збори відповідно до законодавства, що значно посилило контроль за усіма доходами та видатками в усіх сферах суспільного життя.

5. У 1997 році почала свою роботу Рахункова палата України, яка згідно статті 98 Конституції України здійснює контроль за використанням коштів Державного бюджету України. Також у 1998 році було запроваджено касове використання коштів Державного бюджету, місцевих бюджетів та позабюджетних фондів через установи Національного банку та інші уповноважені банки, що дало змогу посилити контроль за зловживанням у використанні бюджетних коштів [5, с. 94].

6. Наступний етап перетворень бюджетної системи ознаменувався прийняттям у 2001 році першої редакції Бюджетного кодексу України, який заклав базові принципи функціонування державного, обласних та районних бюджетів, бюджетів місцевого самоврядування.

Таким чином, варто дійти висновку, що усі етапи формування бюджетної системи були обумовлені виникненням потреби правового забезпечення бюджетної безпеки, оскільки законодавче унормування створює можливість побудови цілісної правової системи та розширення правового середовища з метою виконання стратегічних завдань і цілей.

Однак, при усій своїй складній структурі, великій кількості законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, контролюючих органів, бюджетна безпека держави у процесі практичного забезпечення вразлива до потенційних та реальних загроз і ризиків в сучасних умовах інтеграції.

Через призму особливостей розвитку тенденцій у бюджетній політиці України, окремі науковці виділяють низку чинників, які або потенційно, або реально на даний час являються каталізаторами загроз і ризиків бюджетній безпеці, а саме:

- високий рівень перерозподілу ВВП через бюджетну систему;
- високий рівень дефіциту державного бюджету;
- надмірне боргове навантаження та зростання частки видатків державного бюджету на обслуговування державного боргу;
- зростання видатків на сектор оборони та соціальний захист постраждалих груп громадян внаслідок збройного конфлікту на Сході держави;
- низька якість надання державних соціальних послуг під час збереження значної частки соціальної складової у структурі бюджетних видатків;
- високий рівень централізації бюджетних коштів та низька частка власних фінансових ресурсів у доходах місцевих бюджетів, у зв'язку з незавершеною реформою децентралізації влади в Україні;
- зростання обсягів дотаційності Пенсійного фонду України коштом державного бюджету та нереформованість пенсійної системи;
- загострення дисбалансів у грошово-кредитній сфері, девальвація національної валюти та високий рівень інфляції [6, с. 160].

Водночас, у науковій літературі можна зустріти дещо інші тенденційні загрози і ризики, які зосереджені, насамперед, у сфері управління державним боргом, у діяльності позабюджетних фондів сектору державного управління та управління дефіцитом бюджету, що зумовлює необхідність удосконалення як інструментів формування доходів бюджету, так і інструментів управління бюджетними коштами [7, с. 562].

Ми дійшли висновку, що така велика кількість потенційних та реальних загроз і ризиків у практиці забезпечення бюджетної безпеки унеможливорює стабілізацію соціально-економічного розвитку держави та впливає на рівень її платоспроможності, що значно гальмує процес інтеграції до світового економічного співтовариства. Тому

пропонуємо перелік найбільш доцільних заходів, впровадження яких значно покращить стан захищеності бюджетних відносин:

1. Прийняття низки нормативних актів, які дозволять покращити інвестиційний клімат в державі та, з допомогою адекватних податкових ставок, дозволять сприяти зниженню дефіциту бюджету та забезпечити збалансованість бюджетної системи.

2. Підвищення ефективності управління державним боргом шляхом розробки Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2020–2021 рр. та прийняття відповідної Постанови Кабінету міністрів України для формування дієвого механізму управління державним боргом.

3. Концентрація уваги державного апарату на активній фазі впровадження пакету реформ бюджетної децентралізації, яка має стати каталізатором здійснення освітньої, медичної та житлово-комунальної реформ, підвищення енергоефективності національної економіки.

4. Забезпечення належного функціонування системи міжбюджетних трансфертів.

5. Підвищення ефективності податкових та банківських механізмів стимулювання соціально-економічного розвитку через систему спрощеного адміністрування суб'єктів малого та середнього бізнесу.

6. Внесення змін до Бюджетного кодексу України, направлених на прогнозування, пріоритетність та паритетність основних напрямків використання державних коштів.

7. Узгодження механізмів бюджетної та грошово-кредитної політики в контексті управління державними фінансами для забезпечення захищеності національних інтересів держави, зниження ризиків нестабільності офіційного курсу гривні під час визначення сум погашення зовнішнього та частини внутрішнього боргу, номінованого в іноземних валютах, а також проведенні певних витрат бюджету, що здійснюються в іноземній валюті.

Таким чином, тенденції суспільного розвитку сьогодення свідчать про те, що реалізація усіх внутрішньодержавних процесів, забезпечення національних інтересів та макроекономічного розвитку потребує наявності достатньої ресурсної бази, аби держава була самостійною, розвиненою, мала стійку економічну систему та була спроможною мінімізувати деструктивні рухи в середині країни. Це обумовлює необхідність оновлення та удосконалення існуючого механізму

забезпечення та правового регулювання бюджетної безпеки, адже саме вона є матеріальною основою суверенності держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сухоруков А.І. Проблеми фінансової безпеки України: [монографія] / А.І. Сухоруков. – К.: НІПІБ. - 2005. – 140 С.
2. Про порядок введення в дію Закону Української РСР “Про бюджетну систему Української РСР”: Постанова Верховної Ради Української РСР від 05.12.1990 №513-XII. VRL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/513-12_
3. Про бюджетну систему України: Закон України від 05.12.1990 №512-XII. VRL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/512-12_
4. Про державне казначейство України: Указ Президента України від 27.04.1995 № 335/95. VRL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/335/95_
5. Молохова Я.О. Бюджетна система України: становлення та розвиток / Я.О. Молохова // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. - 2013. - №1. - с. 93-98.
6. Постоленко Ю.П. Бюджетна безпека як ключова складова фінансової та економічної безпеки / Ю.П. Постоленко // Вісник соціально-економічних досліджень. - 2011. - Вип. 3 (43). - с. 121- 126.
7. Корень Н.В. Бюджетна безпека держави в умовах соціально-економічних трансформацій / Н.В. Корень // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. - 2017. - № 4(32). - с. 159-164.

Харченко Анастасія Андріївна,
студентка групи ПМФ-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Білоус Віктор Тарасович,
д.ю.н., професор, професор кафедри
фінансового права

ПРАВОВИЙ СТАТУС МИТНОГО БРОКЕРА В УКРАЇНІ

Розвиток зовнішньої торгівлі, розширення співпраці з міжнародними економічними і фінансовими інститутами зумовило гостру необхідність в освоєнні нових шляхів підвищення ефективності та якості митного обслуговування з метою максимального сприяння розвитку зовнішньоторговельної діяльності [1, с. 156].

Станом на сьогодні кількість наукових праць, присвячених питанням, які пов'язані із правовим статусом митного брокера та митною брокерською діяльністю, незначна. Дана тема досліджувалась у працях Д.В. Приймаченко, І.О. Бондаренко, І.І. Світлак, В.І. Данєлюка.

В положеннях Конституції України закріплено право кожного на підприємницьку діяльність, як найважливіше право людини і громадянина, право на діяльність, не заборонену законом. У свою чергу держава забезпечує захист конкуренції у цій сфері діяльності, виключно законами визначає гарантії та правові основи підприємницької діяльності в Україні [2].

В умовах постійного розвитку ринкової економіки держави відповідно продовжує формуватися і підприємницька діяльність. Проте ефективність її здійснення залежить не тільки від здібностей та фінансових можливостей підприємців, а й від ефективності діяльності органів законодавчої та виконавчої влади, від належного законодавчого та нормативно-правового забезпечення діяльності посередницьких підприємств в Україні.

Входження України в європейський простір та орієнтація на право Європейського Союзу стає істотним чинником розвитку законодавства України, а тому викликає невідкладну потребу у відповідних перетвореннях в усіх сферах суспільного життя, гармонійного розвитку економічної, політичної та правової систем.

Одним із основних напрямів інтеграції України у європейський простір, яка відбувається на підставі Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, є удосконалення національного митного законодавства, гармонізація з міжнародними стандартами та європейськими вимогами.

Сучасні тенденції розвитку митного регулювання полягають у забезпеченні максимального сприяння та спрощення переміщенню товарів і транспортних засобів через митний кордон.

В контексті цього, важливу роль відіграє інститут митного брокера, сутність якого полягає у здійсненні підприємницької діяльності з надання послуг з декларування товарів та транспортних засобів комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України.

Про стрімкий розвиток інституту митного брокера та актуальність у його ефективному правовому забезпеченні свідчать відомості Реєстру підприємств, яким надано дозвіл на провадження митної брокерської діяльності (далі по тексту – Реєстр). Відповідно до Реєстру, станом на 11 вересня 2019 року шість тисяч триста тридцять підприємств в Україні отримали дозвіл на провадження митної брокерської діяльності [3].

Говорячи про зовнішньоекономічну діяльність, неможливо не звернути увагу на питання, пов'язані з митним оформленням, оскільки транспортування будь-яких вантажів, суб'єктами зовнішньоторговельної діяльності, вимагає проведення великої кількості митних формальностей.

Спираючись на необхідність надання професійної допомоги особам, які переміщують товари та транспортні засоби через державний кордон, у Митному кодексі України передбачено інститут митних брокерів, що надають комплекс кваліфікованих послуг із супроводу товарів у процесі їх проходження через митницю, в тому числі, своєчасне оформлення відповідних документів. Таким чином, якщо розглядати митного брокера, митницю та учасника зовнішньоекономічної діяльності як певну єдину систему, то митний брокер бере на себе функції управління фінансовими і інформаційними потоками, котрі виникають під час проходження матеріального потоку через митний кордон України [1, с. 157].

Нормативне забезпечення правового статусу митного брокера та його професійної діяльності в Україні розпочалось з Положення «Про

діяльність митних брокерів на території України», затвердженого Наказом Державного митного комітета України №173 від 04.09.1992 року (далі по тексту – Положення). Зокрема у Положенні вперше були закріплені основні вимоги до особи митного брокера, його прав та обов'язків, а також, особливостей здійснення посередницької діяльності.

Відповідно до чинної редакції Митного кодексу України від 13 березня 2012 року: «митний брокер – це підприємство, що надає послуги з декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України» [4].

У визначенні окресленому вище встановлено коло тих суб'єктів, які можуть займатися брокерською діяльністю, а саме – підприємства. У цьому випадку варто зазначити, що згідно з цивільним та господарським законодавством України підприємства – це юридичні особи. Проте Митний кодекс України міститься власне визначення терміну підприємство, – це будь-яка юридична особа, а також громадянин-підприємець.

Варто зазначити, що даний підхід законодавця до визначення понять з різним змістом у декількох нормативних актах не може вважатися обґрунтованим. Оскільки правовий інститут «підприємство» є цивільно-правовим поняттям і, відповідно, не може тлумачитися по іншому в нормативних актах інших галузей національного законодавства.

У Кіотській конвенції термін «митний брокер» визначається як «третя сторона», тобто будь-яка особа, що безпосередньо взаємодіє з митною службою в інтересах або від імені іншої особи з питань ввезення, вивезення, переміщення та/або зберігання товарів.

Стандартом 8.1 Кіотської конвенції передбачено, що імпортери, експортери і будь-які інші особи повинні мати право вибору: безпосередньо взаємодіяти з митною службою або залучити третю сторону, яка буде взаємодіяти з митницею від їх імені.

Кіотська конвенція містить положення, згідно якого: «Національне законодавство визначає умови, за яких третя особа може діяти від імені та за дорученням іншої особи у взаєминах з митною службою, та встановлює відповідальність третіх сторін перед митною службою за сплату мит та податків, а також за будь-які порушення» [5].

Як зазначає А. Мостовий: «Зміст правового статусу митного брокера має публічно-правовий характер. На митного брокера покладаються обов'язки реалізації норм публічно-правової галузі права, а саме – митного, і в цьому випадку йдеться про реалізацію публічно-

правових інтересів, – дотримання встановленого порядку переміщення товарів через митний кордон» [6, с. 204].

Зважаючи на публічно-правовий характер митно-брокерської діяльності, вимогою для її здійснення є отримання дозволу, передбаченого «Порядком подання та розгляду заяв на здійснення митної брокерської діяльності», затвердженому Наказом Міністерства фінансів №693 від 4 серпня 2015 року.

Відтак, підприємства, які надають посередницькі послуги, в розумінні частини 1 статті 416 Митного кодексу України, провадять свою діяльність на основі відповідного дозволу, що надається Державною фіскальною службою України та Адміністрацією Державної прикордонної служби України.

Проте, станом на сьогодні, процедура надання дозволів на здійснення митної брокерської діяльності є суто формальною. Зокрема єдиною підставою для відмови в наданні дозволу є неповні та/або недостовірні відомості, що містяться в заяві, дане положення свідчить про нераціональне використання часу при отриманні та наданні зазначеного дозволу, як державними органами, так і підприємствами. Але незважаючи на це перелік органів, які зобов'язані та уповноважені надавати відповідні дозволи, розширено.

Також одним із вагомих недоліків у правовому регулюванні інституту митного брокера в Україні, що також свідчить про суто формальність процедури отримання дозволу, є те, що чинна редакція Митного кодексу України містить норми стосовно отримання дозволів на провадження митної брокерської діяльності підприємствами, однак відсутній перелік вимог до підприємств, які бажають отримати відповідні дозволи.

Враховуючи вищевикладене на погляд автора, необхідною умовою ефективного розвитку інституту митного брокера в Україні, є спрощення започаткування та ведення діяльності митних посередників, зменшення неефективного адміністративного впливу з боку органів державної влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балан І. Д. Інститут митного брокера: поняття та принципи діяльності. Порівняльно-аналітичне право. №4. 2018. С. 156-158.

2. Конституція України [Електронний ресурс] // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Державна фіскальна служба України [Електронний ресурс]. URL: <http://sfs.gov.ua/dovidniki--reestri--perelik/reestri/94921.html>.
4. Митний кодекс України: Кодекс від 13.03.2012 №4495-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
5. Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (Київська конвенція) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643.
6. Мостовий А. Особливості реалізації правового статусу митного брокера в Україні. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2014. Випуск 60. С. 202–211.

Чехун Олексій Сергійович,

студент групи ПМФ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Цимбалюк Анатолій Володимирович,

к.е.н, доцент, професор кафедри

фінансового права

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ

***Анотація.** У статті здійснено аналіз сучасного стану правового регулювання захисту прав платників податків в Україні, виявлені прогалини у чинному законодавстві, та запропоновано шляхи до їх усунення.*

***Ключові слова:** захист прав, контролюючий орган, платники податків, судовий спосіб захисту, адміністративний спосіб захисту.*

Актуальність теми. Питання захисту прав і законних інтересів суб'єктів податкових правовідносин належить до найбільш актуальних і складних проблем як у теоретичному, так і в практичному плані.

Сплата податків є першочерговим обов'язком, який водночас гарантується правом платника податків на захист своїх майнових

інтересів у податкових правовідносинах. Ці гарантії полягають у законодавчому закріпленні механізмів оскарження платником податків рішень, дій (бездіяльності) контролюючих органів. Традиційно у податкових системах світу виділяють два механізми оскарження рішень контролюючих органів – адміністративний (апеляційний) та судовий. В Україні обидва закріплено на законодавчому рівні, діють вже достатньо довгий час, але практика виявляє певні проблеми в їх застосуванні.

Ефективність захисту прав платників податків значною мірою визначається станом законодавства – правовою його основою захисту. Проведений аналіз чинних нормативно-правових актів України щодо способів захисту прав платників податків та практики їхнього застосування дає підстави охарактеризувати нинішній стан реалізації захисної функції у сфері оподаткування як незадовільний. Це підтверджується й масштабними зверненнями платників податків для відновлення порушених прав. Проблемними питаннями залишаються як ендогенні чинники – неузгодженості норм законодавства щодо процедур та термінів оскарження, брак виразного регламенту захисту прав платників тощо, так і екзогенні чинники – змінність законодавства, судова реформа тощо.

З огляду на вказане, питання удосконалення правового регулювання захисту прав платників податків в Україні і надалі повинно перебувати у центрі уваги законодавчої та виконавчої влади, особливо коли основою дотримання балансу між інтересами держави та інтересами особи (платника податків), є налагодження взаємної довіри між контролюючими органами і платниками податків.

Аналіз стану наукової розробленості теми. Правове регулювання захисту прав платників податків неодноразово привертало увагу науковців. Окремі аспекти даної теми вивчали: Березенко І., Бондаренко О., Бучик А. Ю., Касьяненко Л., Чайка В., Козинець І. Г., Шпак А. В., Литвинов С.В. та ін.

Втім, попри доробки науковців окремі аспекти цього питання залишаються не повністю дослідженими. Крім того, більшість праць базуються на застарілих даних та не враховують усіх реалій сьогодення у цій сфері. А отже є необхідність подальшого дослідження та переосмислення.

Вищенаведене обґрунтовує актуальність даного дослідження, його теоретичне та практичне значення.

Метою дослідження є комплексний науково-правовий аналіз правового регулювання захисту прав платників податків, виявлення проблемних аспектів та шляхів удосконалення законодавства.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що податкові правовідносини – це врегульовані нормами податкового права фінансові правовідносини, що виникають з приводу справляння податків та інших обов'язкових платежів податкового характеру з юридичних і фізичних осіб до державного й місцевих бюджетів, а також до державних цільових фондів. [2, с. 14.]

Захист прав платників податків – це реалізація платниками податків права на захист шляхом застосування уповноваженою особою або органом будь-яких не заборонених законом засобів (заходів) захисту з метою припинення порушення, відновлення або визнання порушеного або оспорюваного права та забезпечення належної реалізації платником податків своїх прав. [3, с. 136.]

Право платників податків на захист порушених прав може здійснюватися будь-якими не забороненими законом засобами (навіть якщо вони безпосередньо законом не передбачені, однак не суперечать йому). Що стосується захисту інтересів держави, то в силу вимог ч.2 ст.19 Конституції України застосування механізму такого захисту уповноваженими державними органами має здійснюватися виключно в порядку і в спосіб, визначений Конституцією та Законами України.

Доцільно вказати, що на ліквідацію проявів корупції і забезпечення охорони прав платників податків діють різноманітні способи захисту. Серед них традиційними вважаються адміністративний і судовий. [4, с. 146].

Право платника податків щодо адміністративного оскарження бездіяльності податкових органів та їх посадових осіб може бути реалізованим за наявності чітко визначеного механізму реалізації зазначеного права.

Потрібно зауважити, що судова гілка влади є одним з найефективніших засобів захисту прав платників податків, що виконує головне завдання – відновлення порушених прав.

Способи захисту прав платників податків у судовому порядку не повинні обмежуватись певним вичерпним переліком ні в теорії податкового права, ні, тим більше, в нормативно правових актах, що регулюють податкові правовідносини, адже це може призвести до обмеження права платників податків на судовий захист своїх прав та законних інтересів у випадку, якщо потреба в захисті буде впливати з правовідносин, що не підпадають під заздалегідь визначені критерії вичерпних способів судового захисту порушених прав. [5, с. 3.]

Відповідно до поставлених завдань, варто запропонувати шляхи вдосконалення механізму правового регулювання захисту прав платників податків в Україні.

Варто зазначити, що у нормах податкового законодавства доцільно закріпити принцип рівності між платниками податків та органами державної фіскальної служби щодо обов'язку доказування правильності проведених податковим органом нарахувань. На платника податку повинен бути покладений обов'язок доведення наявності чи відсутності вини у вчиненні податкового правопорушення, а не самого факту правопорушення.

На законодавчому рівні необхідно визначити, які формальні порушення порядку прийняття рішень органів державної податкової служби мають в обов'язковому порядку тягнути за собою визнання їх недійсними.

Потрібно вказати, що одним різновидом неюрисдикційного захисту є самозахист прав. Так, використання платником податків наданих законом податкових пільг і прийомів скорочення податкових зобов'язань відображає сутність податкового планування і одночасно є законним способом обходу податків. У зв'язку з цим, вважає О.О. Шишов, самозахист можна вважати неюрисдикційною формою захисту, в якій відбувається захист порушених прав платників податків [6, с. 223].

При поданні платником податків позову до суду про визнання недійсним рішення органу державної фіскальної служби, закон повинен надавати платнику податків та його посадовим особам гарантії захисту від кримінального переслідування за ухилення від сплати податків на більш ранніх стадіях кримінального процесу, ще до пред'явлення обвинувачення. Аналогічні приписи мають бути закріплені і в кримінально-процесуальному законодавстві. [7, с. 4.]

Такий підхід дасть можливість забезпечити більш ефективний захист прав платників податків, об'єктивний розгляд матеріалів перевірки, буде сприяти реалізації принципу гласності діяльності органів державної фіскальної служби і в кінцевому підсумку призведе до зменшення кількості незаконних рішень, прийнятих органами державної фіскальної служби, зменшення кількості оскаржень і судових спорів.

Таким чином, у результаті дослідження за допомогою застосування сукупності методів наукового пізнання було: розглянуто поняття, зміст та особливості податкових правовідносин; досліджено захист прав платників податків як правову категорію; проаналізовано оскарження рішень податкових органів в адміністративному порядку; вивчено правове регулювання захисту прав платників податків у судовому порядку; визначено шляхи вдосконалення механізму правового регулювання прав платників податків в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України. У 2-х т. : Том 1. Заг. ч. ; ред. колегія : В. Б. Авер'янов (голова). Київ : Юрид. думка, 2004. 584 с.

2. Голосніченко І. П., Голосніченко Д. І. Теорія повноважень, їх легітимність та врахування потреб та інтересів при встановленні на законодавчому рівні. URL : http://afgp.kpi.ua/sites/default/files/11%20-%201_9_%20-%2025.pdf.
3. Шемшученко Ю. С. Повноваження. Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 4 : Н-П. [гол. редкол. Ю. С. Шемшученко]. Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2002. 717 с.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. із змінами та доповненнями станом на 23.11.2018 р. Офіц. веб-портал Верховної Ради України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
5. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 № 877-V. Офіц. вісн. України. 2007. № 44. Ст. 1771.
6. Шишов О.О. Форми захисту прав платників податків. Молодий вчений. 2015. № 2 (3). С. 221-225.
7. Малярчук І. А. Шляхи удосконалення вирішення податкових спорів в адміністративному судочинстві. LEX PORTUS. № 1(3). 2017. С.124-133

Шмигельська Оксана Дмитрівна,
студентка групи ПМФ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Гарбінська-Руденко Альона Валеріївна,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри

фінансового права

ФІНАНСОВО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Організація ефективної судової системи в демократичних і правових державах ґрунтується на принципі самостійності та незалежності судової влади, адже саме це дозволяє захистити процес прийняття судових рішень від тиску законодавчої та виконавчої влади. На основі цього принципу головним завданням організації фінансування судової влади є забезпечення повного і незалежного здійснення правосуддя.

Також однією з конституційних гарантій незалежності суддів є особливий порядок фінансування судів. Важливим механізмом забезпечення такої гарантії є встановлений ч. 1 ст. 130 Конституції України обов'язок держави забезпечувати фінансування та належні умови для

функціонування судів і діяльності суддів шляхом окремого визначення у Державному бюджеті України видатків на утримання судів [1].

В Україні гостро стоїть проблема забезпечення незалежності суддів у сфері фінансових ресурсів. Тому необхідно усунути невідповідність розмірів фінансування суддів вищих та нижчих судів, а також збільшити участь суддів у кадровій політиці та розподілі ресурсів, виділених судовій системі. Що стосується участі суддів у розподілі фінансів, що виділяються на судову підтримку та відбір суддів, то в сучасному світі існують два підходи до цих питань.

Один з них американський, що характерний для деяких азіатських країн, наприклад, Південної Кореї, Таїланду і Японії, суть якої полягає в тому, що бюджет і витрати судової влади, судовий збір і призначення суддівського персоналу перебуває під контролем суддів. Це пояснюється необхідністю гарантувати незалежність судової влади та гарантувати доступ до правосуддя для всіх.

Інший підхід виник у кількох європейських країнах, включаючи Німеччину, Францію та Швейцарію. Він означає, що суд, як єдиний незалежний орган, який здійснює правосуддя, повинен бути повністю позбавлений несуттєвих функцій, що стосуються персоналу та матеріально-технічного забезпечення. Ніщо не повинно відволікати суд від його основного завдання, особливо рутинною роботою з розподілу фінансів, ремонту приміщень тощо. Для цих цілей повинен існувати окремий виконавчий орган, відповідальний за забезпечення укомплектованих судів [3, с.214-215].

В Україні до 2002 р. організаційне забезпечення діяльності загальних судів покладалося на Міністерство юстиції, яке займалося, зокрема, розподілом між судами фінансових коштів, контролем за їх використанням, забезпеченням судів кадрами [4, с.20].

В даний час зростання бюджетних асигнувань на забезпечення діяльності судових органів, збільшення рівня бюджетного запиту, зростання надходжень до державного бюджету від сплати судових витрат є недостатнім.

Сьогодні існує кілька проблем для суддів:

- вимоги судової системи недостатньо фінансуються;
- існує різниця між потребою та заробітною платою, що призводить до низьких зарплат посадових осіб суду;
- відсутність бюджетних асигнувань на капітальні видатки, що унеможливорює реконструкцію судових споруд.

Рішення для розв'язання перерахованих вище проблем знаходять своє відображення в проектах, розроблених урядом. Однак всі процедурні зміни не дадуть результатів без реалізації принципів, що забезпечують незалежність і високий професіоналізм суддівського складу.

Держава зобов'язана фінансувати суди в повному обсязі, щоб забезпечити нормальне здійснення правосуддя. Звичайно, є і необхідність економії бюджетних коштів в умовах економічної кризи. Але більш ефективним способом є зменшення кількості справ, що розглядаються судами. В першу чергу необхідно звільнити суди від справ, в яких немає спору про право, запровадити дієві альтернативи судовому розгляду, а також спростити судові процедури. Зниження кількості справ в судах значно знизить рівень споживання бюджетних коштів на їх розгляд. В умовах, коли неможливо забезпечити стовідсоткове фінансування потреб судової системи, це дасть можливість їх оптимізувати, а бюджетні кошти використовувати раціонально, направляючи на покриття дійсно необхідних витрат [5, с. 274-276].

Ці питання можна розглядати в існуючому правовому полі, але для реального «розвантаження» судів все ж знадобляться конституційні зміни, адже внаслідок буквального тлумачення статті 130 Конституції у нас практично відсутні механізми позасудового врегулювання спорів. Але відповідно до європейських стандартів функціонування судових систем право на доступ до суду не є абсолютним, а практика Європейського суду з прав людини свідчить про те, що судового розгляду вимагають тільки ті справи, в яких є реальний і серйозний спір щодо сфери дії права. Також для вирішення цього питання держава може створювати інші органи, здатні вирішувати справи деяких категорій, і єдине, що потрібно - забезпечити судовий контроль за рішеннями несудових органів.

В такому разі суди можна позбавити від певної категорії справ. В першу чергу, від справ, що розглядаються в порядку наказного провадження: стягнення нарахованої, але не виплаченої заробітної плати, нарахованих комунальних послуг тощо. Такі категорії справ цілком можливо вивести з-під обов'язкової юрисдикції суду.

Також є необхідним проведення організаційних заходів щодо формування складу присяжних і забезпечення судочинства судом присяжних відповідно до закону. Перспектива реалізації цього пункту викликає у суддів великі сумніви. Адже в даний момент немає коштів навіть для того, щоб оплатити проїзд в судові засідання народним за-

сідателям, а як складеться ситуація з підбором і організацією роботи присяжних, невідомо [6].

Великі надії покладаються на матеріально-технічне та нормативно-правове забезпечення діяльності судів. Потрібно передбачити забезпечення суддів житлом, матеріальне та соціальне забезпечення суддів та працівників апарату судів.

Тож для своєчасного та адекватного фінансування судових органів необхідно передбачити та конкретизувати в законах:

- фіксований бюджет, виділений на судову владу, виражений як спеціально встановлений відсоток загальних бюджетних видатків держави;
- право судових органів брати участь у формуванні бюджету для судової влади та право самостійно вирішувати питання щодо розподілу коштів бюджетних ресурсів;
- усі бюджетні норми для судової системи слід визнати «захисними»;
- застосування бюджету судової системи має вимагати схвалення Радою суддів або аналогічним органом суддівського самоврядування;
- щомісячне фінансування судових органів має здійснюватися постійно, рівними частинами [7, с.128].

Одним із шляхів вирішення даної проблеми є удосконалення вже діючого законодавства. Зокрема, шляхом відображення особливостей фінансування судової влади в бюджетному законодавстві. Навіть закріплення норм, передбачених Законом України «Про судоустрій і статус суддів», в бюджетному законодавстві країни змогло б в значній мірі відображати гарантії фінансової незалежності судової влади. Було би доцільним викласти п. 7 ч. 5 ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у наступній редакції: «Незалежність судді забезпечується окремим порядком та належним обсягом фінансування і організаційного забезпечення діяльності судів». Адже належне фінансування – це вид фінансування, визначеного Державним бюджетом України, що ефективно забезпечує потреби матеріально-технічного характеру та оплату праці суддів та інших працівників суду з метою ефективної реалізації принципу незалежності судової гілки влади. Недоліки діючої судової системи у контексті фінансування полягають в опосередкованості формування розміру необхідного фінансування судовою гілкою влади, відсутністю законодавчої ініціати-

ви у судової гілки влади, дисбалансу розміру суддівської винагороди та відповідальності за прийняття незаконних рішень.

Таким чином, деяка невідповідність і відсутність реформи визначеної системи змушує впроваджувати зарубіжний досвід в організацію судової влади у поєднанні зі старою вітчизняною практикою. Також великий вплив має відсутність стійких соціально-політичних факторів, таких як усвідомлення та правова культура громадян та представників державної влади. Враховуючи історичний досвід функціонування судової влади, відповідно до закону, судова реформа робила кроки, пов'язані з розробкою підходів до фінансової безпеки судової влади в різні періоди. Слід відзначити позитивні зміни в ставленні суспільства до суду, його досягнень і взагалі функціонування судової системи. Зараз Україна перебуває на черговому етапі реформування судової влади, і саме тому подальший розвиток судової системи вимагає більшої уваги до її фінансування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: станом на 1 вересня 2016 р.: відповідає офіційному тексту. Харків: Право, 2016.
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Голос України. 2016 (№ 43).
3. Городовенко В. В. Незалежність суддів і самостійність судів у контексті нового етапу судово-правової реформи / Вісник Академії правових наук України, 2016. № 3. 214-215 с.
4. Кравчук Г. А. Правові основи фінансування судової влади в Україні: автореф. дис. ... канд. юр. Наук. Київ, 2011. 20 с.
5. Данієлян Ю. О. Судова влада в системі поділу влади в умовах сучасного державотворення: Проблеми законності, № 101. 2009. 274–276 с.
6. Летнянчин Л.І. Конституційна судова реформа: проблеми та перспективи: Вісник Національної академії правових наук України. № 3(86), 2016. URL: http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-194-203.pdf (дата звернення: 15.06.2019).
7. McNollgast. Conditions for Judicial Independence: JOURNAL OF CONTEMPORARY LEGAL ISSUES, № 15. 2006. P. 128.

група МПФЗ-18-1

Боровець Аліна Миколаївна,
студентка групи МПФЗ-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Білоус Віктор Тарасович,
д.ю.н, професор кафедри фінансового
права

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У науковій статті розкривається вплив правового забезпечення банківської безпеки держави на рівень фінансової безпеки держави загалом. Унесено пропозиції до чинного законодавства в контексті нормативного закріплення правової дефініції «банківська безпека держави».

Ключові слова: *фінансова безпека, банківська безпека, правове забезпечення банківської безпеки.*

В статье раскрывается влияние правового обеспечения банковской безопасности государства на уровень финансовой безопасности государства в целом. Внесены предложения в действующее законодательство в контексте нормативного закрепления правовой дефиниции «банковская безопасность государства».

Ключевые слова: *финансовая безопасность, банковская безопасность, правовое обеспечение банковской безопасности.*

The article reveals the impact of the legal provision of banking security of the state on the level of financial security of the state as a whole. Proposals were made to the current legislation in the context of regulatory consolidation of the legal definition of “banking security of the state”.

Key words: *financial security, bank security, legal support of banking security.*

Фінансова безпека України являє собою один із найголовніших компонентів економічної безпеки України. Одним із ключових елементів фінансової системи є банківський сектор. Стабільна банківська

система є основою будь-якої економіки та запорукою її інтенсивного та стратегічного розвитку.

«Банківський сектор є важливим елементом політичної, правової та економічної сфер суспільного життя, який максимально сприяє формуванню соціально-політичної стабільності та економічного зростання в країні. Це підтверджується тим, що з боку законодавця нормативне закріплення поняття банківська безпека відображається у відповідному нормативно - правовому акті, а саме «Методичних рекомендаціях розрахунку рівня економічної безпеки», де банківська безпека - рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування банківської системи країни та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізаційних чинників незалежно від умов її функціонування» [1].

«Інші розтлумачують дану дефініцію як стан банку, за якого він має можливість ефективно протистояти існуючим загрозам його діяльності, прогнозувати й уникати можливих ризиків, при цьому рух його фінансових потоків є безперервним й достатнім для реалізації стратегії стійкого розвитку» [2].

«У статті 92 Конституції України регламентується питання порядку правового закріплення засад створення та функціонування основних елементів, які входять до структури фінансової безпеки держави, тобто одного із базового елементів - банківської безпеки» [3].

Головна мета фінансової безпеки банку є створення сприятливих умов для найефективнішого використання ресурсного потенціалу держави та створення умов її стабільного й ефективного функціонування за допомогою банківських установ.

«На думку С. Букіна, питання безпеки банку є актуальними не лише для діяльності держави, а й безпосередньо для банків, а також і для решти учасників ринкових відносин. Безумовно, цією проблемою насамперед опікуються власники банку, його акціонери, що турбуються про розвиток свого бізнесу і несуть за нього матеріальну, моральну і соціальну відповідальність, якщо, звичайно, банку первісно не відведена роль кримінальної організації. Безпека банку турбує також і клієнтуру, а також аналогічну частину фізичних осіб, які є вкладниками, позичальниками кредитів і користувачами будь-яких банківських послуг» [4].

«Якщо провести детальний аналіз норм Закону України «Про банки та банківську діяльність», то можна зробити висновок, що стаття 2 цього Закону буде мати логічне завершення, якщо її доповнити

визначенням банківської безпеки держави, зміст якої буде таким: банківська безпека держави – це стан загальнодержавних заходів щодо недопущення та запобігання уявним та потенціальним загрозам функціонуванню банківської системи держави» [5].

«Низка науковців досліджували й вивчали фінансову безпеку банківської діяльності. Так, наприклад, Бригінець О.О. вважає за доцільне розглядати банківську безпеку як необхідний стан загальнодержавної системи, що покращує фінансовий стан держави та її окремих клієнтів і контрагентів та не допускає незаконного впливу на діяльність усіх структурних елементів банківської системи держави. Головним завданням фінансової безпеки банківської системи є створення сприятливих умов для найефективнішого використання ресурсного потенціалу держави та створення умов її стабільного й ефективного функціонування за допомогою банківських установ» [6 с. 137-140].

«Якщо розглядати банківську безпеку у вузькому значенні, то як зазначив Горалько О.В., серед завдань безпеки банківської діяльності виділяють: захист законних інтересів банку і його працівників, профілактика та попередження правопорушень і злочинних посягань на власність і персонал банку, своєчасне виявлення реальних і потенційних загроз банку» [7].

Тому, щоб забезпечити дані завдання, слід підняти фінансову безпеку на найвищий рівень, а саме створити відповідний нормативно - правовий акт, який буде стосуватися даного питання.

«Таким чином, фінансову безпеку банківської системи в цілому та її окремих складових слід розглядати в двох аспектах. По-перше, з точки зору фінансових наслідків її діяльності для країни в цілому та окремих клієнтів і контрагентів. По-друге, з точки зору недопущення та відвернення явних і потенційних загроз фінансовому стану усієї банківської системи країни, НБУ та вітчизняним комерційним банкам» [7].

У банківському секторі спостерігається низький рівень капіталізації банків, високий ступінь ризикованості діяльності, велика частка проблемних позичок, недостатній розвиток асортименту банківських послуг. Всі ці чинники спричиняють підвищення рівня неплатоспроможності багатьох банків або ліквідації окремих із них, тобто значно погіршується рівень їх фінансової безпеки. А також можна відзначити зниження якості послуг, що надаються вітчизняними банками.

Можна виділити наступні ризики, які впливають на діяльність банків:

- неповернення коштів за кредитами;
- непрогнозовані коливання курсу вітчизняної валюти;
- неможливість вчасно розраховуватися з іноземними кредиторами.

Слід зазначити, що при побудові банківської системи потрібно враховувати сучасні тенденції зміни фінансового середовища: загрози постійно змінюються, розширюються, трансформуються та виникають принципово нові. З'являються нові ризики та спостерігається їх кумулятивний ефект, очікування клієнтів збільшуються в умовах браку ресурсів, з'являються нові технології та аналітичні інструменти. Тому кожний банк повинен мати програму вдосконалення заходів упізнання, класифікації, прогнозування та знешкодження потенційних загроз.

При цьому ця система повинна мати: повну автоматизацію рішень з мінімальним ручним втручанням, вбудовані передові аналітичні моделі врахування спотвореної інформації, гнучке та плідне співробітництво з клієнтами, а також стійкість до зміни нормативно-правової бази та неправомірних дій конкурентів й злочинців. Передусім в практику українських банків слід вводити європейських традиції та культуру роботи з ризиками, що передбачають використання аналітичних талантів окремих фахівців та технічні можливості сучасних технологій. Основним результатом банків у сфері побудови системи фінансової безпеки повинно стати формування репутації добропорядного банку, а для Національного банку України – відновлення рівня довіри до всієї банківської системи.

Отже, правове регулювання банківської діяльності є системою, яка складається із послідовних, взаємопов'язаних видів діяльності.

Проблема виміру банківської безпеки набуває великої значущості і актуальності. Від адекватної оцінки наявного рівня банківської безпеки багато в чому залежить повнота, своєчасність і результативність управлінських заходів із ліквідації, попередження і запобігання наявним і потенційним загрозам банківській системі, а відтак - і вітчизняним господарському комплексу, економічній та соціальній сфері.

Для підтримання фінансової безпеки банківської системи необхідний такий комплекс заходів:

- розроблення механізмів заміщення зовнішніх ресурсів;
- розміщення бюджетних коштів у банківській системі та залучення коштів населення;
- розширення ресурсних можливостей банківської системи й інструментів для управління нею;

- регулювання руху капіталів у напрямі зняття обмежень на приплив капіталу й посилення контролю за його відпливом за тіньовими схемами;

- поглиблення співпраці банків із центральним банком;

- посилення контролю за спекулятивними операціями; – зниження рівня надлишкової грошової маси для обмеження її впливу на курс вітчизняної валюти.

Актуальним завданням є формування розгалуженої мережі інструментів і регуляторів, які спроможні модернізувати фінансову безпеку банківської системи України в напрямі підвищення її антикризової стійкості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> (дата звернення: 15.07.2019).

2. Гребенюк Н.О. Фінансова безпека банків: система розпізнання загроз та усунення ризиків /Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Економічна. - 2016. - Вип. 91. - С. 53-64. (дата звернення: 15.07.2019)

3. Конституція України від 28 червня 1996 р. /Відомості Верховної Ради України.-1996.-№30.-ст.141(дата звернення: 15.07.2019).

4. Букин С. Безопасность банка / С. Букин / Банковские технологии. – 2003. – № 9. URL: [www.bizcom.ru/ security/2003-09/01.html](http://www.bizcom.ru/security/2003-09/01.html) (дата звернення: 16.07.2019)

5. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 09.02.2019 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 16.07.2019).

6. Бригінець О.О. Правове забезпечення банківської безпеки держави як структурного елементу фінансової безпеки держави / О.О. Бригінець / Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – № 40. – Т 1.– С. 137-140 (дата звернення: 16.07.2019).

7. Горалько О.В. Фінансова безпека банків у системі забезпечення фінансової безпеки держави / Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія економічна. - 2011. - Вип. 2. - С. 328-337. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_e_2011_2_39(дата звернення: 16.07.2019).

Демченко Ірина Леонідівна,

студентка групи ПМФЗ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Цимбалюк Анатолій Володимирович,

к.е.н., доцент кафедри фінансового права

ПОДАТКОВИЙ ПРИМУС ЯК ЗАСІБ ПОДАТКОВОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Невиконання (несплата податку) і неналежне виконання (несвоєчасна або неповна сплата податку) прийнятих сторонами обов'язків, що становлять сутність податкового зобов'язання, змушує державу, по-перше, домогтися належного виконання цього зобов'язання, а, по-друге, притягти несумлінного платника податків або іншу особу, відповідальну за виконання податкового зобов'язання (наприклад, податкового агента, банку), до відповідальності. Слід зазначити, що для держави перше завдання завжди є більш вагомим, ніж друге. Податкові зобов'язання виступають однією з основних категорій оподаткування і виникають за наявності юридичного зв'язку між суб'єктом й об'єктом оподаткування, після закінчення певного періоду або у зв'язку з настанням конкретної дати або події (юридично значущої дії). Для виникнення податкових обов'язків об'єкт має володіти важливими вартісними, кількісними або фізичними характеристиками з точки зору податкового законодавства. Важливо підкреслити, що податкове зобов'язання це податкове відношення двостороннього порядку, включаючи, з одного боку, платника податків, а з іншого – державу, як гаранта безпеки, соціальної та фінансової стабільності громадянина.

В цілому поняття «суб'єкт податкового права» й «суб'єкт податкових правовідносин», будучи тісно взаємопов'язаними, у межах теорії податкового права позначають реальних учасників податкових правовідносин, поведінка яких регулюється нормами податкового права і які є носіями податкових прав та обов'язків, реалізуючи їх [6, с. 68].

Використовуючи загальнотеоретичний підхід [5, с. 375–376], за умови його конкретизації у сфері податкового права, на думку О. Баїк, суб'єктів податкових правовідносин доцільно поділити на три категорії: 1) держава; 2) колективні суб'єкти; 3) індивідуальні суб'єкти. Держава у своїй правосуб'єктності втілює ознаки вищої владності,

виступаючи носієм влади у таких випадках, як прийняття положень податкового законодавства, котрі визначають питання створення й функціонування системи оподаткування, адміністрування податків; при розробці й реалізації заходів із забезпечення єдиної податкової політики державними та місцевими органами влади; при захисті конституційних прав громадян, порушених рішеннями або незаконними діями посадових осіб тощо [2, с. 82]. Щодо колективних суб'єктів податкових правовідносин, то вони мають бути впорядкованими, мати права та виконувати обов'язки, виражаючи при цьому власну юридично значиму волю. Йдеться про органи державної влади (загальнодержавного, регіонального та місцевого рівнів), органи місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські ради на основі п. 24 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» вводять місцеві податки і збори відповідно до ПК України), юридичні особи (платники податків) та їхні відокремлені підрозділи: товариства, установи, підприємства, об'єднання підприємств, громадські організації тощо, а також контролюючі органи, на які покладені певні функції, визначені ст. 19-1 ПК України. Серед індивідуальних суб'єктів податкових правовідносин О. Баїк виокремлює такі: а) фізичні особи (платники податків): громадяни України; іноземні громадяни, особи без громадянства; б) фізичні особи підприємці (платники податків); в) податкові агенти; г) представники платника податків [1, с. 228-229].

Згідно зі ст. 111 Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 р. за порушення податкового й іншого законодавства, застосовуються такі види юридичної відповідальності: 1) фінансова; 2) адміністративна; 3) кримінальна.

Фінансова відповідальність застосовується у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) та/або пені. Штрафна санкція – це плата у вигляді фіксованої суми та/або відсотків, що стягується з платника податків з огляду на порушення ним вимог податкового законодавства, контроль за дотриманням яких покладено на відповідні органи, а також штрафні санкції за порушення у сфері зовнішньоекономічної діяльності (ст. 14.1.265 Податкового кодексу України). Пеня – це сума коштів у вигляді відсотків, нарахованих на суми грошових зобов'язань, не сплачених у встановлені законодавством строки (ст. 14.1.162 Податкового кодексу України).

Адміністративна відповідальність постає відповіддю на адміністративне правопорушення – умисну чи необережну дію або бездіяль-

ність, що зазіхає на суспільні відносини, які охороняються законом. До неї притягаються посадові та фізичні особи, які порушили податкове законодавство й досягли на час вчинення правопорушення 16-го віку, осудні. Специфіка цього виду відповідальності у тому, що вона не тягне за собою судимості, застосовується до незначних податкових правопорушень, які відповідно до закону не підпадають під кримінальну відповідальність. Ще сюди необхідно додати відсутність тяжких правових наслідків.

Між фінансовою й адміністративною відповідальністю існують суттєві відмінності. Наприклад, зауважує М. Трипольська, між ними існують суттєві відмінності: 1) різні нормативні та фактичні підстави застосування даних видів відповідальності; 2) розходження в цілях (основною метою адміністративної відповідальності є покарання, фінансово-правової – компенсація збитків); 3) різне коло суб'єктів (суб'єктами адміністративної відповідальності є лише фізичні особи, фінансово-правової – як фізичні, так і юридичні особи); 4) різний склад органів, на які покладається обов'язок застосовувати заходи даних видів юридичної відповідальності; 5) різні процесуальні підстави адміністративної та фінансово-правової відповідальності; 6) відмінність характеру застосовуваних санкцій, різний їх розмір, різна методика їх обчислення, відмінність правових наслідків, які настають в результаті реалізації даних видів юридичної відповідальності тощо [7].

Податкове правопорушення, яке містить склад злочину, передбачений Кримінальним кодексом України, є підставою кримінальної відповідальності. До особливостей останньої відносять те, що суб'єктами тут є виключно фізичні особи, а сама кримінальна відповідальність встановлюється лише в судовому порядку. До прикладу, ст. 212 Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року (з наступними змінами) [3] встановлює кримінальну відповідальність за умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), що входять в систему оподаткування, введених у встановленому законом порядку, вчинене службовою особою підприємства, установи, організації, незалежно від форми власності або особою, що займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи чи будь-якою іншою особою, яка зобов'язана їх сплачувати, якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних розмірах, у вигляді штрафу або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років.

Важливо пам'ятати, що ст. 112 Податкового кодексу України визначає, що притягнення до фінансово-правової відповідальності платників податків за порушення податкового або іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на спеціальні органи, не звільняє за наявності відповідних підстав від притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності.

Для визначення характеру суспільних відносин, що виникають у процесі виконання податкового обов'язку в Україні, пропонується розмежувати на законодавчому рівні дві форми виконання податкового обов'язку – сумлінну й примусову, в основі чого закладено суб'єктивний індивідуально-вольовий характер податкових відносин. Критерієм розмежування зазначених форм є визначення моменту сплати майнового податку, що необхідно для визнання платника податків сумлінним або недобросовісним. До сумлінного платника податків уповноважені державні органи застосовують методи переконання й цього вистачає, а у випадку з недобросовісним платником застосовується система визначених законодавством України попереджуючих, припиняючих й караючих заходів, які відносяться до категорії податкового примусу, що з позиції фінансово-правових відносин розглядається як обов'язок владного суб'єкта, тобто податкове зобов'язання. Застосування владним суб'єктом податкового примусу до недобросовісного платника податків, яке регулюється нормами адміністративного, фінансового, іноді кримінального права, а також здійснюються в позасудовому порядку, спонукає останнього виконати свій обов'язок зі сплати податків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баїк О. Про видову характеристику суб'єктів податкових правовідносин в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2017. №861, С. 225–231.
2. Вдовічен В. А. Юридичне закріплення прав держави у податкових правовідносинах. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2011. Вип. 604. С. 81–85.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. №2341-III (з наступними змінами). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26, Ст.131.
4. Очкуренко С.В. Фінансово-правова відповідальність: проблеми теорії та застосування норм права. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. №16. С. 1–8.

5. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.
6. Теремецький В. І. Податкові правовідносини в Україні: монографія. Харків: Диска плюс, 2012. 648 с.
7. Трипольська М.І. Фінансово-правова та адміністративна відповідальність: порівняльно-правова характеристика. *Науковий вісник академії муніципального управління: Збірник наукових праць. Серія «Право»*. 2010. Вип. 1. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_GumNvamu_pr/2010_1/15.pdf. (дата звернення: 22.07.2019)

Дигодюк Іванна Сергіївна,
студентка групи ПМФЗ-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Білоус Віктор Тарасович,
д.ю.н, професор кафедри фінансового права

ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ

У науковій статті досліджено систему органів, що забезпечують дотримання бюджетної безпеки в Україні, а також охарактеризовано дієвість окремих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та громадянськості у сфері забезпечення бюджетної безпеки України.

Ключові слова: *бюджетна безпека, державний фінансовий контроль, органи державного фінансового контролю, бюджетні установи, реформування.*

В научной статье исследована система органов, обеспечивающих соблюдение бюджетной безопасности в Украине, а также охарактеризована деятельность отдельных органов исполнительной власти, органов местного самоуправления и общественности в сфере обеспечения бюджетной безопасности Украины.

Ключевые слова: бюджетная безопасность, государственный финансовый контроль, органы государственного финансового контроля, бюджетные учреждения, реформирование.

The article analyzes the system of bodies ensuring compliance with budgetary security in Ukraine, as well as describes the activities of separate executive authorities, local governments and the public in the field of ensuring budgetary security of Ukraine.

Key words: fiscal security, state financial control, state financial control bodies, budgetary institutions, reform.

Важливою умовою повноцінної організації бюджетного контролю є наявність уповноважених суб'єктів та чітка координація їх діяльності. Бюджетний кодекс України визначає, що контроль за використанням коштів Державного бюджету України від імені Верховної Ради України здійснюється Рахунковою палатою [1]. Діяльність центральних органів виконавчої влади забезпечує здійснення політики держави у сфері контролю дотримання бюджетного законодавства, координується Кабінетом Міністрів України. Рахункова палата здійснює фінансовий аудит та аудит ефективності щодо надходжень до державного бюджету податків, зборів, обов'язкових платежів та інших доходів, включаючи адміністрування контролюючими органами таких надходжень; здійснення державних закупівель за рахунок коштів державного бюджету; виконання державних цільових програм, інвестиційних проектів, державного замовлення, надання державної допомоги суб'єктам господарювання за рахунок коштів державного бюджету; управління коштами державного бюджету центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів; інших операцій, пов'язаних із надходженням коштів до державного бюджету та їх використанням [2, с. 73]. Кабінет Міністрів України одержує від Рахункової палати відомості про результати перевірок, ревізій та обстежень, а також пропозиції щодо притягнення до передбаченої законом відповідальності осіб, винних у порушенні вимог законодавства, нецільовому та неефективному використанні коштів, заподіянні матеріальної шкоди державі, розглядає такі відомості та пропозиції, вживає в межах своєї компетенції відповідних заходів та інформує про них Рахункову палату.

Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади. До основних завдань Кабінету Міністрів України належать спрямування та координація роботи міністерств, інших органів виконавчої влади, здійснення контролю за їхньою діяльністю. Кабінет Міністрів України у сферах правової політики, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина здійснює контроль за додержанням законодавства органами виконавчої влади, їх посадовими особами, а також органами місцевого самоврядування з питань виконання ними делегованих повноважень органів виконавчої влади.

Центральним органом виконавчої влади, уповноваженим на реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю, є Державна аудиторська служба України. Державна аудиторська служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Держаудитслужба відповідно до покладених на неї завдань здійснює контроль за цільовим, ефективним використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів; досягненням економії бюджетних коштів і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів; цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів (позик), отриманих під державні (місцеві) гарантії; достовірністю визначення потреби в бюджетних коштах під час складання планових бюджетних показників та відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів бюджетних зобов'язань відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі); а також складанням фінансової і бюджетної звітності [3]. Крім Державної аудиторської служби, Кабінет Міністрів України спрямовує і координує через Міністра фінансів України діяльність Державної фіскальної служби України, Державної казначейської служби України.

Міністерство фінансів України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Основними завданнями Мінфіну є забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, державного внутрішнього фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів. Міністерство забезпечує формування та реалізацію єдиної державної податкової і митної політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне

страхування, державної політики у сфері боротьби із правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску. Мінфін відповідно до покладених на нього завдань здійснює координацію та спрямування діяльності органів виконавчої влади, уповноважених на проведення контролю за дотриманням бюджетного законодавства. Державна казначейська служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів [4, с. 211]. Казначейство здійснює контроль за веденням бухгалтерського обліку надходжень і витрат державного та місцевих бюджетів, складенням та поданням розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів фінансової і бюджетної звітності; бюджетними повноваженнями під час зарахування надходжень бюджету; відповідністю кошторисів розпорядників бюджетних коштів показникам розпису бюджету; відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів бюджетних зобов'язань відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі).

Державна фіскальна служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів. Державна фіскальна служба відповідно до покладених на неї завдань контролює своєчасність подання платниками податків та єдиного внеску передбаченої законом звітності, своєчасність, достовірність, повноту нарахування та сплати податків і зборів, єдиного внеску, митних та інших платежів.

У контексті управлінської діяльності громадська участь дає змогу враховувати соціальні чинники в процесі планування, мінімізувати соціальні й політичні ризики внаслідок ухвалення та реалізації управлінських рішень, коригувати плани та поведінку влади відповідно до інтересів тих чи інших суспільних груп, а також залучати їх до процесу ухвалення управлінських рішень. Отже, громадська участь дозволяє, з одного боку, мінімізувати соціальні та політичні ризики, а з іншого – визначати, формулювати та відстоювати інтереси громади. Процес громадської участі можна класифікувати по-різному залежно від рівня впливу суспільства на ухвалення рішень.

Відповідно до Конституції України, «Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого само-

врядування» [5]. Стаття 36 гарантує громадянам України право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації, участі у професійних спілках. Стаття 38 розкриває окремі форми участі громадян в управлінні державними справами, серед яких: участь у всеукраїнському та місцевому референдумах; можливість вільно обирати і бути обраним до органів державної влади та місцевого самоврядування; рівне право доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування. Стаття 40 надає громадянам України право звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів. У статті 69 згадується, що окрім виборів та референдумів можуть існувати ще й інші форми безпосередньої демократії, через які здійснюється волевиявлення. Отже, у Конституції України запропоновано конкретні механізми громадської участі: вибори, участь у державній службі чи службі в органах місцевого самоврядування та референдуми. Інші форми безпосередньої демократії, про які згадується в основному документі, чітко не визначені. Окремі форми участі громадян описані законами, зокрема, Законом України «Про всеукраїнський референдум» (від 6 листопада 2012 року № 5475-VI). Конституційне право громадян на звернення закріплено Законом України «Про звернення громадян» (від 21 жовтня 1996 року № 393/96-ВР). У ньому окреслено форми звернень та вимоги до них, а також процедури реагування на звернення органів державної влади та місцевого самоврядування. Деякі механізми участі громадян в управлінні публічними справами закладено у законодавстві, що регулює професійні сфери – діяльність судів, організацій роботодавців, аудиторську, бухгалтерську та рекламну діяльність. Варто зазначити, що механізми громадської участі в цих сферах є не достатньо зрозумілими [6].

Отже, у сучасних умовах розвитку ринкових відносин в Україні, які супроводжуються процесами поширення корупції та проявами шахрайства в бюджетній сфері, виникає об'єктивна необхідність у забезпеченні дієвості державного фінансового контролю, який би сприяв законності та раціональності використання коштів і майна, що належать державі. Результати проведеного дослідження дають змогу дійти висновку, що в Україні сформована цілісна система державного фінансового контролю як сукупність контрольно-аналітичних і експертних дій органів зовнішнього та внутрішнього державного фінансового контролю за суб'єктами державного сектору з метою забезпечення законності, попе-

редження порушень фінансової дисципліни, економічної ефективності під час формування, розподілу й використання державних фінансових ресурсів. У контексті сучасного етапу модернізації вітчизняної системи державного фінансового контролю варто звернути увагу на те, що у різних органів державного фінансового контролю в Україні однакові повноваження та підконтрольні об'єкти. Водночас потенційне дублювання функцій контролюючих органів повинне розглядатися як система стримувань і противаг, що забезпечить принцип прозорості державного фінансового контролю в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Магурчак Т.П. Фінансовий контроль як функція системи управління / Т.П. Магурчак // Молодий вчений. – 2014. – № 11. – С. 70-75
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43 «Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF>
4. Система державного фінансового контролю в Україні: концептуальні засади теорії та практики: монографія / В.Ф. Піхоцький. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 336 с.
5. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96–ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
6. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: навчально-методичний посібник / ДП «Укртехінформ» – Київ, 2013. – 250 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://oblrada.dp.ua/user/files/6_Posibnyk_Uchast_hromadskosti.pdf

Завойська Віра Сергіївна,

студентка групи ПМФЗ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Сластьоненко Оксана Олександрівна,

к.ю.н., доцент, с.н.с.,

доцент кафедри фінансового права

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

В сучасних умовах фінансова безпека суб'єктів господарювання є досить динамічним явищем, яке швидко змінюється та напряму залежить від фінансово-правових процесів, що відбуваються в державі. Тому, сьогодні виникає потреба дослідити з наукової точки зору проблеми взаємодії фінансової діяльності держави на фінансову безпеку суб'єктів господарювання та умови за наявності яких вони здійснюють взаємовплив один на одного.

У сучасній науковій літературі багато уваги приділено поняттю «фінансова безпека підприємства» та «фінансова безпека суб'єкта господарювання», незважаючи на те, що це поняття є відносно новим. Однак, більшість авторів розглядає дане поняття як економічну категорію, не надаючи належного значення фінансово-правовим аспектам даного явища. Серед авторів, які досліджували питання фінансової безпеки суб'єктів господарювання можна зазначити: Бланк І.А., Богма О.С., Горячева К.С., Єрмошенко М.М., Жихор О.Б., Кочевой М.М. Олейников Е.А., Шиманський Ф.В. та інші.

Метою статті є дослідження фінансової безпеки суб'єкта господарювання, а також вплив фінансової діяльності держави на стан фінансової безпеки суб'єктів господарювання та внесення пропозицій щодо вирішення проблем, які виникають у ході фінансової діяльності держави і впливають на фінансову безпеку суб'єктів господарювання.

Досліджуючи поняття фінансової безпеки суб'єктів господарювання, необхідно зазначити, що сучасне українське законодавство не визначає фінансову безпеку суб'єктів господарювання як одну із складових фінансової безпеки країни. Аналогічної позиції дотримуються і більшість науковців.

Так, Горячева К.С. у своїх дослідженнях зазначає: «фінансова безпека підприємства – такий його фінансовий стан, котрий характеризується збалансованістю і якістю фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, а також забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи» [1, с.17].

Однак, Бланк І.А. на наш погляд, надав найбільш оптимальне визначення поняття «фінансова безпека суб'єкта господарювання». На його думку «фінансова безпека підприємства є кількісно і якісно детермінованим рівнем його фінансового стану, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних, збалансованих інтересів від проідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого росту в даному і перспективному періоді» [2, с. 54].

Більшість авторів не розглядали поняття «фінансова безпека підприємства» як категорію, яку можна застосувати у фінансово-правових аспектах, хоча фінансова безпека суб'єктів господарювання займає значну частину у системі фінансової діяльності держави, особливо, якщо мова йдеться про суб'єктів господарювання державного сектору. Саме, тому вважаємо за можливе, надати власне визначення поняття фінансової безпеки суб'єктів господарювання, це «складова фінансової безпеки держави, яка характеризується певною сукупністю умов при яких суб'єкт господарювання перебуває в стані фінансової стабільності та захищеності від зовнішніх та внутрішніх негативних чинників, а також здатністю фінансових інструментів суб'єкта господарювання забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів та взаємодіяти з іншими складовими фінансової безпеки держави».

На нашу думку, місце фінансової безпеки суб'єктів господарювання в системі фінансової діяльності держави не може бути розглянуто без його дослідження в розрізі поняття «фінансова безпека держави».

Погоджуємось з Богмою О.С., який у своїх працях дослідив рівні фінансової безпеки держави, де, зокрема і виділив фінансову безпеку підприємства, як окремий елемент. Так, на його думку, фінансова безпека держави забезпечується безпекою соціально-економічних систем нижчого рівня:

1. Національний рівень фінансової безпеки – визначається стійкістю фінансової системи країни та забезпечує необхідні фінансові умови для соціально-економічної та фінансової стабільності країни, збереження єдності фінансового простору країни, успішне подолання внутрішніх і зовнішніх загроз країні у фінансовій сфері.

2. Регіональний рівень фінансової безпеки – визначається стійкістю фінансової системи регіону та забезпечує необхідні фінансові умови для соціально-економічної та фінансової стабільності відповідного регіону, збереження єдності фінансового простору регіону, успішне подолання внутрішніх і зовнішніх загроз регіону у фінансовій сфері.

3. Підприємницький (організаційний) рівень фінансової безпеки – визначається стійкістю фінансової системи підприємства та забезпечує спроможність суб'єкта господарювання зберігати фінансову незалежність в умовах конкуренції.

4. Особистісний рівень фінансової безпеки – визначається стійкістю особистісних та сімейних доходів та забезпечує здатність людини (сім'ї) до самостійного повноцінного фінансового забезпечення індивідуального відтворення [3, с. 94].

Аналізуючи стан нормативно-правового забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання, можна прийти до висновку, що в законодавстві роль фінансової безпеки суб'єкта господарювання визначено недостатньо чітко. Правову основу нормативно-правового регулювання фінансової безпеки суб'єктів господарювання формують: Конституція України та Закони України, які захищають суб'єкти господарювання у правовому полі, формуючи для них певний рівень безпеки у фінансовій діяльності суб'єкта господарювання, зокрема, це: Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції», Закон України «Про інвестиційну діяльність», Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». Особливе місце серед актів щодо забезпечення фінансової безпеки займають програмно-цільові документи – стратегії, концепції, доктрини, що відносяться до офіційно прийнятих нормативних джерел в Україні.

Як зазначає Шиманський Ф. В. та Кочевой М. М. у своїх дослідженнях «основними недоліками чинного нормативно-правового по-

ля системи фінансової безпеки підприємства являються нечіткість, неповнота, нестабільність та суперечливість норм чинної нормативно-правової бази; неузгодженість між розробниками та безсистемність нормативно-правових актів регулювання економічної безпеки підприємства; недосконалість законодавства, значні прогалини у правовому полі» [4, с.165].

Крім недосконалості чинного законодавства, до проблем фінансової безпеки суб'єктів господарювання у системі фінансової діяльності держави можна віднести: проблему, пов'язану з фінансовим станом державних підприємств, особливо тих, що є суб'єктами природної монополій; різке збільшення обсягу державного боргу та обсягу гарантованого державою боргу, нарощення валового зовнішнього боргу, насамперед боргів банківського та інших секторів економіки; виведення фінансового капіталу з України та приховування суб'єктами господарювання значних сум доходів від оподаткування; залежність банківського сектору від зовнішніх джерел запозичень, недостатній захист прав кредиторів та інвесторів; ризик значних коливань курсу гривні внаслідок різкої та непрогнозованої зміни у валютних курсах світових валют і напрямках потоків капіталу підвищений рівень доларизації економіки України та залежність вітчизняної економіки від зовнішніх ринків.

Варто зазначити, що всі вище перелічені проблеми у забезпеченні фінансової безпеки суб'єктів господарювання відносяться до зовнішніх чинників по відношенню до суб'єкта господарювання, залежать від фінансової політики держави та економічної кон'юнктури, та негативним чином впливають на фінансову безпеку суб'єкта господарювання.

Важливі аспекти та шляхи розвитку, які впливають на удосконалення фінансової безпеки суб'єктів господарювання зазначені в таких документах як: Стратегія підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки від 2015 року та Стратегія сталого розвитку України 2020, також, досить дієві методи, якими можна забезпечити фінансову безпеку суб'єкта господарювання, зазначені в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, яка набрала чинності 01.09.2017 року [5; 6].

Аналізуючи вище вказані акти на державному рівні можна визначити, такі напрямки удосконалення фінансової безпеки суб'єктів госпо-

дарювання: здійснення державного контролю цільовим та прозорим використанням бюджетних коштів приведення до стабільності ринок державних цінних паперів, підвищення його ліквідності та популяризації серед суб'єктів господарювання; удосконалення податкового законодавства; здійснення моніторингу за рівнем активів і пасивів суб'єктів господарювання незалежно від їх форми власності, та у разі необхідності вжиття державою заходів для досягнення стану збалансованості підприємства; підвищення забезпеченості кредитів; розробка механізму підтримки та захисту українських експортерів, що значним чином стабілізує як фінансову безпеку як суб'єктів господарювання так фінансову безпеку в цілому; впровадження механізму захисту прав інвесторів та забезпечення інвестиційно сприятливого клімату для України; забезпечення ефективного захисту права приватної власності, у тому числі судовими органами, гармонізація із законодавством Європейського Союзу положення законодавства України щодо захисту прав національних та іноземних інвесторів та кредиторів, захисту економічної конкуренції покращення стану ринку фінансових послуг; посилення державного регулювання і нагляду за небанківськими фінансовими установами, які взаємодіють із суб'єктами господарювання.

Враховуючи вищевикладене, можемо зробити висновок, що фінансова безпека суб'єкта господарювання характеризується сукупністю умов при настанні, яких суб'єкт господарювання перебуває в стані фінансової стабільності та може бути захищеним від зовнішніх та внутрішніх загроз, такі умови певним чином забезпечуються державою та значною мірою залежать від її фінансової діяльності. Фінансова безпека суб'єкта господарювання є складовою частиною фінансової безпеки держави та займає в ній подвійну роль, яка характеризується взаємовпливом даних явищ один на одного, зокрема шляхом вибору державою напрямку фінансової політики у бюджетній, банківській, податковій сферах, у сфері безпеки фондового ринку, валютного ринку та інше. Проблеми, які виникають у ході фінансової діяльності держави впливають на фінансову безпеку суб'єктів господарювання, для їх усунення пропонується здійснювати постійний аналіз діяльності суб'єктів господарювання та використовувати європейський досвід забезпечення фінансової безпеки підприємств як на державному рівні, так і на рівні суб'єктів господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горячева К.С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка організації та управління підприємствами» / К.С. Горячева. – УДК 658.1, К., 2006 – 17 с.
2. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия /И. А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2004. – 784 с.
3. Богма О. С. Структура та рівні фінансової безпеки країни / О. С. Богма //Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. - 2016. - Вип. 1(1). - С. 90–95. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Traeiv_2016_1\(1\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Traeiv_2016_1(1)_14).
4. Шиманський Ф. В. Нормативно-правові засади забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання / Ф.В. Шиманський, М.М. Кочевой // Вісник Одеського національного університету. Серія : Правознавство. - 2014. - Т. 19, Вип. 1. - С. 163-169.
5. Про схвалення Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р. – [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
6. Про схвалення Стратегії підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 травня 2015 р. № 662-р - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/662-2015-%D1%80>.

Калішук Сергій Миколайович,

студент групи ПМФз-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Шакірова Олена Вадимівна,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри фінансового права

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ В БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню зарубіжнього досвіду використання програмно-цільового методу у бюджетному процесі в умовах інтеграції України до Європейського Союзу.*

***Ключові слова.** Програмно-цільовий метод, планування, бюджет, бюджетний процес.*

Актуальність теми дослідження. Бюджетна політика, як і загальнодержавна економічна політика в цілому, залежить від сформованого правового поля та органів влади, управління в процесі реалізації функцій держави та забезпечення легітимності фінансових відносин. Цілеспрямована фінансово-бюджетна політика в Україні потребувала запровадження стратегічного планування на середньостроковий період.

Запровадження програмно-цільового методу (далі-ПЦМ) при фінансуванні з бюджетів набуває надзвичайної актуальності в умовах інтеграції України до Європейського Союзу, оскільки підготовка бюджету на декілька років є однією з вимог до країн-членів ЄС та кандидатів на вступ до Європейського Союзу.

Отже, використання прогресивних технологій у бюджетному процесі України є важливою складовою сучасного етапу розвитку держаних фінансів, що покликані пошуком ефективних механізмів витрачання ресурсів на постійно зростаючі потреби та вимогами міжнародних організацій на шляху до повноцінного членства нашої країни у європейській спільноті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання правового регулювання ПЦМ у бюджетному процесі досліджувалися у працях Л.К. Воронової, О.І. Деревчука, О.С. Матненка, О.П. Орлюк,

Н.Ю. Пришви, О.В. Солдатенко, А.Г. Чубенка, Н.Я. Якимчук та інших учених, але зміни, які відбулися у бюджетному законодавстві, зумовлюють актуальність дослідження цієї сфери.

Мета статті полягає в дослідженні зарубіжного досвіду, на прикладі Польщі використання ПЦМ у бюджетному процесі в умовах інтеграції України до Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. В Україні ПЦМ у бюджетному процесі запроваджено у практику ще з 2002 року із прийняттям Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.09.2002 № 538. Концепцією визначено, що метою застосування ПЦМ є встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання. Зазначені такі елементи ПЦМ як: формування бюджету у розрізі бюджетних програм; відповідальні виконавці бюджетних програм; прив'язка коду бюджетної програми до коду функціональної класифікації видатків бюджету; складники бюджетної програми (мета, завдання, напрями діяльності, показники результативності); застосування середньострокового бюджетного планування; паспорт бюджетної програми [1].

Згідно зі ст. 2 Бюджетного кодексу України (далі - БК України) ПЦМ у бюджетному процесі - метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу [2]. БК України передбачено обов'язковість застосування ПЦМ на державному та місцевому рівнях із проведенням оцінки ефективності бюджетних програм [2].

БК України також передбачається формування головними розпорядниками бюджетних коштів прогнозу бюджетних показників на наступні за плановим два бюджетні періоди [2] узгоджено із завданнями та пріоритетами соціально-економічного розвитку країни як підґрунтя для переходу в перспективі до формування середньострокового бюджету [3, с. 47].

Таким чином, в основу ПЦМ в бюджетному процесі в Україні покладено підхід, особливістю якого є те, що спочатку визначаються результати, яких необхідно досягти, а вже потім вирішується питання про те, які бюджетні кошти необхідні для досягнення цих результатів.

В ході проведення реформ в бюджетній сфері, важливим є дослідження зарубіжних країн, і вважаємо доцільним розглянути досвід країни-сусідки з Європейського Союзу – Польщу.

Польща і Україна – дві постсоціалістичні держави, що мали приблизно однакові стартові позиції на початку трансформаційних перетворень, досить схожу структуру економіки, подібне складне геополітичне положення та поляризовану політичну систему. Тривалий час вони йшли різними шляхами. Польща, яка ще в 90-х роках минулого століття чітко трималася курсу на євроінтеграцію, досягла більших економічних успіхів порівняно з Україною, яка намагалася отримати дивіденди, декларуючи інтеграційні прагнення одночасно в східному і західному напрямках [4].

В Польщі, концепція бюджетування заснована на програмній та результативній ознаках, воно називається (поль.) «Budzetowanie zadaniowe», що дослівно перекладається як «бюджетування по завданням». Проте за суттю це адаптована назва (з англ.) «Performance Program Budgeting», або програмно - цільовий метод, як аналогічна модель українського зразка.

Основним юридичним документом, що регулює процес використання програмно-цільового методу у Республіці Польща є Закон «Про публічні фінанси» від 27 серпня 2009 року [5]. В цьому документі встановлюються правила, що спрямовані на підвищення прозорості та ефективності використання державних фінансів шляхом використання довгострокового механізму фінансового планування, а також, нової структури бюджету в розрізі програмних елементів. Вперше юридично закріплюється термінологія «програмної системи завдань», встановлюються принципи та порядок підготовки державного бюджету за програмно-цільовим методом. Законом було закладено юридичні підвалини для загальної імплементації програмного методу, надано конкретні повноваження міністру фінансів для підготовки низхідних нормативно-правових документів й можливості застосування санкцій, здійснення моніторингу та повного контролю процесу й ефективності від впровадження. В зазначеному законі встановлено чіткий графік реалізації програмно-цільового методу для органів державного сектору.

Вперше державний бюджет за програмно-цільовим методом, був підготовлений в 2009 році Міністерством фінансів Польщі, після чого, відповідно до бюджетного законодавства, було підготовлено інформацію (звіт) про виконання бюджету у 2010 році.

Використання програмно-цільового методу, на рівні одиниць місцевого самоврядування, розглядається як потужний інструмент планування матеріалів видаткової частини та використовується як додатковий метод при реалізації традиційної технології постатейного процесу, відповідно до класифікації бюджету.

З 2007 року, дана технологія бюджетування ефективно використовується у місті Варшава. Імплементация програмно-цільового методу, в столиці Польщі, є наслідком адекватного реагування відповідних фінансових структур місцевих органів влади на виклики розвитку фінансової системи та освоєння нових інструментів, внаслідок адаптації бюджетного процесу до правил Європейського Союзу. Впровадження програмно-цільового методу є структурним елементом комплексу заходів спрямованих на оптимізацію структури бюджету. Даний метод було використано як фінансове середовище для розвитку міста, що дало можливість для освоєння коштів з фондів ЄС, а також створення сучасної системи управління публічного фінансування та оптимізацію витрат. Процесу імплементації даного методу у Варшаві передувала громізка та кропітка робота перероблення бюджету у програмний вигляд після чого було здійснено ранжування відповідних програм даної системи.

Кожна задача, що створюється в міському бюджеті супроводжується докладним її описом та обґрунтуванням потреби у галузі, конкретно вказується приналежність програми до неї завдань та підзавдань. У всіх завданнях вказується довірена (відповідальна) особа - виконавець, що відповідає за її результат [6]. Результатом такого досвіду, стало створення бюджетного механізму, що є зручний у розумінні для широкого загалу, оскільки розподіл коштів відбувається згідно до запланованих завдань та поставлених цілей. Окрім того бюджетну документацію було доповнено значним обсягом важливої інформації та конкретизації у питаннях розподілу коштів. Планування видаткової частини здійснюється не тільки у розрізі завдань, а як комплексу заходів, реалізація котрих протягом фінансового періоду має досягнути конкретної мети

Згідно висновків Організації економічного співробітництва та розвитку, Польща - порівняно з іншими країнами впроваджує ПЦМ відносно швидко. Перші кроки в цьому процесі можна оцінювати як позитивні.

На сьогоднішній день Польща все ще має подвійну систему планування бюджетного процесу:

- традиційна, заснована головним чином на постатейному асигнуванні коштів;
- паралельний бюджет заснований на продуктивності, що спрямований на покращення процесу управління державними фінансами і т.д.

Висновки. Отже, одним із ефективних методів здійснення бюджетної політики та побудови її за принципами прогнозованої визначеності є ПЦМ. І досвід Польщі це аргументовано підтверджує. Державні цільові програми фактично є інструментом ефективного розподілу інвестиційних коштів між регіонами, а також ефективного розподілу коштів в об'єднаних територіальних громадах.

На нашу думку, доцільно запозичити використання програмно-цільового методу у великих містах (розпочати саме зі столиці України - Києва), та об'єднаних територіальних громадах, для адекватного реагування відповідних фінансових структур місцевих органів влади викликам розвитку фінансової системи та освоєння нових інструментів, внаслідок адаптації бюджетного процесу до правил Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Концепцію застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.09.2002 № 538-р URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/538-2002-%D1%80>
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456 URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T102456.html
3. Качковська О. Бюджетний кодекс: аналіз найважливіших змін. Баланс - бюджет. - 2018. - № 34-35 (289-290). С. 47-48.
4. Молдован О.О. Інтеграція до ЄС: досвід Польщі та виклики для України. Дзеркало тижня. Україна. №35. 27 вересня 2013 р. URL: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/integraciya-do-yes-dosvid-polschi-ta-vikliki-dlya-ukrayini-.html>.
5. Ustawa o finansach publicznych z 27 sierpnia 2009 r. (Dz.U. nr 157, poz. 1240 ze zm.) URL: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20091571240>

6. Marzanna Krajewska, Katarzyna Andrzan. Budzet zadaniowy - instrument zarz^dzania finansami miasta stolecznego. W: „Studia BAS”. Biuro Analiz Sejmowych, Nr 1(33) 2018 s. 9. URL:http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/5548F9847B05CB37C1257B2E002A574B/Sfile/Studia_BAS_33.pdf.

Копієвський Володимир Володимирович,
студент групи ПМФз-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Касьяненко Любов Михайлівна,
доктор юридичних наук, професор

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ

Задовольнити вимоги сучасних ринків фінансових послуг (ринків банківських послуг, ринків цінних паперів та їх похідних, інших ринків фінансових послуг) у швидкому та надійному здійсненні розрахунків можуть лише такі платіжні системи, що використовують найсучасніші досягнення в галузі техніки і технологій, тобто електронні платіжні системи [2, с. 45-47]. Базовим законом, що визначає загальні засади функціонування платіжних систем в Україні та загальний порядок проведення переказу коштів у межах України, є Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [1]. У відповідності до даного Закону, систему електронних платежів визначено державною системою міжбанківських розрахунків, а Національний банк України (далі – НБУ) – платіжною організацією та розрахунковим банком системи електронних платежів (далі - СЕП). На сьогодні в Україні функціонують дві платіжні системи, платіжною організацією та розрахунковим банком яких є НБУ: система електронних платежів та Національна платіжна система «Український платіжний ПРОСТІР».

Створення умов та забезпечення високого рівня ефективності та надійності здійснення міжбанківських переказів у національній валюті є одним із стратегічно важливих завдань НБУ, можливість реаліза-

ції якого лежить в основі функціонування системи електронних платежів. Так, на сьогоднішній день система електронних платежів визнана системно важливою платіжною системою (реалізація 97 % міжбанківських переказів в національній валюті в межах України), що відповідає класу RTGS (real-time gross settlement systems) відповідно до міжнародної класифікації.

Загальні положення, організаційна структура СЕП, умови участі, порядок вступу та виходу, права та обов'язки платіжної організації, функції центра оброблення системи електронних платежів, функції розрахункового банку СЕП, права та обов'язки учасника даної платіжної системи, порядок здійснення розрахунків, управління ризиками, захист електронних банківських документів, порядок вирішення спорів, забезпечення безперервного функціонування та порядку проведення реконсиляції визначаються правилами системи електронних платежів Національного банку України, затвердженого рішенням Ради Платіжної організації системи електронних платежів НБУ [5].

Основними досягненнями на сучасному етапі розвитку безготівкових платіжних інструментів є зменшення обігу готівки, розвиток нових платіжних інструментів, прискорення доставки платежів та забезпечення надійності і швидкості розрахункових операцій. Окрім того, система електронних платежів НБУ забезпечує можливість виконувати міжбанківський переказ у двох режимах: файлового та режимі реального часу [3, с. 128-134]. Зазначимо, що здійснення учасником початкових платежів у файлового режимі є обов'язковим, а в режимі реального часу – за його вибором (у першому півріччі 2019 року СЕП оброблено 168 579 тис. початкових платежів на суму 12 трлн грн., зокрема: у файлового режимі – 168 174 тис. початкових платежів на суму 7,6 трлн грн.; у режимі реального часу – 405 тис. початкових платежів на суму 4,5 трлн грн.). Крім того, учасник системи, який працює в СЕП у файлового режимі, має забезпечити приймання платежів, відправлених на його адресу іншими учасниками СЕП у режимі реального часу. У файлового режимі обмін міжбанківськими електронними розрахунковими документами організовано в пакетному режимі технологічними циклами шляхом приймання-передавання відповідних електронних документів. Кошти зараховуються на рахунок учасника СЕП у разі надання цим учасником підтвердження про успішне приймання файлу платежів у відповідь. Тривалість технологічного циклу становить 15–20 хвилин [6, с. 868]. У режимі реального

часу кошти зараховуються на рахунок учасника СЕП-отримувача негайно в момент надходження платежу від учасника СЕП- платника. Цей режим роботи було запроваджено в 2006 р. [5].

Платіжною організацією і розрахунковим банком для системи електронних платежів є саме НБУ, а її учасниками – 216 установ, у тому числі 103 банки та 85 філій банків, один заклад Національного банку [4]. Згідно з показниками, які застосовуються у світовій практиці, СЕП є системно важливою платіжною системою країни.

26 років тому – 5 серпня 1993 року – через систему електронних платежів Національного банку України пройшли перші електронні платежі. До кінця 1993 року практично всі банки та їх філії були підключені до СЕП, а з початку 1994 року в Україні були повністю скасовані паперові та телеграфні авізо у міжбанківських розрахунках. Це стало відправною точкою запровадження в Україні електронного грошового обігу та безготівкових розрахунків.

Усі 26 років функціонування СЕП демонструє свою надійність та ефективність. Сьогодні СЕП – єдина системно важлива державна платіжна система в Україні, яка успішно та повністю задовольняє потреби вітчизняної банківської системи в міжбанківських переказах у національній валюті та надійно і стабільно виконує свої функції. Міжнародні експерти неодноразово високо оцінювали СЕП, зокрема було визнано відповідність системи у цілому Ключовим принципам для системно важливих платіжних систем (Комітет з платіжних та розрахункових систем Банку міжнародних розрахунків (Базель, 2001).

Головною метою НБУ є збереження стабільної, ефективної та надійної роботи СЕП. Проте НБУ особливу увагу приділяє розвитку і вдосконаленню системи, упровадженню нових механізмів та засобів для задоволення потреб банківської системи України.

Сьогодні через СЕП здійснюється 97% міжбанківських переказів у національній валюті в межах України, тоді як через кореспондентські рахунки, що відкриті банками в інших банках – 3% таких переказів.

Зокрема, наприкінці 2017 року відбулася модернізація СЕП та впроваджено в промислову експлуатацію вже третє покоління системи, спрямоване на розвиток і удосконалення сервісів та ІТ-інфраструктури як для внутрішніх завдань Національного банку, так і насамперед для тих послуг, що Національний банк надає банківській спільноті України.

Разом з тим, існує низка проблемних факторів, які негативно впливають на розвиток сучасної системи електронних платежів:

- відсутність контролю системи електронних платежів;
- недосконалість чинного законодавства України з питань захисту прав власності, що призводить до виникнення численних ситуацій неузгодженості між різними учасниками системи електронних платежів, які призводять до виникнення нестабільності та судового нагляду з боку законодавчих органів;
- низький рівень нормативного та інформаційного забезпечення учасників системи електронних платежів, що за відсутності відповідних законів із питань захисту прав та інтересів власників платіжних засобів призводить до можливості тіньових фінансових операцій у системі фінансових операцій;
- відсутність організаційних та фінансових механізмів, дія яких має забезпечувати прозоре та справедливе ціноутворення на послуги.

Негативність дії зазначених факторів проявляється у тому, що сучасний стан системи електронних платежів не може розвиватися відповідно до реальних потреб учасників платіжної системи в умовах нестабільного соціально-економічного становища в країні.

На сучасному етапі особливого значення набуває тенденція до підвищення надійності системи електронних платежів і рівня довіри під час розрахунків платіжними інструментами.

Проблеми перспективного розвитку системи електронних платежів, над якими варто працювати, стосуються вдосконалення законодавчих і нормативних вимог, які мають стати доступними і зрозумілими споживачам. Також необхідно посилити вимоги до прозорості цін на послуги і відповідальність провайдерів, якими є банки і небанківські установи, за дії їхніх агентів. Слід урегулювати питання конкуренції та функціональної сумісності, а також об'єднання банківських і торговельних мереж. Потребує подальшого розвитку інфраструктура прийняття платіжних карток та розширення сфери їх використання шляхом упровадження багатофункціональних банківських смарт-карток та реалізації супутніх проектів у соціальній сфері (студентські, соціальні, транспортні картки тощо).

Таким чином, основними завданнями системи електронних платежів мають бути:

- задоволення потреб економіки, що реформується та постійно змінюється;
- вдосконалення кредитно-монетарної політики, яку проводить НБУ, завдяки отриманню оперативної та точної інформації про переміщення грошових коштів і стан кореспондуючих рахунків;
- мінімізація часу на виконання міжбанківських розрахунків та на обіг грошових коштів;
- високий рівень безпеки міжбанківських розрахунків;
- високий рівень внутрішнього бухгалтерського обліку і контролю.

Отже, одним із головних понять у діяльності як національної економіки у цілому, так і в банківській системі зокрема є платіжна система, оскільки це є каналом зв'язку у загальній системі товарообігу країни. Виходячи із цього, платіжна система – це платіжна організація, до якої входять члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними під час переведення коштів. Таким чином, переказ коштів є основною функцією платіжної системи. Мета створення платіжних систем очевидна – зменшення готівково-грошової маси. Будь-яка безготівкова платіжна система призначена мінімізувати витрати на випуск готівки і зменшити витрати на її обслуговування, інкасацію, перерахунок. Система електронних платежів є державною системою міжбанківських розрахунків, що забезпечує проведення переказу коштів через кореспондентські та інші рахунки її учасників, відкриті в Національному банку України із застосуванням електронних засобів приймання, оброблення, передавання та захисту інформації у файловому режимі або режимі реального часу.

Не дивлячись на досягнутий рівень ефективності проведення міжбанківських розрахунків на основі системи електронних платежів, в перспективі важливе значення має її модернізація в рамках стратегічної програми розвитку інформаційних технологій Національного банку України, спрямованої на розвиток і удосконалення сервісів та ІТ-інфраструктури як для внутрішніх завдань Національного банку України, так і тих послуг, реалізація яких має стратегічно важливе значення для забезпечення надійності та стабільності функціонування банківської системи України в цілому. Забезпечення високого рівня продуктивності та якості системи електронних платежів НБУ, приведення її до міжнародних стандартів можливе за умови забезпечення високого рівня її безпеки, максимізації пропускної спроможності,

тобто масштабованості, цілісності даних і коду, забезпечення катастрофостійкості (здатності до відновлення) та відповідно гнучкості системи на основі віртуалізації та застосування хмарних технологічних платформ, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про платіжні системи та переказ коштів: Закон України від 05.04.2001 р. № 2346-14. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2346-14> (дата звернення 15.07.2019).
2. Кравець В. Розвиток платіжних систем в Україні та новітні форми розрахунків. *Вісник Національного банку України*, 2017. № 10(188). С. 45–47.
3. Некрасенко Л. А., Смолянська О. Ю. Сучасний стан та перспективи розвитку безготівкових платіжних інструментів в Україні. *Вісник НТУ «ХПІ»*, 2016. № 66 (1108). С. 128–134.
4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://bank.gov.ua/> (дата звернення 15.07.2019).
5. Правила системи електронних платежів Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=53465720> (дата звернення 15.07.2019).
6. Стоян В.І., Даневич О. С., Мац М. Й. Казначейська система: підручник, 3-тє вид., змін. та дооп. К. : Центр учбової літератури, 2014. С. 868.

Король Вікторія Володимирівна,

студентка групи ПМФЗ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Стріяшко Галина Миколаївна,

к.ю.н., доцент кафедри фінансового права

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПОНЯТТЯ ПОДАТКОВОГО ОBOB'ЯЗКУ

Питання податкового обов'язку як виду правового обов'язку суб'єктів податкових правовідносин вже тривалий час викликають значний інтерес як з боку власне платників, так і контролюючих органів (чи органів стягнення), інших суб'єктів правозастосування, а також вчених. При цьому, як зазначає В.В. Кириченко, категорія «податковий обов'язок» має системоутворююче значення, оскільки однією з головних цілей податково-правового регулювання є створення умов для забезпечення належного виконання платниками податків податкового обов'язку [1, с. 14].

Так, на думку А.Г. Васильєвої, податковий обов'язок становить собою системну та внутрішньо інтегровану систему низки обов'язків платника податків [2, с. 122]. Із цього приводу О.В. Галкіна зазначає: «як вид правового обов'язку податковий обов'язок прийнято розглядати як модель, певний зразок правомірного поведіння осіб, зобов'язаних сплачувати податки і збори. Установлення належного порядку виконання платниками свого обов'язку по сплаті податків і зборів є головною метою правового регулювання оподаткування» [3, с. 12]. За такого підходу відбувається ототожнення норми права як моделі правила поведінки та податкового обов'язку, називаючи його моделлю поведінки. Це є помилковим, оскільки податковий обов'язок закріплюється у нормі права і за своїм змістом є вужчим за правову норму.

Досить лаконічно податковий обов'язок розуміє І.І. Кучеров, який вважає, що податковий обов'язок втілюється в обов'язок сплатити податок у визначеному розмірі та у встановлений строк [4, с. 297].

На думку А.О. Храброва, податковий обов'язок є видом загальноправового (юридичного) обов'язку і належить до системи обов'язків, які покладаються на зобов'язаних осіб, та полягає в необ-

хідності здійснення певних правомірних дій з боку суб'єктів, забезпечений державним примусом та імперативними податково-правовими [5, с. 83].

Також професор М.П. Кучерявенко та А.О. Храбров, з якими погоджується О.В. Кухар, зазначають, що податковий обов'язок, будучи категорією, яка виражає зміст податкового регулювання, містить у собі два видових прояви – податковий обов'язок органу, який представляє владного суб'єкта, що полягає у здійсненні покладених на нього державою функції у сфері оподаткування, та податковий обов'язок платників податків і зборів, що традиційно розглядається як обов'язок по податковому обліку, сплаті та звітності [6, с. 302; 5, с. 26].

Існує думка, що податковий обов'язок набуває свого прояву у двох аспектах: у широкому (юридичний обов'язок, який включає комплекс дій: обчислити, задекларувати та/або сплатити податок та збір) та вузькому (являє собою частину податкових обов'язків платників податків та полягає суто у сплаті податків та зборів) [7, с. 13, 145]; податковий обов'язок – це безумовний конституційно-правовий обов'язок особи перед державою з обчислення, сплати податку чи збору та декларування, який виникає на підставі законодавчо встановлених юридичних фактів, підлягає добровільному виконанню у встановлений законом строк та гарантується можливістю застосування державного примусу» [7, с. 147].

Необхідно відмітити, що й дотепер при дослідженні податкового обов'язку існує певна проблема, пов'язана зі співвідношенням понять «податковий обов'язок» та «податкове зобов'язання». При цьому, як зазначають О.В. Галкіна та В.В. Кириченко, у науці висловлюються прямо протилежні думки, а також одне з дискусійних питань, на їх погляд, у науці фінансового і податкового права – питання про можливість і доцільність використання у податковому праві терміна «податкове зобов'язання» поруч або замість терміна «податковий обов'язок». Ця проблема перебуває на стику публічного і приватного права, оскільки, «зобов'язання» традиційно є цивільно-правовим поняттям, тобто інструментарієм приватного права, а податкові правовідносини являють собою відносини, регульовані нормами публічного права [3, с. 12]. Отже, у науці цивільного права зазвичай зобов'язання розуміється як цивільні правовідносини, внаслідок яких одна особа/декілька осіб має/мають право вимагати від іншої особи (або декількох інших осіб) здійснення певної дії або утримання від здійснення

якої-небудь дії. Тобто є зобов'язана особа, яка повина щось зробити на користь іншої особи (або утриматися від якихось дій).

В юридичній літературі з податкового права часто застосовується поняття «зобов'язання», традиційно властиве цивільному праву, у зв'язку із чим, як зазначає С.Г. Пепеляєв, податкові та цивільні відносини мають економічну спільність. Податкове право, як і цивільне, регулює відносини, пов'язані з розподілом матеріальних і нематеріальних благ. Тому у ньому використовується загальний техніко-юридичний інструментарій. Це необхідно для створення чіткої системи оподаткування, що відповідає потребам сучасного суспільства. Так досягається суворе визначення прав і обов'язків учасників податкових відносин [8, с. 138].

Професор М.В. Карасьова, аналізуючи ознаки податкового зобов'язання у контексті його порівняння із цивільно-правовим, приходить до висновку, що податкові правовідносини, які розвиваються за рахунок обов'язку платника податків платити податки й збори, є за своєю сутністю зобов'язальними, тобто відповідають всім ознакам поняття «зобов'язання», розробленого цивілістикою, а саме: мають майновий характер, у якому проявляється його економічна сутність, оскільки вони пов'язані з передачею власності у грошовій формі; мають відносний характер, оскільки можуть бути здійснені лише адресно, а не будь-якою особою; є правовідносинами активного типу, тобто розвиваються за рахунок активної поведінки платника податків по виконанню обов'язку сплатити податок, у той час як інша сторона має право вимагати виконання цього обов'язку; строго визначені сторони, однією з яких є різні суб'єкти, об'єднані за назвою «платники податків», а іншою – держава в особі відповідних органів; носять цілеспрямований характер, тому що платник податків виконує свій обов'язок винятково на користь держави, що виступає кредитором в особі податкового органу [9, с. 271-283].

Проти використання в законодавстві терміна «обов'язок платника податків» або ж «податковий обов'язок», виступає А.І. Худяков. Так, вчений обґрунтовує доцільність використання поняття «податкове зобов'язання» [10, с. 161]. Але такий підхід у науці фінансового права загалом не підтримується вченими.

Вчена Н.І. Хімічева визначила «податкове зобов'язання» не як різновид цивільно-правового зобов'язання, а як особливі правовідносини, побудовані за типом (моделлю) цього зобов'язання [11, с. 369-

371]. Трансформуючи цивільно-правове визначення зобов'язання, вчена стверджувала, що внаслідок податкового зобов'язання одна особа (боржник) зобов'язана виконати на користь іншої особи (кредитора) певну дію по сплаті грошей, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку. Якщо спробувати надати визначення податкового зобов'язального відношення, то це врегульований нормами податкового права правовий зв'язок, внаслідок якого публічно-територіальне утворення (податковий кредитор) у змозі вимагати від суб'єкта приватного права (податкового боржника) грошового надання, а суб'єкт приватного права зобов'язаний здійснити це надання. При цьому податкові зобов'язання виникають винятково з підстав, зазначених у податковому законі [11, с. 369-371]. На наш погляд, платник податків, маючи податковий обов'язок, маючи певні зобов'язання, може бути боржником у розумінні цивільного права, проте йому не протистоїть кредитор в особі держави, знову ж таки у розумінні вивідного права.

З використанням поняття «податкове зобов'язання» не погоджується й А.В. Дьомін, на думку якого, термін «зобов'язання» має ясно виражену приватноправову природу й ґрунтується на вільно вираженому волевиявленні особи у той або інший спосіб (на свій розсуд) реалізувати свою правосуб'єктність у рамках диспозитивного правового регулювання. Зобов'язання – це різновид юридичного обов'язку, добровільно прийнятого на себе особою, що бере участь у правовідносинах диспозитивного, як правило, договірної характеру. Виникнення ж і виконання податкового обов'язку не залежать від бажання (розсуду, волевиявлення) самого платника податків, а впливає безпосередньо із закону. Імперативний метод податкового права не припускає можливості звільнити кого-небудь від сплати податку на розсуд одного з учасників податкових правовідносин, тим більше від виконання податкового обов'язку не вправі відмовитися сам платник податків [12, с. 203-219].

Отже, податкова система в Україні має бути спроектованою так, щоб громадяни були переконані у доцільності своїх податкових виплат та своєчасно і в повному обсязі сплачували податки та збори. Хоча, при цьому, для побудови ефективної податкової системи має бути бажання громадян сплачувати податки, що є важливим фактором для розвитку та існування податкової системи. Нині не можна побудувати ефективну податкову систему, не сформувавши відповідаль-

ного платника податку як частину податкової системи. А існування такого платника та ефективних інших елементів податкової системи зможе забезпечувати стабільність в Україні та її розвиток у цілому. За умови дотримання податкового обов'язку суб'єктами податкових правовідносин податкове адміністрування матиме більш оптимальний прояв, буде більш ефективним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кириченко В.В. Способи забезпечення виконання податкового обов'язку: дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2005. 203 с.
2. Васильєва А.Г. Правова природа обов'язків платника податків: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 192 с.
3. Галкіна О.В. Правове регулювання способів та строків виконання обов'язку із сплати податків та зборів: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 197 с.
4. Кучеров И.И. Теория налогов и сборов (правовые аспекты): монография. Москва: ЗАО «ЮрИнфор», 2009. 471 с.
5. Храбров А. Налоговая обязанность как вид правовой обязанности. *Предпринимательство, хозяйство и право*. 2004. № 5. С. 81–83.
6. Актуальні питання науки фінансового права : монографія / за ред. М.П. Кучерявенка. Харків: Право, 2010. 464 с.
7. Беспалова А.О. Правове регулювання адміністрування податків і зборів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 233 с.
8. Налоговое право: Учебное пособие / под ред. С.Г. Пепеляева. Москва: ИД ФБК Пресс, 2000. 608 с.
9. Карасева М.В. Финансовое правоотношение. Москва: Норма, 2001. 288 с.
10. Худяков А.И. Финансовое право Республики Казахстан. Особенная часть. Алматы: Норма-К, 2002. 310 с.
11. Финансовое право: учебник / отв. ред. Н.И. Химичева. 4-е изд., перераб. и доп. Москва: НОРМА, 2008. 520 с.
12. Демин А.В. Финансовое право: предмет, метод, нормы и правоотношения. Красноярск: [б.и.], 1998. 120 с.

Литвинчук Олена Іллівна,

студентка групи ПМФз-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Бойко-Слобожан Олена Олександрівна,

к.ю.н, доцент кафедри фінансового права

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ

На сьогодні фізичні особи-підприємці становлять велику частку саме в сплаті податків та зборів до бюджетів усіх рівнів. Подальший розвиток України як соціально орієнтованої правової держави, спрямованої на інтеграцію у європейське співтовариство, визначається ефективністю застосування всіх державних інструментів, зокрема й системи оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності – фізичних осіб-підприємців (ФОП). Наявні системи оподаткування фізичних осіб-підприємців є недостатньо ефективними. тому дана стаття повинна розкрити суть оподаткування ФОП, позитивні та негативні сторони кожної системи оподаткування, законодавче забезпечення оподаткування ФОП, а також шляхи удосконалення механізму оподаткування ФОП.

Метою дослідження є висвітлення питань законодавчого забезпечення оподаткування ФОП.

Перш за все, варто відмітити головний закон нашої держави – Конституцію України. Саме в ст.42 зазначено, що кожен може займатись підприємницькою діяльністю, окрім тієї, що чітко заборонена законодавством. Саме Конституція України є певним гарантом у вільному виборі для кожного з нас – займатись особі підприємницькою діяльністю або ж ні. [1]

Проте, ця ж стаття Конституції України передбачає і умови, при яких особа не може бути підприємцем. Це, наприклад, якщо особа є народним депутатом, державним службовцем тощо.

Податковий кодекс України, з моменту його прийняття у грудні 2010 року, є основним регулятором питання оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності. Так, в Кодексі визначено всі основні елементи для здійснення оподаткування ФОПів: ставки, бази оподаткування, податкові періоди, що являє собою загальна та спрощена си-

стеми оподаткування для фізичних осіб-підприємців тощо. Саме в останні роки в Податковий кодекс вводились нові положення про спрощену систему оподаткування, як спеціальний режим оподаткування для фізичних осіб-підприємців. [2]

Господарський кодекс України передбачає визначення поняття «суб'єкт господарювання», а також порядок реєстрації такого суб'єкта як фізичною особою-підприємцем. [4]

Цивільний кодекс також є важливим законодавчим актом для фізичних осіб-підприємців, оскільки для того, аби особа отримала такий статус, вона має бути з повною правосуб'єктністю, тобто мати повну правоздатність та дієздатність. Цивільний кодекс також установлює положення про те, що фізична

особа-підприємець відповідає за свої зобов'язання всім своїм майном. [3]

Існує також ряд підзаконних нормативно-правових актів, що роз'яснюють деякі питання в оподаткуванні фізичних осіб-підприємців.

Щодо виникнення фізичних осіб-підприємців, то не існує чіткого визначення часу, коли вони виникли. Перш за все, варто відзначити найперші згадки про підприємців – з моменту виникнення купецтва та ремесел. Саме в той час з'являються перші підприємці. Сучасне вираження поняття «фізична особа-підприємець» виникло уже з набуттям Україною незалежності.

Проте, невирішеним залишається питання щодо законодавчого визначення поняття «фізична особа-підприємець». Жоден нормативно-правовий акт до сьогодення не містить даного визначення, що є суттєвим недоліком.

Жоравович Д.О зазначає, що «відповідно до чинного вітчизняного законодавства, ФОП, що здійснює господарську діяльність, може перебувати як на загальній системі оподаткування своїх доходів, так і на спрощеній. Загальна система оподаткування діяльності ФОП має більш складну форму оподаткування для бізнесу з точки зору ведення обліку й складання звітності. Проте вона дозволяє займатися будь-яким незабороненим законом видом діяльності та не має інших обмежень, притаманних спрощеній системі оподаткування» [5].

На думку Чеченіної Г.М до переваг загальної системи оподаткування можна віднести:

- можливість використання необмеженої кількості найманих працівників;
- необмежений обсяг доходу;
- можливість обирати будь-який вид діяльності, незаборонений законодавством;
- якщо фізична особа-підприємець не отримував дохід за певний квартал, то авансові платежі не сплачуються. [6]

Щодо недоліків загальної системи оподаткування, то можна відмітити наступне:

1) фізична особа-підприємець сплачує від свого доходу 18% податку на доходи фізичних осіб, 1.5% військового збору, інші податки, що встановлені чинним законодавством (податок на додану вартість, майновий податок тощо), а також 22% єдиного соціального внеску. Отже, витрати фізичної особи-підприємця на сплату податків на загальній системі оподаткування є досить значними, що є її першим недоліком;

2) для фізичних осіб-підприємців на загальній системі оподаткування жорсткіші умови адміністрування. Податкові органи прискіпливіше ставляться до порядку обліку та звітності таких платників;

3) на фізичних осіб-підприємців падає великий тягар в аспекті найманих працівників, оскільки податкові органи контролюють порядок сплати ПДФО за цих працівників, чи законно працюють такі особи у фізичної особи-підприємця тощо;

4) на загальній системі оподаткування фізичні особи-підприємці самостійно обраховують необхідну суму для сплати податків та платежів.

Щодо спрощеної системи оподаткування, то варто зазначити, що вона була запроваджена ще в 1998 році. На сьогодні вона є альтернативою до загальної системи оподаткування, яка дуже розповсюджена серед фізичних осіб-підприємців.

Відповідно до ст.291 Податкового кодексу України під спрощеною системою оподаткування, обліку та звітності варто розуміти особливий механізм справляння податків і зборів, на сплату єдиного податку в порядку та на умовах, визначених Податковим кодексом України, з одночасним введенням спрощеного обліку та звітності.[2]

Серед позитивних аспектів спрощеної системи оподаткування можна виділити наступні положення:

- для суб'єктів підприємницької діяльності на спрощеній системі оподаткування діє полегшений варіант здійснення обліку та звітності. Податкові органи не проводять жорсткіші перевірки звітності, аніж на загальній системі оподаткування.

- від сплати єдиного соціального внеску звільняються підприємці, які є пенсіонерами за віком або особами з інвалідністю відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»; [7]

- для ФОП надається право вибору для сплати податку на додану вартість, тобто, суб'єкти обирають ставку податку або із включенням ПДВ, або ж сплачують податок на додану вартість окремо.

Щодо недоліків спрощеної системи оподаткування, то їх можна перелічити декілька.

Перш за все, це є заборони на заняття певними видами діяльності, а саме:

- діяльність з організації, проведення азартних ігор, лотерей (крім розповсюдження лотерей), парі (букмекерське парі, парі тоталізатора);

- обмін іноземної валюти;

- виробництво, експорт, імпорт, продаж підакцизних товарів (крім роздрібного продажу паливно-мастильних матеріалів в ємностях до 20 літрів та діяльності фізичних осіб, пов'язаної з роздрібним продажем пива, сидру, пері (без додання спирту) та столових вин); [2]

- страхові (перестрахові) брокери, банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії, інші фінансові установи, визначені законом; реєстратори цінних паперів тощо [9].

По-друге, суми єдиного податку фізичної особи-платника податку сплачуються авансом за звітний період (квартал). При цьому не враховують, чи буде фактично отримано дохід від здійснення такої діяльності за звітний період.

Щодо вдосконалення оподаткування фізичних осіб-підприємців пропонуються наступні напрями :

- 1) перш за все – введення в Податковий кодекс поняття «фізична особа-підприємець». Податковий кодекс досі не містить цього визначення, що, на мою думку, є неприпустим;

2) проведення роз'яснень щодо вибору системи оподаткування. Сьогодні фізична особа-підприємець при реєстрації стоїть перед вибором системи оподаткування, варто надавати більше консультацій з цього питання; [8]

3) здійснення жорсткого контролю в частині спрощеної системи оподаткування. На сьогодні спрощена система оподаткування, на мою думку, є схемою ухилення від оподаткування. Для такого ухилення реєструються фіктивні фізичні особи-підприємці, які своєю діяльністю завдають нашій державі колосальні збитки у розрізі сплати податків та інших обов'язкових платежів. Тому, я вважаю, це питання є надзвичайно гострим.

4) підвищення конкурентноспроможності мікробізнесу. Саме такий крок може допомогти оптимізувати ринок праці, що, в свою чергу, надасть додаткові робочі місця і збільшить наповненість бюджетів.

Отже, недоліками правового регулювання оподаткування фізичних осіб-підприємців є:

- відсутність законодавчого закріплення основних понять, які характеризують оподаткування фізичних осіб-підприємців;
- неконкурентноспроможність малого бізнесу на сучасному ринку праці;
- жорсткі умови адміністрування фізичних осіб-підприємців, що є платниками податків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 15.07.2019).
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. №435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 15.07.2019).
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003р. №436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 15.07.2019).

5. Жоравович Д.О Правові засади здійснення фізичною особою підприємницької діяльності. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/12969> (дата звернення 15.07.2019).

6. Чеченіна Г.М Загальна система оподаткування, обліку та звітності: переваги та недоліки. с.216-217. URL: <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/149404/216-217.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 15.07.2019).

7. Чубай В.М. Спрощені системи оподаткування: переваги, недоліки та шляхи їх /В.М.Чубай. URL: www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/21_6/155_Der.pdf (дата звернення 15.07.2019).

8. Апостолук О.Ю. Напрями вдосконалення оподаткування малого підприємництва в Україні / О.Ю.Апостолук . URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2016/17.pdf (дата звернення 15.07.2019).

9. Коваль Л.П. Зміни у спрощеній системі оподаткування та їх вплив на фінансову безпеку малого підприємництва / Л.П. Коваль. URL: www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/22_1/244_Kow.pdf (дата звернення 15.07.2019).

Мазур Катерина Олександрівна,

студентка групи ПМФЗ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Сластьоненко Оксана Олександрівна,

к.ю.н., доцент, с.н.с., доцент кафедри

фінансового права

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Актуальність проблеми. Сучасні інтеграційні та глобалізаційні процеси призводять до того, що національні економіки країн поступово розмивають свої межі між собою, створюючи єдиний наднаціональний простір для реалізації фінансових можливостей. Безперечно, це є значим досягненням для надання рівних гарантій та прав усіх суб'єктів права щодо їх господарської діяльності. Однак, така функціональність міжнародного фінансового сектору може призводити до появи певних труднощів. На сьогодні, така відкритість може межува-

ти з корисливими мотивами осіб, котрі відчули або відчують фінансові переваги від певних територій, що стали доступними для здійснення свого бізнесу.

Однак, окрім економічних угод в середині держави та зовні, суттєво впливають на валютну безпеку також і політичні та світові явища. В регулюванні валютної безпеки України це відчувалося впродовж всієї історії незалежності. Варто згадати 1998 рік, коли через кризу влади в Російській Федерації відбувся обвал нашої національної валюти. Світова криза у вересні 2008 року також серйозно вплинула на стан української валютної безпеки, як і усієї міжнародної спільноти. Зростання та падіння акцій на фондових ринках, коливання курсу металів та інших корисних копалин, зміни у податковому регулюванні між державами можуть формувати негативні наслідки для забезпечення валютної безпеки.

Саме через ці елементи найбільш очікуваним та актуальним заходом для державного регулювання внутрішніх та зовнішніх економічних зв'язків виступає правове забезпечення валютної безпеки держави. Це поняття, в першу чергу, пов'язане з утриманням стабільної ситуації на вітчизняному фінансовому ринку, вдало поєднуючи національну валюту та іноземні.

Стан опрацювання проблеми свідчить про значну кількість наукових робіт таких вчених як О. Барановського, О. Бригінця, Г. Веріги, А. Гальчинського, А. Клименка, Б. Лапчука, В. Міщенко, С. Науменкова, С. Половка, О. Пятковської, М. Савлука, О. Шарова та інші. Серед зарубіжних вчених варто відмітити Claudio Borio, Jose-Luis Peydro, Andrea Polo, Enrico Sette, L. Randall Wray, Robert Zoellick. Однак враховуючи постійні зміни в економічному житті держави, необхідно проаналізувати сучасний стан валютної безпеки держави.

Мета статті полягає у тому, щоб на основі чинного вітчизняного законодавства, узагальнення практики його реалізації, а також міжнародного досвіду визначити сутність, зміст та особливості регулювання валютної безпеки держави, розробити пропозиції з питань, що досліджуються.

Виклад основного матеріалу. За даними Національного банку України офіційний курс гривні щодо іноземних валют за останню декаду років відображає негативну динаміку з короткими періодами стабілізації, однак жодним чином не покращує ситуації. Порівнюючи показники листопада 2009 року, знаходимо співвідношення 100 дола-

рів США до 800 гривень та 100 євро до 1183 гривень. Наступного літа євро суттєво знизився до позначки 954 гривні. Упродовж наступних чотирьох років валюта залишалася відносно стабільною, а саме $100 \text{ USD} \approx 800 \text{ UAH}$ та $100 \text{ EUR} \approx 1090 \text{ UAH}$. Події Революції Гідності значно вплинули на стан гривні на міжнародному просторі, оскільки внаслідок них наприкінці зими 2015 року курс вітчизняної грошової одиниці досягнув майже рекордної позначки – $100 \text{ USD} \approx 2804 \text{ UAH}$ та $100 \text{ EUR} \approx 3177 \text{ UAH}$. Перевищили валюту Європейського Союзу на початку 2018 року, оскільки за 100 євро пересічний українець мав віддати 3550 гривень [4].

Зазначені дані можуть свідчити про те, що ґрунтовний підхід до правового регулювання валютної безпеки України потрібен негайно. Відсутність діючого механізму захисту національної грошової одиниці має наслідком не тільки загрозу для української економіки, але й для таких категорій законодавства як мінімальна заробітна плата, неоподаткований мінімум доходів громадян, пенсії та інші соціально важливі виплати. Окрім цього, наявність стійкої державної валюти по відношенню до іноземної є однією з головних функцій влади наряду з державними прапором, гербом та гімном, адміністративно-територіальним устроєм та територією, тобто загальноприйнятими ознаками будь-якої державності.

В першу чергу необхідно з'ясувати, що закладає законодавець у поняття валютної безпеки. Визначення валютної безпеки до 29.10.2013 року можливо було знайти в Методиках розрахунку рівня економічної безпеки України, прийнятих 02.03.2007 року. У положеннях цього Наказу, валютна безпека передбачалася як такий стан курсоутворення, який створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняного експорту, безперешкодного припливу в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках [6].

Замість цього нормативного акту було прийнято Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. У них зазначено, що валютна безпека - це стан курсоутворення, який характеризується високою довірою суспільства до національної грошової одиниці, її стійкістю, створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняної економіки, залучення в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а та-

кож максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках [7].

7 лютого 2019 року вступив в силу Закон України «Про валюту і валютні операції» [5]. Законодавцем було обрано курс на оновлення нормативної бази, що регулює питання валютної безпеки. Однак, можливо, в одному з найголовніших нормативних актів у цій сфері, на жаль, відсутнє визначення валютної безпеки. Замість цього, разом з введенням Закону в дію, було скасовано 56 профільних нормативно-правових актів. Національним банком України було прийнято вісім постанов, які на сьогодні і складають правове регулювання валютної безпеки. До них відносяться Положення про структуру валютного ринку України, умови та порядок торгівлі іноземною валютою та банківськими металами на валютному ринку України, Положення про здійснення операцій із валютними цінностями, Положення про транскордонне переміщення валютних цінностей, Положення про перелік заходів захисту, порядок та критерії їх запровадження, подовження та дострокового припинення, Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті, Положення про порядок надання банками Національному банку України інформації щодо договорів, які передбачають виконання резидентами боргових зобов'язань перед нерезидентами-кредиторами за залученими резидентами кредитами, позиками, Інструкція про порядок валютного нагляду банків за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів та Положення про порядок здійснення уповноваженими установами аналізу та перевірки документів (інформації) про валютні операції.

Хоча і статті Закону України «Про валюту та валютні операції» (до речі, яких всього 16) здебільшого носять прокламаційний характер, вважаємо, що можна погодитися з думкою А. В. Гарбінська-Руденко, що це тільки початок імплементації європейських принципів валютного нагляду в українське законодавство. Попереду дійсно очікує поява підзаконних нормативно-правових актів, що ще покажуть реальну картину регулювання валютних операцій [2].

На жаль, не дивлячись на те, що проекти Правління Національного банку України безпосередньо забезпечують валютну безпеку держави, але в їх положеннях також відсутні тлумачення цього поняття. Саме тому варто розглядати його через призму наукового обґрунтування. Зокрема, О. О. Бригінець роз'яснює, що валютна безпека

держави – це належний рівень забезпеченості держави валютними ресурсами, достатніми для виконання нею власних функцій, і стан курсоутворення, що максимально захищає від зовнішніх негативних впливів і створює сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій [1]. При чому, автор акцентує увагу на тому, що головним фактором урегулювання діяльності валютної сфери є відповідне належне та дієве валютне законодавство, відсутність якого не дає змоги реалізовувати конструктивну валютну політику і здійснювати дієвий валютний контроль, що останнім часом нерідко зумовлює безсистемність і зростання загроз безпеці валютній сфері.

Хоча деякі вчені розтлумачують правове регулювання валютної безпеки як певні механізми її втілення або вектор проведення. Н. О. Місяць взагалі роз'яснює валютне регулювання через поняття валютної політики, а саме як головний засіб реалізації її пріоритетів. Авторка зазначає, що ці поняття не варто ототожнювати через схожість, але підтверджує неможливість їх окремого функціонування внаслідок дуалістичного характеру взаємозв'язку [3].

Отож, аналізуючи вищенаведене можемо зазначити, що валютна безпека – це особливий стан держави, який має об'єктивно відображати наявність у неї необхідних грошових резервів для виконання міжнародних зобов'язань та платіжного балансу, утримання стійкого та конвертованого курсу національної грошової одиниці, забезпечення безперервної та захищеної від зовнішніх коливань роботи економічної сфери в середині країни. На наш погляд, валютна безпека є поняттям набагато вужчим ніж фінансова безпека, скоріше можливо зазначити валютну як її складову. Валютна безпека як система правовідносин включає в себе такі сфери діяльності як валютна політика держави, валютні угоди, діючий валютний ринок.

Одним з найголовніших елементів цієї системи є правове регулювання валютної безпеки, оскільки саме завдяки йому і функціонує весь спектр цих частин. Вважаємо, що доцільно розглядати правове регулювання валютної безпеки як сукупність нормативно-правових актів, підзаконних актів, що тим чи іншим чином формують, забезпечують чи змінюють стан валютної безпеки України, гарантують та підтримують національну валюту і валютний ринок, визначають засоби та механізми впровадження валютної безпеки, обирають напрямки розвитку валютної політики держави.

Висновки. Дослідивши це питання, можливо зробити підсумок, що у умовах сьогодення правове регулювання валютної безпеки держави знаходиться на неналежному рівні. Відсутність єдиного підходу до визначення валютної безпеки як такої, недосконала нормативна база, суттєва залежність від зовнішніх економічних та політичних чинників негативно впливають на стан валютної безпеки України. Не дивлячись на те, що почалося впровадження перших змін серед нормативно-правових актів, що стосуються валютної безпеки, вважаємо вкрай необхідним закріпити визначення валютної безпеки України, в першу чергу в провідному галузевому Законі України «Про валюту і валютні операції». Також необхідно розробити ефективну систему засобів та механізмів забезпечення такої безпеки в країні, яка стане гарантом прогресу і стабільності всієї української економіки та фінансового сектору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бригінець О. О. Правове забезпечення валютної безпеки держави як структурного елемента фінансової безпеки держави / О. О. Бригінець // Прикарпатський юридичний вісник. - 2016. - Вип. 3. - С. 51-54.
2. Гарбінська-Руденко А. В. Новели валютного законодавства України / А. В. Гарбінська-Руденко // Фінансова безпека України на сучасному етапі: матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Ірпінь, 28 листопада 2018 року. – Ірпінь: Університет ДФС України, 2018. – с. 77-82
3. Місяць Н. О. Формування та розвиток механізму валютного регулювання в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Місяць Наталія Олександрівна ; ДВНЗ "Ун-т банк. справи". - Київ, 2018. - 22 с.
4. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют / Національний банк України // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://bank.gov.ua/markets/exchangerate-chart?cn%5B%5D=USD&cn%5B%5D=EUR&startDate=01.11.2009&endDate=30.10.2019>
5. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>

6. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007 / [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0060665-07>

7. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України №1277 від 29.10.2013 / [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>

Олексієнко Ярослав Олегович,

студент групи ПМФЗ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Сластьоненко Оксана Олександрівна,

к.ю.н., доцент, с.н.с.,

доцент кафедри фінансового права

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІВ, ЩО РЕАЛІЗУЮТЬ ДЕРЖАВНУ ФІСКАЛЬНУ ПОЛІТИКУ

Необхідність розкриття поняття правового статусу органів, що реалізують державну фінансову політику обумовлена їх особливо важливим значенням та місцем у системі державних органів України. З огляду на це потребують аналізу погляди вітчизняних науковців та можливість застосування їх досвіду в діяльності органів, що реалізують фінансову політику в Україні. До таких дослідників відносять: Бандурку О.О., Білоуса В.Т., Битяка Ю.П., Мулявку Д. Г., Свириденко В.М., Сластьоненко О.О., Рябчук О.Г. Шакірову О.В. та інших.

Метою статті є дослідження правового статусу органів, що реалізують державну фінансову політику в Україні та внесення пропозицій щодо вирішення проблемних питань, пов'язаних з удосконаленням та оптимізацією їх діяльності.

Особливостям діяльності фінансових органів значну увагу приділив О.О. Бандурка, який зазначає, що з'ясування питання про сутність і структуру правового статусу податкових органів має принципове значення, оскільки дає змогу, з одного боку, на рівні науково-

теоретичних узагальнень повніше вивчити особливості побудови та функціонування державної податкової служби, а з другого – запропонувати такий варіант закріплення її правового статусу в нормативних актах, що забезпечило б її більш ефективну діяльність. Учений наголошує, що правовий статус різних органів визначається переважно через їх правосуб'єктність, тобто до поняття «правового статусу» включається призначення органів, їх завдання, функції, повноваження, форми та методи діяльності. Обов'язки, права і відповідальність органів державної податкової служби у їх правовому статусі є похідними елементами від завдань та функцій. Вони становлять компетенційний блок цього статусу, який за своєю сутністю є юридичною категорією. Права податкової служби розкривають демократизм її діяльності, зумовлюють ефективність та результативність роботи останньої. Вони прямо пов'язані з виконанням покладених на державну податкову службу обов'язків[1, с. 5].

Ми поділяємо погляди О. В. Шакірової, яка обґрунтовує правовий статус як систему визначених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод та обов'язків[2, с. 9].

Потрібно звернути увагу на дослідження В. Л. Грищука, який зазначає, що правовий статус – це самостійна юридична категорія, яка характеризується такими ознаками: правовий статус має універсальний характер; відображає особливості суб'єкта, його місце в системі суспільних відносин; права та свободи, що складають основу статусу, не можуть реалізовуватись без інших його компонентів – обов'язків та відповідальності; ця категорія забезпечує системність прав, свобод та обов'язків[3, с. 43].

Аналізуючи погляди дослідників можна зробити висновок про те, що на сьогодні у вчених відсутнє чітке визначення поняття правового статусу державного органу, що реалізує державну фінансову політику, а існуючі положення зосереджені переважно на визначенні його елементів. Проте необхідно зазначити, що думки науковців сходяться в тому, що основними структурними елементами правового статусу державного органу є, беззаперечно, права, обов'язки та юридична відповідальність цих органів, що закріплені та гарантовані державою.

Необхідно зазначити, що протягом усього періоду незалежності України, податкові (фінансові) органи України, перебували в процесі розбудови, трансформації та реформування, змінювалась їх структура

та чисельність, права та обов'язки, повноваження та відповідальність, функції та правовий статус. Разом з тим, відбувались суттєві зміни і у свідомості громадян України, змінювалось їх ставлення до податкової (фіскальної) служби, з'явилась необхідність у зміні самого визначення поняття «податкова (фіскальна) служба».

Так на сьогодні, Державна фіскальна служба яку було створено на зміну Міністерства доходів і зборів 14 травня 2014 року реалізує державну фіскальну політику в Україні і знаходиться в стадії реорганізації. Правовий статус Державної фіскальної служби було закріплено у Положенні про Державну фіскальну службу України, затверджену постановою Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 № 236. Основними завданнями ДФС, відповідно до Положення, було визначено наступні: реалізація державної податкової політики та політики у сфері державної митної справи, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства.

Державна фіскальна служба є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску[4]. Формування державної політики у вищезазначених сферах забезпечується Міністром фінансів України.

У грудні 2018 року Україна взяла зобов'язання перед Міжнародним валютним фондом до кінця квітня 2019 року консолідувати Державну фіскальну службу у дві окремі юридичні особи: Державну податкову службу України (ДПСУ) та Державну митну службу України (ДМСУ), при чому обидві повинні бути підзвітними Міністру фінансів України.

В подальшому, 18 грудня 2018 року, Кабінет Міністрів України схвалив постанову про реорганізацію Державної фіскальної служби шляхом поділу на Державну податкову службу України та Державну митну службу України. Постанова передбачає поділ Державної фіскальної служби на окремі центральні органи виконавчої влади, проте, Кабінет Міністрів України буде спрямовувати та координувати діяль-

ність вищезазначених органів через Міністра фінансів України. Дана постанова в повному обсязі враховує рекомендації Міжнародного валютного фонду та не їде всупереч завданням, що були визначені Середньостроковим планом пріоритетних дій Уряду до 2020 року[5].

В березні 2019 року Кабінет Міністрів України затвердив положення про податкову та митну служби, чим фактично було розпочато поділ Державної фіскальної служби на Державну податкову службу України та Державну митну службу України[6].

На підставі аналізу нормативно-правових актів, що регулюють діяльність Державної фіскальної служби України (яка наразі знаходиться в стадії реорганізації) та поглядів науковців, пропонуємо дати визначення поняттю правового статусу органів, що реалізують державну фіскальну політику в Україні, а саме, «правовий статус Державної фіскальної служби України – це юридично визначене місце Державної фіскальної служби в системі державного управління, що дозволяє їй в повній мірі застосовувати наявні інструменти для виконання покладених на неї функції та завдань».

В результаті проведеного дослідження можемо зробити висновок, що наразі відсутнє єдине та чітке визначення поняття «правовий статус», а більшість науковців та дослідників на власний розсуд тлумачать поняття «правового статусу органів, що реалізують державну фіскальну політику». У зв'язку з цим, ми пропонуємо разом із створенням Державної податкової служби України вирішити та закріпити на законодавчому рівні тлумачення поняття «правовий статус Державної податкової служби України», а також чітко визначити права, обов'язки та відповідальність посадових осіб Державної податкової служби України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандурка О. О. Управління державною податковою службою в Україні : (організаційно-правові аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право»/ О. О. Бандурка. – К., 2007. – 38 с.
2. Шакірова О. В. Правовий та соціальний захист працівників державної податкової служби в Україні (організаційно-правові аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец.

12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / О. В. Шакірова. – Ірпінь, 2004. – 21 с.

3. Гришук В. Л. Правовий статус органів, що контролюють сплату податків та зборів в Україні : дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 / Гришук Віктор Леонідович. – Ірпінь, 2015. – 241 с.

4. Положення про Державну фіскальну службу України / затв. постановою Кабінету Міністрів України : від 21.05.2014, № 236 // Урядовий кур'єр. 08.07.2014. № 120.

5. Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.04.2017 №275-р (зі змінами та доповненнями), [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-p> .

6. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 року № 227, [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-p> .

Поляков Костянтин Сергійович,

студент групи ПМФз-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Мацелик Тетяна Олександрівна,

д.ю.н., доцент, завідувач кафедри

фінансового права

КОНВЕРТАЦІЙНІ ЦЕНТРИ У МЕХАНІЗМІ ФІНАНСОВОГО ШАХРАЙСТВА

Однією з основних технологій, що застосовується в механізмі фінансового шахрайства з метою виведення неконтрольованих прибутків у тіньовий обіг, є використання послуг конвертаційних центрів. Комплекс «послуг», відповідаючи «вимогам часу», став набагато ширшим і різноманітнішим, набув ознак організованості і групових характеристик.

У результаті злочинної діяльності конвертаційних центрів економічним інтересам України завдається значна шкода як у вигляді не-

надходження податків, зборів, інших обов'язкових платежів, так і у вигляді прямого відтоку грошових ресурсів за кордон.

Така злочинна діяльність супроводжується приховуванням валютної виручки на рахунках іноземних банків, що означає безперешкодне «відмивання» грошових коштів із можливістю подальшого, вже легального, інвестування їх в економіку інших країн, зокрема й України. Діяльність конвертаційних центрів завдає державі максимальних збитків. У 2014–2016 рр. підрозділи Державної фіскальної служби та Національної поліції країни викрили понад 100 великих конвертаційних центрів, за фактом створення яких внесено відомості до ЄРДР.

Водночас комплексне наукове дослідження розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із діяльністю конвертаційних центрів, не проводилось. Перші конвертаційні центри виникли на початку 1990-х рр. У той час вони нагадували більше пункти обміну валют. «Міняли» поміщали в газетах оголошення про переказ безготівкових коштів у готівку та придбання іноземної валюти.

Наприкінці 1990-х рр. на зміну окремим ділкам прийшла досконаліша структура фіктивних суб'єктів підприємницької діяльності. Поступово функції управління процесами конвертації почали перебирати на себе деякі керівники банківських установ.

Конвертаційний центр – це спеціалізоване організоване злочинне угруповання, метою діяльності якого є надання послуг щодо незаконної конвертації коштів (перетворення грошей із безготівкового стану в готівку та у зворотному напрямі) шляхом використання мережі фіктивних фірм, імітації фінансово-господарських відносин, фальсифікації облікових і звітних документів.

Тобто це комерційна структура, яка в порушення чинного законодавства надає іншим суб'єктам господарювання незаконні послуги з метою одержання прибутку.

Розмір «комісійних» визначається у відсотках у відношенні до грошової суми, з якою здійснюються операції. Таким чином, діяльність конвертаційного центру може мати ознаки як фіктивного підприємництва (ст. 205 КК України), так і легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України).

Типовий конвертаційний центр, як правило, формується при банку і включає до свого складу групу підприємств (від кількох підприємств до кількох їх десятків) різної організаційно-правової форми. Зокрема, в нього можуть входити підприємства трьох рівнів: 1) приватні

підприємства, орієнтовані на одержання відносно невеликих комісійних; 2) товариства з обмеженою відповідальністю, орієнтовані на одержання комісійних платежів середнього розміру; 3) акціонерні товариства, орієнтовані на одержання «солідних» комісійних платежів.

До структури конвертаційного центру належать: 1) у сфері легального обігу: банківські установи (ініціюють створення конвертаційних центрів або співпрацюють із ними на постійній основі), страхові компанії (виводять кошти за кордон за схемами перестрахування і переводять у готівку за фіктивними страховими полісами), юридичні контори (здійснюють реєстрацію та ліквідацією фіктивних фірм, відповідають за юридичне супроводження операцій); 2) у сфері фіктивного обігу: фіктивні фірми (їх мережа використовується для імітації руху товарів і коштів з одночасним маскуванням незаконного характеру операцій), служба безпеки (забезпечення прикриття діяльності центру, підтримання зв'язків із правоохоронними органами), централізована бухгалтерія (виконує роботу з оформлення фіктивних облікових та звітних документів), офшорні компанії (фіктивні фірми, створені в офшорних зонах для прикриття незаконного виведення валютних коштів за кордон) та ін.

Створюючи таку фірму, тіньове угруповання вирішує відразу декілька завдань: єдине управління і контроль за всіма підлеглими фірмами; конвеєрний принцип організації бухгалтерського обліку, що виключає потребу мати кваліфікованого «обізнаного» бухгалтера на кожній із буферних фірм; таємність та конспірація, адже є лише один – двоє фахівців, які розуміють суть виконаних операцій, до яких потрапляють усі необхідні документи; у зв'язку з тим, що головних бухгалтерів на фірмах, що обслуговуються, немає, бухгалтерська фірма не несе відповідальності за фактичний зміст первинних операцій; директором бухгалтерської фірми зазвичай обирають юриста або фінансиста, який добре знає систему проведення перевірок і всі формальні процедури, що з цим пов'язані (усвідомлення власної непричетності дає йому можливість вільно спілкуватись із правоохоронними органами).

Керівники конвертаційних центрів заздалегідь домовляються з посадовими особами банку про спільні дії в разі загрози блокування коштів на розрахункових рахунках фіктивних суб'єктів підприємницької діяльності. З цією метою банку надається лист із реквізитами фіктивного підприємства без дати й номера про закриття рахунку самим клієнтом, що

надає можливість працівникам банку списати кошти з рахунку безпосередньо перед його блокуванням правоохоронними органами.

Обумовлюються також подальші дії щодо спрямування коштів, які можуть бути переведені на лоро-рахунок, на внутрішньобанківський рахунок чи на будь-який «аварійний» рахунок як самого банку, так і заздалегідь наданий керівництвом конвертаційного центру.

Після відкриття в банку розрахункового рахунку фіктивного підприємства, про його реквізити повідомляють диспетчеру-координатору, який забезпечує взаємодію та зв'язок між керівництвом конвертаційного центру і банком, веде облік усієї діяльності центру та проходження коштів.

Представники низових підрозділів, отримавши реквізити фіктивних фірм, передають їх своїм постійним клієнтам, серед яких, як правило, належним чином зареєстровані підприємства, зацікавлені в тіньовому обігу коштів.

1. Залежно від суб'єктів створення:

- банківські – створюються безпосередньо під прикриттям банківських установ та підконтрольні особам, які мають вплив на банківську установу (фінансово-промислову групу);

- спеціалізовані – створені, як правило, на невеликий термін (від одного до трьох років) для обслуговування реально існуючих промислових підприємств і підконтрольні особам, які контролюють товарні та грошові потоки цих підприємств;

- загального користування – створені особами, які не мають тісних зв'язків із промисловими підприємствами і банківськими установами, з метою отримання особистої вигоди.

Протягом останніх років банківські установи використовують як один з основних інструментів, завдяки якому організатори конвертаційних центрів надають послуги підприємствам України з незаконної конвертації грошових коштів.

Тому сьогодні більшість таких центрів є саме банківськими. Враховуючи ефективність роботи податкової міліції щодо знешкодження конвертаційних центрів, процес конвертації постійно вдосконалюється, що ускладнює документування злочинної діяльності організаторів.

2. Залежно від мети та характеру діяльності:

- «розгорнуті» – охоплюють увесь цикл конвертації, мають постійно діючу мережу фіктивних фірм і банківських установ, зокрема

рахунків у зарубіжних банках; кілька офшорних фірм закордоном (для розміщення безтоварної іноземної валюти за межами України для подальшого переведення в готівкову вільноконвертовану валюту), так звані «вікна» на кордоні (для ввозу контрабандним шляхом конвертованої валюти), широку мережу постійних клієнтів, що забезпечується дилерською мережею в різних регіонах; для цих центрів незаконна конвертація є основним способом одержання прибутку; – «цільові» – створюються для здійснення конкретних операцій, використовують незначну кількість фіктивних фірм для цих цілей, мають відносно невеликий обсяг коштів на рахунках.

Сьогодні широкого розповсюдження набули такі механізми конвертації з використанням банківських операцій: використання поточних (особистих) рахунків фізичних осіб з подальшим зняттям готівки через банківську касу, використання векселів та схем доміциляції за участю фіктивних підприємств, використання ощадних сертифікатів на пред'явника, використання механізму купівлі валюти із застосуванням валютних ощадних сертифікатів, використання механізму отримання валюти за допомогою чеків. Найчастіше ці механізми обмінюються, що ускладнює їх документування.

Розглянемо найбільш специфічні механізми конвертації. 1. Використання поточних (особистих) рахунків фізичних осіб з подальшим зняттям готівки через банківську касу. Фіктивний суб'єкт підприємницької діяльності перераховує отримані кошти як безоплатну допомогу (за безтоварну операцію, фіктивні роботи чи послуги) на рахунки фізичних осіб (як правило, відкриваються на підставних осіб).

Далі кур'єр знімає кошти з рахунків та в подальшому переказує їх нібито в рахунок оплати товару, який згодом реалізується.

Використання ощадних сертифікатів на пред'явника. Широко застосовується банківськими конвертаційними центрами. Підприємство отримує в банку ощадний сертифікат на пред'явника, емітованого цим банком, за безготівкові кошти та має можливість повернути його номінальну вартість готівкою шляхом його передачі підставній фізичній особі й подальшого погашення в касі банку. Отримані готівкові кошти переходять до тіньового обігу.

Використання векселів і схем доміциляції за участю фіктивних (буферних) підприємств. Ідеться про використання можливості відкриття підприємством у банку спеціального накопичувального рахунку

доміциляції. Між реально існуючим підприємством і банком укладається договір-доручення.

Відповідно до цього договору банк приймає до платежу і погашає векселя підприємства за рахунок коштів, унесених цим підприємством на рахунок у банківській установі. Підприємство-замовник послуг із конвертації передає власний вексель на адресу фіктивної фірми як боргове зобов'язання за нібито поставлені товарно-матеріальні цінності.

Водночас воно перераховує суму, еквівалентну номіналу емітованого векселя, на рахунок доміциляції, відкритий у банку. Кінцевим етапом схеми є пред'явлення фіктивною фірмою векселя в банк та отримання грошових коштів на свій рахунок.

Використання механізму купівлі валюти із застосуванням валютних ощадних сертифікатів. Центр, маючи мережу транзитних фірм, акумулює на них кошти реально існуючих підприємств і перераховує їх на рахунки фіктивних. Водночас підприємства, які підконтрольні банківським установам, у цих самих банках здійснюють придбання валютних ощадних сертифікатів. Надалі сертифікати за допомогою торговця цінними паперами реалізуються фіктивним підприємствам, які, у свою чергу, розраховуються за них акумульованими гривневими коштами.

Отримані валютні ощадні сертифікати фіктивні підприємства пред'являють банку, який є їх емітентом, для отримання валюти. Ця валюта перераховується за кордон як передплата за товари або послуги, що фактично не поставляються або не надаються. У подальшому валюту неофіційно повертають в Україну у вигляді готівки, або кошти «осідають» на рахунках в офшорних банках. Загальна схема незаконної конвертації, пов'язана з одержанням готівки поза банківською системою, виглядає таким чином.

Грошові кошти, здобуті злочинним шляхом, за безготівковим розрахунком перераховують на розрахунковий рахунок фіктивної фірми «А», задіяної в конвертаційному центрі. Надалі фіктивна фірма «А» проводить безтоварну операцію з фіктивною фірмою «Б», а саме: документальне оформлення (із використанням відповідних фінансово-господарських документів) «реалізації» безготівковим розрахунком певної продукції, виконання робіт (вантажно-розвантажних, ремонтних, будівельно-монтажних, шляхових, проектних та ін.) або надання послуг (інформаційно-довідкових, маркетингових, рекламних, експертних, транспортних тощо).

Надалі частину коштів повертають фіктивній фірмі «А» у вигляді готівки, яка, у свою чергу, повертає готівку своїм «клієнтам». У разі одержання готівкової маси в іноземній валюті схема значно ускладнюється, виникає потреба у проведенні фіктивних експортно-імпортних операцій. У цьому разі буфер (фіктивна фірма) приймає безготівкові кошти від замовника (юридичної особи), який бажає одержати готівку.

Надалі кошти переводяться на рахунок фіктивної фірми-імпортера, що уклала зовнішньоекономічний контракт із фіктивним експортером. Український банк – власник конвертаційного центру (фактичний власник низки фірм: буфера, фіктивних експортера та імпортера) під зовнішньоекономічний контракт купує на міжбанківський валютній біржі безготівкову валюту, яка переводиться на рахунок фіктивного експортера. Водночас він переказує її на рахунок фіктивного імпортера, після чого безготівкова валюта знову повертається експортеріві.

Таким чином, кримінальні правопорушення, пов'язані з фіктивним підприємництвом та діяльністю «конвертаційних центрів», передусім спрямовані на мінімізацію податкового навантаження, яка може бути досягнута як законним, так і незаконним способом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. (Акіншина О. В. Етапи, способи та інструменти податкового планування на підприємстві [Електронний ресурс] / О. В. Акіншина, Л. І. Третьякова // Вісн. Львів. політех. ун-ту. – 2012. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua>)

2. Антонищак А. Щодо поліпшення умов ведення бізнесу в Україні / А. Антонищак, Й. Бучинський // Юрид. газ. – 2015. – 16 черв. – № 24–25 (470–471).

3. Атаманенко І. Методи оптимізації оподаткування в системі податкового планування [Електронний ресурс] / І. Атаманенко. – Режим доступу: http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/VisnykLvivskogo-Nats-agrar-univer/APK/2010_2/files/10aisotp.pdf

4. Вільцанюк І. Боротьба проти ухилення від сплати податків [Електронний ресурс] / І. Вільцанюк, П. Чирухін. – 2015. – № 1 (16). – Режим доступу : http://www.polpravozhit.in.ua/2015/01/blog-post_16.html

Романюк Юлія Петрівна,
студентка групи ПМФЗ-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Мацелик Тетяна Олександрівна,
д.ю.н., зав. кафедри фінансового права

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНОГО КРЕДИТУ

У статті розглянуто сутність правового регулювання публічного кредиту, визначено основні засади кредитування, а також встановлені передумови, які призводять до необхідності отримання публічного кредиту. Визначено низку чинних нормативно-правових актів, які безпосередньо окреслюють визначення публічного кредиту та за допомогою встановлених норм регулюють публічний кредит.

Ключові слова: *публічний кредит, державний бюджет, кредитування, кредитні відносини, нормативно-правова база публічного кредитування.*

В статье рассмотрена сущность правового регулирования публичного кредита, определены основные принципы кредитования, а также установлены причины, которые приводят к необходимости получения публичного кредита. Определен ряд действующих нормативно-правовых актов, которые непосредственно определяют определение публичного кредита и с помощью установленных норм регулирующих публичный кредит.

Ключевые слова: *публичный кредит, государственный бюджет, кредитование, кредитные отношения, нормативно-правовая база публичного кредитования.*

In the article the essence of legal regulation of public credit is considered, the main principles of lending are determined, as well as the preconditions that lead to the necessity of obtaining a public loan. A number of valid normative legal acts are defined that directly define the definition of a public loan and regulate public credit with the help of established norms.

Key words: *public credit, state budget, lending, credit relations, normative and legal basis of public lending.*

Вступ. У сучасному світі таке явище, як публічний кредит характерний для всіх країн без винятку. Використання публічного кредиту пояснюється необхідністю усунути протиріччя між неухильно зростаючими потребами держави у фінансових ресурсах та обмеженими можливостями отримання доходів, які формують державний бюджет. Тому держава змушена позичати кошти як у власного населення і різних організацій, так і в іноземних держав та суб'єктів міжнародного права.

Дослідженням питання правового регулювання публічного кредиту займалися такі вчені як: О. В. Зайцев, А. І. Щетин, Н. Лубкей, Б. С. Івасів, А. В. Демків, О. І. Давидов, Я. В. Зінченко, В. Геращенко, О. Величко, Б. Г. Скоков, Ю. Потійко, О. А. Юсупов.

Постановка завдання: Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних засад публічного кредиту, в дослідженні правового регулювання щодо питань публічного кредиту та аналізу етапів розвитку публічного кредиту.

Результати дослідження. Варто зазначити, що публічним кредитом є форма економічних відносин між державою, населенням, суб'єктами господарської діяльності, іншими країнами або міжнародними фінансовими організаціями [1, с. 35].

Слушно зазначити, той факт, що перехід ринкової економіки до розвинених ринкових відносин багато в чому залежить від правового забезпечення ринкових реформ та від створення належних умов функціонування суб'єктів господарювання і дотримання ними вимог чинного законодавства.

Надання кредиту за умовами чинного законодавства є необхідним, позитивним явищем як для розвитку суспільства у цілому так і конкретного індивідуума зокрема [1, с. 43].

Варто зазначити, що кредит (від лат. credere – довіряти, credo – віра) – це відносини між фізичними або юридичними особами під час надання один одному певних цінностей (грошей, майна) на певний термін за певну плату на умовах повернення [2, с. 32].

Розглядаючи економічну категорію кредиту дослідники виділяють основні засади кредиту, які полягають в тому, що:

– *кредит – це специфічний тип економічних відносин, що ґрунтується на взаємній довірі сторін цих відносин;*

– економічною основою кредиту є мобілізація й нагромадження тимчасово вільних коштів і формування з них позичкового капіталу;

– кредитування – це акт передачі кредитором певної суми капіталу в тимчасове користування позичальнику на умовах повернення, платності та добровільності [3].

Варто зазначити, що передумовою публічного кредиту є бюджетний дефіцит, що не виключає фінансування за рахунок його інвестиційних програм, витрат, пов'язаних з капітальним будівництвом та розвитком регіонів.

Публічний (державний, муніципальний) кредит можна визначити як урегульовані правовими нормами відносини по акумуляції публічно–територіальними утвореннями тимчасово вільних коштів юридичних та фізичних осіб на принципах добровільності, терміновості, відплатності і поверненості з метою покриття бюджетного дефіциту, фінансування інших публічних інтересів, завдань та функцій держави й територіальних утворень [2, с. 58].

Одним із проявів ролі публічного кредиту виступає його вплив на безперервність процесів виробництва та реалізації продукції. Завдяки наданню позикових коштів для задоволення тимчасових потреб відбуваються «припливи» та «відливи» коштів позичальників. Це сприяє подоланню затримки відтворювального процесу, забезпечує безперервність і сприяє його прискоренню [2, с. 60].

Слушно зазначити, що публічний кредит використовується як один із дійових інструментів розвитку процесів інтеграції національної економіки у світову економічну систему. Процес структурної перебудови та стабілізації вітчизняної економіки практично неможливий без кредитної допомоги світового співтовариства [1, с. 44].

Виходячи з того, що в сучасних умовах інфляція є постійним явищем в економіці, зростає роль публічного кредиту. Регулювання грошової маси в обігу здійснюється за допомогою кредиту, що забезпечує підтримку стабільної купівельної спроможності грошової одиниці [3].

Позитивна роль публічного кредиту проявляється шляхом проведення ефективної грошово–кредитної політики, яка в сучасних умовах, головним чином, полягає у використанні жорстких заходів з регулювання обсягу кредитних і грошових операцій. Особливо важливе значення має підтримка стабільності та стійкості національної *грошо-*

вої одиниці, а також захист інтересів позичальників та кредиторів [1, с. 54].

Слушно зазначити, що правове регулювання публічного кредиту в Україні має певну історію, а економічні та правові основи публічного кредиту закріплені в чинному законодавстві України.

Найважливішими законодавчими актами, що регулюють кредитні відносини є: «Цивільний кодекс України» [4], Закон України «Про банк і банківську діяльність» [5], Закон України «Про фінансово–кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомостями» [6].

Основи правового кредитування закріплені в статті 92 Конституції України, де зазначається: «Виключно законами України встановлюються... засади створення та функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційних ринків, статус національної та іноземної валюти на території України...» [7].

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» Національний Банк України (НБУ) видає банкам ліцензію на видачу кредитів за умови виконання умов, що затверджені НБУ [5].

Сьогодні не можна не бачити наявних проблем публічного кредитування в умовах ринкової економіки, саме тому діяльність кредитування протягом останніх років здійснюється за таких несприятливих умов, як:

- незадовільний стан економіки в цілому;
- занепад промислового виробництва;
- відсутність чинної законодавчої бази.

Слушно зауважити, що проблеми публічного кредитування потребують негайного вирішення. Серед основних заходів спрямованих на подолання даних негативних наслідків можна виділити наступні:

- обрати й реалізувати модель реструктуризації проблемних активів у банківській сфері;
- забезпечити публічність та прозорість інформації, яка стосується обсягів та отримувачів бюджетно–податкових стимулів інноваційної діяльності;
- створити чітку чинну законодавчу базу, яка не мала б відсильних норм, а навпаки чітко регулювала б питання щодо виплати кредиту [2, с. 69].

Варто зазначити, що існує ряд проблем у правовому регулюванні кредитних операцій, які потребують вирішення. Однією з най-

гостріших проблем являється відсутність єдиного кодифікованого закону, який чітко регулював би всі відносини, що виникають у процесі публічного кредитування.

Висновок. Отже, правове регулювання публічного кредиту є необхідним елементом у суспільстві, адже відсутність Банківського кодексу найбільш відчутна при виникненні спорів, при судовому позові, коли іде мова про захист інтересів сторін, а існуючі прогалини в законодавстві не пришвидшують розвиток економіки та держави в цілому, а навпаки протидіють розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Опря А. Т. Правові засади державного кредиту / А. Т. Опря, Ю. А. Верига, Л. М. Капаса // – Навч. посібник – К : Центр навчальної літератури, 2004. – 248 с. (17.07.2019)
2. Потійко Ю. Ще раз про кредит / Ю. Потійко // Вісник НБУ. 2004. № 4. 58–60 с. (17.07.19)
3. Нормативно–правове забезпечення відносин у галузі державного кредиту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Бйр://еБк.пейіа/Вook/EPraуo /11-20/11203.htm](http://eбк.пейіа/Вook/EPraуo /11-20/11203.htm). (17.07.19)
4. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40 з змінами та доповненнями від 02. 08. 2018. Електронний ресурс. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/a>. (17. 07. 2019)
5. Про банки і банківську діяльність Закон України Відомості Верховної Ради України з змінами та доповненнями від 01. 01. 2019. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2121-14>. (17. 07. 2019)
6. Про фінансово–кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю Закон України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України Редакція від 10. 06. 2017, підстава – 1817–VIII – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-15>. (17. 07.2019)
7. Конституція України // Відомості Верховної Ради України від 28.06.1996 № 254к/96–ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (17. 07. 19)

Руденко Катерина Миколаївна,
студентка групи ПМФз-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Аністратенко Юлія Ігорівна,
д.ю.н., доцент, професор кафедри
фінансового права

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Постановка проблеми. Питання розвитку економіки України на сучасному етапі багато в чому залужить від різних факторів, як внутрішньої стабільності, так і зовнішніх факторів впливу. Головним акцентом у цьому питанні є стабільність роботи банківської системи, основним ресурсом якої виступають вклади фізичних осіб. Нагальним питанням є поступове розширення кола вкладників, залучення додаткових фінансових ресурсів та зміцнення довіри до банківської системи. Вважаємо, що однією з головних складових розвитку на сьогодні є стабільна діяльність банків та якісний банківський нагляд за ефективною системою гарантування вкладів фізичних осіб, саме для виконання цих завдань і був створений Указом Президента України в 1998 році Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Актуальність діяльності якого досить зросла у зв'язку з ускладненням економіко-правової ситуації та нестабільністю банківської системи.

Тому визначення проблемних аспектів правового статусу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб має досить важливе наукове та практичне значення для вдосконалення та усунення колізійних аспектів правового регулювання системи позабюджетних цільових грошових фондів коштів.

Постановка завдання. Метою і завданнями статті є з'ясування сутності та специфіки правового регулювання статусу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на сучасному етапі, виявлення проблемних та колізійних аспектів та усунення відповідних прогалин діючого вітчизняного законодавства з використанням позитивного досвіду зарубіжних країн.

Виклад основного матеріалу дослідження. Так, «Фонд гарантування вкладів фізичних осіб – установа в Україні, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку» [1].

Фонд є економічно самостійною установою, яка не має на меті отримання прибутку. Основною метою діяльності Фонду є захист прав і законних інтересів вкладників банків [1].

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб створено на виконання Указу Президента України № 996/98 від 10 вересня 1998 року. При цьому, початковий розмір відшкодувань становив 500 грн. Функціонування цієї інституції було врегульовано Законом України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» [2; 3].

З 21 вересня 2012 року функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб регулюється Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [2; 3].

Відповідно до Закону основним завданням Фонду є забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку [3].

На виконання свого основного завдання Фонд у порядку, передбаченому Законом, здійснює такі функції: «веде реєстр учасників Фонду; акумулює кошти та здійснює контроль за повнотою і своєчасністю перерахування зборів кожним учасником Фонду; інвестує кошти Фонду в державні цінні папери України; здійснює випуск облігацій у порядку та за напрямками розміщення, визначеними Законом, і видачу фінансових векселів у випадках, передбачених законом про Державний бюджет України на відповідний рік; здійснює заходи щодо організації виплат відшкодувань за вкладами в разі прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку; здійснює регулювання участі банків у системі гарантування вкладів фізичних осіб; бере участь в інспекційних перевірках проблемних банків за пропозицією Національного банку України; застосовує до банків та їх керівників відповідно фінансові санкції і накладає адміністративні штрафи; здійснює процедуру виведення неплатоспроможних банків з ринку, у тому числі шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, організовує відчуження активів і зобов'язань неплатоспроможного банку, продаж неплатоспроможного банку або створення та продаж перехідного банку; здійснює перевірки банків; надає

фінансову підтримку банку; здійснює аналіз фінансового стану банків з метою виявлення ризиків у їхній діяльності та прогнозування потенційних витрат Фонду на виведення неплатоспроможних банків з ринку та відшкодування коштів вкладникам; надає цільову позику банку для оплати витрат, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, залученням до роботи інших осіб (радників, аудиторів, юристів, оцінювачів та інших) та юридичних експертиз з питань діяльності банку; здійснює заходи щодо інформування громадськості про функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників, підвищення рівня фінансової грамотності населення; вивчає та аналізує тенденції розвитку ринку ресурсів, залучених від вкладників учасниками Фонду» [3].

Підтримуємо думку Тулянцевої В.А., яка зазначає, що «правовий статус Фонду гарантування вкладів фізичних осіб визначений ст.3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. № 4452 –VI, що набрав чинності з 21.09.2012 року. Так, Фонд є установою, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків у випадках, встановлених цим Законом. Фонд є юридичною особою публічного права, має відокремлене майно, яке є об'єктом права державної власності і перебуває у його господарському віданні. Фонд є суб'єктом управління майном, самостійно володіє, користується і розпоряджається належним майном, вчиняючи стосовно нього будь-які дії (у тому числі відчуження, передача в оренду, ліквідація), що не суперечать законодавству та меті діяльності Фонду. Фонд є економічно самостійною установою, має самостійний баланс, поточний та інші рахунки в Національному банку України, а також рахунки в цінних паперах у депозитарних установах – державних банках. Фонд є установою, що не має на меті отримання прибутку» [4].

Джерелами формування коштів Фонду в першу чергу є: початкові збори з учасників Фонду; регулярні збори з учасників Фонду; спеціальний збір до Фонду; доходи, одержані від інвестування коштів Фонду в державні цінні папери України; кошти з Державного бюджету України (у тому числі облігації внутрішньої державної позики) [4].

«Кошти Фонду не включаються до Державного бюджету України, не підлягають вилученню і можуть використовуватися Фондом виключно для: виплати гарантованої суми відшкодування вкладникам коштів за вкладами відповідно до цього Закону; покриття витрат,

пов'язаних з виконанням покладених на Фонд функцій та повноважень, зокрема, пов'язаних з процедурою виведення неплатоспроможного банку з ринку» [3].

«Фонд та Національний банк України співпрацюють з метою забезпечення стабільності банківської системи України і захисту інтересів вкладників та інших кредиторів банків. З цією метою Фонд і Національний банк України укладають договір про співпрацю, який передбачає засади співробітництва цих установ у процесі регулювання і нагляду за діяльністю банків, застосування до них заходів впливу, інспекційних перевірок банків, здійснення заходів з виведення неплатоспроможних банків з ринку» [4].

Також «Фонд здійснює міжнародну діяльність та підтримує контакти з міжнародними фінансовими інститутами, є учасником Міжнародної асоціації страховиків депозитів (МАСД); та Європейського форуму страховиків депозитів (ЄФСД). В рамках роботи МАСД Фонд бере участь у роботі Європейського регіонального комітету та Євразійського регіонального комітету МАСД» [2].

«Участь в міжнародних організаціях сфокусована на обміні досвідом у справі страхування депозитів, відображенні регіональних інтересів і загальних проблем шляхом спільного використання досвіду розвинутих країн, обміну інформацією та ідеями, що дає можливість Фонду активно вивчати досвід страхування депозитів розвинутих країн, розширювати і застосовувати нові інструменти страхування депозитів та підвищувати роль гарантування вкладів в системі фінансової безпеки країни» [2].

Що ж до питання проблемних аспектів правового статусу даного Фонду, то слід зазначити, що аналіз зарубіжної практики з цього питання надає підстави для ствердження про доцільність забезпечення фінансової безпеки держави, саме в банківській сфері, вдосконалення законодавчої бази і механізму її реалізації, а також підвищення рівня безпеки бухгалтерського обліку щодо розкриття інформації про банківські вклади.

З метою вирішення проблемних аспектів діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на сучасному етапі, необхідними першочерговими завданнями є: розширення його повноважень, переорієнтація системи гарантування вкладів на захист інтересів фізичних та юридичних осіб, зростання розмірів відшкодування банківських вкладів та встановлення відповідної плати за тимчасове користування вільними залишками коштів Фонду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вікіпедія. Електронний ресурс. URL. <http://vicipediya.com.ua> (дата звернення 23.04.2019р);
2. Електронний ресурс. URL. http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1894%3A140618-22&catid=218%3A3-062018&Itemid=27(дата звернення 23.04.2019р);
3. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України № 4452-VI від 23.02.2012. Електронний ресурс. URL. www.zakon.rada.gov.ua (дата звернення 03.05.2019 р.);
4. Тулянцева Валерія Андріївна, Правовий статус Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Матеріали науково-практичної інтернет-конференції (14.06.2018 р.). Харків. С.45-49.

Токар Анастасія Романівна,
студентка групи ПМФЗ-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Цимбалюк Анатолій Володимирович,
к.е.н., доцент, професор кафедри
фінансового права

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРУВАННЯ РЕНТНОЇ ПЛАТИ

У статті визначено основні функції рентної плати, розглянуто особливості та правову проблематику регулювання адміністрування рентної плати в Україні та за результатом аналізу досвіду європейських країн у даній галузі, запропоновано варіанти їх вирішення.

Ключові слова: *рентна плата, загальнодержавний податок, державне адміністрування, природні ресурси.*

The article defines the basic functions of rent, discusses the feature and legal issues of regulating the administration of rent in Ukraine and the

analysis of the experience of Europe an countries in this field, proposes options for solving them.

Keywords: *rent, national tax, state administration, natural resources.*

Постановка проблеми. Зовсім нещодавно Україна проголосила курс активного економічного зростання, що в черговий раз актуалізувало пошуки шляхів збільшення ефективності регуляторної політики нашої держави. Не виключенням є і сфера адміністрування рентної плати, адже втрата державою контролю над нею неминуче тягне за собою суттєві фінансові втрати безпосередніх товаровиробників, саме тому формування рентної політики в країні має бути виваженим та послідовним, таким, що ґрунтується на наукових дослідженнях та позитивному закордонному досвіді.

Рентна плата є багатоскладовою правовою категорією, окремим аспектам якої присвячували свої пошуки такі вітчизняні правники як І.Д. Андрієвські, Я.С. Вітвицький, А.І. Шевченко тощо. Проте проблематика адміністрування рентної плати в Україні досі залишається мало дослідженою.

Метою роботи є визначення проблемних аспектів правового регулювання адміністрування рентної плати та пошук їх рішень.

Виклад основного матеріалу. Шляхом вказівки на той факт, що рентна плата є загальнодержавним податком та фактичним перерахування її видів, законодавець закріпив у п. 14.1.217 Податкового кодексу України (далі – ПК України) її легальне визначення [2] при цьому у Звіті Рахункової палати України про результати аудиту ефективності справляння та дієвості контролю за надходженням рентної плати за користування надрами для видобуття газу до державного бюджету від 28.11.2017 № 24-6, наголошено, що відносини у сфері податків і зборів, а також стосовно порядку їх адміністрування регулюються саме ПК України [3], який і становить собою основу вітчизняного законодавства з питання, що розглядається. З аналізу зазначених норм слідує, що рентна плата є платою в дохід держави за користування об'єктами власності українського народу, встановленими, серед іншого ст. 13 Основного Закону нашої держави – Конституції [1].

Світова практика свідчить, що будучи важливим джерелом формування фінансових ресурсів держави, рентна плата полягає у вилученні у платника частини надприбутку, отриманого в результаті користування певними природними ресурсами. Рентна плата бере на себе

роль своєрідного регулятора стосовно доцільності користування такими ресурсами, оскільки даний процес пов'язаний не лише з надприбутками, але з цілим рядом додаткових економічних ризиків, що прямо залежать від галузі в якій функціонує користувач.

Кожна країна обирає для себе власне співвідношення фіскальних інструментів, яке має забезпечити оптимальний рівень державного адміністрування рентної плати з урахуванням конкретних національних ризиків (політичного, законодавчого, суверенного).

У деяких країнах існує практика орієнтації на обсяг видобутку, що дозволяє забезпечити стійкий рівень бюджетних надходжень, але при цьому перекладає ризики на надрокористувача, а отже спонукає до зниження загального рівня оподаткування, інші – орієнтуються на величину прибутку, чим беруть більшість ризиків на себе, а значить і встановлюють значно вищі ставки податку. Наприклад, у Франції використовується перший тип формування рівня рентних платежів в залежності від обсягу видобутку, при цьому він них ще віднімаються випрати, понесені користувачем на видобування та транспортування.

Цікавою для розгляду є ситуація, що склалася у Великобританії. Тут поступове вичерпання природних родовищ мало наслідком зниження рентних доходів держави. Фіскальний тиск призвів до відтоку капіталу до інших галузей національної економіки, у наслідок чого основний податковий тягар ліг на плечі кінцевого споживача.

Досвід Великобританії є дуже цінним для України, де існують подібні галузеві проблеми, але, разом з тим, істотно нижчим є дохід населення та рівень енергетичних матеріалів у структурі прямих витрат підприємств.

Якщо узагальнити світовий досвід адміністрування рентної плати, можна визначити кілька основних тенденцій його розвитку, а саме:

1. Поступовий перегляд ставок спеціальних фіскальних інструментів здійснюється у бік їх збільшення, що зумовлено посиленням міжнародної конкуренції, у тому числі і податкової та прагненням до збереження збалансованості бюджету.

2. Рівень рентних платежів залежить від рівня розвитку держави, адже, як правило, у країнах, які розвиваються віддається перевага проциклічним спеціальним фіскальним інструментам, у той час як розвинені країни у спробах зменшити негативний вплив рентного оподаткування, інтенсифікують стимулюючі функції загальних фіскальних інструментів.

Разом з тим, варто звернути увагу, що економічна функція для рентної плати не є єдиною, адже її можна віднести до так званих «зелених» платежів, котрі мають стимулювати раціональне використання природних ресурсів. Окрім того, враховуючи, що мова йде про користування об'єктами власності народу України, можливо також виділити соціальну функцію рентної плати, що полягає у перерозподілі доходу від використання народної власності між всіма членами суспільства.

Саме зі збільшенням ефективності останньої функції рентної плати, на мою думку, пов'язано встановлення БК України зарахування 5 % від частки Рентної плати для видобування корисних копалин загальнодержавного значення, крім вуглеводнів, до доходів загального фонду місцевих бюджетів, бюджетів територіальних громад [4]. Звісно ж такий розподіл коштів має забезпечуватися надійними засобами державного регулювання та контролю. Українським законодавцем як засіб такого контролю визначено складання платниками рентної плати окремих додатків до податкової декларації з Рентної плати, в яких податкові зобов'язання в межах спеціального дозволу самостійно «розподілені» платниками між бюджетами адміністративно-територіальних одиниць, які повністю або частково розташовані в межах території полігону, обмеженого координатами, зазначеними у такому дозволі[4].

Для забезпечення єдності державної політики у галузі адміністрування рентної плати Державною фіскальною службою України, яка є центральним органом, до повноважень якого серед іншого віднесено і регулювання сфери оподаткування, періодично надаються лист, які встановлюють загальні засади такого адміністрування.

Загалом аналіз чинного вітчизняного законодавства з питань правового регулювання адміністрування рентної плати дає підстави стверджувати, що Україна поступово тяжіє до змішаної системи справляння рентної плати, адже Ставки рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин установлюються у відсотках від вартості товарної продукції гірничого підприємства - видобутої корисної копалини (мінеральної сировини), а ставка рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, за одиницю обсягу користування надрами[4]. В цілому така тенденція є досить прогресивною і відповідає загальносвітовим настроям, проте в Україні рентна плата досі більшою мірою має фіскальне спрямування, в той час як розвинуті країни надають їй більше

як регулятору, спрямованому впорядкування та раціональне використання визначеного переліку природних ресурсів, що є власністю народу. Окрім того правове регулювання рентної плати повинне забезпечувати підвищенню рентабельності діяльності суб'єктів у даній сфері, залучення до неї додаткових інвестицій, оптимізації розподілу отриманих від такого користування прибутків тощо.

Висновки. Рентна плата має бути одним з ключових інструментів фінансового забезпечення охорони навколишнього середовища. Держава як своєрідний адміністратор має забезпечити належний рівень нормативно-правового регулювання справляння рентної плати.

На сьогодні, не зважаючи на той факт, що законодавство України з питання рентної плати зазнало неодноразових змін, воно потребує подальшого реформування та вдосконалення як з урахуванням позитивного європейського досвіду так і українських реалій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. Офіційний текст від 28.06.1996. Дата оновлення 21.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 11.10.2019)
2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. Дата оновлення: 01.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 15.10.2109)
3. Звіт Рахункової палати України про результати аудиту ефективності справляння та дієвості контролю за надходженням рентної плати за користування надрами для видобуття газу до державного бюджету від 28.11.2017 № 24-6. URL: http://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2017/24-6_2017/zvit_24-6_2017.pdf
4. Про адміністрування рентної плати у 2019 році: Лист ДФС України від 25.01.2019 №2394/7/99-99-12-03-04-17. URL: <http://sfs.gov.ua/podatki-ta-lzbori/zagalnoderjavni-podatki-rentni-plat/listi/73154.html>

Токарська Людмила Михайлівна,
студентка групи ПМФЗ-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Мельник Олена Петрівна,
доцент кафедри фінансового права

СУТНІСТЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню участі територіальних громад у бюджетному процесі в умовах демократизації суспільства.*

***Ключові слова:** Територіальна громада, децентралізація, бюджет, бюджетний процес.*

Актуальність теми дослідження. Важливою умовою побудови демократичної європейської держави є самостійність і фінансова незалежність місцевих органів влади у здійсненні покладених на них функцій. Місцеві бюджети є основою фінансового забезпечення розвитку адміністративно-територіальних групувань, тому, органи місцевого самоврядування повинні забезпечити врахування інтересів усіх жителів територіальної громади та реалізувати свої повноваження в бюджетній сфері таким чином, щоб це призвело до покращення фінансового стану відповідної територіальної громади, що відповідає принципам Європейської Хартії місцевого самоврядування. Тому в сучасних умовах ідеї реалізації права на місцеве самоврядування та активізації участі територіальної громади в місцевому управлінні необхідно відобразити в бюджетному процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика бюджетного процесу та особливостей його здійснення на місцевому рівні є об'єктом дослідження науковців із часу здобуття незалежності Української держави. Особливої уваги заслуговують висновки щодо сутності місцевих бюджетів в умовах демократизації суспільства, які зроблено Н.І. Власюком, М.В. Скуляк, І.Б. Чікітою та рядом інших теоретиків права. Разом з тим, оновлення законодавства у сфері місцевого управління та відсутність теоретичних досліджень, які присвя-

чено ролі громадськості у бюджетному процесі, залишилися поза увагою науковців.

Мета статті. Дослідити сутність участі територіальних громад у бюджетному процесі в умовах демократизації суспільства.

Виклад основного матеріалу. Законодавче визначення поняття «місцевий бюджет» вперше воно було введено Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р., у ст. 1 якого вказано, «що бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) - це план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування» [1]. Слід зазначити, що це єдине законодавче визначення місцевого бюджету, оскільки у ч. 1 ст.1 Бюджетного кодексу України [2] міститься тільки загальне визначення бюджету.

Вчені розглядають сутність місцевих бюджетів у різних аспектах. В. Кравченко вважає, що місцеві бюджети, які використовуються для регулювання соціально-економічних і фінансово-правових завдань певної території, слід розглядати в трьох аспектах. По-перше, це правовий акт, згідно з яким виконавчі органи влади отримують легітимне право на розпорядження певними фондами грошових ресурсів. По-друге, це план (кошторис) доходів і видатків відповідного місцевого органу влади чи самоврядування. По-третє, це економічна категорія, оскільки бюджет є закономірним атрибутом будь-якої самостійної територіальної одиниці, наділеної відповідним правовим статусом [3, с. 118].

М. І. Кульчицький пропонує розглядати місцевий бюджет як «систему формування, розподілу та використання фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань, як власних, так і делегованих» [4, с. 99].

За нашою думкою, при визначенні дефініції “місцевий бюджет” необхідно передусім відображати її найважливіші сторони: сутність, форму, матеріальний зміст.

Головним суб’єктом фінансових відносин в Україні на місцевому рівні є територіальна громада та органи місцевого самоврядування. Це територіальна громада села чи добровільного об’єднання в сільську громаду жителів кількох сіл, територіальна громада селища або міста. Органи місцевого самоврядування - це сільська, селищна, міська ради та їхні виконавчі органи, сільський, селищний чи міський голова. Це також обласна та районна рада. Важливим суб’єктом цих

відносин є держава в особі органів обласної, районної, міської, місцевої державної адміністрації та центральних органів державної влади.

При цьому, бюджетні та майнові права, які надаються органам місцевої влади, дають їм можливість складати, розглядати, затверджувати та виконувати їхні бюджети, розпоряджатися наданими у їхнє ведення підприємствами [1].

Важливим питанням при розгляді завдань місцевих органів влади в системі забезпечення управління країною є зміст їх функцій і повноважень. Оскільки, бюджет самоврядних органів, практично є похідною величиною від управління державою, яка закладається в Конституції, законодавчих актах і відображає не декларативний, а фактичний стан з правом населення вирішувати самостійно справи місцевого значення, то місцеве самоврядування ефективно рівно настільки, наскільки воно забезпечене фінансовими ресурсами. Отже, фінансові ресурси - це першосередкова основа фінансового господарства місцевого самоврядування. А наявність завдань і функцій, що покладаються на місцеві органи влади, є об'єктивною причиною необхідності місцевих бюджетів.

Стосовно функцій і завдань, що покладаються на місцеві органи влади, а також меж між завданнями центральної та місцевої влади є кілька теорій [5].

Одна з теорій – це теорія “природних прав общини”, яка має більш ніж двохсотлітню історію. Суть цієї теорії ґрунтується на ідеї, що община як самоврядний територіальний колектив є таким же суспільним утворенням, що й держава, причому община як колектив людей, які спільно проживають на одній території, виникла раніше, ніж держава. Тому держава не може скасувати права общини, оскільки вони державою не надавалися.

З огляду на це органи місцевого самоврядування мають власну компетенцію, не підпорядковані державній владі і перебувають поза межами цієї влади. Кожен територіальний колектив має власні завдання, які він самостійно визначає. Вплив держави на діяльність територіального колективу може здійснюватися тільки через законодавство. Але вона не може позбавити його природних прав.

Суть цієї теорії відобразилася у Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки, прийняття якої «... зумовлено необхідністю створення державою сприятливих умов для розвитку громадянського суспільства, різноманітних форм демократії участі, налагодження ефективної взаємодії

громадськості з органами державної влади та органами місцевого самоврядування» [6].

Вважаємо, що успіх участі територіальної громади в бюджетному процесі пов'язаний із врахуванням особливостей конкретної територіальної громади, тому питання визначення предметів відання у бюджетному процесі, які буде передано громадськості, та способи такої участі слід віднести до компетенції відповідних органів місцевого самоврядування.

Тому, на нашу думку важливим напрямком удосконалення бюджетного процесу на місцевому рівні є налагодження конструктивної взаємодії між органами місцевого самоврядування та місцевими адміністраціями під час реалізації ними бюджетних повноважень, а також можливість залучення спеціального органу, який би контролював дотримання бюджетного законодавства. Щодо останнього, то схожа практика існує в Польщі. Відповідно, проект ухвали про місцевий бюджет разом із інформацією про стан комунального майна і прогнозованими даними про муніципальний борг виконавчий орган місцевого самоврядування подає до представницького органу місцевого самоврядування. Другий примірник такого пакета документів надсилають до регіональної рахункової палати (*regionalna izba obrachunkowa*) для здійснення відповідної експертизи [7, с. 148]. Таким чином, досвід Польщі щодо додаткової перевірки бюджету на стадії його складання доцільно було б запозичити й Україні.

Залучення мешканців територіальної громади до бюджетного процесу можливе і через впровадження механізмів громадського контролю. Станом на теперішній час суб'єктний склад бюджетного процесу є обмеженим: його учасниками є органи, установи та посадові особи, яких наділено бюджетними повноваженнями [2]. Разом з тим, на кожній із стадій бюджетного процесу повинні здійснюватися контроль, аудит, а також оцінка ефективності освоєння бюджетних коштів. Мешканці територіальної громади можуть здійснювати таку діяльність через впровадження механізмів функціонування громадянського суспільства:

- створення та участь експертних рад, які представляють територіальну громаду за певним колом ознак у розробці проекту бюджету (при цьому для формування складу експертної ради необхідно не пізніше ніж за 60 календарних днів до визначеної дати проведення установчих зборів утворити ініціативну групу з їх підготовки за учас-

тю інститутів громадянського суспільства; не пізніше ніж за 45 календарних днів до проведення установчих зборів в обов'язковому порядку оприлюднити на офіційному веб-сайті та в інший прийнятний спосіб підготовлене ініціативною групою та погоджене повідомлення про дату, час, місце, порядок проведення установчих зборів, порядок подання заяв для участі в установчих зборах, відомості про склад ініціативної групи та прізвище, ім'я, електронну адресу та номер телефону відповідальної особи тощо [8]);

- проведення оцінки ефективності реалізації бюджетних повноважень органів місцевого управління та антикорупційної громадської експертизи рішень, які ними прийнято в ході бюджетного процесу;

- забезпечення електронної участі громадян в обговоренні проекту бюджету, включаючи громадян із обмеженими можливостями, за допомогою допоміжних технологій;

- налагодження співпраці органів, компетенція яких поширюється на бюджетний процес, із засобами масової інформації тощо;

- проведення консультацій із громадськістю з питань формування бюджету.

Висновки. Отже, місцевий бюджет - це основний фінансовий документ, в якому відображаються доходи та видатки кожного територіального групування. Тільки через місцевий бюджет, що приймається безпосередньо населенням або вибраним органом представників територіальної громади, можна забезпечити найбільшу ефективність, прозорість, достовірність, контрольованість формування і розподілу фінансових ресурсів на мікрорівні управління, який є однією з найважливіших складових сучасних демократичних держав - місцеве самоврядування.

Підтримуємо думки вчених щодо доцільності впровадження механізмів громадського контролю за бюджетним процесом, наприклад: створення та участь експертних рад, які представляють територіальну громаду за певним колом ознак у розробці проекту бюджету, проведення експертизи реалізації бюджетних повноважень органів місцевого управління, проведення антикорупційної громадської експертизи рішень, які прийнято в ході бюджетного процесу, забезпечення електронної участі громадян в обговоренні проекту бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997р. № 280/97-ВР. Офіційний вісник України. 1997. №18. Ст.21.

2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VIII Відомості Верховної Ради України. 2010. № 50-51. С. 1778.
3. Про Кравченко В.І. Фінанси місцевого самоврядування в Україні: проблеми становлення (1989-2001). К.: КМ Асасієта, 2001. 199 с.
4. Кульчицький М.І. Місцеві бюджети і механізм їх формування. Фінанси України. 2001. № 9. С. 99.
5. Чікіта І. Б. Місцеві бюджети в умовах демократизації суспільства : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Нац. банк України, Ун-т банк, справи. К., 2010. 20 с.
6. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні: Указ Президента України від 26.02.2016 № 68/2016 II Офіційний вісник Президента України. 2016. №7, Ст. 32.
7. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / за ред. Бориславська О.М., Заверуха І.Б., Школик А.М. та ін.; Центр політико-правових реформ. К.: 2012. 212 с.
8. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 II Офіційний вісник України. 2010. № 84. Ст. 36.

Тоцький Володимир Сергійович,

студент групи ПМФз-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Стріяшко Галина Миколаївна,

к.ю.н., доцент кафедри фінансового права

ГЕНЕЗИС МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Місцеві податки і збори є однією зі складових частин системи місцевої влади в Україні та існують для забезпечення розвитку економіки місцевих територіальних громад, створення умов для життєдіяльності та підвищення добробуту населення на місцевому рівні. Формування системи місцевих податків і зборів розпочалося майже в один період з проголошенням незалежності України. На сьогодні, політичним вектором нашої держави є посилення ролі місцевого самоврядування шляхом децентралізації влади та створення всіх необхід-

них правових, соціальних, економічних, політичних та інших умов для функціонування і розвитку об'єднаних територіальних громад.

Започаткований у нашій державі процес децентралізації влади з метою відходу від централізованої моделі управління в державі, побудови ефективної системи організації влади на рівні територіальних громад, впровадження та реалізації основних принципів Європейської хартії місцевого самоврядування [1] не зможе належним чином відбутися без ефективного використання та удосконалення інституту місцевого оподаткування, який, у свою чергу, буде сприяти нагромадженню фінансових ресурсів, необхідних для розвитку місцевого самоврядування.

За період утвердження нашої державності в новітню епоху, дослідження питання удосконалення правового регулювання наповнення грошовими коштами місцевих бюджетів за допомогою податкового механізму здійснювалося в значній кількості наукових статей і монографій. Науково-теоретичним підґрунтям для відповідних досліджень є праці ряду вітчизняних фахівців у галузі фінансового права, таких як Є. О. Алісов, Л. К. Воронова, О. П. Гетьманець, О. О. Дмитрик, І. Б. Заверуха, В. І. Курило, М. П. Кучерявенко, О. А. Лукашева, О. А. Музика-Стефанчук, В. В. Мушенко, А. А. Нечай, О. П. Орлюк, П. С. Пацурківський, М. О. Перепелиця, Н. Ю. Пришва, В. Д. Чернадчук та інші.

Однак, питання підвищення значення і ролі місцевих податків і зборів до рівня загальнодержавних в умовах новітніх державних ініціатив розширення функцій і повноважень органів місцевого самоврядування, досліджено в працях вітчизняних науковців недостатньо, по причині новизни та динамічності тематики, що вимагає подальших більш ґрунтовних досліджень цих питань.

Починаючи з 1991 року нормативне регулювання місцевих податків і зборів здійснювалося на основі закону УРСР «Про систему оподаткування» [2], в якому було закріплено 3 місцевих податки та 12 місцевих зборів. Цей закон можна вважати початковим і водночас основоположним, на певний період, елементом побудови системи місцевого оподаткування в Україні.

Починаючи з 1993 року існуюча податкова система зазнає певного реформування шляхом прийняття нових нормативних актів, метою яких було збільшення дохідної частини Державного бюджету України та місцевих бюджетів територіальних громад. До 1994 року

формується система місцевих податків і зборів, введена Декретом Кабінету Міністрів «Про місцеві податки та збори». Цей Декрет був спрямований на зміцнення системи місцевого оподаткування, оскільки визначав види місцевих податків і зборів, чітко встановлював їх граничні розміри та порядок обчислення [3, с. 50].

Однак, на нашу думку, сформована таким чином система місцевого оподаткування мала ряд суттєвих недоліків. По-перше, така система мала яскраво виражену тенденцію до розширення переліку місцевих податків і зборів; а по-друге – місцеві збори були недостатньо фінансово спрямованими, тобто неефективними як дієві механізми наповнення бюджетів (збір за видачу ордера на квартиру, збір за право проведення кіно- і телезйомок, збір за участь у бігах на іподромі) та досить затратними щодо їх адміністрування (збір з власників собак, курортний збір).

Крім того, у прийнятих органами самоуправління положеннях про справляння окремих видів місцевих податків і зборів неточно окреслювалося коло платників, об'єкти оподаткування, змінювалися граничні ставки платежів, не вводилися передбачені як обов'язкові податки і збори, не враховувались економічний, соціальний, демографічний розвиток окремих регіонів держави тощо. Існування цих недоліків та порушень указувало на нагальну потребу удосконалення правового регулювання місцевої системи оподаткування як на загальнодержавному рівні так і на місцевому.

Розширюючи певним чином межі даного дослідження, інформаційно зазначимо, що аксіомою побудови податкової системи у нашій державі є той факт, що розвиток системи місцевих податків і зборів можна умовно поділити на два етапи: до та після прийняття Податкового кодексу України (надалі ПК України) [4].

Отже, починаючи з 2011 року система місцевого оподаткування була реорганізована шляхом прийняття ПК України та внесення змін до переліку місцевих податків і зборів. Новації у механізмі місцевого оподаткування призвели як до позитивних так і негативних змін даної складової доходів місцевих бюджетів. У ПК України 2011 року значно скорочено перелік місцевих податків і зборів (з 14 до 5), з яких 2 були місцеві податки (податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, який почав функціонувати з 01 січня 2014 року; єдиний податок) та 3 місцеві збори (збір за провадження деяких видів підпри-

ємницької діяльності; збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір) [4].

Реформування системи місцевого оподаткування зразка 2011 року не можна назвати досить ефективним, оскільки поряд з ліквідацією вище зазначених малоефективних зборів, було ліквідовано ті місцеві податки та збори, що складали 90% доходів таких бюджетів (комунальний податок, ринковий збір, збір за надання дозволу на розміщення об'єктів торгівлі) [5], а надходження від сплати запроваджених податків і зборів по різних причинах досить мінімально забезпечували потреби у фінансових ресурсах місцевих територіальних громад [6].

Починаючи з 01.01.2015 р., у відповідності до ст. 10 ПК України, скасовується збір за проведення деяких видів підприємницької діяльності, а податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки замінюється на податок на майно, який, у свою чергу, включає податок на майно в частині транспортного податку, плати за землю, податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Отже, сучасний перелік місцевих обов'язкових платежів має такий вигляд. До місцевих податків належать податок на майно та єдиний податок, а до місцевих зборів – збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір. [4].

На нашу думку, такий перелік місцевих податків та зборів є далеко не оптимальним та буде змінюватись органами законодавчої влади у найближчому майбутньому. Основним аргументом щодо необхідності таких динамічних змін є факт незабезпечення фіскальної функції сформованої в даний час системи місцевих податків і зборів. Адже, не зважаючи на певне зростання податкових надходжень місцевих бюджетів в Україні, частка місцевих податків і зборів у цих доходах становить 7%, а основним чинником збільшення цієї частки є виключно зростання надходжень від сплати єдиного податку [3].

Основні та найяскравіші приклади недоліків системи місцевого оподаткування, які за період побудови податкової системи неодноразово обговорювалися науковцями та практиками, згруповані О. М. Думчиковим наступним чином:

незначна фіскальна роль місцевих податків і зборів та їх вузький перелік. Пропонується розширити перелік місцевих податків і зборів за рахунок впровадження зборів цільового призначення (прибирання і освітлення вулиць, утилізація сміття, упорядкування парків та цвинтарів);

відсутність правових механізмів у органів місцевого самоврядування щодо запровадження на своїй території власних податків і зборів, що може позитивно вплинути на політику органів місцевого самоврядування [7].

На нашу думку, крім перелічених недоліків, докорінне поліпшення системи місцевого оподаткування, яка є складовою податкової системи держави і водночас необхідним фінансовим атрибутом місцевих органів влади і самоврядування, є можливим при умові подолання системних проблем сучасної парадигми оподаткування в Україні. Такі проблеми полягають у відсутності, орієнтованої на позитивний зарубіжний досвід, стратегії ефективного правового регулювання сучасного місцевого оподаткування суб'єктів господарювання, основою якої є подолання стереотипу другорядності місцевих податків і зборів у порівнянні із загальнодержавними.

Для вирішення проблем, що виникають при формуванні та адмініструванні місцевих податків та зборів в Україні необхідно реформувати місцеве оподаткування в частині переведення деяких податків з розряду загальнодержавних в місцеві та встановити більш справедливий міжрегіональний розподіл частки податків.

Тобто процес реформування місцевої системи оподаткування є незавершеним та потребує подальшого удосконалення в умовах політики передачі значної частини повноважень органам місцевої влади та зняття з державного бюджету обов'язку фінансування ряду витрат на місцях. Виважена та збалансована податкова політика фіскального забезпечення місцевих бюджетів є одним із основних інструментів, що забезпечуватиме економічну стабільність місцевих громад [8, с. 14].

Крім того, підвищення ефективності функціонування системи місцевого оподаткування можливе при адаптації такої системи до європейських стандартів. В сучасних умовах постійних кризових явищ в економіці держави, формування якісної системи місцевого оподаткування, орієнтованої на європейську модель, є однією з ключових цілей. Адже у розвинених зарубіжних країнах місцеві податки постають реальним джерелом фінансової самодостатності територіальних громад, а не виконують допоміжну роль у державному оподаткуванні.

Підсумовуючи генезу системи місцевого оподаткування в Україні, варто зазначити, що цей процес був і залишається складним, непослідовним та суперечливим. Позитивним результатом сьогодення є тенденція до скорочення місцевих податків і зборів шляхом виклю-

чення неефективних, з точки зору фіскальної спрямованості та затратних при адмініструванні державними фіскальними органами. Важливим та необхідним з точки зору фіскальної достатності та фінансової забезпеченості місцевих бюджетів є зміна статусу державних податків у місцеві. Тобто сьогоднішня система місцевого оподаткування знаходиться на етапі адаптації до норм законодавства ЄС.

На даний час та у найближчій перспективі система місцевого оподаткування потребує реформування з метою її подальшого удосконалення та максимальної адаптації до європейських стандартів. Враховуючи позитивний та негативний досвід попередніх років формування української державності, вітчизняна нормативно-правова система місцевого оподаткування повинна реформуватись, дотримуючись таких двох основних принципів – це забезпечення фіскальної функції місцевих податків та зборів для задоволення фінансових потреб місцевих територіальних громад, виконання завдань регіонального розвитку, а також гарантування сприятливої соціально-економічної політики для розвитку ділової активності суб'єктів підприємницької діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985. Офіційний вісник України. 2015. № 24.
2. Про систему оподаткування: Закон УРСР від 25.06.1991 № 1251-XII (втратив чинність) ВРУ: офіційний веб-портал. 2000. URI: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1251-12>
3. Курило В. І. Значення місцевих податків у процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Актуальні проблеми створення інтелектуальних і індустріальних парків: [Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 22 лютого 2016 року)]. К.: «МП Леся», 2016. С. 49-51.
4. Податковий кодекс України: Закон від 02.12.2010 р. № 2755-VI. ВРУ: офіційний веб-портал. 2010. URI: Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua>
5. Державна фіскальна служба України: офіційний веб-портал. 2010. URI: <http://sfs.gov.ua>
6. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2013 рік. URI: <http://www.ibser.org.ua/File/Monitor>
7. Думчиков М. О. Теоретичні засади історичного аспекту розвитку та формування системи місцевих податків і зборів. Юридич-

ний електронний науковий журнал. 2015. № 5. URI: http://ukraini/povidomlenia_/2015/5.html

8. Курило В. І. Провадження по справах про адміністративну відповідальність за невиконання податкового обов'язку: [моногр.]. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2015. 169 с

Шумунов Артур Георгійович,

студент групи ПМФз-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Стріяшко Галина Миколаївна,

к.ю.н., доцент кафедри фінансового права

МІСЦЕ РАХУНКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Україна є послідовником французької системи Рахункових палат та класичного розподілу влади на три гілки, дві з яких - законодавча та виконавча мають у своїй структурі органи, які наділені повноваженнями щодо здійснення державного фінансового контролю. Рахункова палата утворюється Верховною Радою України, здійснює контроль, від її імені та підзвітна їй. В протиположному наведеному необхідно зазначити, що Рахункова палата організаційно та фінансово є незалежною, тому вплив Верховної Ради України на її діяльність неможливий.

Органи, що здійснюють фінансову діяльність держави, Л.А. Савченко поділяє на дві групи. До першої групи слід віднести ті, які безпосередньо здійснюють фінансовий контроль та контролюючих суб'єктів. До суб'єктів, що здійснюють фінансовий контроль, відносяться Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим та інші державні органи, органи місцевого самоврядування, які поряд з виконанням інших функцій наділені контрольними повноваженнями. Для цих суб'єктів контрольна функція у фінансовій сфері є другорядною. До контролюючих суб'єктів відносяться: Рахункова палата, органи державної податкової служби України, Національний банк України, Державна митна служба України, Державне казначейство України, Державна контрольно-ревізійна служба України, Аудиторська

палата України, Державний комітет фінансового моніторингу, інші державні органи, недержавні організації, незалежні аудитори, також відповідні служби підприємств, установ, організацій, основною функцією яких є здійснення фінансового контролю [1, с. 46-47].

Визначаючи систему фінансового контролю М. Горбач передбачає визначення таких її складових: сукупності всіх органів вказаного контролю; взаємодію між ними та органами державної влади; встановлення ієрархії контрольних органів з визначенням єдиного органу, що є вищим у системі органів державного фінансового контролю; визначення підконтрольних суб'єктів; перелік інструментаріїв (форм, методів, прийомів тощо), що можуть бути застосовані конкретними суб'єктами контролю; права, обов'язки, відповідальність суб'єктів контролю та підконтрольних суб'єктів та багато інших невід'ємних складових контролю [2, с. 83]. Д.С. Роговенко систему органів фінансового контролю держави, пов'язуючи зі специфікою їх завдань та функцій, поділяє на недержавний фінансовий контроль та державний контроль, який включає в себе державний фінансовий контроль. Сама схема організації державного фінансового контролю має такий вигляд: вищий орган державного фінансового контролю, який підпорядковується парламенту або президенту (уряду) і контролює витрачання коштів державного бюджету; державні контрольно-ревізійні підрозділи міністерств і відомств, які підпорядковуються як вищому органу фінансового контролю, так і відповідному міністерству або відомству і здійснюють контроль за правильністю витрачання державних коштів; податкове відомство, яке контролює надходження коштів до державного бюджету [3, с. 345]. Класифікація є достатньо цікавою, охоплює дохідну і видаткову частини державного бюджету.

Багато науковців розглядаючи проблему відсутності чітко впорядкованої системи органів фінансового контролю не класифікують органи через відсутність визначення на нормативному рівні основних понятійних термінів - «єдина система фінансового контролю», «державні фінанси», «державний фінансовий контроль», «фінансова система країни» тощо [1, с. 83].

Система державного фінансового контролю, безумовно, має включати лише органи спеціальної компетенції, основна діяльність яких пов'язана зі здійсненням фінансового контролю, що і буде виступати критерієм угруповання. Органами, які безпосередньо контролюють процес надходження коштів до державного бюджету та їх використання

є: Рахункова палата, Державна аудиторська служба, Державна фіскальна служба та Державна казначейська служба. Зазначені органи мають складати систему державного фінансового контролю, діяльність яких має здійснюватися на засадах внутрішньої незалежності при загальній координації в рамках системи державного фінансового контролю.

Аналіз ст. 98 Конституції України та Закону України «Про Рахункову палату» дає можливість зробити висновок, що хоча Рахункова палата законодавчо і не визначається як ВОФК, фактично вона виконує його функції. Згідно Лімській декларації створення вищого контрольного органу і необхідна ступінь його незалежності повинні бути закладені в Конституції, деталі можуть бути встановлені відповідним законом. Статус ВОФК у нашій державі не закріплено за жодним органом. В організаційній схемі фінансового контролю в зарубіжних країнах спостерігається певна субординація: перша категорія - ВОФК, який підпорядковується парламенту або президенту і на який покладено контроль за витрачанням коштів державного бюджету; друга категорія - державні контрольно-ревізійні підрозділи міністерств і відомств, що підпорядковуються як вищому органу фінансового контролю, так і відповідному міністерству або відомству [4, с. 48].

З 1998 року Рахункова палата є членом Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю (ШТОБАІ), а з 1999 року членом Європейської організації вищих органів фінансового контролю (БиКОБАІ). Таким чином ще з 1998 року Рахункова палата визнана міжнародною спільнотою, як ВОФК в Україні та співпрацює в цьому напрямку. Основний міжнародний акт у сфері державного фінансового контролю - Лімська декларація керівних принципів аудиту державних фінансів у ст. 3 визначає поділ органів фінансового контролю на зовнішні та внутрішні [5]. Зокрема, органи зовнішнього контролю не входять до організаційної структури підконтрольних їм органів. Саме тому вищі органи контролю державних фінансів є органами зовнішнього контролю. Виходячи з рекомендацій Лімської декларації - зовнішній контроль виявляє матеріальне визначення механізму здійснення конституційного права громадськості, здійснює контроль за використанням державних коштів урядом. Внутрішній фінансовий контроль здійснюється урядом для оперативного нагляду за виконанням тих чи інших повноважень. На сьогодні, формальність відомчого контролю є серйозною перешкодою для ефективності державного фінансового контролю. Практично у кожному державному органі є підроз-

діли внутрішнього аудиту, але їх діяльність не приносить майже ніякого результату. Тобто державний бюджет втрачає не тільки на тому, що не виявляються фінансові зловживання, але і на зарплатні чиновникам, які не забезпечують якісного виконання своїх функцій. Таким чином, виходячи із положень Декларації, зовнішній фінансовий контроль повинен займати центральне місце в ієрархії органів фінансового держави, однак не в адміністративному, а координаційному плані [6]. Завданням ВОФК як зовнішнього контролера є перевірка ефективності внутрішнього контролю. Згідно зі Стандартом з аудиту державних фінансів, розробленого на базі Лімської та Токійської декларацій для виконавчої влади ВОФК є зовнішнім аудитором, він може консультувати її, вони співпрацюють між собою, але не порушуючи незалежність один одного. Статус ВОФК має забезпечувати йому повний та безперешкодний доступ до усіх приміщень та до усіх бухгалтерських документів об'єктів аудиту і можливість аналізувати будь-які операції. Цей статус також повинен надавати йому повноваження отримувати від осіб або установ наявну в них інформацію. У законодавстві чи угоді має бути закріплено, що виконавча влада зобов'язана надавати ВОФК доступ до важливої інформації, якою володіють посадові особи органів виконавчої влади, у випадках, коли така інформація видається необхідною ВОФК для виконання своїх завдань. Міжнародні Стандарти чітко регламентують діяльність ВОФК та його взаємодію з внутрішніми органами фінансового контролю. Фрагментарно положення стандартів відображені в Законі України «Про Рахункову палату», але подальша адаптація закону до міжнародних стандартів сприятиме чіткій роботі цього органу, його взаємодії з іншими органами, в деякій мірі вона навіть вирішить питання організації системи органів державного контролю. На сьогоднішній день Рахункова палата є органом контролю спеціальної конституційної компетенції, яка здійснює контроль за видатковою та дохідною частинами Державного бюджету України, таким чином експертно-аналітична та контрольна функції поширюються на весь процес бюджету. В умовах соціально-економічних перетворень в українському суспільстві особливого значення набуває цілеспрямована діяльність держави по визначенню задач та кількісних параметрів формування доходів та витрат бюджету, управлінню державним боргом, що значною мірою залежить від ефективної бюджетної політики [7, с. 68-69], якість котрої напряду залежить від якісного фінансового контролю в цій сфері.

Аналіз статусу та повноважень Рахункової палати свідчить, що вона є не просто вищим за субординацією, але дійсно провідним органом державного фінансового контролю в Україні, який відповідає міжнародним стандартам, що є не мало важливим, враховуючи курс на євроінтеграцію. Цілком розуміло, що вона може взяти на себе провідну роль в системі органів державного фінансового контролю. Визнання на законодавчому рівні за Рахунковою палатою ВОФК важливо ще й тому, що Україна повинна виконувати взяті на себе міжнародні зобов'язання перед ЄС щодо гармонізації українського законодавства. До завдань Рахункової палати необхідно додати організацію та координацію діяльності всіх фінансово-контрольних органів. Проблема координації взаємодії органів, що складають фінансову систему України, відсутність її нормативного закріплення спонукає сподіватися лише на бажання та готовність посадових осіб на співробітництво. Савченко Л.А. зазначає, що за Рахунковою палатою доцільно закріпити роль координатора всієї контрольної діяльності в межах її компетенції, тобто встановити обов'язковий обмін інформацією між органами, що здійснюють фінансовий контроль [8, с. 90].

Отже, Рахункова палата повинна мати повноваження перевіряти законність, ефективність, результативність контролю та вживати заходи його покращення. Однак невизначеність її правового статусу та місця в системі органів фінансового контролю не дає змоги здійснювати зазначені дії. Це викликає необхідність визнати Рахункову палату ВОФК на конституційному рівні, у розрізі імплементації міжнародних актів. Аналогічну думку висловлювала Кузьменко О.А., яка пропонує надати Рахунковій палаті статус вищого органу зовнішнього державного фінансового контролю, що має консолідувати всі види і організаційно-правові форми бюджетного контролю [9]. Паньків С.П. наголошує, що слід припинити дискусію, який орган повинен бути вищим органом фінансового контролю в Україні: зазначаючи, що даним органом повинно бути Міністерство фінансів України чи Рахункова палата. Рахункова палата є незалежним органом фінансового контролю, який відповідно до Закону України «Про Рахункову палату» підзвітний Верховній Раді України. Тому саме їй необхідно надати статус вищого органу фінансового контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Савченко Л.А. Правові основи фінансового контролю : навч. посіб. / Л. А. Савченко. - К. : Юрінком Інтер, 2008. - 504 с.
2. Горбач М. Про створення єдиної системи державного фінансового контролю в Україні / М. Горбач // Право України. - 2005. - № 10. - С. 83-86.
3. Роговенко Д.С. Система державного фінансового контролю - гарантія стабільної фінансової діяльності держави / Д. С. Роговенко // Держава і право : зб. наук. праць, Юридичні і політичні науки. - Вип. 31 / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. - К. : вид-во Інституту держави і права ім. В. М. Корецького, 2006. - С. 343-349.
4. Дорош Н.І. Державний фінансовий контроль: зарубіжний досвід і шляхи вдосконалення / Н.І. Дорош // Фінанси України. - 1998. - № 1. - С. 4755.
5. Лімська декларація керівних принципів аудиту державних фінансів. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article>.
6. Інституційний розвиток Рахункової палати в системі вимог міжнародних та європейських стандартів. Збірник матеріалів круглого столу у Верховній Раді України. - К., 2003. - 37 с.
7. Латковська Т.А. Бюджетна політика держави як один з основних напрямків економічної політики за господарським законодавством / Т.А. Латковська // Актуальні проблеми держави і права. - 2012. - Випуск 65. - С. 68-75.
8. Савченко Л.А. Правовий статус Рахункової палати України та Рахункової палати Верховної Ради Автономної Республіки Крим (порівняльна характеристика) / Л.А. Савченко // Науковий вісник Чернівецького університету. - 2000. - Випуск 82. - С. 90-93.
9. Кузьменко О.А. Контроль за виконанням державного бюджету України як функція управління : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Олена Анатоліївна Кузьменко. - К., 2002. - 205 с.

група ПМЗЄ-18-1

Колотвін Роман Юрійович,

студент групи ПМЗЄ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Савенкова Людмила Олексіївна,

д.пед.н., професор, професор

кафедри теорії, історії права

і держави та конституційного права

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАХОДІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Актуальність теми. Прийнято вважати, що ступінь розвитку інституту прав людини в державі є основним показником рівня розвитку самої держави, а досконала система заходів реалізації норм, що закріплюють права людини, свідчить про правопорядок, демократизм, законність та наближення держави до рівня правової. Не дивлячись на закріплення прав людини як нормативних положень у міжнародних актах і законодавстві конкретно взятих держав, вони не отримують відповідної реалізації. Дійсно, одного приведення прав людини у статус правових норм недостатньо для того, щоб вони «функціонували» в певному суспільстві, тому повинна існувати певна система заходів, або іншими словами механізм їх реалізації [1, с. 112]. Тенденція пошуку шляхів таких вдосконалень існує не тільки в Україні, а і в більшості країн Світу, які ставлять за мету розвиток своєї держави.

Мета статті – дослідити складові проблеми правової системи заходів реалізації та захисту прав людини і громадянина в Україні.

Проблеми механізму реалізації та захисту прав і свобод людини в останні 40 років набули світового значення і вийшли на пріоритетне місце у міжнародній системі критеріїв оцінювання рівня розвитку демократизму у окремо взятій державі та у цілому світі.

Говорячи за механізм реалізації права, то його визначають як діяльність суб'єкта права, законотворчого органу та наявні юридичні норми, які регулюють діяльність цих органів. Варто зауважити, що поняття реалізації прав людини тісно пов'язане з поняттям забезпечення прав людини. Забезпечення прав людини визначається як сис-

тема їх гарантування з боку державних інститутів, що діє у правовому режимі; до цієї системи відносяться такі елементи: охорона, захист, компетенція, створення необхідних умов для реальної реалізації людиною своїх прав [2, с. 3]. З вищевказаного випливає, що реалізація прав людини входить до їх забезпечення, оскільки низка умов останнього передуює відповідній реалізації [1, с. 113].

Сьогодні в Україні актуальною є проблема ефективного використання Конституції для державотворчого процесу, впровадження її приписів у реальне життя, визначення чинників, які негативно впливають на реалізацію конституційних норм. Конституційні норми реалізуються в Основному Законі переважно у вигляді норм-засад і є нормами узагальненого порядку. Вони більш широко описуються в поточному галузевому законодавстві, саме це дає можливість створити ефективний механізм реалізації функцій держави, захисту відповідних прав людини і громадянина [3].

Виходячи з вищезазначеного, можна сказати, що права і свободи людини та громадянина, які закріплені в ст. 3 Конституції України, потребують впровадження механізму забезпечення їх реалізації та гарантування.

Права і свободи людини, громадянина мають бути не тільки обумовлені соціальними потребами і законодавчо закріплені, визнаватися і охоронятися державою, а головне – відповідати можливостям їх реалізації. Звідси, ефективне забезпечення принципу пріоритету прав і свобод людини безпосередньо залежить від політичних, економічних, соціокультурних факторів, від домінуючої в суспільстві правової культури (і субкультур), яка впливає на можливість особи розуміти її правові можливості, усвідомити свої свободи не лише як загальні цінності, а й як індивідуальні, навчитися вміло їх використовувати [4, с. 19].

Проте в Україні права людини виступали та продовжують виступати «заручниками» процесів державотворення, об'єктом системних політичних спекуляцій з боку практично усіх політичних сил, що у суспільній свідомості піддають сумніву й саму цінність прав людини.

В Україні немає жодного права, яке б не піддавалося порушенням. З кожним роком збільшується кількість порушень прав людини та вчинених злочинів. Громадяни України не довіряють судовому захисту своїх прав і свобод та не використовують цей засіб в повній мірі. Обумовлено це тим, що: по-перше, строк розгляду справ чітко не встановлений, тому громадяни протягом років не можуть захистити

свої права, а це породжує недовіру, громадян до суддів та судової системи загалом; по-друге, через неможливість для більшості громадян сплатити державне мито та скористатися адвокатськими послугами; по-третє, існує велика кількість колізій в законодавстві та прогалин, нестабільність, часто змінюване законодавство. Судова система надмірно навантажена, недофінансована, через що виникає великий ризик її корумпованості [5].

Ще можна виокремити такі проблеми щодо реалізації прав людини і громадянина: низький рівень правової культури і правової свідомості переважної більшості населення; низький рівень зовнішнього виховного впливу на кожну людину з боку суспільства та самовиховання за наявності у багатьох людей реального відчуття власної честі та гідності; незадовільний рівень дотримання законності у житті суспільства і держави та відповідальності кожної особи перед собою й оточенням за процес і результати своїх дій; низький рівень професіоналізму у сфері політичного та державного управління і його залежність від особистих і групових інтересів; нерівність гілок та органів державної влади та недосконалість функціонування місцевого самоврядування, територіальних громад у реальному житті; відсутність структурованості громадянського суспільства і громадянського контролю за діяльністю всіх органів державної влади; високий рівень корупції на всіх рівнях державного і суспільного життя та відсутність політичного бажання у його зниженні; [6, с. 41].

До проблем реалізації прав людини також відносять: бездіяльність органів державного управління (правоохоронних органів); відсутність ефективної взаємодії державних органів та правозахисників; роз'єднаність різних соціально-культурних груп у суспільстві; відсутність належної експертизи законотворення і нормотворення щодо дотримання прав і свобод людини і громадянина[7].

Підводячи підсумок, можна зазначити, що українська влада постійно намагається експериментувати з питаннями соціального забезпечення. Це природно для країни з нестійкою економікою та незначними фінансовими ресурсами. Скоріш за все, після 20 років незалежності буде вкрай складно не тільки перебудувати економіко-правову складову систему соціального захисту (що слід було робити на початку створення України як незалежної держави), а й змінити застаріле мислення щодо названого питання з боку громадян [8, с. 19].

Варто сказати, що забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина в повному обсязі є доволі важким процесом. Зокрема, існує значна невідповідність між сучасними правовими регуляторами, юридичними засобами та справжнім станом реалізації культурних прав і свобод людини в Україні.

Сучасне українське суспільство перебуває на етапі глибокого усвідомлення прав і свобод людини, який можна розглядати як початок духовного відродження України. Сама ідея прав стає більш загально визнаною та необхідною у державному і суспільному житті. З точки зору даної ідеї відбувається переоцінка поглядів на радянське і пострадянське минуле та формуються погляди на ближнє й віддалене майбутнє України.

На жаль, Україна ще не може показати особливі досягнення у галузі прав людини. Проте й те, що зроблено за часи незалежності, не може не викликати поваги. Це, перш за все, новосформовані інститути захисту прав людини – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Конституційний Суд України та адміністративні суди тощо. Разом з тим, реалізація прав особистості – складне явище, що включає в себе не тільки діяльність правозастосовчих органів, а й діяльність самої особистості. Законодавець, визначаючи модель реалізації правової норми, яка закріплює права людини, бере до уваги можливість безпосереднього їх використання особистістю. Проблема активності особистості в системі реалізації залежить від рівня її правосвідомості, правової культури та інформованості.

Виносячи підсумок про шляхи вдосконалення системи заходів безпосередньої реалізації прав і свобод потрібно вказати, що існує нагальна необхідність вдосконалення процесуально-процедурної регламентації прав. Зокрема, необхідно прийняти закон, що регламентує порядок реалізації таких конституційних прав громадян, як право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації. Для забезпечення дотримання в державі прав і свобод людини та громадянина необхідно, щоб кожний громадянин чітко усвідомлював важливість дотримання прав і свобод людини. Важливо, щоб проекти нормативно-правових актів, які вносяться до парламенту, а також зміни, які пропонуються внести до чинного законодавства, у жодному разі не зменшували змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Разметаєва Ю. С. Права людини як фундаментальна цінність громадянського суспільства : моногр. / Ю. С. Разметаєва. Х. : Финарт. 196 с.
2. Скрипнюк О. Правове забезпечення прав і свобод людини та громадянина в процесі реалізації державного управління / О. Скрипнюк // Право України. 2007. № 4. С. 3-4.
3. Жильнікова Н. Д. Реалізація прав людини і громадянина в контексті принципу верховенства права [Електронний ресурс] / Н. Д. Жильнікова // Науково-практична інтернет конференція «Актуальна юриспруденція» 04.10.2011 [Електронний ресурс] Режим доступу: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=95%3A2011-10-05-04-30-24&catid=14%3A2&Itemid=10&lang=ru.
4. Громадянське суспільство і права людини: матеріали міжнар. наук.-практ. семінару, м. Харків, 9 груд. 2010 р. / Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. будівництва та місц. самоврядування, Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого ; редкол. : Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк, Г. В. Чапала. Х. : НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування, 2010. 251 с.
5. Барікова І. О. Зміст конституційного права на судовий захист [Електронний ресурс] / І. О. Барікова // Міністерство юстиції України. Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/8158>.
6. Пильгун Н. В. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина в контексті функціонування принципу верховенства права в Україні / Н. В. Пильгун, М. В. Рощук // Науковий вісник Ужгород. нац. ун-ту. 2014. Вип. 26. С. 40–43.
7. Колесніченко В. Захист прав людини – найголовніша національна ідея України [Електронний ресурс] / В. Колесніченко // Українська правда. 09.02.2012. Режим доступу : <http://blogs.pravda.com.ua/authors/kolesnichenko/4f3365b57204>.
8. Барабаш Ю. Соціальні права громадян та можливості їх захисту Конституційним Судом України / Ю. Барабаш // Публічне право. № 1. 2011. С. 15–21.

Павленко Єлизавета Валеріївна,
студентка групи ПМЗЄ-18-1
Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Шевченко Анатолій Євгенійович,
д.ю.н, професор, зав. кафедри теорії,
історії права і держави та
конституційного права

СОЦІАЛЬНІ ПРАВА ЖІНОК ТА ЇХ ДЕРЖАВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

***Анотація.** Розглянуто колізійні питання, пов'язані з соціальними правами жінок, а також гарантії їх захисту в Україні. Аналізується чинне законодавство, що регулює ці питання та внесені пропозиції.*

***Ключові слова:** державне забезпечення, соціальні права, право на працю, медична допомога, гідність.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження забезпечення прав і свобод людини в Україні зумовлене сучасними етапом реформування державно-правової дійсності з метою приведення її до вимог принципів рівності, справедливості, гуманізму. Забезпечення прав людини є передумовою проведення конституційної, адміністративної, судової та муніципальної реформ, необхідних для інтеграції України до європейського правового простору. В ході цих реформ має бути переглянутий підхід до правового регулювання принципу соціального забезпечення з метою її практичного забезпечення та гарантування.

У юридичній літературі проблема соціальних прав жінок та їх гарантування не обділена увагою. Дане питання розглядається у працях Т.М. Мельник, К.Б. Левченко, А.С. Олійник, О.М. Рудневої. При розгляді цієї проблеми науковці висловили чимало важливих і слушних думок: по-перше, розглядають гарантії як елемент правової системи; по-друге пов'язують їх з іншими поняттями, такими як: міра охорони, міра правового захисту, юридична відповідальність; по-третє, вивчають як самостійну категорію, яка має свої риси, об'єкт діяльності, а також систему, структуру та методи реалізації.

Метою статті є теоретико-правовий аналіз особливостей забезпечення соціальних прав жінок та їх державне забезпечення в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розуміння соціальних прав у Конституції України пов'язане з концепцією соціальної держави. Згідно з Конституцією України (розділ II), установлені основні соціальні права, які є певними можливостями людини користуватися соціальними благами у сфері матеріального виробництва, трудової діяльності, освіти, здоров'я, відпочинку, а держава повинна виступати гарантом в захисті всіх вище названих благ.

Конституція України гарантує право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя роботою, яку кожен вільно обирає або на яку погоджується [1]. Проблемою гарантування економічної рівності жінок і чоловіків є гендерна нерівність на ринку праці. Обмеження можливостей жінки заробляти собі на життя та досягати фінансових благ існує не через недосконале правове забезпечення права на працю, а через систему соціальних стереотипів, за якими чоловік вважається більш стабільним, вигідним працівником.

Через наявність у жінок репродуктивних функцій та фізичних особливостей, в Главі XII «Праця жінок» Кодексу законів про працю України, закріплено гарантії, що мали б забезпечити жінок відповідними умовами праці. Але на практиці, це зумовлює їх дискримінацію. Серед них: заборона застосування праці жінок на важких роботах (ст.174); обмеження праці жінок на роботах у нічний час (ст.175); заборона залучення вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до 3-х років, до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні дні і направлення їх у відрядження (ст. 176); обмеження залучення жінок, що мають дітей віком від 4 до 14 років або дітей з інвалідністю, до надурочних робіт і направлення їх у відрядження (ст.177); відпустки у зв'язку з вагітністю, пологами і для догляду за дитиною (ст. 179); приєднання щорічної відпустки до відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами (ст.180); відпустки для жінок, які усиновили дітей (ст.182); гарантії при прийнятті на роботу і заборона звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей (ст.184); обслуговування матері на підприємствах, в організаціях (ст.186) та ін. [2]. Позитивним є надання особам, які виховують малолітніх дітей без матері, гарантій, що встановлені в ст.ст. 56, 176, 177, 179, 181, 182, 182-1, 184, 185, 186 КЗпП.

Проблемою є те, що у складних умовах сучасної ринкової економіки, в Україні прибуткові підприємства мають працювати в умовах високої конкуренції, браку матеріальних, фінансових ресурсів. Тому, при формуванні кадрового потенціалу, перевага віддається

працівникам, які не мають низки додаткових гарантій, спроможні виконувати роботу інтенсивно, не обмежені у часі та можливостях.

Основною метою власників підприємств та їх діяльності є отримання максимального прибутку, через це вони не проявляють зацікавленості в прийнятті на роботу жінок, тому що чоловіки не наділені такою кількістю додаткових трудових пільг та гарантій [3, с. 55]. Отож, жінки мають конкурувати на ринку праці з особами, що не обтяжені необхідністю піклуватись про родину тощо.

На сьогодні, проблема удосконалення трудового законодавства зосереджена на усуненні дискримінаційних норм. Так, завдяки протестним рухам в 2017 році був скасований Перелік важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок від 29.12.1993 р. [4]. Положення порушувало соціальну справедливість: по-перше, обмежувало доступ жінок до робіт, які вони фактично виконували незаконно; по-друге, ставило під сумнів цінність здоров'я чоловіка, який може і, фактично, повинен працювати на небезпечних для здоров'я роботах.

Законом України «Про внесення зміни до Кодексу законів про працю України щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації з правом Європейського Союзу» від 12.11.2015 р. до ст.2-1 Кодексу законів про працю України від 12.11.2015 р. внесено заборону дискримінації у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від статі, сімейного та майнового стану, сімейних обов'язків [5]. Зазначена норма передбачена і в ст. 3 Проекту Трудового кодексу України [6]. Принципу рівності приділено увагу в ст. 2 проекту Трудового кодексу України.

Відмова роботодавцями забезпечувати трудові пільги та гарантії для жінок є порушенням законодавства, але аналіз практичної ситуації дає підстави зробити висновок: лише удосконалення законодавства та протидія порушенням з боку роботодавців не вирішить проблему. Комплексна економічна політика у сфері надання підтримки роботодавцям, що працевлаштовують жінок, гарантії судового захисту та поінформованість осіб у власних трудових правах нададуть змогу подолати тендерну нерівність у цій сфері.

З реалізацією права на працю пов'язане право на достатній життєвий рівень (ст. 48). Це право передбачає можливість достатнього харчування, наявності одягу, житла з метою досягнення певного жит-

тевого рівня. Змістом є соціальне благо як гарантія існування і прояву можливостей особи, а формою є певні умови життя [7, с. 266]. Держава зобов'язана здійснювати заходи позитивного характеру для поліпшення умов життя своїх громадян [8]. Зв'язок права на достатній рівень життя в правом на працю проявляється через гарантування достатнього рівня заробітної плати. Різниця в заробітній платі жінок і чоловіків впливає на можливість забезпечення їх власного добробуту.

Право на соціальний захист, передбачене в ст. 46 Конституції України, встановлює гарантії у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Соціальні виплати та допомоги призначаються особам незалежно від статі. Проте, економічне становище жінок ускладнене, спостерігається фемінізація бідності.

Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування є важливим соціальним правом. На практиці, доступ до медичних послуг для чоловіків і жінок різний. Фактично не забезпечується можливість вільного вибору постачальників медичних послуг. Науковці-медики констатують, що у сфері надання медичних послуг працюють переважно жінки [9]. Жінки у сільській місцевості не отримують належного доступу до закладів охорони здоров'я, через це поширюються випадки материнської та дитячої смертності. Гендерні особливості мають причини смертності, що не враховується при формуванні медичних програм.

Проблеми забезпечення принципу гендерної рівності у сфері охорони здоров'я виникають не в результаті недосконалості медичного законодавства, а через систему економічних, політичних, соціальних та ідеологічних чинників, що потребують комплексного вирішення на рівні реформування загальнодержавної політики у сфері охорони здоров'я і виховання населення. Рівність прав жінок і чоловіків у сфері охорони здоров'я гарантована юридично, але її розуміння виключно як справедливості при доступі до медичної допомоги не забезпечує врахування різниці потреб жінок і чоловіків. З метою подолання зазначеної проблеми, варто використовувати метод гендерно-орієнтованого бюджетування.

Порушення права на повагу до гідності особи є поширеним явищем, але жінки є особливо вразливими до нього. До порушень права жінки на повагу до її гідності відносять: гендерну дискриміна-

цію, домашнє насильство (фізичне, психологічне, сексуальне, економічне), торгівлю людьми, сексизм у мережі Інтернет, теле- та радіопросторах, приниження значимості жінки на побутовому і публічному рівні, ставлення до жінки як до об'єкту, вербування до секс-індустрії та ін. Чоловіки також стають жертвами цих правопорушень, але значно рідше.

За статистикою, щороку в Україні понад 150 тис. жінок потерпають від насильства. Протягом дев'яти місяців 2017 року по допомогу до поліції звернулися 83 964 людини [10]. Враховуючи, що жертва домашнього насильства не завжди готова звернутися до поліції, реальна кількість таких правопорушень значно більша.

Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 2001 року, не закріплював дієвого механізму реагування держави на факт домашнього насильства - правоохоронні органи не могли, та інколи не бажали допомагати жертві. 07 грудня 2017 р. зазначений закон було скасовано, у зв'язку з прийняттям Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який передбачив організаційно- правові засади та радикальні методи запобігання та протидії цьому явищу [11]. Крім того, в Україні апробується пілотний проект «Поліна» - поліція проти насильства. Можна констатувати, що на сьогодні механізм протидії домашньому насильству перебуває на стадії удосконалення.

Необхідно зауважити, що у реалізації культурно-духовних прав чоловіки і жінки мають рівні можливості, проте проблема гендерної сегрегації наявна в освітній та науковій сферах. Освіта як така, в тому числі і вища, є гендерованим соціальним інститутом, тобто гендерна складова присутня у процесах, практиках та ідеологіях, а головне, у розподілі влади, які визначають функціонування цієї сфери. Ця сфера традиційно вважається «жіночою» (більшість педагогічних і науково-педагогічних працівників - жінки), але досягають професійного успіху, керівних посад переважно чоловіки. Але, така проблема існує не через недоліки у правовому регулюванні прав людини, а через подвійне навантаження жінок.

Висновки. Конституція України на засадах рівності передбачає для чоловіків і жінок громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурно-духовні права і свободи. В чинному законодавстві деталізовані механізми реалізації зазначених прав, але на практиці воно об'єктивно не спроможне гарантувати однакове їх забезпечення для обох статей.

Існуючі в суспільстві стереотипи перешкоджають повноцінній реалізації рівних можливостей для чоловіків і жінок. Це явище потребує подолання через виховання толерантності у суспільстві, оскільки наявність свободи вибору для кожного є показником гуманності і демократизму держави. Гендерні стереотипи зосереджуються на уявленнях про те, що жінка не спроможна якісно здійснювати службові повноваження та приймати складні рішення. Крім того, жінка має піклуватися про родину, тому не завжди може використовувати власний потенціал повною мірою. Якщо права жінок не забезпечені в публічній сфері, то чоловіки обмежені, переважно, в приватній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. №50
3. Ковалевич С.П., Хоружа І.Г. Особливості правового регулювання умов праці жінок. *Молодий вчений*. 2017. № 5.1(45.1). С.54-57.
4. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 49. Ст.668.
5. Про внесення зміни до Кодексу законів про працю України щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації з правом Європейського Союзу: Закон України від 12.11.2015. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 49-50. Ст.467.
6. Трудовий кодекс України: проект Закону України від 27.12.2014 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_-Kpf3511=53221
7. Олійник А.Ю. Актуальні проблеми конституційного права України. Київ: Видавничий дім «Скіф», 2012. 552 с.
8. Кириченко Ю.В. Пояснювальна записка щодо обґрунтування необхідності зміни статті 48 Конституції України URL: <http://cau.in.ua/ua/news>
9. Мороз В. М., Гумінський Ю. Й., Фоміна Л. В. Проблеми гендерного паритету у вищій медичній освіті. *Медична освіта*. 2015. № 3 с. 55-58.
10. У МВС розповіли про результати пілотного проекту з протидії домашньому насильству URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/mvd-rasskazali-1510113520.html>

11. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст.35.

Сілка Максим Русланович,

студент групи ПМЗЄ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Старостюк Алла Вікторівна,

к.ю.н, доцент, доцент кафедри

теорії, історії права і держави

та конституційного права

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Одним із передових завдань України є створення результативної системи місцевого самоврядування, яка має бути гарантією підвищення рівня демократії в суспільстві та максимальної співпраці людей та влади. Саме ефективне місцеве самоврядування втілює в життя мільйонів громадян відповідальність перед своїм містечком, залучає їх до активного громадського життя, ефективного використання їхніх знань, професійних навичок та життєвого досвіду. Право громадян на участь в управлінні державою не даремно вважається провідним правом людини та громадянина й гарантовано основним законом нашої держави - Конституцією України. [6, с. 11].

Сучасний етап становлення демократичної, соціально-правової держави в Україні неможливий без реорганізації системи місцевого самоврядування. Пріоритетним напрямком державної політики є забезпечення якісного розвитку регіонів як передової складової економіки країни. Процес реформування місцевого самоврядування є одним з найважливіших чинників розвитку системи української державності. . [7, с. 32].

На хвилі децентралізації, інтеграції до законодавства європейського зразка та кроками нової влади, тема місцевого самоврядування набуває неабиякого значення. На жаль, в Україні ще не повною мірою

створені умови для ефективного здійснення місцевого самоврядування. Звідси, наприклад, й проблеми оптимізації територіальних громад, а також проблема більш послідовного розмежування функцій і повноважень органів місцевого самоврядування та державних органів, часто статус адміністративно-територіальних одиниць не відповідає їхньому ресурсному, кадровому та організаційному потенціалу, ієрархічно неупорядкована та складна структура адміністративно-територіального устрою, у багатьох випадках відсутні чітко визначені межі адміністративно-територіальних одиниць або встановлення частини меж без врахування місцевих географічних та інших факторів, відсутність картографічних матеріалів і це далеко не повний список проблем які вже не можливо замовчувати. [6, с. 13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань становлення, функціонування та розвитку місцевого самоврядування в Україні знайшло своє відображення в наукових працях багатьох авторів, а саме: становлення та розвиток місцевого самоврядування вивчають Астапова Т.О , Гордєєв О. К та Лис Б. А. Особливості децентралізації в Україні досліджують Серьогін С. М, Гончарук Н. Т, Ярошенко І. В , Семигуліна І. Б .

Метою статті є визначення конституційно-правових основ місцевого самоврядування та проблем його розвитку в умовах розбудови демократичної і правової держави в Україні.

Основні результати дослідження. Місцеве самоврядування є порівняно новим соціальним інститутом для України. Сам термін увійшов в політичний та юридичний обіг з середини ХІХ ст. за ініціативи прусського юриста Рудольфа Гнейста. Сьогодні ця форма суспільного устрою відображена у прийнятих 1985 року міжнародних правових документах – Всесвітній декларації місцевого самоврядування та Європейській хартії місцевого самоврядування, згідно з якими важливими ознаками будь-якого органу місцевого самоврядування є його правова, організаційна та фінансова автономія [8, с. 33].

Місцеве самоврядування в Україні - це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста - самотійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. [1, с. 2].

Основне призначення місцевого самоврядування – створення та підтримка сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, надання мешканцям територіальних громад якісних та доступних публічних послуг на основі сталого розвитку дієздатної громади.

Конституція і законодавство України визначає, що самоврядування в нашій країні здійснюється на принципах народовладдя, законності, гласності, колегіальності, поєднання державних і місцевих інтересів, виборності тощо. . [1, с. 1].

В реально-діючій та чіткій системі місцевого самоврядування зосереджений вагомий потенціал, що за умови адміністративного реформування здатний створити самоврядні інститути суспільства України на противагу існуючому державному управлінні Продумана до дрібниць адміністративна політика держави має стати фундаментом для формування правової держави та громадянського суспільства в Україні[8, с. 29-33].

Сьогодні проблеми місцевого самоврядування суттєво загострились через курс на докорінну зміну суспільного устрою, дослідження проблем розвитку місцевого самоврядування потребує комплексного підходу.

Якщо взяти до уваги два першочергові джерела місцевого самоврядування та порівняти їх (ЗУ «Про місцеві державні адміністрації» та «Про місцеве самоврядування України») виникає таке явище як конкуренція компетентності, яке означає що «на врегулювання одних і тих же відносин претендують кілька структурних органів, протилежних по змісту їх призначення» [3, с. 21-26]. Часто відбувається так, що питання, які мають вирішуватись тільки органами місцевого самоврядування, віддаються під компетенцію державної адміністрації. А ось самоврядуванню за допомогою безлічі норм, інструкцій, постанов виконавчої влади нав'язуються ресурсозатратні та неприбуткові об'єкти та зобов'язання, що їх потрібно утримувати, при цьому без належної фінансової та матеріальної бази. Також, порівнявши вищезгадані закони (ст. 13 ч. 1 п. 2 ЗУ «Про місцеві державні адміністрації» та ст. 27 п.1 ЗУ «Про місцеве самоврядування») не важко помітити, що галузь соціально-економічного розвитку теж є юрисдикцією обох органів [4, с. 5].

Розкривши економічну проблематику діяльності самоврядування, є ще одне важливе питання організаційно-правового характеру відносин

з державною мовою йде про взаємне делегування повноважень. Делегування повноважень – це тимчасова передача повноважень чи функцій зі збереженням права у делегуючого суб'єкта на повернення до власного виконання [5, с. 35-39]. Разом з тим суб'єкт має право контролювати стан виконання делегованих повноважень та функцій, наслідки виконання. Також може здійснювати фінансування реалізації предмету делегування чи передавати необхідні для цього ресурси чи об'єкти.

Конституційні положення про гарантування в Україні місцевого самоврядування підкреслюють, що питання та проблеми територіальної громади повинні вирішувати виключно самою громадою чи органами місцевого самоврядування, але аж ніяк не державною владою. Виключенням можна вважати проблеми місцевого рівня, що вийшли на державний рівень. [5, с. 107-109].

Висновки. Місцеве самоврядування для України – це шлях до еволюції свідомості українців, коли громадяни мають зрозуміти, що задля добробуту на місцевому рівні необхідні їх власні зусилля, вміння, рівень готовності вирішувати проблемні питання та працювати як одна команда. На жаль, самоврядування в Україні сьогодні знаходиться на початковому етапі становлення та розвитку. Необхідно щоб кожен свідомий громадянин зрозумів, що саме він та сила яка рухає реформи. Такий підхід якнайкраще вплине на розвиток місцевого самоврядування. Разом з тим, попри важку фінансово-економічну ситуацію, стан неоголошеної війни, внутрішні конфлікти, застарілу нормативно-правову базу, вдале проведення реформ, а це в, першу чергу, якісні зміни в системі місцевого самоврядування, може дати нашої державі необхідний поштовх до справді якісних перетворень.

В цифрову епоху кожен з нас може докласти зусиль для того щоб його рідний край замайорів по-новому і для цього навіть не потрібно докладати величезних зусиль, бо в кожного є смартфон та інтернет, а більше і не потрібно – головне бажання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 07.05.2017 № 24 / Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: rada.gov.ua – Назва з екрану.

2. Астапова Т. О. Адаптація зарубіжного досвіду реформування діяльності органів місцевого самоврядування в Україні : автореф. дис. канд. наук з держ. упр. : 25.00.04 / Астапова Тетяна Олександрівна ;

Харк. регіон. ін-т держ. упр. НАДУ при Президентіві України. – Х., 2010. – 20 с.

3. Гордєєв О. К. Забезпечення сталого місцевого розвитку: підходи, принципи, складові [Електронний ресурс] / О. К. Гордєєв // Державне будівництво. – 2012. – № 2. – Режим доступу : <http://www.kbua.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/index.html>.

4. Забезпечення системного підходу до реформування адміністративно-територіального устрою [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_analit/reformaATU.pdf

5. Лис Б. А. Місцеве самоврядування: сучасний стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/7_NMIW_2009/Economics/42124.doc.htm

6. Серьогін С. М. Теоретичні основи і основні напрямки реформування місцевого самоврядування і децентралізації влади в Україні [Електронний ресурс] / С. М. Серьогін, Н. Т. Гончарук. – Режим доступу: http://el-zbirn-du.at.ua/2015_2/29.pdf

7. Ярошенко І. В. Проблемні питання реалізації реформи децентралізації влади в Україні [Електронний ресурс] / І. В. Ярошенко, І. Б. Семигуліна. – Режим доступу: http://www.problecon.com/pdf/2015/4_0/177_187.

8. Толкованов В. В. Реалізація державної регіональної політики на нових засадах: досвід України та європейські практики / В. В. Толкованов // Актуальні проблеми держ. упр. : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2013. – № 1 (43). – С. 17–25.

9. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квіт. 2014 р. № 333-р // Уряд. кур’єр. – 2014. – № 67. – 11 квіт.

Скороход Артем Юрійович,

студент групи ПМЗЄ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Шевченко Анатолій Євгенійович,

д.ю.н., професор, завкафедри теорії,

історії права і держави та

конституційного права

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ. Децентралізація – це доволі складне поняття, яке можна розкривати через його вплив на: адміністративно-територіальний устрій держави, систему органів публічної адміністрації, розподіл між ними функцій, повноважень та фінансових ресурсів. Однак передусім нагадаємо, що децентралізацію задекларовано у статті 132 Конституції України як одну із засад, на яких ґрунтується територіальний устрій держави[1]. Місцеве самоврядування в Україні - це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста - самостійно або під відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України [1].

МЕТА СТАТТІ – дослідити місцеве самоврядування та механізм децентралізації влади в Україні та порівняти його з децентралізацією в Європейських країнах.

ПРОБЛЕМАТИКА. Виходячи з принципу розподілу влади, для кожної демократичної держави є необхідним розмежування компетенції органів публічної адміністрації. Тобто, надзвичайно важливим є визначення оптимального рівня концентрації владних повноважень для кожної інституційної ланки в системі публічної адміністрації – з подальшою передачею «надлишкових» повноважень максимально наближеним до населення суб'єктам, тобто їх децентралізацією[7].

Так склалось історично, що самоврядування здійснюється безпосередньо через самокероване суспільство, притаманне спільнотам

людей насамперед через природність такого управління [10, с. 13]. Маючи громадську природу, воно є саморегулятивним механізмом суспільної життєдіяльності за єдиних для всіх її членів правил поведінки, встановлених самою громадою [12, с. 24]. Отже, за умов самоврядування джерело регулятивного впливу на суспільні відносини децентралізоване та знаходиться у самій соціальній спільноті, де і відбуваються процеси самоврядування.

З огляду на це місцеве самоврядування можна визначити як децентралізовану форму управління. Децентралізація характеризує процес трансформації механізму реалізації владних повноважень у системі державного управління, яка складається з керуючої підсистеми (суб'єкти управління) й керованої підсистеми (об'єкти управління) та взаємодії суб'єктів та об'єктів управління.

Децентралізація державної влади – це універсальне явище, яке відображає процеси перерозподілу повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування. Що більше децентралізовано державну владу, то:

- 1) більша частка економічних методів впливу на керований об'єкт управління;
- 2) розвинутіші демократичні інститути, міцніша сама демократія;
- 3) гнучкіша управлінська система.

Необхідно зазначити, що управління місцевими справами може здійснюватися:

- як за допомогою призначених центральною владою органів і посадовців державної адміністрації на місцях – органів територіального державного управління, що виступають як периферійна ланка державного апарату (повноваження яких реалізуються шляхом деконцентрації влади);
- так і через представницькі та виконавчі органи, що обираються безпосередньо населенням як органи самоврядних адміністративно-територіальних одиниць – органи місцевої публічної влади, що іменуються органами місцевого самоврядування.

У цьому контексті варто погодитися з думкою Ю. Панейка, що характеристика місцевого самоврядування як форми децентралізації державної влади (державного управління) є найпідходящим терміном для позначення явища місцевого самоврядування [11, с. 19]. Враховуючи, що поняття децентралізації державної влади є вихідним для характеристики природи явища місцевого самоврядування, воно по-

винно розглядатись як ключовий суб'єкт децентралізації влади. Децентралізувати владу в Україні можна лише здійснивши адміністративну реформу[5].

Між поняттями «адміністративна реформа» та «децентралізація влади» є чіткий непорушний взаємозв'язок: щоб подолати кризу влади, потрібно її децентралізувати; водночас децентралізація владних повноважень і є суттю адміністративної реформи[6, с. 21].

Для здійснення адміністративної реформи як сукупності певної структурної організації влади та механізмів її взаємодії із суспільством маємо визначити, що вона стосується всіх гілок влади[13]. Зважаючи на те, що існує три її суб'єкти: народ, державна влада та місцеве самоврядування, реформа структури та характеру взаємодії інституцій цих трьох суб'єктів задля досягнення оптимального їхнього функціонування і є суттю адміністративної реформи, що має бути скерованою на надання послуг[2].

Децентралізація влади – це процес передачі частини функцій та повноважень її центральних органів органам місцевого самоврядування, розширення та зміцнення прав і повноважень територіальних громад з одночасним звуженням прав і повноважень відповідного центру. Тобто децентралізацію як шлях адміністративної реформи можна розглядати як цілеспрямований процес розширення повноважень органів місцевого самоврядування[6].

Основними завданнями децентралізації влади є:

1. Наближення не лише влади до її джерела й носія – народу, а й власне результатів цієї влади – публічних послуг.

2. Максимальне наближення центрів прийняття управлінських рішень до громадян.

3. Визначення питань місцевого значення, які:

- громади можуть вирішувати самостійно;
- у кооперації з іншими громадами;
- делегувати органам державної влади [5].

4. Перетворення територіальних громад на ключового владного суб'єкта на місцевому рівні.

«Місцеве самоврядування», «децентралізація» чи «деконцентрація» є технічними термінами. Втім, досить часто ці поняття викликають певні асоціації. Афганістан відмовляється використовувати термін «децентралізація», хоча, виходячи з технічного його розуміння, саме це поняття було б найточнішим. З міркувань збереження традицій Швейцарія збере-

гла назву «Швейцарської конфедерації», попри запровадження федеративного устрою. До того ж, деякі країни запроваджують децентралізацію, але водночас створюють настільки ефективну вертикальну структуру державного управління, що, врешті-решт, фактичне прийняття рішень здійснюється центром, незалежно від того, що прописано у законах і стратегіях децентралізації (наприклад, Руанда).

У преамбулі Європейської хартії викладені причини важливості місцевого самоврядування для правових систем держав та їх механізму:

- «органи місцевого самоврядування є однією з основних складових будь-якого демократичного режиму»,
- «право громадян на участь в управлінні державними справами є одним із демократичних принципів, які поділяються всіма державами – членами Ради Європи»,
- «це право найбільш безпосередньо може здійснюватися саме на місцевому рівні»,
- «існування органів місцевого самоврядування, наділених реальними функціями, може забезпечити ефективне і близьке до громадянина управління»,
- «охорона і посилення місцевого самоврядування в різних країнах Європи є важливим внеском у розбудову Європи на принципах демократії і децентралізації влади». Згадані причини можна підсумувати у контексті потреб у демократії, громадській участі та ефективності урядування[4].

До того ж, місцеве самоврядування може бути механізмом захисту прав та упорядкування різних (культурних, етнічних, релігійних) груп, зокрема, якщо ці групи є територіально зосередженими (компактно розселеними). У Швейцарії нецентралізоване урядування відіграло одну з найважливіших ролей у об'єднанні країни та у створенні простору для утвердження культурного розмаїття без порушення єдності. Місцеве самоврядування може стати прийнятним для всіх механізмом внутрішнього самовизначення груп, зокрема, національних меншин у рамках держави та запорукою забезпечення мовних, культурних, освітніх та інших прав для меншин лінгвістичних. Отже, мабуть, цілком природно, що децентралізація та нецентралізовані форми врядування стали невід'ємною складовою стратегій урегулювання конфліктів у інших державах (зокрема в Македонії, Індонезії / Ацесі, Непалі) [10].

Отже, внаслідок децентралізації влади громада буде мати можливість самостійно вирішувати переважну більшість своїх справ та

проблем і отримувати якісні публічні послуги. Ось чому вивчення досвіду європейських країн щодо реформування адміністративно-територіального устрою і організації та функціонування публічної адміністрації має велике значення для вдосконалення все ще недостатньо ефективної системи місцевого самоврядування України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР / Верховна Рада України
3. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р.:
4. Європейська хартія місцевого самоврядування
5. В. Горбатенко. Децентралізація // Політична енциклопедія с.207
6. Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування // М. Пітцик, В. Кравченко, Б. Фонтер та ін. К. 2000. 190с.
7. Актуальні проблеми становлення розвитку місцевого самоврядування в Україні // За редакцією В.В. Кравченко, О. Баймуратов К. Атіка 2007 . 864с.
8. Баймуратов М. Правовий статус територіальної громади в Україні: теоретичні та практичні проблеми // Муніципальний рух: новий етап розвитку: Матер. VII Всеукраїнських муніципальних слухань (6–8 вересня 2001 р., м. Бердянськ). К., 2002. С. 368-370.
9. Батанов О. Функції територіальних громад як суб'єктів місцевого самоврядування в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. 20 с.
10. Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е. Децентралізація публічної влади: досвід Європейських держав та пропозиції України // Наукове видання. Київ, 2012.
11. Институты, самоуправления: историко-правовое исследование / В. Г. Графский, Н. Н.Ефремова, В. И. Карпец и др. М.: Наука, 1995. 301 с.
12. Наврузов Ю. Категорія «громада» в сучасному лексиконі місцевого самоврядування // Збірник наук. праць Української академії державного управління при Президентові України. К., 2000. Вип. 1. С. 272–289.

13. Панейко Ю. Теоретичні основи самоврядування. Львів: Літопис, 2002. – 196 с.

Старовойтов Олексій Володимирович,

студент групи ПМЗЄ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Камаралі Світлана Євгенівна,

к.і.н, доцент, доцент кафедри теорії,

історії права і держави та

конституційного права

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ РЕФОРМ У СИСТЕМІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ

Україна потребує реформ і перш за все вони мають бути здійснені в системі органів публічної влади в Україні задля підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Незважаючи на відповідні досягнення, Україна досі залишається державою, з нерозвиненою економікою та не у повній мірі забезпечує своїм громадянам належних соціальних та економічних гарантій.

Нагальним завданням в сучасних умовах постає проведення цілісної, науково обгрунтованої та системної адміністративної реформи, двоєдине завдання якої полягає в тому, щоб не лише сконструювати нову модель функціонування державної влади і місцевого самоврядування на якісно нових організаційно-правових засадах, але й виправити численні помилки при конструюванні цієї моделі, які виникли в попередні роки.

Дана наукова стаття ставить за мету проаналізувати державно-правові реформи системи органів публічної влади та внесення пропозицій щодо її подальшого реформування. Дослідженню докорінної перебудови системи публічного управління як суспільного явища та складного процесу присвятили свої наукові праці В.Б. Авер'янов, В.Д. Бакуменко, Т.О. Білозерська, В.М. Князєв, Н.Т. Гончарук, І.Б. Коліугко, І.В. Чукіна, О.М. Саханько та інші. Проте новітній етап розвитку

реформ в системі органів публічної влади України вимагає переосмислення наукових положень щодо сучасних напрямів її здійснення.

Сьогодні в Україні реалізується цілий комплекс широкомасштабних перетворень, які стосуються сфери державного устрою, адміністративна реформа та реформа місцевого самоврядування. Для реалізації зазначених реформ створювалося відповідне правове підґрунтя. Мова йде про Закони України «Про співробітництво територіальних громад», а також виданий до нього практичний коментар, Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні, а також затверджені приблизні форми договорів про співробітництво територіальних громад, порядок формування й забезпечення функціонування реєстру про співробітництво територіальних громад, внесення змін до бюджетного та податкового кодексів забезпечило процес фінансової децентралізації, Кабінет Міністрів України разом з іншими центральними органами влади протягом 2014-2015 рр. надав методику та методологічну підтримку процесу децентралізації тощо [1, с. 28]

Проте стратегічна мета ще не досягнута. Оскільки переважна більшість територіальних громад через їх надмірну подрібненість та надзвичайно слабку матеріально-фінансову базу виявилися неспроможними виконувати всі повноваження органів місцевого самоврядування. Незважаючи на значні зміни у сфері бюджетного децентралізму, спроможності територіальних громад до змін територіального устрою досі залишаються питання, вирішення яких можливе лише на конституційному рівні. Ці зміни покликані переформувати органи місцевого самоврядування з наділенням їх максимальними повноваженнями за принципами децентралізації і субсидарності. Також вони покликані переформувати державні адміністрації в органи префектурного типу,

чітко визначити, що таке адміністративно-територіальна одиниця, бо тут на даний час є колізії.

Конституційне закріплення принципу поділу влади на сучасних теоретико-правових засадах не доповнюється юридичним формулюванням принципу взаємодії «гілок» влади, що не дає змоги забезпечити єдність державної влади, її реалізацію в інтересах народу. Отже, основними причинами такого стану залишаються: не вирішена проблема розмежування повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; нераціональна система органів

виконавчої влади на центральному рівні; неефективна організація виконавчої влади на рівні району та області; незахищеність особи у відносинах з публічною адміністрацією; дисбаланс в правовій системі; відсутність належного рівня ресурсного забезпечення місцевого самоврядування та невизначеність територіальної основи місцевого самоврядування; невизначеною залишається територіальна основа місцевого самоврядування тощо [2, с. 138]

Все це переконливо свідчить про необхідність реформування публічної адміністрації в Україні та вказує напрямки реформи. При цьому має враховуватися досвід спроб проведення в Україні адміністративної реформи впродовж 1996-2008 років, основними досягненнями яких стали розробка та схвалення Концепції адміністративної реформи в Україні, прийняття Закону України «Про Кабінет Міністрів України», результатом чого стало закріплення політичного статусу посад міністрів та врегулювання питання відносин Кабінету Міністрів України з іншими органами влади, покращення роботи виконавчої влади з розробки політики. Проте загалом, положення Концепції адміністративної реформи в Україні 1998 року втілювалися непослідовно та не на підставі законів, як того вимагає Конституція України, а шляхом прийняття підзаконних актів, а тому не призвели до незворотних позитивних змін. Зокрема, децентралізація та реформа місцевого самоврядування визначені в Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленій Указом Президента України від 12 січня 2015 р. [3].

Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні від 1 квітня 2014 р. визначає концептуальні засади реформування територіальної організації влади в Україні. Зокрема передбачається, що нова модель організації влади буде ґрунтуватися на новій трирівневій системі адміністративно-територіального устрою, яка крім громади та району включатиме також і регіон. Основні ідеї і напрями реформи публічної влади на засадах децентралізації були викладені в проекті змін до Конституції України від 1 липня 2015 р., що органічно розширює пропозиції вже згаданої Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні від 1 квітня 2014 р. [4]

Переважна більшість запропонованих змін у цих документах, насамперед, не виконувалися у визначені строки. Зокрема, ті що стосуються реформи адміністративно-територіального устрою, ство-

рення повноцінного регіонального самоврядування, децентралізації повноваження на регіональному рівні, у новій Концепції реформи місцевого самоврядування на кінець 2016 р. не реалізовані.

На першому етапі реалізації цієї концепції усі заходи передбачали прийняття нової редакції Конституції України, але на сьогодні відбувалося лише попереднє схвалення ВРУ проекту закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)». За рік, що минув, у депутатського корпусу ВРУ не вистачило через політичні розбіжності, а також необхідність виконання Україною домовленостей мінського процесу з урегулювання ситуації в зоні анти-терористичної операції політичної волі для остаточного ухвалення змін до Основного закону.

Щодо другого етапу реалізації концепції було внесено зміни до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин та Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи. Однак ці зміни стосуються заходів зі зменшення фіскальної централізації в межах існуючої системи територіальної організації влади, тобто певну вигоду від цих «реформ» отримали традиційні територіальні громади, насамперед міста обласного значення. Реформи для органів публічного управління регіонального рівня залишились без змін [5, с. 107].

Надаючи правову оцінку «реформи децентралізації» публічної влади, зазначимо, що впродовж 2014 – 2016 рр. так і не зроблено необхідних практичних кроків зі створення законодавчого забезпечення, не проведено ініційованих главою держави і урядом реформи регіонального рівня публічного управління, зміст якої полягає у зміні адміністративно-територіального устрою та формуванні повноцінного регіонального самоврядування з відповідним перерозподілом владних повноважень на всіх рівнях територіальної організації влади.

Підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок, що для реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні слід якомога швидше схвалити зміни до Конституції України в частині децентралізації, реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Посилити правову, організаційну та матеріальну спроможність територіальних громад, органів місцевого самоврядування, впровадженню їх діяльності з дотриманням принципів та положень Європейської хартії місцевого са-

моврядування. Вирішення проблем, які були зазначені сприяють створенню умов для сталого розвитку територіальних громад, члени яких матимуть можливість ефективно захищати власні права та інтереси, отримувати якісні публічні послуги, брати активну участь у вирішенні питань місцевого значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козак В. Стратегічні аспекти реформування публічного управління в Україні в умовах децентралізації / В. Козак // Державне управління та місцеве самоврядування. - 2017. - Вип. 1. - С. 27-34.
2. Сахань О.М. Проблеми функціонування публічної влади в Україні // Публічна влада в Україні та конституційно-правовий механізм її реалізації : матеріали наук.-практ. конф., - Х., 2011. - С. 136-139.
3. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. №385.
4. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014.
5. Тютюнник І. Проблеми реформування публічного управління на регіональному рівні в Україні / І. Тютюнник // Державне управління та місцеве самоврядування. - 2017. - Вип. 1. - С. 103-109.

Супрун Діана Володимирівна,

студентка групи ПМЗЄ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Вітюк Дарія Любомирівна,

к.ю.н, доцент кафедри теорії,

історії права і держави та

конституційного права

СУЧАСНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЄВРОПІ, ЩО ПОТРЕБУЮТЬ ВТІЛЕННЯ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Децентралізація є однією із основних тенденцій у розвитку відносин між державою та місцевою громадою, однак кожна держава пройшла власні етапи її впровадження. Обраний Україною напрямок євроінтеграції та децентралізації робить актуальним й дослідження можливості запозичення іноземного досвіду, а також доречність, позитивні та негативні аспекти такого запозичення. Аналіз основних сучасних напрямів розвитку інституту децентралізації дозволить покращити рівень науково-теоретичних напрацювань, оскільки визначить ключові питання, що мають бути враховані науковцями. Також, це дозволить й змінити практику втілення реформи в Україні, адже аналіз основних змін у іноземному законодавстві, дозволить й зрозуміти, які помилки було зроблено та яким чином держави їх виправляють.

На сьогодні, зміни до правового регулювання місцевого самоврядування у державах-учасниках ЄС є постійними, проте далеко не всі стосуються саме децентралізації. Однією із останніх новел визначених саме децентралізацію є реформа місцевого управління у Данії, що закріплена Угодою про зміну устрою та відповідними змінами до ч. 8-9 Конституції Королівства Данії [5]. Аналізуючи дані норми права, можливо зрозуміти, що сутністю реформи є не лише адміністративний перерозподіл завдяки якому утворилось 98 окремих округів, але й зміна фінансової, освітньої та правоохоронної системи. Тобто, децентралізація із інструменту, що розподіляє лише повноваження між органами місцевого самоврядування та представниками держави на

місцях перетворюється на засіб ефективного управління власними територіями самими жителями. Саме вони, на сьогодні, вирішують яким чином буде розподілена територіальна юрисдикція поліції та судів, необхідну кількість осіб у поліцейському та суддівському корпусах. Зміни торкнулись й оподаткування, оскільки значна частина податків, особливо на користь церкви та постійне підтримання виборчих округів, була скасована через неактуальність для громадянського суспільства. Таким чином, реформа децентралізації повинна охоплювати значну кількість сфер державної діяльності та, обов'язково, бути комплексною, оскільки окреме впровадження кожного із таких напрямів матиме негативні наслідки щодо неоднакового розвитку, сповільнення відчутних результатів та можливостей для впливу з боку суспільства.

Схожу тенденцію можливо й прослідкувати й французькому законодавстві, де ст. 77-83 Конституції Французької республіки, що стосуються регулювання муніципалітетів, були доповненні наступними повноваженнями органів місцевого самоврядування: притягнення до відповідальності непедагогічного складу персоналу у школах, забезпечення професійної підготовки публічних службовців у кожному із рівнів місцевого самоврядування, регулювання діяльності постійного регіонального приміського залізничного транспорту [4]. Тобто, основною зміною є збільшення повноважень органів на місцях не щодо делегованих повноважень держави, а щодо тих питань, що краще вирішувати на рівні місцевої громади. До прикладу, професійна підготовка посадових осіб повинна здійснюватися із врахуванням потреб конкретної громади, як то щодо розвитку туризму, фінансової системи, медичного забезпечення, а отже й питання її необхідності вирішується саме на місцевому рівні. Аналогічна позиція стосується й регіонального транспорту. Разом з тим, саме останнє повноваження, свідчить, що збільшується деталізація повноважень не лише найменших муніципальних одиниць, але й взаємодія між ними. Таким чином, розвиваються шляхи втілення принципу субсидіарності, де питання, які не можуть бути вирішені на одному рівні уже не передаються на розгляд держави, а вирішуються спільною діяльністю декількох органів місцевого самоврядування одного рівня, тобто горизонтально, або ж передаються вищому органу в межах місцевого самоврядування.

Серед науковців, що досліджували тему розвитку децентралізації, спільного погляду на тенденції її розвитку немає. Так, Б. М. Данилишин до таких включає укрупнення громад, що дає можливість розв'язати низ-

ку проблем, пов'язаних з розширенням доходної та майнової бази місцевого самоврядування і оптимізацією їх видатків, Для країн, які не пройшли шлях укрупнення на локальному рівні, механізми міжмуніципального співробітництва стали єдиною можливістю виконувати широкий спектр послуг на місцях [1, с. 7]. Тобто, децентралізація сприяє розвитку двох незалежних напрямів: укрупнення або ж міжмуніципальне співробітництво. В межах даного дослідження важливими є причини вибору тією чи іншою країною відповідного шляху. Так, досліджуючи історичний шлях встановлення децентралізації у різних країнах Європи, стає зрозуміло, що одними із основних причин є підхід до правового регулювання питання об'єднання громад, а також й особливості процесу урбанізації та її впливу на місцеву культуру. Щодо першої причини, то зрозуміло, що саме недостатність коштів сприяє об'єднанню, однак, якщо мова йде про унітарні держави із значним попереднім централізованим впливом, то укрупнення є більш швидким та простішим процесом, що не потребує значних змін у законодавство. Разом з тим, для федеративних держав, що мають тривалу практику підтримання взаємовідносин між суб'єктами федерації, а також й культурними традиціями, що сприяють їх автономності та самоусвідомлення, як самостійної частини держави, то вирішенням питання фінансування є саме співпраця між різними місцевими громадами та їх органами. Яскравим прикладом такої співробітництва є Швейцарія.

Дещо іншого підходу дотримується Ф. Вальс вказуючи, що реформи щодо децентралізації, які проводяться останніми роками, як правило, полягають у поєднанні повноважень органів влади місцевого та регіонального рівнів. Однак, такі дії можуть бути небезпечними для місцевого самоврядування, якщо регіональні рішення будуть прийматись без попередньої консультації та попередження місцевої громади. Будь-яка реформа щодо зміни адміністративного устрою не повинна бути обґрунтована лише економічними аргументами. Повинні враховуватись й також специфіка територіального устрою та прозорість владних рішень, а також й розташування відповідних органів та його доступність для громадян [2, с. 11]. Дійсно, одним із основних факторів, які необхідно враховувати при впровадженні реформи щодо децентралізації в Україні має бути й територіальна доступність та можливість впливу на рішення органів місцевого самоврядування. Хоча принцип субсидіарності допомагає вірно розподілити повноваження, проте, без дотримання принципів прозорості та безперешкод-

ного доступу до публічної інформації, децентралізація може лише ускладнити процес управління, що особливо небезпечним є для фінансової сфери та сфери соціального захисту.

Зі свого боку, В. Ф. Роман зазначає, що хоча на сучасному етапі більшої відкритості потребують процедури прийняття рішень і посилення консультаційних механізмів, проведення консультацій з інститутами громадянського суспільства у сфері діяльності парламенту та інших представницьких органів демократії, проте країни ЄС виявляють зацікавленість щодо можливостей об'єднання зусиль та співпраці у сфері поліпшення організації місцевого самоврядування, що сприяє взаємодії органів влади з громадськістю та дієвості децентралізаційних реформ [3, с. 56]. Таким чином, ще однією тенденцією є збільшення впливу громадянського суспільства, місцевої громади на діяльність органів, що її представляють на відповідному рівні. Основним її виявом є надання права голосувати особам, що постійно проживають на певній місцевості, однак не є громадянами такої держави. При законодавчому закріпленні шляхів такого впливу необхідно розуміти, що місцева громада не є однорідною за інтересами та потребами. Відповідно, більш доречним є створення спеціалізованих груп, як то щодо забезпечення прав молоді, іноземців, жінок, які висвітлювали б конкретні проблеми спеціалізовано.

Тож, на основі проаналізованих наукових думок та сучасної законодавчої практики, можливо виділити наступні сучасні напрями розвитку правового регулювання децентралізаційних процесів в Європі, що необхідно враховувати при проведенні відповідної реформи в Україні:

1. Підвищення рівня взаємодії між органами місцевого самоврядування та місцевою громадою. Україна є однією із найбільших за територією країн Європи, що варто враховувати при плануванні місцевих програм розвитку. Необхідним є вдосконалення виборчого законодавства щодо доступу до голосування осіб, які постійно проживають у певному місті, однак зареєстровані у іншому або тих, що мають громадянство іншої держави. Крім того, впровадження європейських інструментів, які забезпечують рівність представлення інтересів різних груп осіб та врахування їх думки при вирішенні місцевих питань, дозволяє пришвидшити утворення громадянського суспільства та вирішити основні питання щодо рівня правосвідомості кожного члена місцевої громади. Хоча на сьогодні, існування громадських рад, інституту старост є проявом такої взаємодії, однак їх механізми реалізації поки що є недосконалими та мало дієвими.

2. Збільшення меж власних повноважень та зменшення навантаження від виконання делегованих. Аналіз національного законодавства, свідчить, що делеговані повноваження можуть бути повернені державі, однак відповідної процедури не передбачено. Наявність делегованих повноважень робить більш чітким та централізованим вплив держави та вищою пріоритетністю виконання завдань держави та забезпечення її інтересів. Саме тому, збільшення кола питань місцевого значення, що входять до компетенції місцевих органів, за прикладом Франції, допоможе змінити якість та ефективність їх діяльності.

3. Вдосконалення горизонтальної та вертикальної співпраці між органами місцевого самоврядування. На основі консультацій та рішень місцевої громади щодо питань освіти, медицини та правоохоронних органів необхідним є забезпечення можливості взаємодії між органами місцевого самоврядування одного рівня або ж отримання допомоги на вищому рівні. Важливим у даному питанні є визначення меж такої взаємодії та гарантій самостійності.

Отже, процес децентралізації у Європі проходить й сьогодні, але має більш послідовний та триваючий характер. Звісно, децентралізація повинна впроваджуватись поступово, однак потреба у проходженні, аналогічного шляху, що й країни Європи відсутня. Тобто, національне законодавство повинно враховувати останні тенденції, що дозволяють досягти бажаного результату найбільш продуктивним шляхом та забезпечити реалізацію інтересів найбільшого кола осіб, що є членами місцевих громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данилишин Б. М., Пилипів В. В. Децентралізація у країнах ЄС: уроки для України. Регіональна економіка. 2016. № 1. С. 5-11

2. Вальє Фредерік. Децентралізація на перехресті: територіальна реформа в Європі в часи кризи. CCRE SEMR. 2013. 68 с.

3. Роман В. Ф. Досвід децентралізації та деконцентрації влади країн ЄС. Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. Вип. 2. С. 51-58.

4. Конституція Французької Республіки: Закон Франції від 04.10.1958. URL: <https://bitly.su/N1r7l> (Дата звернення 11.10.2019)

5. Конституція Королівства Данія: Закон Королівства Данія від 05.06.1953. URL: <https://bitly.su/1ouv> (Дата звернення 11.10.2019)

група ПМЗЄ-18-1

Гурда Катерина Сергіївна,
студентка групи ПМЗЄ-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Яцишин Надія Григорівна,
к.ю.н., доцент кафедри міжнародного
права та порівняльного правознавства

**ПРИНЦИП ПОВАГИ ПРАВ ЛЮДИНИ
ЯК ЦІННІСНИЙ ВИМІР МУНІЦИПАЛЬНОГО
УПРАВЛІННЯ: ДОСВІД ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА ЙОГО
ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ**

Актуальність теми. Права та основні свободи людини і громадянина виступають ключовим елементом, базисом конституційно-правового статусу особи, вони юридично закріплюють стандарти поведінки особи, що визнаються і гарантуються державою. Неухильне дотримання прав, свобод і обов'язків людини і громадянина, як правило, визначає сучасне уявлення про демократію, законність, справедливість, правопорядок.

На сучасному етапі розвитку України як демократичної, соціальної та правової держави з урахуванням глобальних змін, які відбулися останнім часом, розвиток місцевого самоврядування є одним з пріоритетних напрямів державної політики. Євромайдан 2014 вказав на європейський вибір населення України, що актуалізувало проблему реалізації ратифікованих угод з країнами ЄС, у тому числі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, а також забезпечення якісного розвитку регіонів країни.

1 квітня 2014 р. урядом України була схвалена Концепція реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні, метою якої є визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного середовища проживання для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задово-

лення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави і територіальних громад.

Європейська Хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 року складається, як відомо, із преамбули і 18 статей, лише у двох із яких закріплені муніципальні права громадян. Стаття 3 передбачає, що місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення. А стаття 5 зміни територіальних кордонів органів місцевого самоврядування не можуть здійснюватися без попереднього з'ясування думки відповідних місцевих громад, можливо шляхом проведення референдуму, якщо це дозволяється законом [1]. В преамбулі зазначеної Хартії також згадується інститут муніципальних прав і свобод громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням впровадження та закріплення принципу прав людини у вимірі муніципального управління в Україні займалися такі науковці як О. В. Батанов, Колесникова К.О., Прієшкіна О.В., Чермних В.Ф., Погорілко, Ю.С., однак уніфікованого підходу щодо реалізації громадянами свого права на участь у сфері муніципального управління в Україні здійснено не було.

В контексті сучасного суспільно-історичного розвитку спостерігається об'єднання держав, їх традицій, систем публічного управління та адміністрування в одну – загальнонаціональну (планетарну). При цьому основним механізмом розвитку сучасного світу є глобалізація, за якої і здійснюється масова інтеграція, яка передбачає синхронізацію держав між собою для реалізації спільних суспільних інтересів та забезпечення прав людини і громадянина.

Україна будучи відкритою державою має врахувати транснаціональний вплив та використовувати власні прояви для суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку, що, у свою чергу, дозволить їй конкурувати з державами-лідерами й формувати глобальну політику. На підставі цього виникає потреба у дослідженні міжнародного досвіду демократичного врядування.

Отже, метою даної статті є визначення шляхів адаптації Україною кращого міжнародного досвіду демократичного врядування та його застосування із збереженням певних національних особливостей врядування. Особливий науковий інтерес становить дослідження осо-

бливостей демократичного врядування у Великобританії. Цікавим для України цей досвід є не в аспекті розкриття концепції англійських традицій врядування, а в контексті сучасної спрямованості системи публічного управління та адміністрування, яка зорієнтована безпосередньо на людину, яка визначає політику держави через свої запити до влади, контроль за діяльністю органів влади, усвідомлене обрання представників, які й виражають волю основного носія влади [2].

Великобританія, будучи конституційною монархією, має конституцію не у формальному значенні, як єдиний нормативно-правовий акт, а у матеріальному – сукупність нормативно-правових актів, судових прецедентів, конституційних угод та доктринальних джерел. В контексті цього існує особливе конституційно-правове регулювання прав та свобод людини і громадянина, розглянувши яке, можна стверджувати про наявність демократичного врядування як в серединні держави, так і за її межами під час зовнішніх зносин.

Демократичне врядування Великобританії формувалося упродовж довгого часу, відтак володіє усталеними консервативними традиціями, стабільною політико-правовою ситуацією, високим рівнем політичної культури, обізнаності населення. Важливе місце займають права та свободи людини і громадянина.

На сьогоднішній день провідним параметром демократичності врядування є контроль двох видів «зверху» й «знизу» [2, 3 с. 30]. Прикладом першого слід вважати контроль парламенту Великобританії за діяльністю уряду, а другого – населення за своїми обранцями.

Великобританія дотримується принципів Європейського демократичного врядування: відкритості, участі, підзвітності, ефективності та узгодженості. Слідуючи яким, державні службовці обрані чи призначені діють публічно, виключно в інтересах суспільства, неупереджено і об'єктивно підходять до вирішення питань, оскільки несуть відповідальність в першу чергу не перед собою чи державою, а перед суспільством за результати своєї діяльності та прийняті рішення [4].

З точки зору голови Верховного суду Великобританії Лорда Девіда Ньюбергера відкритість є фундаментальним принципом справедливості [5], оскільки в державі із демократичним врядуванням громадськість має отримувати в максимально зрозумілому форматі викладу достовірну інформацію про діяльність органів влади, прийняті рішення та майбутню перспективу з метою забезпечення участі населення в управлінні. Уряд Великобританії спрямовує свою діяльність у

напрямку розширення прав і можливостей громадськості. В останні роки відбувся вибух у можливості громадськості долучатися до прийняття важливих рішень. Сьогодні, якщо ви проживаєте у певних районах Англії, то вас можуть запросити взяти участь у прийнятті рішень певні державні органи (Citizens' Panel, Service user panels, Local Area Forum, Surestart Board, Residents/Tenants Association, Focus groups, Police Consultative Committee, Citizens' juries та інші) [6, с. 5].

Досліджуючи особливості реалізації принципу участі, у Великобританії було визнано ключовим питанням – забезпечення якості участі, а не кількості. Для ефективної реалізації принципу участі в державі науковці запропонували використовувати кілька способів залучення, що дозволить врегулювати проблемну складову участі, покращить не кількісну, а якісну сторону процесу через мобільність, спрощення процедури, одночасний розгляд не однієї, а кількох проблем, використання принципів: обговорення, залучення, використання передових методик із покращення якості та впливу провідних процесів залучення громадськості [6, с. 4].

Незважаючи на всі надані можливості участі громадськості, правда полягає в тому, що лише невелика частка населення (12%) бере участь у прийнятті місцевих рішень. Було б не так погано, якби ці 12% відображали думку суспільства в цілому, однак, ті, хто беруть активну участь є «непропорційними учасниками» - літні люди, без вищої освіти, та інші. Проте, у таких питаннях, як освіта, медицина, питання меншин – важливою є думка осіб з конкретної галузі (лікарі, аспіранти, доктори наук, представники національних меншин).

Такі пропозиції доречні й для покращення участі населення України в місцевому самоврядуванні, разом із тим, на нашу думку, доречно додати розширення сфери інформаційного оповіщення (залучення ЗМІ) та чіткість формулювання проблемних питань зрозумілою мовою із максимальним роз'ясненням проблем, які виносяться на розгляд.

Отже, результати дослідження дали можливість констатувати, що у переважній більшості моделі демократичного врядування в умовах глобалізації, поєднують у собі складові кількох із перевагою однієї моделі. Визначаючи складові кожної із моделей в досліджуваних державах, які одночасно є й визначальними учасниками глобалізаційних процесів, перед нами постало завдання конкретизувати оптимізаційні напрями розвитку демократичного врядування в Україні в умовах глобалізації з метою забезпечення сталого розвитку держави.

Наші пропозиції щодо розвитку демократичного врядування:

1. Робота з населенням, на прикладі “Say and Play”. Тобто співпраця місцевих органів влади з закладами освіти. Проведення «розважальних» днів для учнів старших класів, разом з батьками, опікунами. Неофіційне обговорення важливих питань, задля врахування в майбутньому думки зацікавлених осіб.
2. Співпраця з «практиками». Запуск порталу, який би забезпечував можливість користувачів завантажувати власні події та приклади. Мета – сайт призначений для остаточного пошуку актуальної інформації.
3. Робота з державними службовцями. Підтримка осіб, які лише починають займатися державною діяльністю, але є амбіційними, та мають гарні плани для розвитку. Тобто професійне навчання та підвищення кваліфікації для службовців, що може фінансуватись Міністерством юстиції.
4. Забезпечення участі у вирішенні важливих питань «не для галочки», а з забезпеченням якісної дієвості прийнятих рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Європейська хартія місцевого самоврядування // Європейська хартія місцевого самоврядування та розвиток місцевої та регіональної демократії в Україні. – К., 2002. – С. 70–82.
2. Колесникова К. О. Публічне адміністрування Великобританії у процесі еволюції політико-адміністративної системи / К. О. Колесникова // Публічне врядування: виклики та загрози в умовах глобалізації : матеріали Форуму молодих учених у галузі науки «Державне управління», м. Феодосія, 7-13 липня 2013 р. / за заг.ред. Ю. О. Куца, К. І. Козлова, Ю. О. Ульянченка. – Х. : Вид-во «ДокНаукДержУпр», 2013. – С. 28-30.
3. Теория права и государства / под ред. В. В. Лазарева. – М. : Право и закон, 2001. – 576 с.
4. The 7 principles of public life [Electronic resource] / Gov.UK – 1995 – May. – 31. – Accessed mode : <https://www.gov.uk/government/publications/the-7-principles-of-public-life>.
5. Barrett D. Openness a «fundamental principle» of justice, says Britain's most senior judge [Electronic resource] / D. Barrett // The Telegraph. – 2013. – Jul. – 02. – Accessed mode : <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/law-and->

order/10351250/Openness-a-fundamental-principle-of-justice-says-Britains-most-senior-judge.html.

6. Potter D. Public Participation in the UK. Lessons from the UK experience / D. Potter. – Background paper for a SIGMA workshop on consultation. – Bucharest, 14 October 2008. – 9 p.

Кудра Ольга Олегівна,

студентка групи ПМЗЄ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Глух Марина Василівна,

к.ю.н., доцент, завідувач кафедри

*міжнародного права та порівняльного
правознавства*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ (НА ПРИКЛАДІ НІМЕЧЧИНИ, ФРАНЦІЇ)

Позиція місцевих органів влади в механізмі управління державою тісно пов'язана з політичним мисленням не зважаючи на час їх виникнення. Доказом цього є те, що системи місцевого самоврядування є чудовим втіленням великої напруженості та протиріччя, які сформували уже існуючі сучасні держави на сьогоднішній день. Отже, формування органів місцевого самоврядування було тісно пов'язане з політичною боротьбою, яка триває останні двісті років, та було сформоване на основі зіткнень суперечливих теорій про єдність чи множинність уряду, концентрацію чи розповсюдження функцій уряду, централізацію або децентралізацію влади. Варто зазначити, що історія місцевого самоврядування була постійною діалектикою туди і назад між ідеєю, що органи місцевого самоврядування повинні бути підпорядковані центральній владі та ідеям і, що вони повинні самостійно визначати механізм організації місцевого самоврядування.

На межі ХХІ-ХХІІ століття можна стверджувати, що централізована модель держави переживає явну кризу, оскільки ми спостерігаємо за швидким відродженням перенесення управління на нижчі

рівні державних органів влади та поступове відновлення їх автономії, що і означає децентралізацію. Однак децентралізуючі реформи, запроваджені різними європейськими державами в останні десятиліття (Німеччина, Франція, Італія, Іспанія, Швеція) відрізнялися своїм розмахом і характером.

Країни Західної Європи мають значний досвід в розбудові демократичного урядування, ключову роль в якому відіграють органи місцевого самоврядування. Власне, цінність місцевого самоврядування полягає в тому, що, «будучи рівнем публічної влади, найбільш наближеним до людини, а отже, й найкраще обізнаним в повсякденних проблемах життєдіяльності мешканців територіальних колективів, органи місцевого самоврядування можуть найкраще забезпечити населення широким спектром публічних послуг: соціальних, побутових, торговельних, культурних, освітніх та інших» [1].

Місцеве самоврядування як вираження громадянської свободи має давню традицію, яка розповсюджується ще в середні століття в Німеччині. Право місцевої влади (Комуна) на самоврядування, закріплене в Основному законі ФРН (стаття 28), охоплює питання, що стосуються місцевої громади, такі як утримання доріг та громадських споруд, а також місцевий громадський транспорт та містобудування [2]. Він також включає будівництво та обслуговування подальших зон громадського обслуговування, таких як дитячі будинки для дітей, шкільні будівлі, театри та музеї, лікарні, спортивні споруди та басейни.

Місцева влада також несе відповідальність за освіту дорослих та добробут молоді та сприяє просуванню та підтримці культурної діяльності, забезпечуючи більшість державних витрат у цій галузі. Для виконання цих обов'язків органи місцевого самоврядування мають право стягувати власні податки та збори (податок на нерухомість та податок з торгівлі, податки на споживача та витрати). Місцеві органи влади також отримують частку податку на заробітну плату та прибуток, а також податку з обігу.

Німеччина – це федеративна держава, в межах якої розподіляються обов'язки та функції між центральним урядом та країнами-членами (Länder). Повноваження встановлювати законодавчі рамки згідно місцевого законодавства закріплені за землями. Закони, що стосуються статутних структур муніципалітетів (муніципальні органи, правила муніципальної процедури тощо) оприлюднюються парламентами землі.

Отже, Німеччина, яка має шістнадцять земель, має стільки різних актів місцевого самоврядування, які значно розходяться в багатьох питаннях (особливо щодо розподілу повноважень між органами влади муніципальної ради та муніципальної адміністрації). У областях, що підлягають контролю (нагляд за муніципалітетами щодо законності муніципальних дій, фінансових актів муніципалітетів, судових органів контроль), відмінності досить незначні.

Сьогодні місцеві органи влади ФРН утворюються в районах, містах, районах і громадах. Самоврядування відповідно до сучасної німецької доктрини означає, що державні завдання вирішуються юридичними особами публічного права. Інакше кажучи, держава делегує частину своїх функцій громадам і районам, які виконують функції від імені держави за розпорядженням державного органу [3].

Муніципальна автономія – це конституційна гарантія місцевого самоврядування, яка закріплена у п.2 ст. 28 Основного закону (Конституція Німеччини), яка безпосередньо визнає право місцевих органів влади, які керують усіма справами місцевої громади на власну відповідальність і в межах встановлених законом. Право місцевого самоврядування належить також округам (Regierungsbezirk) у межах рамки своїх статутних функцій та відповідно до закону.

Неможливо дати вичерпний перелік усіх «справ місцевої громади», які муніципалітети можуть і повинні вирішувати в межах своєї відповідальності. Взагалі муніципалітети є відповідальними відносно за усі питання, що стосуються місцевої громади (принцип «універсальної муніципальної громади»). Відповідно до «принципу субсидіарності» ми маємо наступну ситуацію, якщо Федерація або Землі не беруть на себе відповідальність за якесь питання відповідно до прийнятих законів або Федеральним парламентом (Бундестаг), або земельними парламентами (Landtage), це залишається в межах органів місцевого самоврядування.

Гарантія місцевого самоврядування повторюється у конституціях провінцій. Відповідно до важливого рішення Федерального Конституційного суду (Bundesverfassungsgericht), основний компонент місцевого самоврядування буде діяти на користь суспільства до тих пір, поки муніципалітети зберігатимуть валову частину повноважень, які за своєю суттю є функціями місцевої громади. Водночас муніципалітети приймаю ці функції та вирішують питання з розрахунком на власну відповідальність.

З вище сказаного можна дійти до висновку, що на відміну від англосаксонської моделі місцевого самоврядування на німецькі комуни поширюється принцип загальної компетенції. У Німеччині апарат виконавчої влади в містах будується на єдиних для всіх земель принципах.

Слід зазначити, що конституції країн Західної Європи лише поверхово регулюють місцеве самоврядування та виділяють лише основні основи їх діяльності, але конституційне закріплення принципів місцевого самоврядування відіграло важливу роль у формуванні громадянського суспільства.

Організація місцевого самоврядування у Франції, де існує інститут префекта має важливе значення та доцільне вивченню у розрізі питань організації влади на субрегіональному та регіональному рівнях (область-район). Слід зазначити, що Франція поділена на 18 адміністративних регіонів, до яких входить 101 департамент. Департаменти у свою чергу складаються з 335 округів, до складу яких входить 2054 кантони. Кантони поділяються на 36 658 комун, які є муніципалітетами з виборною міською радою.

У Франції є практика, коли члени уряду, що отримали депутатські мандати, самі не засідають у парламенті, а довіряють виконання депутатських функцій своїм спеціальним представникам. Крім цього, Закон про кумуляцію (сумісництво) мандатів дозволяє мерам мати один персональний виборчий мандат (депутата, сенатора, регіонального радника, генерального радника) на доважок до його муніципальних обов'язків.

На території департаменту управління здійснюється органами місцевого самоврядування – генеральною радою (районна рада) та її виконавчим органом – адміністрацією департаменту. Представником уряду в департаменті є префект, який здійснює наступні функції: забезпечення на території департаменту громадського порядку в муніципалітетах, на підприємствах; гарантія прав і свобод громадян; дотримання паспортного режиму; організація виборів; проведення рятувальних заходів у разі надзвичайних ситуацій; дотримання правил дорожнього руху; придбання зброї. Для забезпечення підтримки порядку він має право приймати рішення про використання поліцейських сил в цілях захисту громадян [4].

Контроль, який здійснює префект, стосується виключно законності акту, до виключення будь-якої оцінки його доцільності. Розглядаються всі аспекти його законності, як зовнішні (юрисдикція автора

акту дотримання процесуальних норм) та внутрішня (порушення закону, неналежне здійснення повноважень). Коли діяння, про яке не потрібно повідомляти префекту,

все ж повідомляється, його законність буде досліджена так само. Конституція Франції досить скупо говорить про місцеве самоврядування: “Ст.72. Місцевими колективами Республіки є комуни, департаменти, заморські території (мають статус департаментів – П.В.). Усі інші місцеві колективи утворюються за законом. Ці колективи вільно управляються виборними радами на умовах, визначених законом. Представники Уряду в департаментах і територіях відповідають за національні інтереси, адміністративний контроль і дотримання законів”. [5]

Таким чином, одною з найбільш вражаючих особливостей публічного управління в сучасній Європі стало зростання регіонального рівня самоврядування. Цей процес став відповіддю на складний набір питань, які стосуються функціональних змін і політичних вимог. Найважливіші функціональні зміни стосувались динаміки зв'язків між територією та економічним розвитком, а також вдосконалення стратегії держави в управлінні територіями

У цьому відношенні французька система має певні прогалини оскільки законодавчо поки що не існує явного положення щодо обставин, за яких Кабмін може розпустити місцевий орган. Однак цей метод застосовується відносно не часто на практиці. Проте адміністративні суди вважають прийняття рішення про розпуск місцевого органу законним у випадках, коли неспроможність муніципальної ради виконувати свої функції є наслідком необережності чи неможливості забезпечити більшість на користь муніципальних рішень.

У Німеччині місцева влада перебуває в більш сприятливій ситуації в цьому плані. Основний Закон ФРН гарантує право на самоврядування, а суверенний статус є одним із традиційних прерогатив муніципального самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1) Report by the Steering Committee on Local and Regional Democracy (CDLR) prepared with the collaboration of Prof. Juan Santamaria Pastor and Prof. Jean-Claude Nemery. Режим доступу: [https://localgovernment.gov.mt/en/DLG/Legislation/Documents/Legislation/R\(98\)12.pdf](https://localgovernment.gov.mt/en/DLG/Legislation/Documents/Legislation/R(98)12.pdf)

- 2) Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (Основний закон Федеративної Республіки Німеччини) Режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html>
- 3) Гессер А. Сводоба муниципальных образований как спасение Европы/ А.Гессер. – Режим доступа: <http://www.urbaneeconomics.ru/texts.php7>.
- 4) Закон Франції № 82-213 від 2 березня 1982 р. «Про права та свободи муніципалітетів, відомств та регіонів» Режим доступу: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006068736&dateTexte=20090318>
- 5) Адміністративний кодекс Франції // Закони про місцеве самоврядування / Переклад ПСП. – К., 1995.

Лоскутов Роман Вікторович,
студент групи ПМЗЄ-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Сердюк Вікторія Олександрівна,
к.ю.н., доцент кафедри міжнародного
права та порівняльного правознавства

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ

Історія місцевого самоврядування налічує століття, а кожна із держав світу має власні традиції його розвитку. Однак, на сьогодні, чітко прослідковується тенденція до глобалізації та уніфікації законодавства, що також стосується інституту місцевого самоврядування. Відповідно, дослідження міжнародного та іноземного законодавства та останніх змін до нього допоможе зрозуміти, якими є основні новітні напрями розвитку місцевого самоврядування та проблеми, які вирішуються завдяки таким новелам.

Так, у Європейській Хартії Міст (Маніфест нової урбаністики) визначаються наступні напрями, що мають бути обов'язково забезпечені в межах міста: місто городян-громадян, міста в умовах стійкого розвитку, місто засноване на солідарності, місто знань [3]. Тобто, основним

завданням є забезпечення стабільності, що неможливо здійснити без постійного розвитку. Найбільший наголос у даному документі було зроблено щодо збалансування впливу на кожну сферу суспільного життя місцевої громади, а отже й рівноцінно повинна бути забезпечена медицина, освіта або ж інфраструктура, а також й права осіб, незалежно від їх ознак (вік, стать, національність).

Доповнює дану позицію й такий міжнародний документ, як Лейпцизька Хартія «Міста Європи на шляху сталого розвитку», де визначено, що необхідним є активніше втілювати в життя принципи політики інтегрованого міського розвитку; в загальноміському контексті приділити особливу увагу міським кварталам, які опинилися у скрутному становищі [5]. Здійснення місцевого самоврядування значно залежить від економічного розвитку певного району, що спричиняє нерівність між такими. Відповідно, задля підтримання належного й достатнього рівня соціального забезпечення усього населення, слід розвивати не лише ті сфери економіки, які уже є прибутковими, але й стимулювати всезагальний розвиток районів, особливо тих, що знаходяться у скрутному або перехідному стані через надання певних пільг та привілеїв для них. Тож, аналіз даних міжнародних актів дозволив стверджувати, що місцеве самоврядування повинно розширювати сферу своїх повноважень та зосереджувати сили на повноцінному, стабільному й рівномірному розвитку.

Зміни відбулись й в законодавствах іноземних держав. Так, було змінено ст. 6 закону Польщі «Про гміни», щодо можливості групи старійшин певного регіону вносити на обов'язковий розгляд сесії відповідної місцевої ради не більше одного проекту, постанови або резолюції щодо конкурсу, функціонування, контролю органів місцевого самоврядування та справ місцевості [7]. Формулювання «не більше одного проекту» спрямовано на контроль якості діяльності із місцевого самоврядування поза відповідними органами. Оскільки професіоналізм не є обов'язковою вимогою для активної участі в громадському житті міста, то саме обмеження кількості можливих проектів надає таким більшої ваги, а отже й особи, які його подаватимуть нести будуть позитивну відповідальність за придатність до втілення такого проекту. Разом з тим, отриманий проект не може бути проігнорований органами місцевого самоврядування, що дозволяє краще контролювати їх діяльність й чітко розуміти чи були порушенні права громади. Тобто, даною нормою визначається сам порядок взаємодії між органами

місцевого самоврядування, як прояву представницької демократії та групи старійшин, як прояву безпосередньої демократії.

Ще один напрям розвитку місцевого самоврядування стає зрозумілим із аналізу змін внесених у 2014 році до ст. 124 закону Республіки Італія «Про гармонізацію облікових систем та схем бюджету регіонів, органів місцевого самоврядування та їх органів», де містяться нові вимоги щодо надання інформації про бухгалтерський облік, визначено обов'язок опублікування документів щодо місцевого планування, звітів усіх органів, що діють на території міста, а також й полегшення процедури сплати податків до місцевого бюджету [2]. Відповідно, місцеве самоврядування розвивається у напрямку реалізації принципів прозорості й гласності. Прозорість діяльності адміністративних органів дозволяє здійснювати нагляд та контроль за ефективністю й належним використанням сплачених у вигляді податків коштів.

Ще одні зміни стосуються й міжтериторіального співробітництва. Так, у Рішенні №50 Конституційного Суду Італії, визначено, що об'єднання муніципалітетів не є місцевими органом, а лише його формою виразу. Найперше, немає ясності щодо співвідношення їх діяльності із діяльністю регіональних органів. Крім того, такі об'єднання не реалізують такі функції, що не могли б виконувати поодиноці, а саме не виходять за межі власних компетенцій [7]. Варто зазначити, що важливим є не лише збільшення повноваження, але й забезпечення їх меж. Об'єднання органів місцевого самоврядування свідчить про тенденцію до збільшення території впливу, розширення меж територіальної компетенції. Принцип субсидіарності, який лежить в основі такого поділу має бути деталізований щодо інструментів втілення в межах сучасних тенденцій суспільного розвитку.

На фінансовий аспект звертає увагу Шарлотта Гальперн вказуючи, що основним джерелом проблем у відносинах щодо місцевих та регіональних ресурсів (трансфери від держави та обмежена адміністрація податків) є постійне зростання компетенції відповідних органів із кореспондуючим цьому зменшенням централізованого державного впливу [1, с. 121]. Тобто, знову ж основним напрямом, що потребує вдосконалення є розподіл повноважень. Сфера фінансів є однією із найголовніших для відповідного розмежування, оскільки саме від неї залежать можливості забезпечення соціальних інтересів на відповідному рівні. Саме тому, автором й наголошено на негативі щодо зменшення впливу держави, оскільки саме вона забезпечувала загальність

розподілу щодо усіх територій держави, тобто загальний добробут. Виходячи із аналізу іноземних законодавств, для вдалого втілення фінансової децентралізації, необхідним є обов'язкова публічність владних органів та готовність суспільства.

Серед вітчизняних науковців дослідженням змін у правовому регулюванні місцевого самоврядування займалась Н. І. Костенюк, яка зазначає наступне: реформування принципів і методів роботи, зокрема в галузі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, забезпечення фінансово-економічних можливостей стимулювання розвитку місцевого самоврядування тощо [4, с. 147]. Погоджуючись із автором, все ж слід дещо уточнити дану позицію щодо діяльності кадрів. Посади в органах місцевого самоврядування у європейських державах, зазвичай, є виборними, що породжує ряд проблем щодо професійності осіб, які займають дані посади. Окрім шляху щодо підвищення їх кваліфікації, існує й напрям, що був обраний значною частиною місцевих громад у Сполучених Штатах Америки щодо передачі повноважень у виконавчій сфері адміністратору із належною освітою та досвідом роботи або ж щодо роз'єднання сфер діяльності мера-управлінця та місцевих рад. Саме тому, тенденція щодо професіоналізму в органах місцевого самоврядування реалізується не лише через підвищення кваліфікації.

Зі свого боку, П. П. Луценко визначає наступні напрями вдосконалення місцевого самоврядування: взаємодія центральних та місцевих органів влади, забезпечення автономності місцевих рад, повноваження голів органів місцевого самоврядування, об'єднання громад та муніципалітетів. [6, 8-11]. Слід зазначити, що такі напрями мають загальний характер, а тому й вдосконалюються постійно стосовно різних елементів прояву, а саме: розподіл земель, вплив громадськості чи децентралізація.

Отже, на основі проведеного дослідження, як наукових позицій вчених, так й зарубіжного законодавства можливо виділити наступні напрями розвитку інституту місцевого самоврядування у європейських державах:

1. Правове визначення чітких меж компетенції кожного із можливих органів місцевого самоврядування
2. Забезпечення прозорості, вільного доступу до інформації, яка має бути простою й зрозумілою, для кожного члена місцевої громади.

3. Підвищення професіоналізму серед посадових осіб органів місцевого самоврядування
4. Збільшення правових можливостей здійснювати управління шляхом безпосередньої демократії в межах місцевої громади
5. Правове визначення інструментів громадського нагляду та контролю за сферою фінансів в межах відповідної території
6. Направлення діяльності щодо місцевого самоврядування на сталий та гармонічний розвиток відповідних місцевостей.

На втілення даних напрямів направленні зусилля більшості держав в Європі, оскільки вони й відповідають більш глобальним тенденціям щодо забезпечення рівності, можливостей вільної комунікації та доступу до соціального забезпечення й захисту кожним членом суспільства незалежно від території його проживання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гальперн Шарлотта, Хассентеуфель Патрік, Зітун Філіп. Аналіз політики у Франції. Бристоль: Бристольський університет. 2018. 775 с.
2. Додаткові та коригувальні положення законодавчого декрету від 23 червня 2011 року щодо встановлення положень про гармонізацію облікових систем та схем бюджету регіонів, органів місцевого самоврядування та їх органів: законодавче положення Італії від 29.08.2014. URL: <https://is.gd/XWfUdV> (дата звернення 09.10.2019)
3. Європейська Хартія Міст (Маніфест нової урбаністики): міжнародний документ КМРВЄ від 29.05.2008. URL: <https://cutt.ly/AeoSfu0> (дата звернення 09.10.2019)
4. Костенюк Н. І. Основні напрями реформування системи місцевого самоврядування в Україні на основі зарубіжного досвіду. Державне управління та місцеве самоврядування. 2018. Вип. 2. С. 142-148.
5. Лейпцизька Хартія «Міста Європи на шляху сталого розвитку»: міжнародний документ від 25.05.2007. URL: <https://cutt.ly/kwxB5mt> (дата звернення 09.10.2019)
6. Луценко П. П. Основні напрямки реформування системи місцевого самоврядування в Україні на основі досвіду ЄС. Державне будівництво. 2015. № 2. С. 1-14
7. Про відповідність Конституції Італії Закону «Про столицю, міста в провінціях, їх союзи і злиття муніципалітетів»: Рішення кон-

ституційного Суду Італії від 2015 року № 50. URL: <https://cutt.ly/ZeoSnbU> (дата звернення 09.10.2019)

8. Про внесення змін до деяких законів для збільшення участі громадян в процесі вибору, функціонування та контролю деяких державних органів: Закон Польщі від 11.02. 2018 № 130. Журнал законів Республіки Польща. 2018. С. 1-41

Мішкурів Олександр Олександрович,
студент групи ПМЗЄ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Глух Марина Василівна,

к.ю.н., доцент, завідувач кафедри

*міжнародного права та порівняльного
правознавства*

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ФОРМА НАРОДОВЛАДДЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ (КРАЇНИ ЄС)

На міжнародному рівні визнано, що наявність у держави такого інституту як місцеве самоврядування є однією з умов визнання такої держави як демократичної. Як відомо, Європейський союз є об'єднанням демократичних країн, тому розгляд місцевого самоврядування як форми народовладдя та порівняння даного інституту у різних країнах ЄС є дуже актуальним, так як Україна перебуває на шляху євроінтеграції та потребує успішних напрацювань у специфічних суспільних відносинах.

Мета дослідження полягає у встановленні та порівнянні місцевого самоврядування як окремої форми реалізації народами країн Європейського союзу належної їм влади. Оскільки народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування, то можна зробити висновок, що органи місцевого самоврядування не входять до єдиного державного механізму. У силу цього, місцеве самоврядування можна розглядати як окрему форму реалізації народом належної йому влади.

Як специфічна форма реалізації належної народові влади місцеве самоврядування має особливого суб'єкта, займає окреме місце в політичній системі та має особливий об'єкт управління.

Аналізуючи законодавство Польщі у сфері місцевого самоврядування, можна виділити декілька видів реалізації народом своїх владних повноважень. До них варто віднести консультації, референдум, вибори.

Суть консультацій полягає в реалізації громадою права на участь у громадському житті та прийнятті рішень на місцевому рівні. Консультації є однією з форм реалізації права участь [7]. Право консультації мешканців територіальних громад з питань місцевого значення є формою прямої демократії та гарантується нормативними актами у сфері місцевого самоврядування. Консультації забезпечуються на кожному рівні місцевого самоврядування Польщі. На рівні комун та повітів законодавством передбачаються обов'язкові та необов'язкові консультації. Форми консультацій включають:

- опитування вулиць, інтернет-опитування, опитування;
- представлення письмових думок підприємств;
- дискусійні зустрічі з соціальними групами;
- подання коментарів до рішень;
- створення та функціонування рад громадян (рада житлового будинку, вулиці, кварталу);
- метод «Делфі» - опитування експертів [3].

Іншою формою прямої демократії в органах місцевого самоврядування є референдум. Відповідно до статті 170 Конституції Республіки Польща члени територіальної громади (у межах місцевої ради) можуть приймати рішення шляхом референдуму з питань, що стосуються цієї громади. На місцевому референдумі мешканці здійснюють своє волевиявлення щодо способу вирішення питань щодо громади. Референдум може стосуватися лише тих питань, які належать до завдань і компетенції органів місцевого самоврядування даної територіальної громади [4]. До найважливіших особливостей референдуму можна віднести:

- безпосередня участь громадян;
- воля більшості вважається вирішальною при прийнятті законодавчого акта або врегулюванні певних питань.

Право брати участь у референдумі мають особи, які постійно проживають у межах певної територіальної громади, що мають активне право на голосування [5].

Законодавством передбачається два типи референдуму, загальний та повітовий. В свою чергу, загальний референдум є обов'язковим або факультативним. Обов'язковий референдум проводиться у трьох випадках:

- самооподаткування резидентів для громадських цілей;
- звільнення ради громади до закінчення строку (тільки за заявою резидентів)
- звільнення ради громади та голови громади або звільнення одного з цих органів (на вимогу мешканців або муніципальної ради) [8].

Факультативний референдум проводиться з важливих місцевих питань з ініціативи ради громади або на вимогу 1/10 жителів громади, які мають право голосу [1]. Результат референдуму є дійсним, якщо в ньому беруть участь як мінімум 30% суб'єктів голосування.

Повітовий референдум також поділяється на обов'язковий та факультативний. Обов'язковий референдум на рівні повіту проводиться лише щодо звільнення ради повіту до закінчення терміну повноважень. Факультативний повітовий референдум може стосуватись питань, що належать до юрисдикції ради повіту [6].

Обидва види повітового референдум скликаються з ініціативи щонайменше 10% мешканців, які мають право голосу. Ініціаторами місцевого референдуму на всіх рівнях місцевого самоврядування можуть бути як конституційні, так і контролюючі органи, або мешканці через політичні пари, що діють у певному муніципальному органі, або громадські організації [8].

Для того, щоб референдум вважався дійсним, повинні брати участь щонайменше 30% осіб, що мають право голосу. Результат референдуму є визначальним, якщо за одне рішення у питанні, винесеному на референдум, було подано більше половини голосів.

Референдуми з ініціативи громади у Польщі проводяться дуже рідко. Можливо, причиною є високі витрати на його виконання та вимога високого порогу явки (30%).

Наступним видом реалізації народом своїх владних повноважень є вибори. Вибори є важливим елементом демократії, скільки вони дають суспільству можливість контролювати владу. На місцевих виборах обираються представники до органів місцевого самоврядування, тобто до муніципальних рад, повітів та до одноосібних органів – голів общин, міських голів [2].

Право голосу на виборах до складу установчих органів влади має кожен громадянин Польщі, якому до моменту виборів виповнилось 18 років та постійно проживає на території певної територіальної одиниці. Також на виборах до муніципальної ради право голосу надається громадянам Європейського союзу, які не є громадянами Польщі, що досягли 18 років та постійно проживають на певній території.

Право бути обраним мають особи, які досягли 25 років. Крім того, кандидату не потрібно постійно проживати в комуні, у якій балотується [3].

Вибори до рад є універсальними, рівними, прямими і полягають у таємному голосуванні.

До повітових рад обираються від 3 до 10 радників. Для проведення виборів повіт поділяється на виборчі округи. Один муніципалітет – це один виборчий округ [2].

Отже, аналіз нормативно-правових актів, що регламентують місцеве самоврядування в країнах Європейського союзу, зокрема, в Польщі, дозволяє зробити висновок, що місцеве самоврядування в даних державах слід розглядати як одну з важливих форм реалізації народовладдя. Саме через органи місцевого самоврядування реалізовується волевиявлення у вагомому колі питань кожного мешканця тої чи іншої територіальної громади. Держава, що у повній мірі дозволяє реалізовувати народовладдя, в тому числі й через самоврядування вважається такою, що має досить високий рівень демократії, а тому може бути гідним прикладом для менш демократичних країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bandarzewski K., Chmielnicky P., Kisiel W., Prawo samorządu terytorialnego w Polsce, Warszawa 2006.
2. Dolnicki B., Samorząd terytorialny, Warszawa 2009.
3. Gawronski H., Konsultacje społeczne w samorządzie terytorialnym, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.samorząd.lex.pl/czytai/-/artykul/konsultacje-spoeczne-w-samorzadzcie-terytorialnym> [dostępny 14.05.2013 r.]
4. Leonski Z., Ustrój i zadania samorządu terytorialnego, [w:] S. Wykretowicz (red.), Samorząd w Polsce. Istota, formy, zadania. Poznań 2008.

5. Olejniczak-Szalowska E., Referendum lokalne w swietle ustawodawstwa polskiego, Warszawa 2002.

6. Sienkiewicz M.W., Samorząd powiatowy w Polsce. Zalozenia i realizacja, Lublin 2011.

7. Ura E., Konsultacje w sprawie zmiany granic gminy jako forma partycypacji obywateli w rozstrzyganiu spraw publicznych (na przykladzie Rzeszowa-miasta na prawach powiatu), [w:] M.Stec, M. Maczynski (red.), Partycypacja obywateli i podmiotow obywatelskich w podejmowaniu rozstrzygniiec publicznych na poziomie lokalnym, Warszawa 2012.

8. Ustawa z dnia 15 wrzesnia 2000 r. o referendum lokalnym, Dz.U.z 2000 r. Nr 88, poz . 985.

Подусенко Альона Вячеславівна,

студентка групи ПМЗЄ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Тимченко Леонід Дмитрович,

*д.ю.н., професор кафедри міжнародного
права та порівняльного правознавства*

УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОДЕЛІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Становлення і розвиток нормотворчості в органах місцевого самоврядування нерозривно пов'язані з виникненням та еволюцією цього політико-правового інституту, розробкою теоретичних концепцій місцевого самоуправління, формуванням законодавства, що врегулює діяльність органів місцевого самоврядування

Національна політика України щодо розвитку місцевого самоврядування, на початку 90-х рр. XX ст. частково запозичена в СРСР і механічно перенесена на терени України, була орієнтована на роботу з адміністративно-територіальними одиницями у режимі підпорядку-

вання, і практично виключала для регіонів можливість самовираження як у політичному, так і в економічному сенсі [2, с. 123].

Європейський вибір, зроблений Україною ще в 1991-1992 рр., послужив попередньою умовою відродження системи публічного управління, що останніми роками піддається суттєвим змінам.

У процесі формування систем врядування в Європі великого значення отримав територіальний фактор [2, с. 130-132]. Розподіл влади і географічний поділ держави нерозривно пов'язані між собою. Звідси виникають ключові принципи формування політики щодо адміністративно-територіальних одиниць – принципи децентралізації та регіоналізації.

Ідея субсидіарності і децентралізації, перш за все, на базовому рівні управління – рівні регіону – належить до сучасних здобутків європейських держав, і не даремно саме ці принципи Рада Європи та Європейський Союз запропонувала для реалізації у вигляді правових норм.

У процесі змістовного аналізу нормотворчої діяльності варто вказати, що з можливих систем управління в Україні переважає галузеве управління [3, с.156]. Це стоїть на перешкоді проведенню глибинних реформ економіки і суспільства, адже в умовах розвитку та поширення різних форм власності галузева система управління, яка розрахована здебільшого на впорядкування стосунків в державному секторі (а його роль, розмір та значення зменшуються), стає неефективною.

Для України ефективним кроком в гармонізації публічної влади може стати створення налагодження владних відносин з широким представництвом інтересів регіонів, структуризація місцевого рівня публічної влади та ствердження специфічного регіонального. Населення останнього повинно мати статус специфічної територіальної громади, належна реалізація прав якої має відбуватися на всіх рівнях організації публічної влади унітарної держави з адекватним державним гарантуванням.

Сьогоднішня Європа має загальнодержавну форму правління, тобто державну владу у вигляді комплексу установ, що надають послуги по всій країні, де серед важливих форм повноважень фігурує право на програми надання послуг.

В Україні, відповідно до статті 118 Конституції України, «виконавчу владу в областях і районах, містах Києві та Севастополі здійс-

нують місцеві державні адміністрації», відповідно до статті 119 «місцеві державні адміністрації на відповідній території забезпечують:

- виконання Конституції та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади;
- законність, правопорядок; додержання прав і свобод громадян;
- підготовку та виконання відповідних обласних та районних бюджетів...» [1].

Сучасна українська модель публічного управління виникла як результат виведення органів місцевого самоврядування радянських часів з-під впливу центрального уряду (процес роздержавлення) і усунення домінуючої ролі однієї партії. Отже, місцеве самоврядування в Україні фактично розвивалося на основі радянської системи.

Таким чином, по-перше в Україні необхідно впроваджувати європейську модель самоврядування, яка найбільше відповідає інтересам кожного українського громадянина, оскільки заснована на соціальних і політичних цінностях, що є зрозумілим для українців. Це означає, що місцеве самоврядування, як утілення прагнень людини і цивільних прав і свобод, є по своїй природі автономним по відношенню до державної виконавчої влади і тому незаконно не може бути обмежено цією гілкою влади.

Виконавча влада є природним антагоністом місцевого самоврядування, проте, це не означає, але це не тягне за собою політичних сутичок з місцевим самоврядуванням. Європейська модель виключає політичні конфлікти між ними, оскільки місцеві органи виконавчої влади політично нейтральні. Це також гарантує, що, по-перше, існує можливість реальної участі громадян у справах місцевого самоврядування на основі пріоритету прав громадян; по-друге, що органи самоврядування створюють умови для такої участі громадян відповідно до їхнього власного вибору; по-третє, що зусилля політичних партій спрямовані на роль посередників між громадянами й органами місцевого самоврядування [5, с. 73-74].

Реалізація європейської моделі публічного управління передбачає таке: громадяни мають бути забезпечені необхідними муніципальними послугами без права втручатися у справи громадян; що такі послуги стосуються різноманітних проблем і питань підтримки життя громадян (водопостачання, дозвілля, захист навколишнього середовища тощо) і органи місцевого самоврядування повинні виконувати їх

з високими критеріями якості, а будь-які спроби органу самоврядування втручання в приватне життя громадян суворо каратися відповідно до закону.

Важливо наголосити на доцільності того, щоб подальша реалізація політики децентралізації в Україні розглядалася саме в контексті європейського вибору України. Досвід децентралізації та регіоналізації у Польщі та інших країнах Європи пропонує низку відповідних прикладів для вивчення і пристосування їх для потреб українського сьогодення, зокрема, ключовим моментом, який виділяють багато експертів, є те, що територіальна реформа та децентралізація мають здійснюватись у демократичному руслі, спираючись на принципи Європейської хартії місцевого самоврядування та проекту Хартії про регіональне самоврядування [6, с. 698].

Наразі Україні необхідно підвищувати відповідність власного законодавства нормативним актам ЄС, принципам верховенства права тощо.

Ми повністю погоджуємося із Стадніченко Т.О., яка наголошує, що вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування у нормотворчій сфері має здійснюватися за такими напрямками: 1) посилення правової, організаційної та матеріально фінансової самостійності місцевого самоврядування при вирішенні питань місцевого значення; 2) подальша інституціоналізація муніципальної нормотворчої діяльності; 3) поступове зміщення акценту з ретроспективної на перспективну діяльність, вдосконалення планування муніципальної нормотворчості; 4) ширше залучення членів територіальних громад до муніципального нормотворчого процесу, посилення їх громадянської активності; 5) створення єдиної електронної бази власних актів в органах місцевого самоврядування та забезпечення її доступності; 6) сприяння підвищенню кваліфікації муніципальних кадрів (шляхом проведення навчання, семінарів та встановлення відповідних вимог до осіб, в обов'язки яких входить підготовка проектів актів), а також підвищенню правової культури населення (в тому числі, й майбутніх фахівців, шляхом введення спеціальних курсів у вищих навчальних закладах) [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Баштанник В. Трансформація державного управління в контексті європейських інтеграційних процесів : монографія. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2010. – 390 с.

3. Гончарук Н. Баштанник В. Удосконалення державних механізмів управління інтеграційними процесами на галузевому рівні. Вісник НАДУ. 2003. № 4. С. 156 – 165.

4. Стадниченко Т.О. Удосконалення нормотворчої діяльності органів влади в умовах модернізації публічного управління: дис. ... канд. наук держ. упр. Дніпропетровськ, 2016. URL: http://www.dridu.dp.ua/nauka/sv_rada_D/dis/Stadnychenko_dissertation.pdf

5. Стадниченко Т.О. Інституціональні та організаційні засади взаємодії місцевого самоврядування і державного управління в Україні як напрям модернізації публічного управління. Правові аспекти публічного управління: теорія і практика: матеріали наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 11 груд. 2014 р.) Дніпропетровськ. 2014. С. 202–204.

6. Батанов О. В. Міжнародні стандарти місцевого самоврядування. Юрид. енцикл. – К. : Укр. енциклопедія, 2001. Т. 3. С. 698.

Покас Богдан Володимирович,

студент групи ПМЗЄ-18-1

Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник:

Глух Марина Василівна,

к.ю.н., доцент, завідувач кафедри

міжнародного права та порівняльного

правознавства

РЕФОРМА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ: ПРОБЛЕМИ ВТІЛЕННЯ ТА ШЛЯХИ ЗДІЙСНЕННЯ

Незважаючи на різкі політичні зміни в деяких східноєвропейських країнах, органи місцевого самоврядування досі перебувають у центрі уваги реформ державного сектору регіонального характеру. У децентралізаційних процесів багато облич: країни дотримуються різних моделей місцевого самоврядування відповідно до етнокультурних та економічних особливостей.

Минуле десятиліття довело, що країни з перехідною економікою почали віддалятися від адаптованих схем децентралізації західних моделей. Ці країни експериментують з формами і способами, які найкраще підходять до власних обставин. Вони намагаються реагувати децентралізаційні моделі Західних країн до нинішніх специфічних проблем, які частково походять від їх недосконалого місцевого самоврядування і частково обумовлені зовнішніми економічними чинниками.

Метою дослідження є визначення шляхів адаптації моделей децентралізації країн Східної Європи до кращого міжнародного досвіду демократичного самоврядування та його застосування без зміни національних особливостей врядування.

Європейські країни з перехідною економікою можуть бути згруповані за трьома більш-менш виразними – економічно-політичними регіонами. Ці географічні райони відрізняються за рівнем економічного розвитку, деякі з них мають спільну історію та однакові етнічні корені. Всі ці фактори привели до подібних адміністративних традицій та урядових структур.

Так, міжурядові відносини та управління державними послугами Балтійського регіону, Балкан, які пронизані вузькою смугою країн Східного партнерства, як країн колишнього Радянського Союзу, нещодавно були визначені спільною ініціативою ЄС.

У цих субрегіонах перший етап децентралізації співпав з політичною трансформацією та економічними змінами, адже ці країни мали на меті відійти від Росії, оскільки попередня система державної власності та планова економіка, що діяли в рамках єдиної партії, були під серйозним політичним контролем. Однак це спільне походження не призвело до однакових шляхів розвитку. Статус виборних органів місцевого самоврядування та управління муніципальних служб базувались на різних конституційних принципах, переведені на різноманітні територіальні адміністративні структури і з унікальними формами фіскальної децентралізації [1].

Моделі розвитку країн також класифікуються за масштабами адаптації до західних моделей децентралізації. Уважно дотримуючись тих самих принципів, місцеве самоврядування неохоче адаптували і колишні країни Радянського Союзу, які були явно не пристосовувані до цього[2].

Після тривалого законодавчого та інституційного періоду побудови правових, адміністративних та основних фіскальних умов, система місцевого самоврядування була формально налаштована [3]. Це часто був болісний процес, заважаючи на збройні конфлікти, повстання і раптові зміни уряду. Але прогрес розвитку місцевого самоврядування все одно відбувався. Наприклад, колишня неоднозначність у конституційному статусі місцевого самоврядування була прояснена шляхом відокремлення місцевих питань від реалізації делегованих послуг. Або посаду головних адміністративних службовців визначали місцеві керівники, підпорядковані виборним радам, замість представлення центральних адміністрацій. Взаємозв'язок між рівнями місцевих органів влади також було розділено шляхом відокремлення муніципального бюджету від територіальних. Спеціально були розроблені асиметричні моделі децентралізації, такі як розподіл доходу для напіваавтономних утворень Аджарії (Грузія), Криму (в Україні до Російської окупації), Гагаузії (Молдова), Воєводини (Сербія) Боснії та Держави Герцеговини [4].

Основні риси фіскальної децентралізації були розроблені на дохідній частині шляхом встановлення керованих систем місцевого податку на нерухомість, введення податку на спільне використання та надання розподілу грантів (на прикладі законодавства про місцеві фінанси у кількох країнах колишньої Югославії) [5].

Ці моделі децентралізації були болісно перевірені фінансовою кризою 2008/2009 та наступною економічною рецесією. Місцеві органи влади у всіх цих країнах сильно постраждали внаслідок економічного спаду. Власний та спільний дохід зменшився, були серйозні скорочення державних бюджетних дотацій, борг місцевих органів влади збільшився внаслідок розширення місцевих соціальних послуг. Однак органи місцевого самоврядування в основному змогли відповісти на ці виклики. Вони сприяли національній політиці, спрямованій на подолання фіскальної кризи (звіт РЄ, 2011) [6]. Були численні спроби вдосконалити управління комунальними послугами шляхом раціоналізації діяльності, співпрацею приватних та державних структур різних типів та рівнів. Були започатковані програми ефективності використання енергії, реалізовані програми місцевого економічного розвитку у співпраці з національним урядом. Цей період показав перші територіальні результати об'єднання, визначив основу майбутніх реформ щодо зменшення кількості муніципалітетів (Албанія, Вірменія, Грузія, Фінляндія, Греція, Латвія) або сприянню міжмуніципальної співпраці (Угорщина, Україна).

Використовуючи загальновизнаний показник децентралізації - місцеві витрати у відстоковому відношенні ВВП – країни регіону все ще досить різняться за масштабами надання місцевих послуг. Вони в основному нижче середнього рівня Європейського Союзу (11,1%) [7]. Такі країни, як Білорусь та Україна, де офіційна фіскальна статистика навіть не відокремлює надані на місцевому рівні послуги та функції, якими керуються органи місцевого самоврядування. Так, це дає помилкове враження високої місцевої автономії в цих країнах, але з іншого боку - це країни з обмеженими місцевими коштами (наприклад, в Азербайджані лише національні бюджетні трансферти вимірюються, оскільки місцеві видатки навіть не відокремлюються).

У Південній Східній Європі тенденції децентралізації тривали переважно в Країнах-членах Європейського Союзу. Цей показник також відображає збільшення коштів ЄС, які виділяються через органи місцевого самоврядування. На Балканах у деяких тривали реформи країн (Косово, Македонія), але в інших випадках частка місцевих витрат залишалася переважно стабільною. Єдиний видимий виняток - Угорщина з яскравою програмою централізації розпочато з 2011 року [8].

Країни Східної Європи різними способами намагаються налаштувати свою систему місцевого управління до нових економічних та фінансових умов. У Вірменії та Україні розпочалось широкомасштабне об'єднання програм в роздробленій муніципальній системі. Міжурядові фіскальні відносини реформували шляхом створення нових схем розподілу грантів та розподілу доходів на основі формул (Молдова) та збільшення потенціалу з підвищення надходжень від власних джерел місцевих громад (Грузія, Україна). На Балканах триває реформа фіскальної та територіальної консолідації в Албанії. Інші країни також проходять через поступове перетворення шляхом збільшення доходів від власних джерел (Болгарія), змінюючи правила розподілу доходів (Болгарія, Чорногорія, Сербія, Словенія) та методи розподілу грантів (Болгарія, Македонія, Чорногорія, Румунія, Сербія), посилюючи місцеву відповідальність в управлінні державними фінансами (Хорватія).

Серед країн Центральної та Східної Європи у період 2011–2014 рр. Є Угорщина завершила реформу всупереч загальним тенденціям: тут ключові громадські служби були централізовані а місцева автономія фінансового управління була сильно зменшена. Це відповідало загально-політичним трансформаціям створення неліберальної держави, де децентралізація ніколи не буде достатньо укоріненою в самоврядуванні [9].

Зараз пряма передача методик управління та адаптації моделей більше не працює. Реформа децентралізації в регіонах – процес переважно коригуючих заходів, що реагують на помилки, допущені в попередні етапи або кроки, що обумовлено відсутністю належної системи елементів місцевого самоврядування. Тому в цей період дуже важливо уточнити правила децентралізації та визначити які принципи існують за цими конкретними моделями. Основні ці-

лі реформи місцевого самоврядування залишаються тими ж: вони зазвичай сприяють участі громади у державотворчих процесах локального характеру, прагнути чіткого розподілу обов'язків та функцій, створити прозорі та урегульовані міжбюджетні відносини, встановлення фіскальних стимулів для підвищення доходів та ефективного управління муніципальними ресурсами.

Але основне питання, що полягає в тому, чи працює децентралізація, чи можна усунути сумніви в його сприятливому впливі? Нещодавно проведене дослідження щодо вивчення впливу фіскальної децентралізації робить досить неоднозначні висновки. Порівняння показали, що фінансова децентралізація була сприятливою і мала неминучий позитивний вплив на ефективність розподілу, макроекономічну стабільність, фіскальний стан та стійкість лише соціального капіталу. Усі інші очікувані наслідки, такі як заохочення зростання, що впливає на нерівність доходів та географічні відмінності, підзвітність, податкова мораль, національна єдність, явка виборців показали неоднозначні або суперечливі результати.

Ці суперечливі висновки з глобального огляду політики фіскальної децентралізації довели, що успіх програм децентралізації дуже сильно визначається фактичним етапом розвитку країни. Отже, відповідні методи встановлення нових міжурядових відносин залежать від моменту процесу реформи управління. Доступно багато перевірених методів реформи децентралізації, але справжнє мистецтво та наука політичної реформи полягає у визначенні тих інструментів, які будуть працювати. Відповідаючи на гостру проблему, вони зазвичай можуть займатись лише одним питанням за один раз.

Обраний метод, в свою чергу, може створити ще одну проблему, але це не означає, що концепція децентралізації неправильна. Це спіральний розвиток у навчанні та адаптації місцевого самоврядування. Політика децентралізації повинна бути прийнята і місцевою владою, і на загальнодержавному рівні. Не існує єдиного магічного рішення для всього комплексу проблеми місцевого управління та надання адміністративних послуг. Але потрібно шукати шляхи оптимізації тої форми децентралізації, яка найкраще підходить країні, враховуючи усі фактори і перемінні, що зараз відбу-

ваються з державою – рівень економіки, рівень інтегрованості в ЄС, рівень політичної активності населення тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безверхнюк Т. М. Європейські стандарти врядування на регіональному рівні: монографія / Т. М. Безверхнюк, С. Є. Саханенко, Е. Х. Топалова. – О.: ОРІДУ НАДУ, 2008. – 325 с.
2. Збірник «Досвід впровадження стандартів доброго врядування на місцевому рівні в Україні та інших європейських країнах». Під редакцією В. С. Куйбіди, А. Ф. Ткачука, В. В. Толкованова. – Київ, 2010, 274 с
3. Корженко В. В. Методологічні та евристичні інтенції сучасної концепції Governance / В. В. Корженко, В. В. Нікітін [Електронний ресурс] // Державне будівництво. – К.: НАДУ. – 2006. – № 1. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/2006-1/doc/1/01.pdf>. – Назва з екрану.
4. Мамонова В. В. Європейська стратегія інновацій та доброго врядування на місцевому рівні: імплементація в Україні / В. В. Мамонова // Вивчення та впровадження в Україні іноземного досвіду удосконалення дальності органів влади: матеріали наук.-практ. конф. за міжнародною участю (м. Полтава, 11 листопада 2010 року). – Полтава: ПолтНТУ, 2010. – Ч. 2. – С. 85–87.
5. Утрехтська Декларація про належне місцеве і регіональне управління у турбулентні часи: завдання щодо змін (м. Утрехт, Нідерланди, 16-17.11.2009 року) // Кур'єр місцевого самоврядування. – 2010. – № 1. – С. 11–14.
6. Шаров Ю. П. Європейські стандарти публічного управління: проекція на муніципальний рівень / Ю. П. Шаров, І. А. Чикаренко // Державне управління та місцеве самоврядування. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2010. – № 1 (4). – С. 295–304.
7. Decentralization of power based on the best international practices and legislative initiatives Ukrainian materials information seminar ["Overcoming stereotypes about decentralization based on the best practices of foreign and Ukrainian legislative initiatives"] / Ukrainian Institute of International Politics - 2015. - 21 p.

8. Lendel M. Determination of the optimal size of municipalities in post-socialist countries of Central and Eastern Europe: the role of European local somovryaduvannya / M. Lendel // - Access: nato.pu.if.ua/journal/2008/2008-17.pdf.

9. Барвіцький В. У пошуках шляхів формування дієздатних територіальних громад: міжнародний досвід / В. Барвіцький // Проблеми децентралізації: національний та міжнародний досвід. Збірник матеріалів та документів / Науковий редактор: М. Пухтинський. – К.: Атіка-Н, 2006. – 245 с. – 744 с.

Наукове видання

Серія «Наукові роботи студентів УДФСУ»

**ЗБІРНИК СТАТЕЙ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО
ІНСТИТУТУ ПРАВА**

У п'яти частинах

Частина 5

Відповідальний за випуск

Топчій В. В.

Відповідальний редактор

*Шевченко А. Є.,
Мацелик Т. О.,
Глух М. В.*

*Форматування та
комп'ютерна верстка*

Шамардак Н. М.

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Здано до друку 20.11.2019. Формат 60×84/16.
Папір офсетний № 1. Гарнітура «Times New Roman».
Друк. арк. 16.8.

Тираж 300 примірників. Замовлення № 840.

*Підготовлено до друку Видавничо-поліграфічним центром
Університету ДФС України
08200, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна*

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 5104 від 20.05.2016*